

చెన్నపట్టణము మార్చి ౧౯౨౬

P . S . N.

Karnam.

సంపుటము 3 క్రోధన సంవత్సరము ఫాల్గుణమాసము సంఖ్య 3

DEVARAPALLI.

శ్రీకృష్ణదేవరాయలు

జి. జాషువ కవి గారు

ఆంధ్రుల భావనాట్యస్థానములలోన, నాఁడు నీకావ్యకన్యకలఁ గాంచి
అనిఁ గన్నుమాయ కింకను దోఁచు నీసమి, త్కాంఖాణఖురళికాంకములఁ జూచి
కలితశౌర్యజ్వాలఁ గరఁగించి పోసిన, జయశాసనస్థిరాక్షరము లరసి
పెద్దనార్యునిమనోవీథి కందక దాటి, దిశలఁ దాండవమాడు తేజమెంచి
గీ. చిరము నీరాజ్యలక్ష్మి వర్షించు బాష్ప, పూర మదె తుంగభద్రాఖ్యఁ బూని పారు
చుండు నెప్పుడు బళ్లారిమండలమున, ఆంధ్రకవిచంద్ర ! కృష్ణరాయక్షితీంద్ర !!

సీ. మహితాంధ్రభోజనామకరత్నము వహించి, క్రాలు విశాలవక్షస్స్థలంబు
పరభీకరప్రభావమ్ము బయల్చిమ్ము, సరిలేని కోరమీసములజంట
చతురబ్ధివలయితక్ష్మాభారమునకుఁ బెంపున నిక్కి కనుచుండు భుజయుగంబు

దురమున నిప్పుక ల్గురిసి దీనులయందు, దయలు వర్షించు నేత్రద్వయంబు
అష్టదిగ్గజవాగమృతార్ద్రి మగుచుఁ, బావనంబైన నీసభాభవనవిభవ
మక్కటా! శీర్ణనగరకుడ్యాంతరములఁ, బండి నిద్రించెనే కృష్ణపార్థివేంద్ర!

సీ. భాషాసముద్రకుంభజుఁడ వీవయ్యును, విద్వత్కవుల గౌరవించినావు
ప్రతిపక్షరాజభాగ్యనాశకుఁడవయ్యు, వెన్నిచ్చువారి విడిపించినావు
వైరికిరీటశుంభత్పదాబ్జుఁడ వయ్యుఁ, బెద్దనపదము సేవించినావు
అర్థార్థిజనకల్పకానోకహుఁడనయ్యు, సత్కృతులకుఁ జేయి సాచినావు
ఔర! శ్రీకృష్ణరాయ నీయాత్మ వాని, దవికి నర్పించుకొన్న మహాదేశజనుల
భాగ్యహీనత నొక్క చెప్పంగలేక, చెలువరాయఁడు నేఁడు నాల్కలు సహించె.

ఉ. ఆయతవర్ణనాధిపన మచ్చపడం బనిఁబూని విష్ణుచి
త్తీయము వ్రాసినావు కవిధీమణిగుంఫలు తెత్తునల్ల నే
డీ? యెవరేని నీసమయి జయిపైచి నిచించు సత్కవి
ధ్యేయుఁడు? క్లిష్టకావ్యమున కేమి? యశక్తులు కృష్ణభూవరా!

సీ. కవిసింహములు నీకుఁగా సృష్టిగావించు, కృతిపుత్రికలను దుఃఖితలఁజేసి
ఆవాహసింధురాజాగ్రణు ల్పుత్తెంచు, కానుకబండ్లు వెక్కరు మరల్చి!
ముదురువెన్నెలఁ గందు ముత్యాలగద్దియ, పరరాజభూస్త్రీల పాలుసేసి
నిరతంబు పగర నెత్తురుటేరుల మునుంగు, కత్తి కాఁకటిచిచ్చుఁ గలుగఁజేసి
కుసిమొడమలను నీతోడఁ గూడి తిరుగు, సుకవికులకోకిలమ్ముల శోకజలధి
ముంచి యంబ్రహస్పతివ్రాత మంచి దగుట, నవికిఁ బోయితె శ్రీకృష్ణదేవరాయ!

సీ. ఆశీర్వదించినారా వ్యాసవాల్మీకి, బృందారకమునీంద్రు లెదురువచ్చి?
కన్నావె కవిభయంకరుఁ గాళిదాసు భో,జుఁడున్నవాఁడె విశ్రుతగుణుండు?
రంభ నీతోడఁ గేరడ మాడునే దానఁ, గోపించునే నలకూబరుండు?
బలభేది వేయుఁ గన్నులఁజూచి నిను గౌర,వించుచున్నాఁడె కోవిదులలోన?
గీ. తిరిగి నీనెయ్యపుం గవీశ్వరులగోష్ఠి, జరుగుచున్నదె దేవేంద్రపురమునందు?
యెచట నుండిననేమి శ్రీకృష్ణరాయ! భరతపుత్రుల నొకకంట నరయుమయ్య!

పాండురంగ మాహాత్మ్యము—తెనాలి రామకృష్ణ కవి

విద్వాన్ డి. రామమూర్తి శాస్త్రిగారు

కీ. శే. కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారు 'వెలయుమంగియగురవభూవిభుని పెద్దసింగభూపాలమణి ప్రాయసప్రసక్తి........ రామానుజయ్యసుతుఁడు......విహారివేదాద్రి శౌరి,........ మంగయగురవరాజ పుత్త్రుఁ బెదసింగభూపాల శత్రుజైత్రుఁ........గొల్చి వేదాద్రి నిత్యానుకూల్యమందలిర్చు' "అను పద్యములగు సీసగీతముల నాధారముగాఁ గొని (1 ఆ. 20-80) యీపెదసింగరాజు పుత్త్రుఁ గురవరాజు క్రీ. శ. 1545 వ సంవత్సరమున సదాశివదేవరాయలకాలములో దేవరపు నియుక్తము నాలుగు గ్రామములు సంపాదించినట్లు చెన్నపురిలోని ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారమునందు మెకంజీదొరగారు సేకరించిన స్థానికచరిత్రములవలన విశదమగుచున్నటులఁ జేసి [illegible] సింగరాజును, నాతని ప్రాయసప్రసక్తియగు విహారివేదాద్రియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు, క్రీ. శ. 1560-70 ప్రాంతమున నుండనోపుదురనియు, తే. గీ. "పట్టమేనుంగు శ్రీరంగపతికి...కందాళయప్పగారు;

శా. తత్త్వాద్యగ్ర్యభవప్రభాననిధిఁ గందాళప్పగారిన్........గొల్చుచుఁ దదాశీర్వాదలబ్ధోన్నతిన్, హాస్తిన్ దాను విహారమంత్రిమణి వేదాద్రీశుఁడు" — (ఆ. 77-78) అనుపద్యముల నాధారముగాఁగొని యీవిహారివేదాద్రిగురువగు కందాళప్పలాచార్యులే విప్రనారాయణచరిత్ర వైజయంతీవిలాసకర్తయగు సారంగుతమ్మయ్యకును గురువగుటం జేసియు, సారంగుతమ్మయ్య వైజయంతీవిలాసమును క్రీ. శ. 1581-1612 ప్రాంతమున నున్న మహమ్మద్ శాహాకుఁ గృతియిచ్చియుండుటం జేసియుఁ గందాళప్పలాచార్యులు క్రీ. శ. 1581-1612 కాలపువాఁడనియు, నాతఁడు గురువుగాఁ గల విహారివేదాద్రియు నాకాలపువాఁడేయనియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు నాకాలపువాఁడేయనియు, క్రీ. శ. 1585-1614 వఱకుఁ జంద్రగిరిలో రాజ్యము చేసిన వేంకటపతిరాయలకాలములో నున్నట్లు నిదర్శనములు గలవనియు వ్రాసి గ్రంథకాలమును గ్రంథకర్తకాలమును దేటపఱచిరి; కాని వేంకటపతిరాయలకాలములో నీకవి యుండుటకుఁ దగిన నిదర్శనములమాత్రము చూపియుండలేదు.

కాని పైపద్యమునఁ బ్రమాణముగాఁ బరిగ్రహించిన 'పట్టమేనుంగు శ్రీరంగపతికి' అనుపద్యమే కృతిభర్తగురువగు కందాళప్పలాచార్యులు క్రీ. శ. 1574-1585 వఱకుఁ జంద్రగిరిలో రాజ్యముచేసిన శ్రీరంగరాయలకుఁ బ్రధానుఁడో లేక ముఖ్యుఁడు, లేక గురువు నైయుండెడివాఁడని విశదీకరించుచున్నది. కాన నాతనిశిష్యుఁడైన వేదాద్రియు, నాతనికిఁ గృతియిచ్చిన రామకృష్ణకవియు నాకాలపు

వారే యనఁదగును. మఱియు వైష్ణవు లక్కాలమున రాజగురువులుగా నుండుట సుప్రసిద్ధమగుటచేతను, పైని నిరూపించిన కాలమున కియ్యాది బాధకముగా కుండుటచేతను నీ గ్రంథము వసుచరిత్ర కృతిభర్తయగు తిరుమల దేవరాయలకుఁ గుమారుఁడగు శ్రీరంగరాయల కాలములో రచింపఁబడిన దనుటకుఁగాని, రామకృష్ణకవి యక్కాలమున నుండెననుటకుఁగాని సందేహము లేదని తోఁచుచున్నది.

మఱియు,

"కం. శ్రీరంగరాజసేవా
పారంగత హృదయకమలభవ వంశపయః
పారావార సుధాకరమార
సమానావతార మాదయపెద్దా!

శా. కందాళప్పగురుర్ వివేకనిధిలో
క ఖ్యాతు వర్ణించుచున్

కం. ఆ దేశికపదకమలము
లాదరమున హృదయపీఠ ననవరతంబున్
మోదమున నిలిపి శ్రీలల [యున్.
నాథవుని గొలుతురు నారనయు మాదన

అను చిత్రభారతపద్యములవలన, చిత్రభారతకృతిభర్తయగు నిమ్మలపల్లి పెద్దనామాత్యుఁడు శ్రీరంగరాయలకాలములో నున్నట్లును నాతనితండ్రియుఁ బెదతండ్రియుఁ గందాళప్పయ గురువునే కొల్చుచున్నట్లును విశదమగుచుండుటంజేసి కందాళప్పలాచార్యులు శ్రీరంగరాయలకాలములో నున్నట్లు దృఢముగాఁ జెప్పనోపును. కాన నాయప్పలాచార్యులే పాండురంగమాహాత్మ్యకృతిభర్తయగు విరూరి వేదాద్రికిని గురువగుటంజేసి యీ గ్రంథము శ్రీరంగరాయలకాలములో రచింపఁబడినదనుటకును వసుచరిత్రమునకుఁ దరువాత రచింపఁబడినదనుటకును సందేహము లేదు.

ఈకృతికర్తయగు రామకృష్ణకవి మొదట శైవుఁడైయు విద్యాగురురాజానుగ్రహసంపాదనార్థము పిదప వైష్ణవమతమును బరిగ్రహించెననియుఁ జెప్పుదురు. తదనుగుణముగాఁ గూర్మపురాణకర్తయగు రాజలింగకవి సుకవిస్తుతి సందర్భమున 'రామలింగని' యని యీ కవిని స్తుతించియున్నాఁడు. ఈతనిఁ గూర్చి యసభ్యములగు కొన్ని పుక్కిటిపురాణములు ప్రసిద్ధములై యున్నవి మఱియు నీకవి కృష్ణరాయసభాలంకారులైన యష్టదిగ్గజములలో నొకఁడని ప్రసిద్ధిగలదు. ఈయంశము లెంతవఱకు సత్యములో నిర్ణయించుటకుఁ దగిన యాధారములు గానరావు.

కాని యిష్టదేవతాస్తుతి సందర్భమునఁ బార్వతీపరమేశ్వరులను గూడ స్తుతించుటం బట్టియుఁ గాశీవర్ణనా సందర్భమున శివుని వర్ణించుటంబట్టియు 'దక్షజిద్వైభవా' యని కృతిభర్తను సంబోధించుటంబట్టియు, 'చేసాఁపఁగా వచ్చు శివుమీఁద నేనియుఁ, బూనికతోఁ బల్కఁబోంకఁడనుచు' (ఆ. 1-63) అని శివునిమీఁదఁ జేయివైచి ప్రమాణము చేయవచ్చునని చెప్పటంబట్టియు "పూర్వవాసన తలఁకుకొట్లు" అని తాను వాక్రుచ్చినట్లే పూర్వపు శివభక్తి తన్ను విడువలేదని నిశ్చయింపనగును. కాని యీతని ప్రబంధము నామూలాగ్రముగాఁ బరిశీలింప నీతఁడు గృహస్థోచిత మార్గగామి

యగు విష్ణుభక్తాగ్రేసరుండనియే నొక్కి-వక్కాణింప నవకాశము గలదు.

మనుజుఁడు సుమారు రెనుబది తొంబది సంవత్సరములు జీవించుట కవకాశము గలదు గాన, కృష్ణరాయలయంతిమదినములలో నితఁ డిరువదియేండ్లవాఁడై రాయలయాస్థానమున నుండెనోపును.

'శీలేన శోభతే విద్యా' అనునట్టి విద్వాంసుఁడైనను శీలము మంచిది గాకున్న నాతనివిద్య వన్నె కెక్కకుండుటయు, నాతఁడు ప్రసిద్ధుఁడు గాకుండుటయుఁ బ్రసిద్ధము. కావున నీకృతికర్తయగు తెనాలి రామకృష్ణకవి యెట్టి ప్రతిభావంతుఁడయ్యెను, ఎట్టి విద్వాంసుఁడయ్యెను, నంతర మెఱుఁగక పెద్దలను, బండితులను, రాజకార్యోద్యోగులను సదా పరిహాసమాడుచు నవమానించుచుండుటం జేసి కాఁబోలు నితనివిద్య యక్కాలమునఁ బ్రసిద్ధిలోనికి రాకుండఁ బండితులు, రాజమంత్రులు, మున్నగువారు చేసియుందురు. తన్మూలమున నక్కాలపు రాజులకు నైన నీతనిపై నసూయ యుదయించియుండును. అక్కారణమున నీతనికి రాజులయొద్ద గౌరవము లేక పోయియుండును. మఱియు నీతఁడు తన ప్రతిభను బరులఁ బరాభవించుటయందే చాల కాలము వినియోగముచేసి యవసానకాలమున రాజానుగ్రహ సంపాదనార్థము వైష్ణవమతప్రవిష్టుండయ్యెను మొదటి వాసన ననుసరించి రాజానుగ్రహముఁ బొందఁజాలక యొక వ్రాయస ప్రవర్తికిఁ గృతియిచ్చి తన్మూలమున రాజానుగ్రహముఁబొంది వేంకటపతి రాయల యాస్థానములోఁ బ్రవేశించి యుండు నేమోయని తోఁచుచున్నది. నిరాధారములగు నీవిషయముల నూహలచేతనే యుల్లిఖను సమర్థించియున్నారు. కవి స్వానుభవసిద్ధవిషయములనే స్వగ్రంథమునఁ బ్రతిఫలింపఁజేయఁ గల్గునుగాని తదితరాపూర్వవిషయములఁ బ్రతిఫలింపఁ జేయఁజాలఁడు. ఆతఁడట్లు తలఁచుకొనకున్నను అయత్నసిద్ధముగా నాతనిలేఖిని యావిషయముల నాతనిగ్రంథమునఁ బ్రతిఫలింపఁజేయక మానదు.

చ. పరిఘనిజాశ్రయంబు పరి
పాటిఁదలిర్పఁ బదాఱునన్నిలం
గిడువునవైన రాజగృహ
కల్పనకర్ణిక గాఁగ గంధసిం
ధురములు తేటులై మెఱయ
దోఁగపుఁగొమ్మలు తేకులట్లుగా
ధరయను కొల్నిలో మొలచుఁ
దామరపూవనఁ గోట మీఁటగుఁ.

ఆ. 1, 106

సీ. సమ్మార్గగళితభూపారత్నమంజరీ
యోజితరథ్యాప్రపూజనంబు
విస్తీర్ణవిపణి విన్యస్తవస్తువ్రజ
ప్రకటితరత్నగర్భాజఠరము
కైలాసశైలసంకాశసౌధనివేశ
కౌముదీకవచిత గగనతలము
విపులపవమాన తాండవ వేపమాన,
లాంఛనధ్వజ పట్టపల్లవలలామ
హారిరచితకళాకృత్యహేళిహాయము
దీపితంబగు శ్రీకాకికాపురంబు.

ఆ. 103

కం. పురికోట యుప్వ కనకమయంబై.

ఆ. 105

ఇందు వర్ణింపఁబడిన రీతిగా మహోన్నతదశలోఁ గృష్ణరాయల కాలమునందే విద్యానగర మున్నట్లనేకులు చరిత్ర గ్రంథకర్తలు వ్రాసియుండుటచేతను రామకృష్ణకవి విద్యానగర రాజాస్థానమును గృష్ణరాయల కాలమున నైన చూచియుండనోపును. మఱియు

సీ. మీఁదియంచు బెడలించి విభుఁడిచ్చెకనకాలు.
కాంచితాంబరము పుక్కిటించి యుమిసి
యుదరబుగనుగ ఫ్రాంతాబుగాంబుగ లవాఁ
సడలించి వెసఁ గచ్చిగట్టిగట్టి
యనువారిబుగ్మృథుకవాస్తాంతరిస్నాహో
ద్వోచితార్థముతాన యుద్వహించి
యంగుళీసంజ్ఞ నాయకులఁ బ్రత్యేకంబు
మును మున్న లోనికిఁ జను నోగడ్డ
గీ. ద్వారపార్శ్వస్థవేదకాపలులు దరికి
రక్షివర్గంబు టంక్రియూరధటివటులు
నలయమకుటాదికంబుగా నిలిచిమ్రొక్క
నగవుచూపులఁ జూచుచున గిరుపొచ్చి."

అని కుమారుఁడు తండ్రిదరి కేగు సందర్భమునఁ గలవర్ణనయే యీ రామకృష్ణకవికిఁ గల విద్యానగరరాజాస్థానమర్యాదాభిజ్ఞతను వెల్లడిచేయఁ జాలియున్నది. మీఁద పద్యమున నిరూపింపఁబడిన కృత్యములు తండ్రి యొద్దకుఁ బోవు కుమారుఁ డాచరించునవి కాకుండుటచేతను రాజసమీపమునకుఁ బోవు రాజకీయోద్యోగి యాచరింపవలసిన వగుట చేతను, నడుమునకు వస్త్రముచుట్టుట విద్యానగరరాజాస్థానమర్యాద యగుటచేతను స్వానుభవసిద్ధవిజయనగరాస్థానమర్యాదలనే కవి యిట్లు నిరూపించె నని చెప్పుటకు సందియము లేదు.

మఱియుఁ గవి "లోపాముద్రాగస్త్యులు తుంగభద్రలో స్నానమాచరించి తత్తటమునఁ బంపావారిజాలును యావ్యారిఘాటలును విన్గ్గమించి విరూపాక్షుని సేవించి స్వామిశైలమునకుఁ జనిరని లోపాముద్రాగస్త్యులయాత్రను వర్ణించియున్నాఁడు. (చూ. పా. 1. ఆ.)

విజయనగరము తుంగభద్రా తీరసతటమున నున్నట్లును, విరూపాక్షదేవాలయ మచ్చోటనే యున్నట్లును చరిత్రప్రసిద్ధమైన విషయమై యున్నది. కావున నిట్లు వర్ణించిన రామకృష్ణకవి విద్యానగరము నెఱుఁగునని చెప్పనవసరము లేదుగదా!

ఇంతియకాక యీ సందర్భమును బట్టి విద్యానగరము రామాయణ కిష్కింధా కనతిదూరములో నున్నదని విశద మగుచున్నది. "పంపాతరంగ శీకరనాహాయగు శీతలవాతపోతములచే సంసేవ్యమానులై యగస్త్యుఁ డండ వేఁడిమిని సహింపఁజాలక శిథిలపదనమై, యలసమృదులాపయవమై పోగుపెంచు నిజదారకు "వనితా! యిది మాల్యవంతము. ఇయ్యది మతంగాశ్రమము. ఈశైలమున వాలి సంహారవిహారకారణుం డగు (శ్రీ)రాముఁడు విహరించెను." అని తత్తత్ప్ర)దేశములఁ జెప్పుచు నిగిడి చని తుంగభద్రను జేరి స్నానమాడి విరూపాక్షు సర్చించెనని క్రమముగాఁ బంపాసరోవరమును, మాల్యవంతమును, మతంగాశ్రమమును ఋశ్యమూకమును వర్ణించుటం

బట్టియు, నీ పర్వతముందే శ్రీరాముఁడు వాలిని జంపి విహరించె'నని విశేషించి వర్ణించుటం బట్టియుఁ బిదప మహేంద్రప్రదేశమును వర్ణింపక నిగిడి నీవు తుంగభద్రచే గాంచిరని వర్ణించుటం బట్టియు నట్టి యనుపదముందే యువ్వారిపురిరాయ విరిగ్గసుంచి విరూపాక్షు నర్చించిరని వర్ణించుటం బట్టియు విద్యానగరమును,విరూపాక్షదేవాలయమును తుంగభద్రాతీరసీమలటంగా నోక్కల్లో నుండుట సుప్రసిద్ధమగుటం బట్టియు, విద్యానగరము రామాయణీయకిష్కింధాప్రాంతమున నిర్మింపఁబడినదని, విద్యానగరమున కవతారముల్లో రామాయణీయ కిష్కింధ యున్నదని నా చెప్పుట సాహసము గాదు. "వంకెకాలువ మొదలు కొని మాదిగాఁ గిలి త్రవ్వింపఁబడియెనో" అని కవి వంకెకాలువకూడఁ గొలఁదిదూరములోఁ గలదని వ్రాసియున్నాఁడు.

శ్రీ. శే. కే. వి. లక్ష్మణరావుగారును, "రామాయణీయకాలములోఁ గిష్కింధయనఁబడు పర్వతప్రదేశమందుఁ దుంగభద్రా దక్షిణతీరమందు విద్యానగరము కట్టఁబడినది. ఆ ప్రదేశమునందుఁ దుంగభద్ర రామాయణములో వర్ణింపఁబడిన 'అంజనపర్వతము, మాల్యవంతము, మతంగపర్వతము, ఋశ్యమూకము,' అను పర్వతముల నంటుకొని ప్రవహించుచుండెను" అని హిందూదేశకథాసంగ్రహము, మహమ్మదీయమహాయుగము, 299 పుటలో వ్రాసియున్నారు. కాని యట్లనుటకుఁ బ్రమాణములమాత్రము వారు చూపలేదు.

కావుననే మద్గురువర్యులగు బ్రహ్మశ్రీ వఝల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారు తమ వసుచరిత్రవిమర్శనమున 111 పుటలో "విజయనగరము రామాయణీయకాలపుఁ గిష్కింధ యను స్థలముననే కట్టఁబడినదను నిరాధార విషయమును నిస్సందేహముగాఁ జెప్పుట సాహసము" అని కే. వి. లక్ష్మణరావుగారి వాక్యములు నిరాకరించిరి.

లక్ష్మణరావుగారు, 'ప్రదేశ'పదప్రయోగముచేఁ దత్ప్రాంతమనియే భావించియుందురు గాని యా కిష్కింధాస్థలముననే యని భావించి యుండరని నాకుఁ దోఁచుచున్నది. కాన నీ పాండురంగమాహాత్మ్యవిషయమునుబట్టి వారి వాక్యములు సార్థకములే, సాధారములే, నిస్సందేహములే యని చెప్పుట కవకాశము గలదని తోఁచుచున్నది.

ఈపైనిరూపితాంశములనుబట్టి రామకృష్ణకవి విజయనగరము మహోన్నతదశలో నున్న కాలమునందే యుండెననియు, విజయనగర రాజస్థానమర్యాదాభిజ్ఞుఁ డనియుఁ జెప్ప నొప్పును.

ఇంతియ కాక లోపాముద్రాగస్త్యులు విరూపాక్షదేవుని సేవించిరని వర్ణించియు నచ్చోనుండు సుప్రసిద్ధపట్టణరాజమగు విద్యానగరమును వర్ణింపకుండుటంబట్టిచూడ నీ ప్రబంధము క్రీ. శ. 1565 తాళికోట యుద్ధానంతరము రచింపఁబడియుండునని తోఁచుచున్నది. లేనిచో నచ్చోనుండు ననేకస్థలముల వర్ణించిన యీమహాకవి సుప్రసిద్ధమహాపట్టణ ముండెనని యొక్కవాక్యముతో నైనఁ జెప్పి

యుండెడా? కాని యీ గ్రంథనిర్మాణకాలమునకు విజయనగరము తురుష్కులచే విధ్వస్తమయ్యెనని యూహింపవలసియున్నది. మీఁద నిరూపింపఁబడిన రామకృష్ణ కవికాలమున కియ్యది బాధకము గాకుండుటచే నట్లూహించుట యుచితమేయని తోఁచుచున్నది.

ఈగ్రంథమునకు 'పౌండరీకమాహాత్మ్యము, పాండురంగమాహాత్మ్యము, పాండురంగ విజయము.' అను మూఁడునామములు గలవు. ఇందు మొదటి రెండునామములును గవికల్పితములే? తుదినామముమాత్రము కవి యెచ్చటను వ్రాసియుండలేదు. ఇందు మొదటినామము స్థలనామము ననుసరించి పెట్టఁబడినది. రెండవది యం దావిర్భవించిన దేవుని నామమునుబట్టి యుంచఁబడినది. మూఁడవదికూడ దేవనామమును బట్టి కల్పింపఁబడినదే. కాని యానామము లీగ్రంథవిషయమును వెల్లడించున ట్లియ్యది వెల్లడిచేయఁజాలకుండుటచేతను, దద్వయమును గవ్యుక్తం నగుటచేతను నియ్యది కృత్రిమమని చెప్పవలసివచ్చినది. పుండరీకుఁడను భూసురపుంగవుని తపస్సునకు మెచ్చి శ్రీమన్నారాయణుండు ప్రత్యక్షమై భక్తవాంఛితము నీడేర్ప నచ్చోఁ బుండరీకుఁడు తపమాచరించె నచ్చోఁ బాండురంగఁ డను పేరుతో నవతరించెనఁట. పుండరీకుఁడు తప మాచరించుట నప్ప్రదేశము పౌండరీక మనఁబడుచున్నది. అట్టి పౌండరీకస్థల మాహాత్మ్య మీగ్రంథమున వర్ణింపఁబడెను గాన నీ పుస్తకమునకు పౌండరీకమాహాత్మ్య మను పేరు మిగుల యుక్తముగా నున్నదనఁదగును. అట్టి పౌండరీకమున నవతరించిన దేవుఁడు పాండురంగఁడు. ఆపాండురంగదేవుని మాహాత్మ్య మీగ్రంథమున వర్ణింపఁబడెను గాన నీ గ్రంథమునకుఁ బాండురంగమాహాత్మ్య మను నామమును సముచితముగానే యున్నదనఁ దగును.

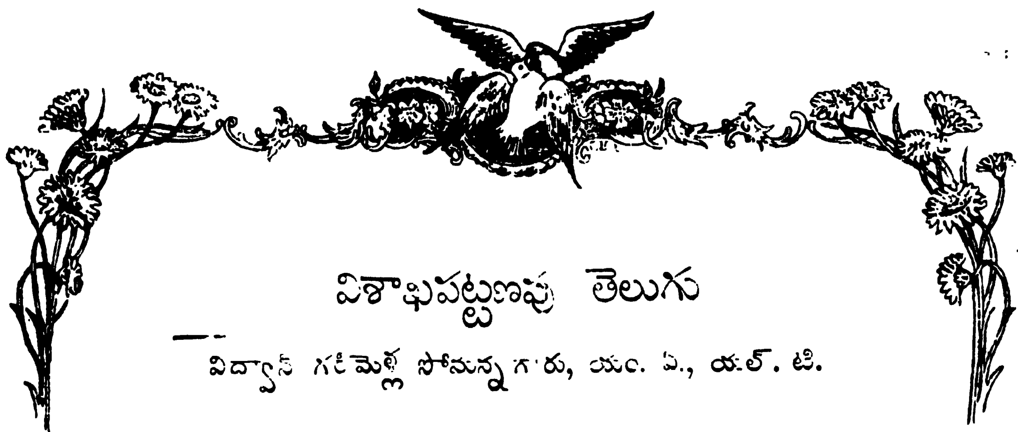
సశేషము.

దేవకీపరిదేవనము

భోగరాజు నారాయణమూర్తి గారు

గుటగుటఁ జనుబాలు గ్రోలి పూతనఁబట్టి, చంపువింతను చూడఁజాలనైతి
విశ్వమంతయు నోట వెలయింప నాపాడు, కనులతో వీక్షించి తనియనైతి
ఎన్నిత్రాళ్లను గట్టనెంచినన్ జాలని, నీబొజ్జ ముద్దాడ నేరనైతి
కాళీయపన్నగాగ్రమున నీనాట్యంబు, చూచునంతటి నోమునోచనైతి
ప్రసవవేదన నాపాలఁ బడినవంతు, నీదుముచ్చటల్ గనుట యశోదవంతు;
బిడ్డఁడుండియు దేవకి గొడ్డురాలు, సుతునిఁ గనకుండినను బుత్రవతి యశోద.

విశాఖపట్టణపు తెలుగు

విద్వాన్ గరిమెళ్ల సోమన్న గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

విశాఖపట్టణ ప్రాంతములలోని తెలుగునందు పెక్కువిచిత్రపదములు = ఇతరాంధ్ర మండలములలో తెలియరానివి- వాడుకలో నున్నవి. ఈజిల్లా ఓఢ్ర దేశమునకు చేరువ నుండుటచే ఓఢ్రమునుండి కొన్ని మాటలు తెలుగులో చేరియున్నవి. కోదులు గదపలు, సవరలు మున్నగువారిమాటలు కొన్ని తెలుగున జేరినవి. మహమ్మదీయులు చాలకాలము ఈజిల్లాను పాలించియుండుటచే హిందూస్థాని పదములు ఈప్రాంతపు తెలుగున ఎక్కువగ జేరియున్నవి. మిగత తెలుగుజిల్లాలలో హిందూస్థాని పదములు స్వల్పముగ నుండును. గ్రంథస్థముగాని ఇట్టిపదముల స్వరూపము నెఱుంగుట అవసరము. ఈపదములవ్యుత్పత్తి నిర్ణయింపవలసియున్నది. దిగువ వాక్యములలో ఈ అసాధారణపదములు చేర్పబడినవి.

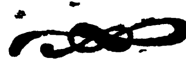
"నీకు బెత్తాయించినపని సాఫ్గాచేసేవు గదా. నాకు ఎంతకిచ్చాటుగ ఉన్నదో నీకు తెలియదు. నీకుచోద్యంవల్ల నేను చాలా అఘోరించవలసి వచ్చింది. మాఅన్నకులికిద్రంచేత నావాటాపోయింది. భూములుశిస్తులు చెడావులుకాలేదు. ఉభాలలో నీరు లేకపోయింద. తర్వాత ఏరుజాలు ఈయకుండ వానలు బజాయించినవి. ఒకఫాగారు బోగట్టా మరొకఫాగారికి అందలేదు. వానవెలియగానె ఫర్వాలేదనుకున్నాము. అప్పుడు నావంట్లో కులాసాగా లేకుండెను. ఉష్ణంవస్తూఉండెను. ఆ రోజులలో నేమామేనల్లుడిపెళ్లి రహితమయింది. వాడితండ్రికిమాత్రం మామూలుగ కోపంగానే ఉండెను. హాత్తేరి, ఇప్పుడు పెళ్లిఏమిటి అని పెళ్లికిరాకుండ చెపాయించినాడు. నాకు ఆకించ పోలేదు. దాన్ని మభ్యపఱచలేను. మొన్నజరిగిన చోరీకి ఆచోకిదొరకలేదు. చెప్పిన చహరా గలవాళ్లు కనబడలేదు. పోలీసువాళ్లు బందోబస్తుచేసి గస్తు తిరుగుచున్నారు. గోల్మాలు జరుగకుండ చూడవలెను. బద్ధకపడరాదు. మనము సబూరీగాఉంటే పసందు కాని కావేషీలు పెంచుకుంటే ఫాయిదాలేదు.

మనం పరాయివాళ్లము కాము. తంటాలు పేచీలు మనకు లాయికుకావు. మనలను గురించి లోకంలో షోరు ఎక్కువగా ఉన్నది. రివాజులేని పని చేయుటకు కుమ్మక్కు ఎవరు చేస్తారు ?

తలిమ్మాక కబుర్లు అటుంచు. దర్జా చెడకూడదు. టప్పాలు చెప్పరాదు. డచ్చీలుకొట్టరాదు. డాబుచేయరాదు. షోకు చేయరాదు. వ్యవహారం సాబీగ ఉండవలెను. లొసుగు ఉండకూడదు. సజావుగ పోవలెను. మా నౌకరు ఫికరు లేకుండ పోయినాడు. వాడు షరాబీ అయినట్టు మొన్ననే వాకబయినది. ఇవాళ ఎంత ఘుమాయిస్తోందో చూడు. ఒక్కరినట వేస్తే బాగుండును. మా నౌకరు షత్తా లేకుండ చలాయించినాడు కాని వాడుంటే చాలామద్దత్తుగ ఉండును. కాచంపోనియడు. బహుఉషారుగ ఉంటాడు.

బడాయికోరుగాడు. లాలోచి పడడు. పురమాయించినపని అంతలో సర్బరా చేస్తాడు. షండుగ బరాతం మాత్రం తీసుకుంటాడు. దావులు అంటె వాడికి ప్రియం. వాడికి దేనిపైని మోజు ఉంటే దాన్ని కొనితీరుతాడు. షస్తాయించడు. సీడీమాటంటే తక్కిన నౌకర్లకు ఖరోడా ఉంటుంది. వీళ్లని ఇచ్చటచ్చట మావలత్తులు చేయనీయడు. వీడు చూడడానికి వట్టిబైతులాగుంటాడు. వాడికి కోపం వస్తే వాడి తడాకా చూపిస్తాడు. వీడుమినహా తక్కినవాళ్లు దగాఖోరులు. వస్తువులు షలామలుచేస్తారు. వీరిలో అప్పన్న మరీ కొంకారి. వీడికి ఎంతవయసువచ్చినా శకాళితనం పోలేదు. అందరినీ కోకులుపెడతాడు. డబ్బులంటె గోటాషన ఎక్కువ. వీడి ఆస్కారము మాకులేదు. వీడిచేతికి డబ్బు ఇస్తే తిరకాసులేకుండా అప్పచెప్పడు. ఎన్నోదఫాలు తేడావచ్చింది. మన తెలుగును నెల్లూరి తెలుగును షైఫారు వేసిచూస్తే ఫరకులు ఎక్కువగ తేలును.”

విశాఖపట్టణపు తెలుఁగులో పైని చూపినరీతిని పెక్కు అసాధారణశబ్దములు కానవచ్చును. వీని వ్యుత్పత్తులను విజ్ఞులు కనుగొందురుగాక!

ఆ రా ధ న ము

దుర్గుమహంతి సీతారామశర్మ గారు

కలఁగన్నయపుడైన మేలుకువయందైనఁ, బొడఁగాంచుచుందు నీముద్దుమోము
హాసంబునందైన మాటలయందైనఁ, దలపోయుచుందు నీచెలిమితీరుఁ
గష్టంబునందైనఁ గల్యాణమందైనఁ, గాంక్షించుచుందు నీకరుణఁ బడయ
విలయాగ్నియందైన మలయాద్రియందైన, విహరింతు నీచాయ వెంబడించి
తే. గీ. నాదుప్రేమరాశి ! నాపాలిదైవమా ! నాదువ్రతఫలంబ ! నాధనంబ !
నిన్ను విడువ వీవు నన్నెడబాయవు, కాలమెల్ల నిటులఁ గడచుఁగాత.

పరశురామకవిగారి పద్యోపన్యాసము

౨

ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రి గారు

శ్రావణపు – ఇంచుమించుగా నెలదినముల క్రిందట – నేను – నా యంతట నేనే – వినోదార్థముగాఁ ద్రిలింగదేశాభివర్ధనీసభ కరిగి – అక్కడ – పరశురామకవి గారు చెప్పుచున్న పద్యోపన్యాసమును, సభ్యులు సల్పిన సంభాషణాది శేషములును సంక్షిప్తలేఖనమునఁ జక్కఁగాఁ జరచర వ్రాసికొంటిని. క్రొత్తగా నే నాంధ్ర సంక్షిప్తలేఖన (Telugu Short-hand Writing) పరీక్షోత్తీర్ణుఁ డనై యుండుటచే, నాత్మశక్తి విశ్వాసపరీక్షణాభిలాషమున నూరకనే యుప్పు డాపద్యోపన్యాసమునట్లు వ్రాసితినిగాని, యా వ్రాఁతవిషయమై యన్య ప్రేరణాదికమావంతయు లేదనుట యసత్యవిషయము గాదు. అదృష్టముపట్టుకాలము వచ్చినప్పుడు – అట్టిబుద్ధులు – అప్రయత్నపూర్వకముగనే పుట్టుచుండునుగాఁబోలును! ఆ యనంతరమున నట్లు నే నాయుపన్యాసము వ్రాసిన సంగతి – ఆనోటను నానోటను, గ్రమక్రమముగా నాగ్రామమంతటను వ్యాపించుటయు, నాంధ్రదేశాభివృద్ధికై యహర్నిశము నత్యధికశ్రద్ధతోఁ బాటుపడుచున్న యాత్రిలింగదేశాభివర్ధనీసభానాయకు లా సమాచారము నాలకించి యత్యంతాదరాతిశయముతో నన్నుఁ బిలిపించి, యామూలాగ్రముగా – తూ, చా, యైనను దప్పకుండ నేను వ్రాసిన యాపద్యోపన్యాసమును జిత్తగించి, నా సంక్షిప్తలేఖన సామర్థ్యమున కానందించి, క్రొత్తగాఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడిన యాసభపక్షమున నాసభాకార్యాలయమున నెలకిరువదియాఱురూప్యములవేతన మేర్పఱచి యాంధ్రసంక్షిప్తలేఖకోద్యోగము ననుగ్రహించిరి. నేను – బ్రాహ్మణుఁడ నగుటచే నీదినములలో నుద్యోగము దొరకక జీవయాత్రకై యల్లాడుచున్న నేను – "బ్రతుకుము జీవుఁడా" యని మొన్న పంచమీసోమవారమునాఁడు పరమమిత్రతారయగుటచే బాగుగా నున్నదని భావించుకొని భగవదనుగ్రహమునఁ బ్రస్తుతోద్యోగమునందుఁ బ్రవేశించితిని.

పాఠక మహాశయులారా! ప్రఖ్యాత పురుషకోటిలోనివాఁడను గాకుండుటచే – మీకు – అశ్రుతపూర్వుఁడనగు నేను – నన్ను – మీకుఁ బరిచితునిఁ జేయవలసిన భారము నామీఁదఁ గలదేమోయని తలంచుకొని పైనఁ జెప్పిన నా చరిత్రకు సంబంధించిన యీనాల్గుమాటలును – అప్రస్తుతప్రాయములే. అయినను జెప్పినందులకు నన్ను మన్నించి క్షమింపఁ గోరుచున్నాను.

నిన్న సాయంకాలము 3 గంటల 30 నిమిషములకు త్రిలింగదేశాభివర్ధనీసభా ప్రథమసమావేశ మహోత్సవము తత్సభాకార్యాలయమున మహావైభవముతో జయప్రదముగానే జరిగినది. ఆయుత్సవసందర్భముననే సభాస్థాపకుల యభ్యర్థనమునఁ బరశురామకవిగారు మఱియొక పద్యోపన్యాసము నిచ్చుటకు విచ్చేసిరి. నాఁటి యుపన్యాసమును విని విసుగుకొన్నవారుగూడఁ బద్యోపన్యాసశ్రవణాసక్తిచేఁ గాకున్నను — బహువిధాలంకృత నూతనసభాభవనావలోకన కుతూహలమున నేమి, ఫలాహార స్వీకారాభిలాషాతిశయమున నేమి, పలువురు స్త్రీపురుషులు రాక మానలేదు. కావున సభారంగమంతయు యథాపూర్వముగ సభ్యమహాశయాలంకృతమై కిటకిటలాడుచుండెను. ఈసారి యీసభకు వీరభట్ల విశ్వపతిశాస్త్రులవారు అధ్యక్షులుగా వరింపఁబడి యగ్రాసన స్వీకార మొనర్చిరి. పరశురామకవిగారును – ఉపన్యాసపీఠము నలంకరించి యొకసారి యగ్రాసనాధిపతివంకఁ జూచి నమస్కరించి సభవైపు తిరిగి సభక్తికముగాఁ జేతులుమోడ్చి కన్నులుమూసికొని పరమశాంతిస్వరముతోఁ బ్రతివిశేషణాంతమున నొక్కి చెప్పక నిలుపుచుఁ బ్రకాశముగాఁ బద్యోపన్యాసము నిట్లు ప్రారంభించిరి.

పరశురామకవి:—

శా. శ్రీమద్విశ్వపతీ!

ఒకయువకుఁడు — (మెల్లఁగా) ప్రెసిడెంటు (Presi-

dent) శాస్త్రులుగారిని ప్రైజు (praise) చేయుటకుఁ బ్రారంభోత్సవమైనదా? శుభమస్తు, అవిఘ్నమస్తు, సూతోఁవాఁచ, కానీ! మఱి, కానీ!

పరశురామకవి—

సమస్తజగతీ క్షేమక్రియోద్యన్మతీ!

పై యువకుఁడు—(మెల్లఁగా) ఈ విశ్వపతిశాస్త్రులు గారు దేశభక్తులలోఁ జేరినవాఁడా యేమి? (అగ్రాసనాధిపతివైపు చూచి) అట్లయినయెడల—ఆశక్తిమీఁద అమ్మలక్కష్టె రెండులకుఁ బుట్టినాఁడో?

—పరశురామకవి

స్వామీ! సర్వదయాకరా! సకలర
క్షాదక్షవీక్షా! మహో
ద్దామా! భార్గవరామ! సద్గుణగణా
ధారా! మహోదార! ని
త్యామేయాత్మక! నిర్మలా! నిభృత! ని
త్యానందరూపోజ్జ్వలా!

(అని నమస్కరించుచుఁ గనులు మూసికొని యుండెను)

మఱియొక యువకుఁడు—(పై యువకునితో సహేళనముగా) అయినదా? పరాభవనామసంవత్సరమైనదా? ప్రెసిడెంటును—ప్రైజు చేయుటగాదు! భగవంతుని ప్రయర్ (prayer) చేయుటగాని—తెలిసినదా?

మొదటియువకుఁడు— (వెలవెల వోవుచు) ఔనురా! పప్పులో నడుగువేసినాను.

పరశురామకవి—(అట్లే నమస్కరించుచుఁ దలఁగొంచెము వెనుకకును ముందునకు నూఁచుచు)

శా. దేవా! దేవమునీంద్ర సంతతసము
ద్గీతాధికాశ్చర్యకృ
ద్భావా! భావభవాతిరేకి నిజరూ
పద్రష్టృభక్తవ్రజా
జీవా! జీవదయాపరా! శుభకరా!
చిత్రప్రభావాకరా!
నీవాఁడన్ దయఁజూచి కావఁగదె తం
డ్రీ! భార్గవా! భార్గవా!!

(అని కొంచె మూరకుండెను)

ఒకసభ్యుఁడు— భేష్! పద్యములు మహాభక్తిపూరితములుగా నున్నవి. మా చక్కఁగాఁ జదివినాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు!

మఱియొకఁడు—(తనప్రక్కవానితో) ఈయన—“భార్గవా, భార్గవా”—యని పరశురామప్రార్థన మారంభించినాఁడేమిది? బ్రహ్మ, విష్ణు, మహేశ్వరులు, గారు—సరస్వతీ లక్ష్మీ పార్వతులు, గారు—సీతారాములు, గారు—రుక్మిణీవాసుదేవులు, గారు—గజాననుఁడు, గాఁడు—కార్తికేయుఁడు, గాఁడు—విభావసుఁడు, గాఁడు—వివస్వన్తుఁడు, గాఁడు—కవిసమయవిరుద్ధముగా—ఎక్కడనో పరశురాముని దీసికొనివచ్చి పెట్టినాఁ డేమిది? తన పేరు పరశురామకవి యనియా యేమి?

ప్రక్కవాఁడు—ఒకవేళ—ఈయన—ఓఢ్రుఁడేమో? పేరునుబట్టి చూచినను బ్రార్థనను బట్టి చూచినను నా కాలాగునఁ దోఁచుచున్నది. ఓఢ్రులకుఁ బరశురాముఁ డిష్టదైవమని విన్నాఁడను. కాని—ఓఢ్రుఁడే యైనయెడల—ఆంధ్రకవిత్వ మింత నిశితముగా—ఎట్లు చెప్పఁగలఁడని సందే—

పైసభ్యుఁడు—(అర్ధోక్తియందే, సరి! మీ కాసందేహ మక్కఱలేదు; అఱవవారిలో—ఆంధ్రభాషా పండితశిరోమణులు లేరా? కర్ణాటులలో—కావ్యకర్తలైన కవిరాజశిఖామణులు లేరా? మహమ్మదీయులలో మంచి యాంధ్రకవీశ్వరులు లేరా? ఇంత యెందులకు? ప్రస్తుతాంగ్లేయులలో నిస్తులాంధ్రభాషాభినివేశము గలవారు లేరా? దానికేమిలెండు:—

పరశురామకవి—(భక్త్యతిశయముతోఁ గొంచెము బిగ్గరగా)

ఉ. తారకమూర్తి! భక్తజన
తాపరిపోషణలబ్ధకీర్తి! ని

ష్కారణభూతదర్ప మదగర్విత
శాత్రవభూమిపాల సం
సారసమూలసంహరణ
సాధనవిత్తమవర్తి! తోయగని
ద్రారసవర్తి! మాపరశు
రామ!కృపాపరిపూర్తి! మ్రొక్కెదన్.

(అశ్లోకములుచూసికొని నమస్కరించుచుండెను.)

ఒకసభ్యుఁడు—(మూగను చిట్లించి) ఏమి దీర్ఘసమాసములు? ఏమి యంత్యప్రాసములు! ప్రాసముల వలెఁ జెవులు మూసికొనిపోవుచున్నవి.

మఱియొకఁడు— అబ్బా! నీగొంతుఁగొయ్య! ఎంతపెద్ద కంఠము గన్న! ఏమీ? అంత చించుకొనవలసిన యవసరమేమివచ్చిన చెప్పుము!

వేఱొకఁడు—హియర్! హియర్! (Hear, hear) పోతన్న! అభినవపోతన్న!!

పరశురామకవి—(భక్త్యుద్రేకములో మఱియుఁ గొంచెము బిగ్గరగా)

ఉ. మ్రొక్కెద; నీపదాబ్జముల
ముంగల నెల్లపు; డిట్లుచాఁగిలన్
మ్రొక్కెద;—

(అని సాష్టాంగముగా బల్లపై బోరగిల్లఁబడి చేతులు మోడ్చి)

నార్తరక్షక! న
మోనమయంచు నిరంతరంబునే
మ్రొక్కెద; నిత్యసౌఖ్యపద
ముం గరుణింపుమటంచు నిన్ను నే
మ్రొక్కెదఁ; గావవే! సతత
ముం గృపఁజూడవె! నన్ను భార్గవా!

(సభలో "అద్దీ!అద్దీ!" యని కొందఱు చప్పట్లు గొట్టిరి, కొంద ఱీలలు వైచిరి.

ఒకసభ్యుఁడు—(మహోత్సాహములో) ఆహా! ఏమి కవితాప్రవాహము! ఏమి రసోద్రేకము! ఏమి యావేశము! ఏమి తన్మయత్వము! ఏమి భక్తి! ఏమిరక్తి! నేఁడు—జన్మము సార్థకమైపోవుచున్నదే!

పరశురామకవి—(అదిరిపాటుగా లేచి యాశ్చర్యసూచకమైనదృష్టితో నటునిటుచూచి కుడిచేతితో నిర్దేశించి చూపుచు)

మ. అదె! ఋష్యాశ్రమ; మల్లవే! ఋషుల పు
ణ్యావాసభాగమ్ము; ల
య్యదె! భృగ్వాశ్రమ; మాతఁడే; భృగుఁడు;వ
హ్వా! యామెయే! రేణుకా
సుదతీరత్నము! చెంతనున్న యతనిం
జూడుండు తత్పుత్త్రకుం
డదిగో! దివ్యమనోహరాకృతికిఁ దా
వై యాడుచున్నాఁడదే!

ఒకయువకుఁడు—ఆడుట లేదు, పాడుట లేదు; మతిపోయి నీవుమాత్రము తెయితక్క లాడుచున్నావు.

మఱియొకఁడు—అదేమి? ఆయన—ఆలాగున—వెఱ్ఱిచూపు చూచుచున్నాఁడేమి?

పరశురామకవి—(మహానందములో నెదుటనున్న పిల్లవాని నెత్తుకొనఁ బోవునప్పుడు వంగునట్లు కొంచెము ముందునకు వంగి చేతులు సాచి)

ఆ. రార! ముద్దులయ్య! రారా! మనోహరా
కార! రార! నన్నుఁ గన్నతండ్రి!
రార! భక్తలోకరాజీవహిమధామ!
రార! పరశురామ! రంగధామ!

ఒకసభ్యుఁడు— (స్నేహితునితో వ్వాటీజ్ దిస్! హిం సీమ్సులైక్ ఎ మ్యాడ్ ఫెల్లో. (What is this? He seems like a mad fellow)

స్నేహితుఁడు—(పైవానితో) నో, నో, హి ఈజ్ ఎ రోగ్, ఆర్ ఎ క్రాక్.(No,no;He is oa rogue, a crack).

ఒకవిశ్వస్త—పాపము! భక్తునికి—భగవంతుఁడు—పసిపిల్ల వానివలెఁ బ్రత్యక్షమైనాఁడుగాఁబోలు నమ్మా!

పరశురామకవి—(ఆనందాతిశయమునఁ జేతితోఁ దాళము వేయుచు వెనుకకును ముందుకును జిందులు ద్రొక్కుచు)

జయ! పరశురామా! జయ! భవ్యధామా!
జయ! భక్తకామా! జయ! సార్వభౌమా!
జయ! విశ్వతల్పా! జయ! శేషతల్పా!
జయ! మంజుజల్పా! జయ నిర్వికల్పా!
జయ! సర్వశక్తీ! జయ! దీనరక్తీ!
జయ! సదాశక్తీ! జయ! దివ్యభుక్తీ!
జయ! భానుతేజా! జయ! జగద్బీజా!
జయ! కల్పభూజా! జయ! రాజరాజా!

(చిఱునవ్వుతోఁ దలయూఁపుచు

ఆ. లేడిపిల్లనోట లేతదర్భలు పెట్టి
యాడుకొనుచు నుంటివా? కుమారా!

(అర్థానుకూలమైన యభినయముతో)

రాకయుంటి వేమి? రాజీవదళనేత్ర!
నాదుపిలుపు చెవుల నాటలేదె?

ఆ.వె. ఆటదృష్టి మఱచి యట్లుంటివా? క్రొత్త
వాఁడ ననుచు నాదువంక రాక
యూరకున్నవాఁడవా? రమ్ము! నేను నీ
వాఁడనే సుమయ్య! వనజనాభ!

ఒకసభ్యుఁడు—(ప్రక్కవానితో) ఈయన కేదియో భక్త్యావేశము గలిగినట్లున్నది.

ప్రక్కవాఁడు—(పైసభ్యునితో) లేనియెడల—పాపము! పట్టియమాయికుఁడు—పరమశాంతుఁడు—మేకవంటి వాఁడు—భాగవతపుటంగు సేయువానివలెఁ బరవళ్లు ద్రొక్కునా? యిట్లు!

పరశురామకవి—(వేడుకతో)

సీ. ఈచిన్ని బొజ్జలో నెటుపట్టెఁ బదునాల్గు
భువనమ్ములును? మహాద్భుతచరిత్ర!
యీముద్దుకనులలో నెటులున్నవారు మి
త్రశశిప్రాకరులు? చిత్రప్రభావ!
యీచిట్టిబొడ్డులో నెటుపుట్టె నిఖిలవి
శ్వవిధాత? నిరుపమాశ్చర్యనిలయ!
యీబుచ్చినెమ్మోమ నెటు లాక్రమించి త
యఖిలప్రపంచమ్ము? నప్రమేయ!

గీ. యిట్టి యీపొట్టివడుగవై వెట్లుసకల
భావనరతిఁ గొమరింపఁ బ్రోడవైతి?
నీమహత్త్వంబు లన్నియు నీకె తెలియు
నెఱయుఁ గా కన్యు లెఱుఁగంగ నలఁతు

[ప్రాకొ—.

ఒకవిశ్వస్త—ఆహా! మహాత్మా! నీకన్నుల కగపడుచున్న యీపొట్టిపిల్లవాఁడు—మాకన్నుల కేల కనఁబడకున్నాఁడు నాయనా! మాకన్నులంత పాపపుఁగన్నులా?

ఒకసభ్యుఁడు—(స్నేహితునితో) ఏదో కన్‌ఫ్యూజన్ ఆఫ్ మైండు (Confusion of mind) వచ్చినఁగాని అలాగున నుండఁడు.

స్నేహితుఁడు—(పైవానితో) అదికాదు! ఇమోషన్ ఆఫ్ డివోషను (Emotion of devotion) ఎక్ట్రీమ్ (extreme) అయినప్పుడు—భక్తుఁ డున్నాఁడే—నిజమైనభక్తుఁడు—వాఁడు—అచ్చముగా—పిచ్చివానివలెఁ గనఁబడును. చూడలేదా? ప్రహ్లాద అండ్ అదర్స్ (Prahlada and o hers)

పరశురామకవి—(స్వాభినయముగ)

క. ఏమీ? నీయాటలు! వ
హ్వా! మీయమ్మనోము లవిమెట్టివియో!
యీముద్దుటాటలంగని [నహో.
యీమొయి సంతోషమగ్న యగుచుండె

ఒకసభ్యుఁడు—(సమీపస్థునితో) ఈకలియుగములో—ఈకవిగారి కన్నులకు భగవంతుఁడు కనఁబడవచ్చినాఁడా (పెదవివిఱిచి) ఇసంతయు వట్టినటన.

సమీపస్థుఁడు—(పైసభ్యునితో) అయ్యా! అవధానులు గారూ! అట్లనరాదు. ఏపుట్టలో — ఏపాముున్నదో యెవ్వరికిఁ దెలియును? ఆయన పరమశాంతుఁడు; మామువంటిమిగాదా—వారి కీర్తిపలె—అల్లరి చిల్లర వాఁడుగాఁడు—మనస్సు పరిపక్వమైనవాఁడుగాని,

పైసభ్యుఁడు—చాలు లెండి అయ్యా? మీవెట్టి. ఇవి యన్నియు వట్టికవిత్వసాలు. మీరెఱుఁగరు! పాపము! మీకేమి తెలియును!

సమీపస్థుడు—అయ్యా! అవధానులుగారూ! మీకుఁ గోపమువచ్చినఁ జెప్పఁజాలను గాని—వేదజడులకు మీకువ్యాప్తి మేమి తెలియును? తీవ్రముగా అట్టి వంటి మహానుభావుల ప్రకారకే సమాసా లెందులకుఁ జేయును? కొంటెవాఁడా? తుంటరివాఁడా?

పైసభ్యుఁడు—(కోపముతో) ఆ. అంపటును మహాను భావులే. సమాసా లెందులకా? చెప్పుదునా! కోటి విద్యలును—కూటికొఱకు; తెలిసినదా?

పరశురామకవి—(సానునయముగా)

గీ. నాయనా! చేయి తెగునేమొ! నాదుమాట
వినుము! గొడ్డలిజోలికి వెళ్లబోకు [లుపు
మదిగొ! మీతండ్రి యగ్నికార్యంబు స
చున్నవాఁ డచ్చటికిఁబొమ్ము కన్నతండ్రి!

ఒకసభ్యుఁడు—పాపము కాలరిక్ టెంపర్డ్ మ్యాన్; కొంచెము శాంతించినయెడల బాగుగ నుండును.

పరశురామకవి—(సాభినయముగ)

గీ. వేదమా? శాస్త్రమా యది? నీదుతండ్రి
చెప్ప నేర్చుచునున్నాఁడవొ ప్పగులుక
(చిఱునవ్వుతో)
వేదపాఠంబుఁ జేసెడు వేళఁగూడఁ
బరశువేటికిఁ జేతిలో భవ్యచరిత!

ఒకపెద్దమనుష్యుఁడు—(లేచి కార్యదర్శితో) అయ్యా! కార్యదర్శిగారూ! ప్లీజ్ (p'ease) మీరు గాని యగ్రాసనాధిపతిగారు గాని— ఆయనతో— "ఇఁక నుపన్యాసవిషయము నందుకొనుఁ" డని చెప్పుటయుంచిది. లేకున్నచో నాయనావేళ మత్యధికమై బాధింప వచ్చును.కనుక—అదృష్టిమరల్చుట యుక్తమని నాకుఁ గోఁచుచున్నది. యస్! సర్టెన్‌లీ!! అనికూర్చుండెను.

కార్యదర్శి—(లేచి) అయ్యా! కవిగారూ! తమ యుపన్యాసవిషయమును వినవలయునని సభ్యులు చాలఁ గుతూహలపడుచున్నారు. కావునదయచేసి ప్రస్తుత—

పరశురామకవి—(అర్ధోక్తియందే చేయెత్తి ససంభ్రమముగా)

గీ. వలదు! తల్లిని జంపఁగావలదు ! పరశు
వెత్తకుము! తల్లి !—నినుఁ బెంచియెత్తుకొన్న
తల్లి!!-యుత్తమకాంతామతల్లి!!-యామె !
భార్గవా! భార్గవా!! వీడు, పరశువింక !

ఒకసభ్యుఁడు—లాభము లేదింక, ఈవేళ నీయనకేదియో మతిభ్రమణము గలిగినది.

మఱియొకఁడు—మాదుము మ్రింగ లేదుగదా?

పరశురామకవి—(భయవిషాదస్వరముతో)

గీ. గొంతుతెగిపోయి చిమ్మనగ్రోవినుండి
వెడలెడువసంతమట్టులు వెడలుచుండె
నెత్తు; రమ్మయ్యో!- రేణుకా! నీసుతుండె
నీదుతలఁగొట్టె! నక్కటా ! నీల్గిపోతె?
(వెక్కి—వెక్కి— యేడ్చెను)

కార్యదర్శి—(లేచి) అయ్యా! అదియేమి? అదియేమి? విచారింపకుఁడు!మీకేదియో చిత్తవిభ్రమము కలిగినట్లున్నది. అంతియేకాని-ఇక్కడ-మీభావమునందలి ప్రమాదమేమియు జరిగియుండలేదు. ఇంక మీరా విషయమును విరమించి మీరు చెప్పఁదలఁచికొన్న యుపన్యాసమును జెప్పుఁడు. లేదా? ఆమనోవికారమణఁగువఱకును గొంచెము సేపూరకయుండుచుండి స్థిమితపడుఁడు.

పరశురామకవి—(కార్యదర్శిమాటలు వినిపించుకొనక)

శా. ఖ్యాతంబైన పవిత్రవంశమునఁ గ
ట్టా! నీవుజన్మించి, స
త్పాతివ్రత్యధురీణవై బహుతపః
పాకంబునం బొల్చి, త
ల్లీ! తత్త్వార్థవిచక్షణుం డయిన పూ
నీశానుఁ జేపట్టి యీ
మాతృద్రోహినిగంటివేమి యిటుల
మ్మా! రేణుకా! పల్కవా?

ఏడ్చుచు

గీ. పల్కవా? యింక నెక్కడిపలుకు లపుడె
పాంచభౌతిక దేహంబుఁ బాసి—

ఆనంద బాష్పములతో

వచ్చి
పరశురామునిలో నేకభావమంది
కొడుకు చెక్కిలుముద్దిడుకొనుచు నుంటె!

(అట్టెచూచి మరల విషాదములో)

గీ. అక్కటా! సోదరులు జ్యేష్ఠు లక్కటకట!
యరఁటిదవ్వల నఱకినయట్లె నఱకి
వైచినాఁడవె? చే యెట్లు వచ్చె నీకు?

(తలయూఁచుచు)

నానులే! తల్లికంటె వా రధికు లౌక్కా?

(సప్రశంసముగా)

క. జనకాజ్ఞఁ దలను దాలిచి
ఘనపరశువుఁ జేతఁ బట్టి ఖండించితివా?
జననీసోదరులను? నో
యనఘా! నీకింతభక్తి యా జనకు నెడన్?

(పరశురామకవిగారి పద్ధతిఁ జూచి, వింతచేతఁ గొందఱును, విశ్వాసముచేతఁ గొందఱును, వినోదము చేతఁ గొందఱును, భక్తిచేతఁ గొందఱును భయముచేతఁ గొందఱును—మొత్తముమీఁద సభలోనున్న స్త్రీ పురుషు లందఱును—నిశ్శబ్దముగా నిశ్చేష్టులై చిత్తరువులోని బొమ్మ లవలెఁ జూచుచుండిరి.)

పరశురామకవి—(సప్రశంసావినయముగా)

గీ. అద్దిరా! యేమిశాంత మాయాననముఁ
నెట్లు విలసిల్లుచున్నదో? యేది!—యేది!—
పరశు వచ్చోట నొకసారి పాఱవైచి
రమ్ము; నాతండ్రి! నన్నుఁ జేరంగరమ్ము!

(సానునయముగా నానందబాష్పవిరామములో)

సీ. రాఁగదే! నాకోర్కె లీఁగదే! యిటువచ్చి
పోఁగదే! గొనకమాను; పుణ్యపురుష!

(సంతుష్టిగా)

వచ్చితే! నాకోర్కెలిచ్చితే!—

(ససంభ్రమముగా)

యిటు చేర
వచ్చి, తేరఁగఁ బోతె వనజనాభ?

(సప్రణయముగా)

పోకురా! ననువీడిపోకురా! నీకెంత
పోకురా! నాముద్దుసుందరాంగ

సభలోని యొక పెద్దమనుష్యుఁడు—లేచి—అయ్యా! కార్య దర్శిగారు! ఆయనకు నెదుటనున్న వస్తువులు నైతను గనఁబడుచున్నట్లు లేదు; ఈప్రపంచజ్ఞాన మున్నట్లింతకంటెను గనఁబడుట లేదు. కావున నా మహావేశములో—అట్లు నలుప్రక్కలఁ దిరుగునపుడు— ఆబల్లగాని కుర్చీలుగాని యాయనకుఁ దగులవచ్చును. లేదా ఆయన యాబల్లపైనుండి క్రిందఁబడినను బడవచ్చును; కనుక దయచేసి యాయన నెట్లయినఁ గ్రిందికి దింపుట యుక్తమని తోఁచుచున్నది. (అని చెప్పి కూరుచుండెను.)

మఱియొకరెవ్వరో—ఔను! అట్లుచేయుట యుక్తమే కాక యత్యావశ్యకముగూడను. (అని పలికిరి.)

కార్యదర్శి—(లేచి) పరశురామకవిగారి సమీపమునకుఁ బోయి రెండుప్రక్కల రెండుచేతులతోను మెల్లఁగాఁ బట్టుకొని దింపఁబోయెను)

పరశురామకవి—(సానందాతిశయముతో)

వచ్చితే! నను జేర వచ్చితే కౌఁగింట
గ్రుచ్చితే! నన్నేలు కూర్మికాఁడ!
(కార్యదర్శిని గట్టిగాఁ గౌఁగిలించుకొని)

గీ. విడకు, మీపట్టు! ప్రేమంపువీడుపట్టు
పట్టు వదలైన నాలోనిగుట్టు వదలు
(కార్యదర్శి విడిపించుకొనుచుండెను; సభ్యులు నవ్విరి.)

పరశురామ—(సానునయముగా)

కదలుచున్నాఁడవా? నీవు కదలనీయదు
భవ్యమూపాభిరామ! నాపరశురామ!

కార్యదర్శి—(పట్టకేలకుఁ గవిగారి పట్టు విడిపించుకొని నవ్వుచుండెను.)

పరశురామ—(నృత్యము సేయుచు)

రామా! పరశు, రామా! భక్త,
కామా! భవ్య,ధామా!
(నిలిచి)
దేవా! మృదుళ, భావా! శత్రు,
దావా! దేవ, దేవా!
(నిలిచి)
వీరా! ప్రకృతి, శూరా! నిర్వి,
చారా! ప్రేమసారా!
(నిలిచి)
స్వామీ! విమల,గామీ! రావ,
దేమీ! కావ,వేమీ!
(అట్లె నిలువఁబడెను)

అగ్రాసనాధిపతి—(లేచి) అయ్యా! సభ్యమహాశయులారా! కవిగారి కిప్పు డేకారణముననో యేదియో మనోవికారము గలిగి యొకవిధమైనయావేశమువచ్చిన దన్నమాట వాస్తవమైనట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అది యిప్పుడు మనము మరలించుటకు శక్యముకానిదియుఁ గోఁచుచున్నది. పోనిండు! యేవో భవద్వ్యపయికము లగు భక్తివచనములే చెప్పుచున్నాఁడు గాని పనికి మాలినమాటలు చెప్పుటలేదుగదా? మనము కొంచె మోపికపట్టినయెడల నీధోరణి మఱికొంతసేపటికి మానిపోయినను మానిపోవచ్చును. శాంతించినను శాంతింపవచ్చును; కావునఁ గొంచె మీకాయన యిష్టప్రకారము పోనిచ్చుట యుక్తమని నా యభిప్రాయము. అయ్యా! మీరందఱును దయచేసి యిఁకఁ గొంతసేపు చిత్తగింపఁగోరుచున్నాను. (అని కూరుచుండెను. అంతకుఁ బూర్వమే యద్భుతపాటుతో నన్యాయత్తచిత్తులై చూచుచున్న సభ్యులందఱును "ఆఁ, ఊఁ" అనకుండ నట్లే చూచుచుండిరి).

పరశురామకవి—(సావహేళనముగా)

క. వారా? సహస్రబాహుఁడు
గారా? రారేమి? రండు!—

(దృష్టి మరలించి)

ఖండింపఁగదే

భూరుహశాఖలు త్రుంచిన
తీరునఁ దద్బాహుచయము దేవా! వేగఁ.

(దృష్టిమరల్చి సక్రోధముగా)

శా. జిహ్మాత్ముండవుగాక, నీవతనితోఁ
జేఁగల్పఁగా నేర్తువే?
బ్రహ్మాదుల్ దలక్రిందువడ్డ నెదిరిం
ప న్నేర్తురే యాపర
బ్రహ్మం,బవ్యయు,మాద్యు,మచ్యుత మహం
భావాభిభూతాత్మకా!
బ్రహ్మద్వేషము కీడురా! చెడెదుసూ!
పాపాశయోజ్జృంభితా!
(ఇటునటుఁ జూచి)

మ. ఎవరో తుచ్ఛులు తండ్రిఁ జంపిరని నీ
విట్లగ్గి యీసర్వభూ

ధన సంహారము సేయఁబూనుటిది స
ధర్మంబె? నీ వింత మిం
త విరుద్ధంబొకో? బ్రాహ్మణుండవు గదా?
ధర్మాత్మ! నీకిట్టిక
ర్మవిరోధంబులు కూడునే? భృగుకుమా
రా! నీతిఁ బాటింపుమీ!

(సాక్షేపముగ)

గీ. అక్షమాలికఁ ద్రిప్పెడు హస్తయుగము
పరశువుం ద్రిప్ప నెట్లు పాల్పడుచును?
నవ్యనవనీతమైన మనంబు నట్టి
రాజసంహారమునకు నెట్లు రాతి యయ్యె?

ఉ. రాజులు లోకరక్షణ ప
రాయణచిత్తులు; వారి కిల్గిన ట్టి
భూజనసౌఖ్యసుస్థితికిఁ
బోకడ వెట్టుటగాదె? సమహా
తేజము, తెంపు, తేఁకువయు
దేవత లేని భరింప లేరు; ని
ర్వ్యాజ కృపాకటాక్షమున
రాజులజోలికిఁ బోకు భార్గవా!

ఉ. వీఁడియగాదు వీనులకు
విందుగ మీటుకొనంగ; శాత్రవ
ప్రాణసమీరణాపహృతి
సన్నగరాజు! విరోధివహ్ని ని
ర్వాణమహాబలాహకము!
పట్టినవాఁడవు గండగొడ్డలిన్
బాణితలంబునం, దదగో!
భార్గవరామ! భయంకరంబుగన్.

(సప్రశంసాభినయముతో)

గీ. బ్రాహ్మణుఁడవయి పుట్టి, తపంబు సలిపి
బ్రహ్మతేజంబు దిక్కులఁ బ్రజ్వరిల్లఁ
కీర్తిఁ గైకొన్న యవతారమూర్తివౌర!
బళిరె! నీ వెంతవాఁడవ, పరశురామ!

(భయసంభ్రమాశ్చర్యములతో)

మ. అవురో! నెత్తురు! నెత్తురే యది? ప్రవా
హాకారముల్ దాల్చి, పె
ల్లవలై పాఱుచునున్న దల్లదె! జగ
న్నాథా! కనంజాల! నె
మ్మది నా కేవయుఁ, గక్కసంబు జనియిం
పంజొచ్చె; నేనింక న
య్యది వీక్షింపఁగఁ జాల; జాలమిఁక నే
లా? నేగఁ జాలింపవే!

(శాంతించి)

చ. పరశువుఁ జేతఁ బట్టుకొని
పార్థివలోక శిరోధినాళముల్
నఱకుచునుంటివా? యిపుడు;
నాయన! బ్రాహ్మణజాతివాఁడవై
కఱకుఁదనంబుఁ దాల్చితివి
గా? యిపు డిట్టులు తాల్చకున్న నే
తెఱఁగున భూభరం బడఁగుఁ
దెల్పు,మటంచు వచించుచుంటివా?

(సప్రభావముతో)

గీ. ఏమి తెల్పుదు? తెలుప నే నెంతవాఁడ?
నన్ను నీ విట్లు ప్రశ్నింప న్యాయమగునె?
తండ్రి! సర్వజ్ఞ! విష్ణ్వవతారమూర్తి
వేమి తెలుపుదు! తెలుప నే నెంతవాఁడ?

గీ. అఖిలవేత్తవు, సర్వభూతాంతరాత్మ
వఖిలసాక్షివి, నీవు న న్నడుగుచుంటి
వవును! నీ వట్టులడుగవా? యజ్ఞుఁడైన
నేను నిన్నట్టు లడిగిన నేమనెదవు?

(తలయూఁచి, కనులుమూసికొని, ముఖమును పైకెత్తి)

మ. అకటా! తల్లిశిరంబుఁ ద్రుంచితివి బా
ల్యంబందు; రాజన్యమా
రక దుష్కీర్తి గడించుకొంటివి కుమా
రత్వంబునన్; నీకు వా
ర్ధకమందేనియు శాంతి చేకుఱదు; ప్ర
త్యహంబుం ఘోరపా
తకకృత్యంబులు సేయుచుంటి; విది నా
కర్మంబు? బ్రహ్మన్యయా!

(విషాదముగాఁ దలయూఁచుచు)

మ. మదిలోనున్న దదంతయేమొ? భువిపై
మత్తుల్యప్రబలిష్ఠక్షత్రికిన్
బడబంబై పరిశ్రేషింపఁ దా!
విప్రత్వవిఖ్యాతి కె
క్కుడ నేనాఁడును లేని దుష్కరకలం
కం బిట్లుగావించి బా
ల్పుడ తున్నాఁడిటి జాతికోపమున భూ
పశ్రేణి; నయ్యయ్యయో!

(పశ్చాత్తాపముతోఁ బొరలుచును)

శా. ఏమంటిన్? నిను నేమియంటి? నకటా!
యేమంటి? నా దేవ! నా
స్వామీ! నాభగవంతుఁడా! పరమ తు
చ్ఛస్వాంతయుక్తుండనై
నీమీఁదం గలుషంబుమోపితి నె? నిన్
నిందించుచున్నాఁడనే?

(రెండుచేతుల వక్షము నఱచికొని)

హా! మూఢాత్ముఁడ, దుర్మదాంధుఁడ వృథా
హంభావ నిర్దగ్ధుఁడన్.

(సవిషాదాభినయముతో)

శా. అయ్యో! నామొఱఁ గోపగించితివొకో?
యేమో మదట్లున్న; దే
మయ్యా! చెప్పవు? చెప్పవా? యలుగ నే
లా? నీదు భక్తుండను! నీ
నెయ్యంబున్ మదిఁ గోరి యుయ్యెడలఁగా
నీ నిన్నే నమ్మి, నీ
పాదద్వంద్వముఁ గొల్చు భక్తుఁడఁగదా!
ఛీ! యిట్లు కోపింతురే?

(కోపముతో)

కం. హా! బుద్ధి, నిన్నుఁ బరిపరివిధముల
నిందఁ జేసినట్టి నీచుఁ బట్టి
వసుధాని శిరముఁ బగులఁగొట్టవదేమి?
హా మహేశా! హా త్రిక్షత్రాంతా!

(తలవంచుకొని, సాభినయముగా)

గీ. దేవ! పతిచెంతఁ గొన్న ప్రతిజ్ఞఁ దలఁచి
నెఱుచుచుంటివి నాఁబోలు వెఱ్ఱితండ్రి!
యమ్మ! గొడ్డలితోడ శిరమ్ముఁ ద్రుంచి
పొమ్ము! నిను నింద చేసిన పొగరుబోతు!

శా. ఓహో! నీహృదయంబు ప్రేమపరిపా
కార్ద్రంబు; నీవిప్డు నా
కేలా యొగ్గొనరింపఁ జూచెదవు? తం
డ్రీ! భక్తకల్పద్రుమా!
పాలింపం దగునాఁడ; నీకరుణకుం
బాత్రంబ; నాదోషపు
ణ్ణాలాపంబుల నీమహత్త్వమున కే
లా సేగి వాటిల్లెడున్?

కం. రాజులు బహుధనసైన్యవి
రాజులు నీకొక్కనికె పరాజితులై ని
స్తేజులయి ప్రాణభయమున
గాజులు దొడిగించుకొనిరిగాదే? తండ్రీ!

ఉ. పాపిఁ బరశ్వథం బొకఁడ
పట్టి నిసర్గమదాంధభూపతి
శ్రేణిమహోగ్రకాననముఁ
జేరి సమూలము పెల్లగించి, త
త్క్షోణి సమస్తముం గొనిన
శూరుఁడు; వద్దిర! వీరమాతమా
రేణుక యేమిపుణ్యమొన
రించెనో యిట్టికుమారు నిట గనన్

(యోచించి సంశయముతో సానునయముగ)

గీ. సాధుసద్బ్రాహ్మణుఁడవా? క్షత్త్రియుఁడవ?
తాపసాగ్రేసరుండవా? తామసుఁడవ?
రాగివా? యోగివా? లోకరక్షకుఁడవ?
లోకశిక్షకుఁడవ? దయాళువా! వచింపు!

(సృష్టి మారగ)

గీ. పాఱిపోకుఁడు భూపాలపశువులార!
పందలార! వచ్చుచున్నాఁడు భార్గవుండు
పరశుధారాభిహతిఁ జచ్చి పడినవారు
చూఱఁగొందురు వైకుంఠసుఖసమృద్ధి

(ఇటునటుఁ జూచి)

గీ. అకట! నీమన స్సెట్టిదో యంబుజాక్ష!
దారుణము! రక్తమునఁ బితృతర్పణములు
సలుపుచున్నాఁడ వదియేమి? చాలుఁజాలు
రక్కసియుఁ జేయనట్టి కార్య మదగాదె?

(ఏకాంతముగొనుచుఁ గోపముతో)

కం. నెత్తుటఁ దడిసిన చేతుల
నెత్తెదవా నన్ను? రాకు; మెత్తకు! మిటకీ
వొత్తగిలిపొమ్ము! పొమ్ము!! వి [మీా!
య త్తలమునఁ గపరిశుద్ధుఁడా! నను ముట్టకు

(నిషాద పశ్చాత్తాపములతో)

గీ. అయ్యయో! పోవుచుంటివా? యాకసమున
కేల? నామెత నాలింపవోయి, కృపాళి!
పలుకవా? నాకుఁగన్నులపంట లెఱిఁగి
తెలుపవా? వాని నెఱిఁగి నే దగ్ధకొందు!

(సానునయముగా నభినయించుచు నానందభైరవి రాగ ముతో)

సీ. పలుకవా? బంగారు చిలుకవా? నామీఁదఁ
జిలుకవా? నీకృపాశీకరములు?
చూడవా? నీవింతవాఁడవా? నన్నుఁ గా
పాడవా? "నీవు నావాఁడ"వనుచు?
కానవా? గారాముకూనవా? నావంక
నూనవా నీ నిజానూనకరుణ?
వింటివా? నీ వింతకొంటివా? నన్నుఁ జే
కొంటివా? రేణుకచంటివాఁడ!

గీ. లేదె? నను నీవు చేకొనలేదె? విడిచి
పోదవా? యెప్పటికిఁ బోదు? పొమ్ము!
[పొమ్ము!!
వలదు లే-యుండు-నీవు-రావలదు లే-మ
నమ్ములో మాత్ర మిది నిల్పుకొమ్ము!
[పొమ్ము!

(సృష్టి మరలించి సభయముగా)

గీ. ధారుణీధవ కంఠకర్తన నిశాత
పరశుధారాకరాళ దుర్భర మహోగ్ర
కాంతిగాఁ బోలు నాకన్నుఁ గవ నడంచి
యడలు గొలిపెడు! రక్షింపుమయ్య! తండ్రి!

(సవిమర్శగాఁ బరికించి)

సీ. అదియేమి? యాచేత? నవి దర్భసమిధలా?
యాచేత నదియేమి? యంపగుదియ?
యాప్రక్కనదియేమి? యది ధనుర్వల్లియా?
యాప్రక్క?-సాంగకృష్ణాజినంబు?

యదియేమిభుజముపై?నది బ్రహ్మసూత్రమా?
యాతలనదియేమి? యల్లిత్రాడ?
యావంకనదియేమి? యది గండగొడ్డలా?
యదియేమి? కకపాల యామ యవలను?

గీ. ఆ వెలుఁగు బ్రహ్మ తేజమా? యా మహోగ్ర
తీక్ష్ణదీధితి క్షాత్రమా? దేవదేవ!
దివ్య తేజోమయాకార దీనరక్ష!
కంటి! నీ దివ్యరూపంబుఁ గంటి!! నదిగో!

(మహాసంభ్రమతో)

కం. ధాత్రి "నిదం బ్రాహ్మ్య మిదం
క్షాత్ర" మ్మనుపలుకు నిలిపినార్థకముగ;నీ
శత్రుల్లఁ గెలిచి తపమతి
చిత్రంబుగ నిచట నిలిచి చేయుచునుంటే?

(దృష్టి మరల్చి)

ఉ. అన్యనృపాలబుద్ధినటు
లాతని దాఁకెదవేల? రాజసా
మాన్యుఁడుగాఁడు! భూభరము
మాన్పఁగఁబుట్టినవిష్ణుమూర్తి! రా
జన్యతనొంది, యాగనిక
జాతనుజేకొని మిత్రబంధుతా
సైన్యసమేతుఁడై పురికిఁ
బయ్యననేగెడు నేగ నీఁగదే!

గీ. అతఁడు నీవును నొక్కఁడుకాదా తలఁప?
విష్ణునవతార మూర్తులు వీరనియలు!
మీకు మీలోన భేదమేమి గలదయ్య!
యెఱుఁగనట్టులె యెదిరించె దేల యతని?

గీ. ముసలితనమున నిచటనో ముక్కుమూసి
తపముఁ జేసికొనుచునున్నఁ దప్పదొక్క
తామసము నీకు? నిట్టివార్ధకమునేళఁ
దగదు తగదిద్ది; మర్యాద దక్కె దింక

(దృష్టిమరల్చి సాభ్యర్థనముగా)

కం. రామా! సద్గుణ మణిగణ
ధామా! లోకాభిరామ! దశరథ రామా!
యీమహితుని మాభార్గవ
రాముని రక్షింపుమయ్య!రఘుకులసోమా!

గీ. పేరుగలవాఁడు, విప్రుండు, పెద్దవాఁడు
తాను నీవలె నవతారమైనవాఁడు
వైష్ణవ శరాసనమున నున్న వాఁడియమ్ము
విడువకుమునుమ్మ! దశరథ విభుకుమార!

(సంతోషముతో)

కం. సాహంకారులు మీరిపు
డాహా! యన్యోన్యభేద మడఁగించి మహా
స్నేహార్ద్ర హృదయులయినా
రోహో!మీమైక్యమెంత యొప్పియుండెన్

(దృష్టిమరలించి సప్రశంసముగా నానందభైరవి రాగముతో)

సీ. చేతిలోచక్రంబు ఛేదించె నక్రంబు
గజరాజు మొఱవిన్న గడియలోన
న్రెలిసన్నిగోరు ప్రేల్చె రాక్షసవీరు
గతికుండై బాలుఁ గార్చినపుడు
మనసులోఁ బలిచెల్మి మలపించెఁ గడుఁగల్మిఁ
జినుఁగుప్రాఁతలు విప్రుగనినతోన
పొదిలోని బాణమ్ము పోయించెఁ బ్రాణమ్ము
ధ్వజరాజు, సుతుచావు దెలిపినంత

గీ. ఏమి సామర్థ్యమో? యదియేమి తెఱఁగొ?
యేమికరుణాస్వభావమో! యేమిదయయొ!
యేమివాత్సల్యమో?యదియేమికృపయొ!
యేమిజాలియొ భక్తులయెడలఁదండ్రి!

(ఇటునటుఁజూచి బల్లపై నగ్రాసనాధిపతిగారికి గౌరవార్థముగాను నలంకారార్థముగాను నుంచిన పుష్పహారాదులను చేతిలోఁ జూపుచు)

మ. ఇదిగో! స్నానజలంబు; కైకొనుము నీ
లీవస్త్రయుగ్మమ్ము; ర
మ్మిదిగో! గంధము నక్షతల్ గొనుము; ని
న్నిపుష్పజాలంబులో
నివె! పూజింతు నివేదనం బిదుడు నీ
కీపండ్లు; తాంబూల, మి
య్యదె! చేకొమ్ము నను గృతార్థునిగఁ జే
యంజూడవే భార్గవా!

(సాశ్చర్యముగా నానందవర్ధనుని గనుచు)

సీ. ననుఁ గంటఁ జూచెదవా? నా యింటఁ గుడుచుదువా?
నాప్రాణము మనుపవా? నాదుతండ్రి!
ననుఁ గటాక్షించవా? నా మొఱాలించవా?
ననుఁ గౌఁగిలించవా? నాదుతండ్రి!
ననుఁ బ్రీతిఁగూర్చవా? నాముద్దుఁదీర్చవా?
నాసద్దుఁగార్చవా నాదుతండ్రి!
నను వీటఁబెట్టుదువా? నాభక్తి మెత్తువా?
నావెంట వత్తువా? నాదు తండ్రి!
గీ. తండ్రులకుఁ దండ్రివైన మాతండ్రి! రమ్ము!
తల్లులకుఁ దండ్రివైన మాతండ్రి! రమ్ము!
తాతలకుఁ దండ్రివైన మాతండ్రి! రమ్ము!
తాతతాతల తండ్రి! మాతండ్రి! రమ్ము!

ఉ. ఏటికి రావయా? శబరి
యెంగిలిపండులె తిన్నవాఁడ; వా
పాటియుఁ జేయవా పరమ
భక్తినొసంగిన నాదుపండ్లు? నా
మాటల కుత్తరం బిడుము!
మంచితనంబుగవచ్చి పుచ్చుకో!
మ్మేటికి నామొఱం బరుస;
మేటికిఁ బంతము దంతిరక్షకా!

ఆ. ఇష్టులైనవార లిచ్చిన వన్నియుఁ
దిన్నవాఁడవేకదే? కుచేలు
ముఱికిప్రాఁతకొనను ముడిచిన చప్పని
యటుకుగింజ లడిగి యట్టుతినవె?

(మహావిచారముతో)

శా. అయ్యో! నన్నిటు వేలుసేయఁ దగు
నయ్యా! యిప్పుడీపండ్లు చే
దయ్యెం జెప్పు నొసంగఁ జేకొనవు గా
దే? నీప్రసాదంబు నా
కియ్యంజాలవుగాదె? నే నిచట ని
కెంతేస్చినంగాని నా
కు సాన్యాలించవుగాదె? యింతె కదవే హా!
గోవింద హా! శ్రీహరీ!

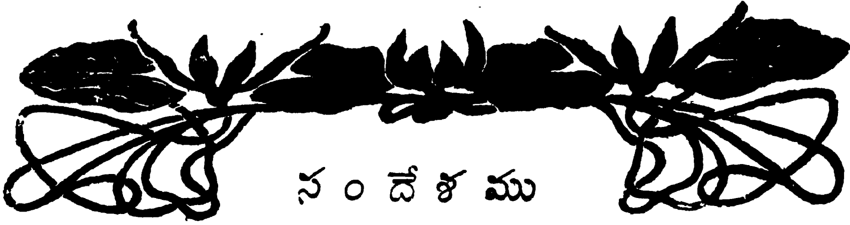
అని పలవరించుచు కవిగారు, స్పృహలుప్తుఁడై పెద్ద పెట్టుగా నభ్భాలుమని క్రిందఁబడిపోయిరి. సభ్యులందఱును గలఁతపడి యాయనచుట్టును మూఁగఁ దొడఁగిరి. సభయంతయు గగ్గోలయ్యెను. సభలోఁ గొందఱు పెద్ద మనుష్యులు "వీవనలను! వీవనలను! సద్దుసేయకుఁడు!" అని యాజ్ఞాపింపఁ గడఁగిరి. మఱికొందఱు "పిచ్చిముత్తనం! పిచ్చిముత్తనం! సాంబ్రాణీ! సాంబ్రాణీ! కాదు! గుగ్గిలము! గుగ్గిలము!" అని అఱచిరి. అగ్రాసనాధిపతిగారు లేచివచ్చి కవిగారి చెవులుమూసి, "మంచితీర్థము! మంచి తీర్థము! నీళ్లు తెండు! నీళ్లు తెండు!" అని బిగ్గరగాఁ గేకలు వేసిరి. అంతట, నాసభ్యులలో నొక్కరుగానున్న, యాయుర్వేదభూషణ, వైద్యశిరోమణి, నవీనసర్వాంగరీత్యాది బిరుదాంకితులగు శ్రీయుత పండిత నీలకంఠశాస్త్రిగారు ముందునకువచ్చి కవిగారి కుడిచేయిపట్టుకొని కొంతసేపును, వామహస్తమును బట్టుకొని మఱికొంతసేపును ధాతు పరీక్షచేసి, రోగస్వభావమంతయు నవగతమైనట్లు తల యూఁచి, యగ్రాసనాధిపతితోడను, మఱికొందఱు పెద్దమనుష్యులతోడను, "అయ్యా! ఈయన కిప్పుడు దేహములో మహాపైత్యము రాజై యున్నది. నాతోఁగూడ వేగముగా నెవ్వరినైనఁ బంపినయెడల మా యింటియొద్ద

క్రొత్తగా దయారుచేసిన ప్రశస్తమైన మహాపైత్యాంతక రసమున్నది. అదియును, మేహగజాంకుశమును రెండును గలిపి మూడుమోతాదులు మూడుపొట్లములుగట్టి పంపించెదను. మొదటిపొట్లము నిమ్మకాయ రసముతోను, రెండవపొట్లము, శీలకర్ణరసముతోను, మూడవపొట్లము అల్లపురసముతోను, జాముజామున కొక్కొక్కటి చొప్పున నిచ్చినయెడల నతిక్షణమే యిది తగ్గిపోవునని చెప్పి యొక పిల్లవానిని దీసికొని వెడలిపోయిరి. అంతలో వైద్యశాస్త్రమున నారితేరినవారగుచున్న డాక్టరు డి. కృష్ణమోహన మొదలియారు (యస్. పి. సి. యస్) గారి నెవ్వరో లోపలికి దీసికొనివచ్చి కవిగారినిగూర్చి సంగతులన్నియు జెప్పిరి. ఆయన జేబులోనుండి stethoscope దీసి చెవులకు దగిలించుకొని కవిగారి హృదయప్రదేశమునను, పార్శ్వములయందును, పెట్టి పరీక్షించి, కడుపునందయు నొక్కి చూచి తన యొక్క చేతి వ్రేళ్లను కవిగారి కనుబొమలనుంచి వానిపైగ కుడిచేతివ్రేళ్లతో వాయించి నాడిస్థానము నొక్కిపట్టుకొని తనయొక్క చేతనున్న ముంజేతి గడియారము (wrist watch) వంకజూచుచు కొంతసేపుండి చొంగ "సెలైవా ఫ్రం దిమౌత్" (saliva from the mouth) వచ్చినదాయని ప్రశ్నించిరి. అక్కడనున్న పెక్కండ్రకా ప్రశ్నమున కర్థము తెలియకున్నను అగ్రాసనాధిపతికొంచె మాంగ్లభాషాగంధము నాఘ్రాణించిన శాస్త్రియే యగుటచే "నో,నో"(no no) యని ప్రత్యుత్తరమిచ్చెను. డాక్టరుగారు కొంచె మాలోచించి "ఐ థింక్ హి ఇజ్ ఎఫెక్టెడ్ విత్ ఎపిలెప్సి(I think he is affec ed with epi epsy) ఆల్ రైట్(Allright) భయము లేదు—కొంచెము—ఐస్ అనగా మంచుగడ్డముక్క హెడ్డు (head)కు కట్టి ఫ్రెష్ఎయిర్ (fresh air) లోపలకు పాస్ (pass) అగునట్లు డోర్సు (d ors) ఓపెన్ (open) చేసి—బెడ్ రూమ్ (room)లో వెల్లకిలగ బరుండబెట్టుడు. నేను టూ పౌడర్సు (two powders) పంపించెదను; గంట కొకటిగా లోపలికిండు. విత్ వాటర్ (with water). నేను—సెవెన్—ఆర్—హాఫ్ పాస్టు సెవెను(seven or half-past seven)కు వచ్చి మరలజూచెదను. అప్పటికి కాన్షస్ నెస్ (Consciousness) రాకున్నను. వుయ్ షల్ సీ ఆఫ్టర్ వర్డ్సు, ఐ షల్ గో (We shall see aft rwards I shall go)."అని వెడలిపోయిరి. అప్పుడచ్చటి పెద్దమనుష్యులలో నొకరెవ్వరో కవిగారిని మెల్లగా బసుకకుర్చీపై బరుండబెట్టించి తమ యింటికి దీసికొనివెళ్లిరి. సభ్యులలో జాలమంది కవిగారి భక్తిపరత్వమునకును, భావపరిపాకమునకును, కవితాసామర్థ్యమునకును మెచ్చుకొనుచు, నప్పుడాయన యట్లు పడిపోయినందులకు నొచ్చుకొనుచు నుండగా, సభానాయకులు తరువాత జరపవలసిన సభాకార్యముల నన్నిటిని జరపి, నాటిసభ ముగించివైచిరి.

ఇట్లు

త్రిలింగ దేశాభివర్ధనీసభాంధ్రసంక్షిప్త లేఖకుడు.

సందేశము

శ్రీ శివశంకరశాస్త్రి గారు [సాహితీసమితి]

అవగతం బయ్యె నారహస్యమ్ము నీకు
చెల్లెలా, యిన్నినాళ్ళ దాచిన యుదంత
మిట్టె నానోట నిపుడు పల్కించినావు
అపుర నీ బుద్ధి విభవ మే మనగ వచ్చు

నాకు తోఁబుట్టు వట్టిదానవు, గభీర
హృదయ, వ్యవహార పారీణ వీ వటంచు
సిగ్గు విడనాడి యిపుడు వచించినాను
మదనురాగవిధానపు మర్మ మెల్ల.

సంశయము లేని గాటంపుచనవుతోడ
నడుగుచున్నాను వరము ని న్నాప్తురాల,
ఆమెయంతికమునకు నీ వరుగవలయు
నీదినంబున శ్రమ మని యెంచకుండ

తెల్ల మాయెను గాదె మదీయచరిత
మెల్ల, గత్యంతరంబు కాన్పించ దామె
నిపుణముగ నాయవస్థ వర్ణించి యచట
ప్రాణముల్ నిల్పు కార్య సాఫల్యయుక్తి.

సేతుపార్శ్వమునందు విస్తీర్ణ కాయ
మాన రమ్యశాఖావలీ మహిత మగుచు
ఉన్నతం బైన వటవృక్ష మొకటి కలదు.
ప్రాఙ్ముఖంబుగ జూడు మప్పట్టునుండి

వివిధ భూమిజమండలావృతమనోజ్ఞ
సౌధశిఖరంబు లోచనసరణి దోచు,
శ్యామలోజ్జ్వల పర్ణసంఛన్న మైన
వికసిత సితాంబు జాతంబు విలసనమున.

కొంతదూరంబు నేగవో గోచరించు
వామభాగమ్మునందు నావరణరూప
వితతభిత్తిక యిష్టికా విరచితంబు
శోణకాశేయమేఖలా సుషమతోడ.

అనల దక్షిణముఖముగా నక్షియుగ్మ
రోచనం బను చంద్రకరూపమును
నీల పాషాణ ఫలక వినిర్మితోరు
పట్టభంగపరంపరాప్రభలు నీకు

ఆశ్రితం బైనతోరణ మతిగమించి
అజిర భాగంబువెంట నీ వరుగునపుడు
సంభ్రమంబున పుష్పవర్షంబు గురియు
పవన కంపిత పున్నాగ పాదపంబు.

సవ్యముగ నాలుగడుగులు చనిన వెనుక
తావకాగమనోదితాదరముతోడ
చామరము వేయు సహకార భూమిజంబు
సాంధ్యపవమాన సంచలచ్ఛాఖికలను

ఉన్నతం బైన మొగసాల యొప్పు నచట
వేత్రదారు పటాసన వితతితోడ
లంబమాన ప్రదీపగోళములతోడ
ఆవృతిస్థ చిత్రపటాలి తోడ.

పురుషు లెల్ల వాహ్యాళికి బోయి యుంద్రు
ఎదురు పడిరేని పనికత్తె లెవ్వరేని
ఓసరిల్లుదు రాదరయుక్తితోడ
శాంతగతి నంగణమువెంట జనగవచ్చు.

అంత ప్రాచీముఖమ్ముగా నరుగు మనస్సు
ప్రణయినీకరకోమల స్పర్శచేత
పులకితం బయి యాహారహాపుష్టి గాంచు
వకుళభూమీరుహంబు గాన వచ్చు నీకు.

అపుడు స్వాగత మను మదీయానురాగ
భాజనం బైన వకుళభూమిజశాఖ
లలితముగ నూఁగు మస్తకలాపకాంత
శ్రవణసుభగమ్ముగా వల్గు సజ్జమునను.

కడచి యంగణరమ్యభాగమ్ము గొనను
చెల్లెలా, జామిచెట్టు గాంచెదవు సుమ్ము,
దానిపైనున్న శుకము నీదర్శనమున
రక్తికంఠమ్ముతో శ్రీనారమ్ము పలుకు.

పార్శ్వమందు నారోహణాసక్తి యమరు
భామినీభ్రూమనోజ్ఞ రూపమ్ముతోడ
స్నిగ్ధ చంద్రాశ్మఫలక వినిర్మితంబు
సస్పష్టమిత సోపాన సంయుతంబు.

అచటిరమణీయకక్ష్యయం దామె యుండు,
సంశయము లేదు. నీచనుసమయమునకు!
కోయుచుండును ప్రియజపాకుసుమములను
విస్తృత విపులవాతాయన వీథినుండి.

అట్లు కాదేని మృదులపటాసనమున
వాలియుండి మదీయకావ్యమ్ము కేల
బట్టుకొని యామె యుద్రిక్తభావయగుచు
చదువుచుండును కాకలీస్వరముతోడ.

కానిచో నామె తోరణస్తంభదరిని
ధవళిమోజ్జ్వల పర్యంకతలముమీద
బండుకొనియుండి నాచిత్రపటమువంక
జూచుచుండును నిష్పందలోచనముల.

ఆమె యొకవేళ రమ్యవేత్రాసనమున
గూరుచుండి సూచికలతో గూర్మిమీర
నాగదాకరము ను మన్నామధేయ
మల్లుచుండును కౌశేయకాంచలమున.

ఇట్లు కాకున్న వీణ వాయించుచుండు
కంకణారవమ్ము గీతిలో గలసిపోవ
కర్బుర మనోజ్ఞ మగురత్నకంబళమున
స్నిగ్ధహస్త్యాసనాంబుజాత యాసీన యగుచు.

కరతలాబ్జ సమర్పిత గండభాగ
అర్ధమీలితనయనయు నై యనేక
విధములు న్నన్ను గూర్చి భావించుచుండు
గోలు జాలివిషణ్ణమై పూర్ణహృదయ.

మందయానముతోడ తన్మందిరమ్ము
జేరి సోపానపాళికాశ్రేణివెంట
నరుగులోనికి నిను గాంచినంత నామె
సంస్మరించు పురాతనపరిచయమున.

జీవితేశ్వరి నిను సుఖాసీన జేసి
ఆదరముతోడ భాషించునవసరమున
నాయుదంతంబు మిగుల విన్నాణముగను
ప్రియమధురరీతితో దెల్పెట్టు మమ్మ!
ప్రీతితోడ దరస్మిత పెనగొనంగ
ఆమె నీభాషణంబుల నాలకించు
నీసుధారసనిష్యంది నిస్స్వనమున
తెలుపుమామెకు ప్రణయసందేశమిట్లు:—

జీవితేశ్వరి, యేల జాలము
చేయుచుంటివో తెలియదయ్యో!

వివిధచింతలతోడ నామతి
వికలమై పోయెన్!

ఈర్ష్యచే, నీతోడ నాపై
నెవ్వరేని నిరాపనిందలు
సృష్టిచేసి యనేకభంగుల
చెప్పలేదుగదా ?

హేయభావము నీకు నాపై
నెట్టులేని జనింపజేయఁగ
ఖలులు నీతో నెన్ని నోనియు
కల్లలాడరుగా ?

మధురవాక్యము లెన్ని నోనియు
మత్సమీపమునందు బల్కుచు
చాటుగా నపకృతియె సల్పెడి
జనము కలదుసుమీ !

నిష్కలంకవు సరలహృదయవు
నీవు లక్ష్మి, నిక్కువంబుగ :
ఎల్లరును నీలాటివా రని
యెంచబోకు సుమీ !

అన్యవాక్యము లెంతమాత్రం
బాలకింపక ధీరవృత్తిని
నన్ను బ్రేమను జూతు వనియే
నమ్మియున్నాడన్ !

ఎల్లవేళల నీవు లక్ష్మి,
హృదయనాథునిగా దలంతువు
నన్ను నిశ్చలబుద్ధితో నని
నమ్మియున్నాడన్ !

కొంతకాలమునుండి లోచన
కువలయమ్ములు లక్ష్మి, తావక
వదనరోచిర్విరహితము లై
వాడిపోయినవి !

ఐన నేటికి చూపు లిక ప్రియు
రాల, హృదయము లమలరాగ
ప్రబలసూత్రముతోడ దృఢముగ
బద్ధమై యుండన్ ?

కాలయాపన మగుటచే ని
ష్కారణమ్ముగ, గుండె తరిగెడి
భూరిఘోర నిరాశ యొక నెప
పొడముచుండు సుమీ !

నీస్వరూపము నాయెడందను
నిండియుండుట జేసి లక్ష్మి,
అన్యవనితకు తావు లే దీ
యంతరంగమునన్ !

ప్రియతమా, నే నిన్ను నూతన
ప్రేమపూర్ణ విలోచనమ్ముల
నెదురుచూచుచునుందు నీకై
యెల్లవేళలను !

సాహసమ్మును నూమకీన
స్థైర్యగుణము గ్రహించియును నీ
వింక నేటికి జంకుచుంటివొ
యెరుగకున్నాడన్ !

విమలహృదయం బాదరంబును
విశదముగ గ్రహియించియును నీ
వింక నేటికి జంకుచుంటివొ
యెరుగకున్నాడన్ !

పారదోలు మధైర్యవృత్తిని
ప్రాణకాంతా, ధైర్య మూనుము :
వీరసతి వయ్యెదవు గేహము
వెడలి యరుదేరన్ !

కదలి రా ప్రియురాల, నీయా
గమనకాలమునందు యుష్మ
త్సరణి కవరోధంబు చేయగ
జాల రెవ్వారల్ !

రమ్ము మాణిక్యంపుబొమ్మా
రమ్ము నాబంగారుచిలుకా
రమ్ము రమ్మోరాజహంసీ
రమ్ము శీఘ్రముగన్!

పరిణయోత్సవ కాలమందున
పయనమగుదము ప్రాణకాంతా
భరతవర్ష విలోకనోత్సుక
భావభరితులమై.

వసంతులమై వివిధరమ్య
స్థలములందు విహారలీలలు
సలుపగల్గుదు మంతరంగము
శాంతి నొందంగన్.

కూర్మిమీర సౌఖ్యమ్ము నీకొన
గూర్చ నేను మెలంగుచుండగ
ఏవిధంబున నుందువో నిను
నెంచి చూడగదే!

ప్రణయినీ, నీ కమర నన్ను
ద్బాహు వృతధామంబుగా నీ
వెట్టిస్వాంతము లెపుడు కాంతుమొ
యెంచి చూడగదే!

మ్లాన మెరుగని కుసుమగుచ్ఛము
మాడ్కి నిరతము నాథుమస్తక
మండనంబై వెలయుదువు సుకు
మార భావమునన్.

సాహచర్యముచేత ప్రతిభా
శాలినీ, కవితామృతము నీ
విమలవాక్కున లీలమై నా
విర్భవించు జుమీ!

గానకవితా శిల్ప సులలిత
కళలతో నొప్పారి యస్మ
న్నవ్యగేహము కేవలం బా
నందధామ మగున్!

విశ్వగాయకవరాళి కృష్ణుని
వేణువటు మనజీవనమ్ములు
దివ్యగాన తరంగములలో
తేలియాడు జుమీ!

అన్నివేళల నాదరించుచు
నఖిలవిధముల మేలు చేయుచు
మిగుల నను ప్రేమించుచుండెడి
మిత్రు లున్నారు.

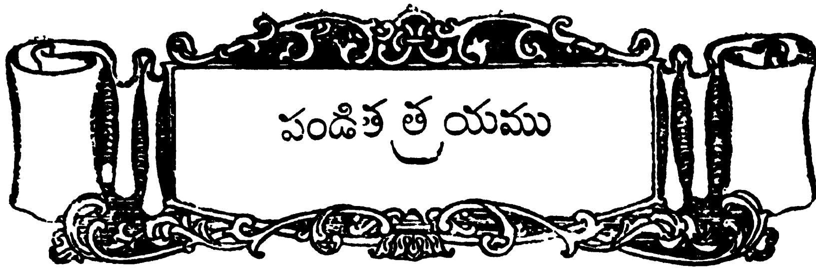
అందు నస్మత్ప్రాణసము లగు
నాప్తు లెందరొ కలరు: వారలు
కవులు, సంకీతము లిత్తురు
కావ్యబంధములన్.

అమలహృదయముతోడ నాసుఖ
మభిలషించెడి స్నిగ్ధశిల్పులు
మధురముగ చిత్రింత్రు నిముఖ
మంజురూపంబున్.

సరససారస్వతము లక్ష్మీ,
సఖులచే ననివారితంబుగ
నిన్ను గూర్చి యనేకరీతుల
నివ్వటిల్లు జుమీ!

రమ్ము రమ్మోకమలనయనా
రమ్ము రమ్మోచంద్రవదనా
రమ్ము రమ్మోముద్దుగుమ్మా
రమ్ము శీఘ్రముగన్!

ఎల్లవేళల నీదురాకకు
నెదురుచూచుచు యుగములట్టులు
కఠినవైఖరి వాసరంబులు
గడపుచున్నాడన్!

నిడుదవోలు వేంకటరావుగారు, బి. ఏ.

ఆంధ్ర వాఙ్మయమునఁ బ్రామాణికాగ్రగణ్యులుగ నెన్నఁదగిన కవిత్రయమువలెనే, శైవమత వాఙ్మయమునఁ బండితత్రయమనఁ బేరుపొందిన ముగ్గురు మహనీయులు గలరు. వారిలోఁ బ్రథముఁడు శ్రీపతిపండితుఁడు; రెండవవాఁడు శివలెంక మంచనపండితుఁడు; మూఁడవ వాఁడు మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు. వీరు ముగ్వురును సృష్టిస్థితిలయకారక త్రిమూర్తులును, పురాణ ప్రసిద్ధులగు సత్రియాచార్యుల శైవధర్మము బోధించి, శివుఁడే పరదైవ మనియు, జగత్ప్రవర్తనాకారణమునకు శివుఁడే హేతుభూతుఁ డనియు, సిద్ధాంతముచేసి వీరశైవమతము నాంధ్రదేశ మున సుస్థిరముగ లక్ష్యముగ నెలకొల్పిన మహానుభావులు. ఈవిష యముఁగూర్చి పాల్కురికి సోమనాథకవి తనపండితా రాధ్యచరిత్రమునఁ దిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

"ద్వి. శివునకు నుత్పత్తి కర్తనా బ్రహ్మ
నడి బ్రహ్మమును బ్రహ్మవాదులఁ ద్రుంచి
హరు భక్తియుత్పత్తి కధిపతిఁ గాఁగ
బరఁగెఁ దాఁ దొల్లి శ్రీపతిపండితయ్య
స్థితికర్త హరి నుమాపతికి మ్రొక్కించి
క్షితి విష్ణువాదులఁ గీటణఁగించి
చెనసి భక్తక్రియాస్థితి కర్త యనఁగఁ
జనియెను లెంక మంచనపండితయ్య
గాఢమై సంహారకర్తయ యనుచు
సాధారణముగ నీశ్వరుఁ బల్కు భక్తి
దూరాన్యసమయసంహారుఁడై చని మె
సూరుంపు మల్లికార్జునపండితయ్య
ఖ్యాపితభక్తికిఁ గారణపురుషుఁ
డై 'పండితత్రయం'బన భువిఁ జనియె
తనరు నీపండితత్రయములో మాన్యుఁ
డనఁ దొప్పు మల్లికార్జునపండితయ్య"

— పండితా. చరిత్ర, ప్రకరణము.

ఇట్లు నాముగ్గురి కాలమునందు సుమారుగా క్రీ. శ. 12వ శతాబ్దమునకే పండితత్రయమను వాడుకయున్నట్లు పైగ్రంథములవలన స్పష్టమగుచున్నది.

శ్రీపతిపండితుఁడు

ఇతని నివాసస్థలము తెలుఁగుదేశమునందలి ప్రాచీనప్రసిద్ధపట్టణములలో నొకటియగు విజయవాటిక (బెజవాడ). ఇతఁడు పండితత్రయములోఁ బ్రథముఁడు. ఇతఁడు శివుఁ డొక్కఁడే దైవమనియు, నొక శివభక్తునితోఁ గోటిబ్రాహ్మణులైన సరిగారనియు, నిప్పులు కొంగున మూటఁగట్టి శివభక్తిమాహాత్మ్యముఁ జూపించిన మహనీయుఁడు. ఈవిషయమే పండితారాధ్యుల శివతత్త్వసారమునందును, శివభక్తివిజయమునందును నిట్లు ప్రశంసింపఁబడినది.

క. ఒక్కఁడె దైవము శివుఁ డని
నిక్కము సేయుటకు ముడిచె నిప్పులు చీరన్
స్రుక్కక శ్రీపతిపండితుఁ
డక్కజముగ విజయవాడ నల జమ్మిశివా!

క. అతులిత శివభక్తునితోఁ
బ్రతిసేయఁగ రాదు కోటిబ్రాహ్మణులని శ్రీ
పతి పండితయ్య నిప్పులఁ
గుతుకమతి మూటఁగట్టెఁ గొంగున శివా!"

ఈతనికాల మిదమిత్థమని నిర్ణయింప వలనుగాకున్నది. క్రీ. శ. 1168లో లింగైక్యమునుఁ జెందిన బసవనకన్న నీతఁడు ముందువాఁడని నిశ్చయింపవచ్చును. ఈతఁడు క్రీ. శ. 9వ శతాబ్దమున నుండెనని కొందఱు పండితుల యభిప్రాయము. 1915వ సంవత్సరమునఁ బ్రభుత్వమువారు ప్రకటించిన ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండార పుస్తకావళిలో నొకచోట 'శ్రీపతిపండితులు గురువులుగా చాళుక్యరాజగు విష్ణువర్ధనుఁడు రాజ్యమేలుచుండెను' అని చెప్పఁబడియున్నది. చాళుక్యులలో ననేక విష్ణువర్ధనులు గలరు. పైని చెప్పఁబడిన విష్ణువర్ధనుఁడు క్రీ. శ. 918 మొదలు క్రీ. శ. 925 వఱకును బాలించిన నేఁడవ విష్ణువర్ధనుఁడైనయెడల నీతనికాలము 9వ శతాబ్దమని చెప్పవచ్చును. శాసనపరిశోధనమువలనఁగాని యిది బయలుపడదు.

ఈతఁడు శైవుఁడగుటచేతను, శైవమతవ్యాపనమునకు శివకవులు దేశభాషలలోఁ గవనము సెప్పుట యాచారమగుటచేతను నీతఁడు తెలుఁగున నేమైన గ్రంథములు వ్రాసెనో తెలియరాదు. ఈతఁడు బసవపురాణమునఁ గవిగాఁ జేర్కొనఁబడియున్నాఁడు. సంగమేశ్వరుఁడు జంగమరూపమున బసవనయొద్దకు వచ్చి మాఱుపడిన కన్నడ... కవులు... మున నిట్లు చెప్పఁబడియున్నది.

"ది. కోరిమీఱ పరిహాసకులు కళియంబ
　గాఁగ వాగీశ్వరైనను పాలకుండు
　శ్రీపతిపండితుల్ శివుఁడ! మీకవులు
　నాపండితయ్యగా రనుఁగుఁబండితులు"

ఈతఁడు బ్రహ్మసూత్రములను శివపరముగ వ్యాఖ్యను 'శివదీపిక' అను పేర రచించినట్లు శివకవులయందట్లున్నది.

"కం. శ్రీపతిపండితకవి శివ
　దీపిక విరచించి శైవదీక్షాగురుఁడై
　చేపట్టె ముక్తిపేరిటి
　రాపట్టని విజయనగరరామయలింగా!"

ఈతఁడు రచించిన భాష్యము శ్రీకంఠశివాచార్యులు వ్రాసిన శివాద్వైతపరమగుభాష్యమునకు ముందు రచింపఁబడినదో వెనుక రచింపఁబడినదో తెలియరాదు. వెనుకనే రచించిన నీతఁడు తెలుఁగుననే రచించెనని యూహింపవచ్చును. ఈతఁడు విజయవాడ (బెజవాడ) లో నుండినవాఁ డగుటచేతను, శైవుఁ డగుటచేతను యుద్ధమల్లుని బెజవాడ శిలాశాసనమునందలి మధ్యాక్కరల నీతఁడు రచించినవేమోయను సందేహముపొడమచున్నది. క్రీ. శ. 927 మొదలు 934 వఱకు రాజ్యమేలిన యుద్ధమల్లునికాలమునం, దీతఁ డొకవేళ తొమ్మిదవశతాబ్దపువాఁడైన పక్షమున, శాసనము వ్రాయుట యసంగతము కానేరదు. ఆశాసనకర్తయే యీతఁడైనయెడలఁ దెలుఁగు కవులలో నీతఁడు తొలివాఁడగును. ఈవిషయమై శివకవులయం దీవిధముగఁ గలదు:

"కం. అలయుద్ధమల్లుపనుపునఁ
　దెలుఁగున మధ్యాక్కరలను దెలిపెను దొ
　ల్లిల శ్రీపతిపండితకవి　　[లిఁ దా
　లలితగతి న్విజయనగరరామయలింగా!

శివలెంక మంచనపండితుఁడు[1]

ఈతనిచరిత్ర సోమనాథుని బసవపురాణమున పంచమాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడియున్నది. ఈతఁడు శ్రీకాశీక్షేత్రమునందు విశ్వేశ్వరస్థానమునం దుండెడివాఁడు. అచ్చట ముప్పూటలను పనపద్రవేళ్లను శివున కర్పించుచు మిగుడఁబడియున వర్తించుచుండెను. ఇంతియకాక, యన్యదర్శనులముక్కుపై 'గత్తి' యనియొక టెక్కెమెత్తి వారి నోడించి తనతో వాదింపఁ దివురువారలతో వాదించి వారి నోడించి పంపుచుండెను. అంత నచటిపండితులం

1. ఈ'మంచన' అనుశబ్దము 'మంచెన' అనికూడ వాడుకలోనున్నట్లు తెలియుచున్నది. బసవపురాణమున రెండుచోట్ల 'నీయుఁడు లెంకమంచెన పండితులను' అనియును, వేఱొకచో 'శ్రీరమణుండు మంచెన పండితయ్య' అనియును ఇట్లు మార్చరాని ప్రాసాదిస్థలములయం దుండుటచే నీరూపముఁగూడ గ్రాహ్యమే. కేయూరబాహుచరిత్రమున 'మంచన నామధేయునన్నుం' అని పాఠముగలదు నుండుటచే నీవిషయము తెలియఁబడ దయ్యె.

దలు నొక్కుమొగి నాతనిపైకిఁబోయి వాదించిరట! మంచనపండితుఁడు శ్రుతి స్మృతి పురాణశాస్త్రార్థ సహితముగ వారితో వాదించి అసమానప్రతిభఁగాన్పించి వారి నోడించుటయేకాక శివమాహాత్మ్యముఁ జూపించుటకై అచ్చట విష్ణుదేవుని శిరమునకు ప్రముక్కుమైన ... పదులఁ జూపనుంచిగ శిరమునకు ప్రముక్కుఁ జేసెను. అప్పుడు వారందఱు నాశ్చర్యపడి మంచనగారి భక్తి మహాత్త్వమును బొగడుచుఁ దమయింట్లకు నేగిరఁట!

బసవపురాణము మంచనపండితునిఁ గూర్చి కొన్ని యంతియ. ఈతని గ్రంథకర్తనుగూర్చి కాని యితర విశేషములఁగూర్చిగాని తెలియరావు. ఈతఁడు శ్రీపతి పండితునిచరిత్రమును, పండితారాధ్యుని బాల్యమును వర్ణింపఁబడియుండుటచే నీతఁడు బసవనకంటెఁ గొంచెము పూర్వుఁడని యూహింపవచ్చును. శివతత్త్వసారము నందు దీనిప్రశంస కానరాదు.

మల్లికార్జున పండితారాధ్యులు

"కం. శివకవిపండితుఁ డన ని
యవనిం జేరందు పండితారాధ్యుని, దు
ర్భవభవ కుధరవిదారణ
పవిసంభవదూరు నెంతు భక్తిమయిశివా!"

"మ. అవనిన్ శ్రీ శివతత్త్వసారమును బ్ర
ఖ్యాతంబుఁ గావించి, సం
స్తవముల్ పెక్కులొనర్చి యాంధ్రధరణీ
సత్కీర్తి గన్నట్టి, స
త్కవినిన్ బండిత మల్లికార్జునుని హృ
త్పద్మమ్మునన్ నిల్పి, పా
ర్థివలింగాకృతి నొప్ప నిన్గొలిచెదన్
శ్రీవిశ్వనాథప్రభో!"

శ్రీమల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు పండితత్రయములోఁ దృతీయుఁడు. కర్ణాటదేశమున బసవనస్థాపించినవీరశైవమతమును సంస్కరించి తెలుఁగుదేశమున శైవమతమును జిరస్థాయిగ నెలకొల్పిన మతసంస్కర్త. ప్రస్తుతమాంధ్రదేశమున నారాధ్యుల మని చెప్పుకొను లింగధారుల మతసంప్రదాయముల కీతఁడే మూలపురుషుఁడు. ఈతనిచరిత్రము నీతనివెనుక మఱి నలుబదేండ్లకు శ్రీపాల్కురికి సోమనాథుఁడు పండితారాధ్య చరిత్రమనుపేర నైదుప్రకరణములుగల ద్విపద మహాకావ్యముగ రచించి యున్నాఁడు. ఈతనిచరిత్రమున కిదియే మూలము.

పాల్కురికి సోమనాథుఁడు రచించిన తెలుఁగుకావ్యము నకు నాతని బసవపురాణమునకుఁబోలె నిరువురు జనులచే సంస్కృత భాషాంతరీకరణములును, నీలకంఠుఁ డనువానిచే క్రీ.శ. 15 శతాబ్దమున కన్నడ భాషాంతరీకరణమును గన్నడదేశమునఁ గావించిరి. మఱియుఁ బదునాల్గవ శతాబ్దమున శ్రీనాథుఁ డీద్విపద పండితారాధ్యచరిత్రమునే పద్యకావ్యముగా రచించినట్లు తెలియుచున్నది. కాని యది యిప్పుడు గానరాదు. కాని నా కాలమునందును, బ్రమాణము నందును సోమనాథుని గ్రంథమే గ్రాహ్యమైనది. ద్విపదాంశము. పండితయ 1921 సంవత్సరమున నాంధ్ర సాహిత్య పరిషత్తువారు పండితారాధ్య చరిత్రమును శ్రీలక్ష్మణరావుగారి పీఠికతోడఁ బ్రకటించిరి. దానివలనఁ జూడఁ బండితుని వృత్తాంత మెంతయో తెలియఁగును.

ఈతఁడు గోదావరీమండలమున భీమేశ్వరమున భీమేశ్వరలింగమునకుఁ బురోహితుఁడైన భీమనపండితునకును గౌరాంబకును బుత్రుఁడు. ఈతఁడే సుప్రసిద్ధుఁడగు వేములవాడ భీమన యగునేమో యను సందేహము పొడమచున్నది. భీమకవియు దాక్షారామ నివాసి. దాక్షారామభీమేశవరపుత్రుఁడని చెప్పుకొని యున్నాఁడు. మఱియుఁ బండితునివంటి మహనీయుఁడు జన్మించుట కేవల మీశ్వరప్రసాదియగు భీమనకుఁ గాక మఱియొకనికిఁ జెల్లదు. అయినను భీమనచరిత్రమున నాతఁడు పురోహితుఁడుగా నున్నట్లుగాని యాతనికి భార్యాపుత్రాదులున్నట్లుగాని తెలియుటలేదు. ఏది యెట్లున్నను నూహ కభ్యంతర ముండఁగూడదుగదా!

ఈతఁడు ఋగ్వేదియనియు, గౌతమ గోత్రజుఁడనియు చతుర్మతనిర్ణయమను నొక సంస్కృతపుస్తకము నందుఁ జెప్పఁబడినది. ఆరాధ్యచరిత్రమున నీవిషయమై యేమియుఁ జెప్పఁబడలేదు. శ్రీలక్ష్మణరావుగారు పై పుస్తకమెంతవఱకుఁ బ్రమాణమో చింత్యమనిరి. కాని

రమారమి నూటయిరువదియేండ్లక్రిందటనుండిన ములుగు మృత్యుంజయారాధ్య కవి తన గౌరీపరిణయ కావ్యము నం దిట్లు చెప్పియున్నాఁడు:

శా. శ్రీమద్దారామ గోత్రజుం
గురువరుఁ శిష్యప్రశిష్యాన్వితున్
శాస్త్రాది...రు బుజ్జిగ మశా
భాష్యకర్తని బండిత
స్వామిం వంశగురుండుగాఁ బడసె శై
వజ్ఞానసంసిద్ధిచే
భూమిం బావనసాంప్రదాయు మగుచున్
బాల్యాస విఖ్యాతితోన్.

—గౌ. ప.

కావున నీ వంశపరంపరావారు పైని ప్రత్యేకంగా ముగానఁ బ్రమాణముగాఁ గొనవచ్చును.

శ్రీమహేశ్వరమునొద్దనున్న కోటిపల్లి నివాసుఁడైన ఆరాధ్యదేవర యాతని గురువు. ఆరాధ్యదేవర గురువు అవాంలరయ్య. పండితయ్య ఆరాధ్యదేవరయొద్ద శైవ దీక్షనొంది శైవమతరహస్యములఁ జక్కగాఁ దెలిసికొని, శైవాచారపరాయణుఁడై విలసిల్లుచుండ నచటిబ్రాహ్మణులువచ్చి యాతని శైవాచారములను నిందించిరి. అంత పండితుఁడు వారికి విభూతిమహిమ, రుద్రాక్షమహిమ, గురుపాదోదకమహిమ, లింగార్చనమహిమ, ప్రసాద స్వీకారమహిమ, శ్రుతిస్మృతిపురాణోక్తి సహితముగ బోధించి, ఖండనాక్షరాదిపురాతనభక్తచరిత్రములఁ జెప్పి వారిని మెప్పించెను. అటుపైని శివతత్త్వసారమను కృతి రచించి, దాని ననుసరించి నడచుచుండెను.

అంత పొరంల్ల సూరసానమ్మయను భక్తురాలును, బెలిదేవి వేమనారాధ్యుఁడును మల్లికొండయు జంగములును బండితుఁ జూడవచ్చిరి. అప్పుడు పండితుఁడు శివపూజాసమయమున నున్నను జంగములు లింగరూపులు గాన వారినిఁ బూజించెను. వారు పండితునకు బసవేశుమహిమలఁ దెల్పిరి.

అంత వనదవోలు (చందవోలు) రాజగురువై నాఁటి చోడనిగురువు బౌద్ధపదాచార్యుఁడను బౌద్ధుఁడు, పండితుని శైవమతబోధ సహింపఁజాలక రాజును సభఁ జేయఁ బ్రోత్సహించి పండితు నటకు రప్పించెను. అంత పండితు లక్కడికు వచ్చిన సర్వమతములవారి మతములను ఖండించి శైవమతము నెలకొల్పెను. పండితుఁ డనేకప్రతిజ్ఞలఁ గావించి, 'రుద్రమహిమ' అనుకృతి నచట రచించెను. తరువాత బౌద్ధుఁడు పండితుని నిందించినందులకై యాతనిఁ బండితుని శిష్యు లిరువురు చంపిరి. రాజది తెలిసికొని పండితుని విచారింప నాతఁడు నేనే చేసితినని నేరమంతయుఁ దనమీఁద మోపుకొనెను. అంత రాజు పండితునికన్నులు తీయించెను. పండితుఁడు రాజునకు శాపమునెట్టి శిష్యసహితముగ నమరావతికిఁ బోయెను. చందవోలులో నున్నప్పుడు లింగోద్భవదేవుపై 'లింగోద్భవదేవగద్య' యను కావ్యమును బండితయ్య రచించెను.

అమరావతిఁ జేరఁగనే పండితుఁడు శివనింద విన్న పాపమును, బౌద్ధునితో సంభాషించినపాపమును పోవుటకు సహస్రనామములఁ బఠించెను. అంత పండితుని కన్నులు తిరిగివచ్చెను. అప్పుడనే 'అమరేశ్వరాష్టకముఁ' జెప్పెను.

పండితుఁ డమరావతిలో నుండఁగా బసవేశ్వరుఁ డితనికి భస్మము పంపెను. అప్పుడనే యాతఁడు కర్ణాట కవిత్వముఁ జెప్ప మొదలిడెను. తరువాతఁ బండితుఁడు బసవేశ్వరునిఁ జూడవలయునని కల్యాణపురమునకు బయలుదేరెను. దారిలో నిడుముడ్లనుకోటఁ దనశిష్యుఁడైన దోనయ్యగారికి అన్నయైన వీరచాకిరాజయ్యగారిచే గౌరవింపఁబడి హానుగంటికిఁ బోయెను. ఇచ్చట యుడయనుఁడను రాజు పాలించుచుండెను. పింగళి గోవింద ప్రధాని యాతనిమంత్రి. ఆతఁడు పండితభక్తుఁ డగుటచేఁ బండితుని గౌరవించెను. ఇచ్చట శివలెంకనామయ్య యను భక్తుఁడు, పండితసేవలో మైమఱచి రాజుసేవ సేయకుండెను. రాజుకోపమున నాతనిఁ బిలిపించి యడుగ 'దేహము మీదిగాని ఆత్మమీది కా' దని చెప్పి గుడిశిఖరముపై యురిపెట్టుకొనెను. పండితుఁ డారాజునకు శాపమిడి పయనము సాగించెను.

వనిపురమున శంకరయ్యయనుభక్తునిచేఁ బూజలఁ గొని కల్యాణకటమునకు బయలుదేరఁగానంతటఁ బూర్వ

మొనిమిదివేనములక్రింపటనే బసవన లింగైక్యముఁ జెంద నట్లు తెలియఁ బండితుఁ డమితఖేదము నంది మిక్కిలి ప్రలాపించెను. అంతఁ బండితుఁడు శ్రీశైలమునకుఁ బోవఁ దలఁచి వెల్లటూరియొద్దకు వచ్చి తన ప్రియశిష్యుఁ డగు గోనయ్యను శ్రీగిరిప్రదక్షిణముఁ జేసి తన ప్రతినిధిగా నొందెదంపుమని చెప్పి యాతనికి 'పర్వతవర్ణనము'ను జెప్పెను. గోనయ్య గిరిప్రదక్షిణముఁ గావించి వచ్చినతోడనే పండి తయ్య భార్యాపుత్రాదులతో వెల్లటూరిలో లింగై క్యముఁ జెందెను.

పండితునికాలము శ్రీ లక్ష్మీనారాయణరావుగారు నిర్ణ యించిరి. ఆరాధ్యునితో సమకాలికులగు 1 వెలనాటి చోడుఁడు—(1163-1180), 2 ఉదయాదిత్యుఁడు— (1162), (3) బిజ్జలుఁడు (1171), మొదలగువారికాలములఁ బట్టి ఆరాధ్యుఁడు 1120-1190 ప్రాంతముల నుండి నట్లు తెలుపబడుచున్నది.

ఆరాధ్యుఁడువ్రాసిన పైగ్రంథములలో శివతత్త్వ సార మొక్కటియే చిక్కుచున్నది. కన్నడభాషలోని తన 'గణసహస్రనామ' మను కావ్యముగలదని కన్నడకవి చరిత్రమందున్నది. శివతత్త్వసారములో నేఁడుప్రకటింప బడినదానిలో 489 కందపద్యములున్నయవి. ఇవియొక సహస్రముగా నుండియుండవలెనని కొందఱు పండితుల యభిప్రాయము. ఇదియే పండితారాధ్య చరిత్రమునకు మూలము. ఇందులోని విషయములును, సంక్షేపముగాఁ జెప్పఁబడినభక్తుల చరిత్రములును బండితారాధ్యచరిత్ర ములో విపులముగా వర్ణింపఁబడినవి. ఇందలికందపద్యము లనే సోమనాథుఁడు ద్విపదలలో మార్పుచేయక వాడి యున్నాఁడు. ఇందు గురుటనియమముగాని, సంఖ్యా నియమముగాని లేకపోయినను, నాకాలమున నిది శతక ముగా వ్యవహరింపఁబడుటచే నిది యాంధ్రశతక వాఙ్మ యమునకుఁ బునాది యని చెప్పవలెను. మఱియు నన్నయ తిక్కనల నడిమికాలమునఁ బుట్టినగ్రంథ ములలో నొకటి యని స్పష్టముగఁ జెప్పఁదగినదియై, సలక్షణశైలిని వ్రాయఁబడి శతక రాజములలో నద్వితీయమై యలరారుచున్నది. ఇయ్యది బసవని లిం గైక్యమునకు, వనఁగా, క్రీ. శ. 1167 తరువాత రచింపఁ బడినది.

పండితుఁడు భగవదంశసంభూతుఁడు. 'శివభక్తి, నందిసర్వజ్ఞత, భృంగినిష్ఠ, దూర్వాసాదులశాపశక్తి, అక్షపాదాదుల యతులితవాగ్విలసితత, ఉపమన్యుసద్గు రుత్వంబు, రుద్రప్రముఖగణాధిపుల సహజస్వకీయ ప్రసా దైకనిరతి, ప్రాక్తన పురాతనభక్తగణముల వ్యక్తస్పష్ట ప్రత్యయారూఢమహిమ, వీరభద్రుని శౌర్యము' నను నీ గుణములు లోకవార్తిగా నీశ్వరాజ్ఞవలన జన్మించినాఁడు. బసవన, జంగమువేసి నిసువుపంపులోఁ గలయఁ గనఁగా 'భక్తిమీఁది వలపు బ్రాహ్మణ్యంబుతోఁ గొంత బాయ లేను నేను బసవనిఁగ' అని ప్రత్యుత్తర మిచ్చెనఁట. దీని వలన నితనిస్వమతాభిమానము, బ్రాహ్మణ్యాభిమానముఁ గూడ స్పష్టపడుచున్నవి.

ఈతఁడు నానసవంశ బ్రాహ్మణుఁ డైనట్లు బెందపూడి కోలు శైఖీయములవలనఁ దెలియుచున్నది.

కవులలోఁ గవియై, పండితులలోఁ బండితుఁడై అపారమహిమాన్వితుఁడై, యన్యదుర్మతశక్తులఁ బాపి, యాం ధ్రదేశమున శైవమతమును జిరస్థాయిగ నుండునట్లు చేసిన శ్రీమల్లికార్జున పండితారాధ్యుఁడు, సర్వాంధ్రదేశీయు లకు పరమపూజ్యుఁడు. ప్రాతస్స్మరణీయుఁడు. ఆం ధ్రదేశీయు లితనిచరిత్రను శ్రద్ధతోఁ బఠింతురుగాత! సోమనాథుఁడు వ్రాసిన యారాధ్యవర్ణనతో నీచరిత్ర ముగించెదను.

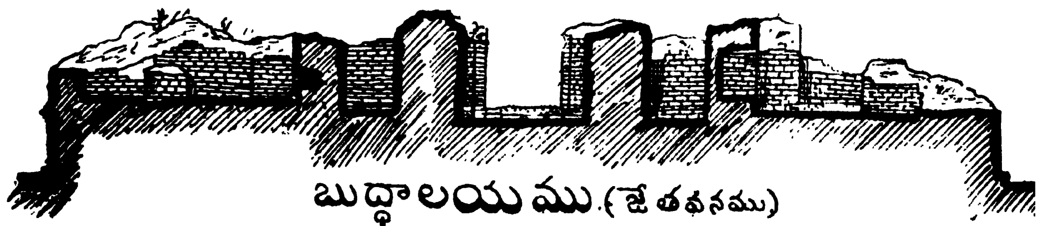
"ద్వి. శ్రీశైవసమయదేశికచక్రవర్తి
పాశవిమోచన పటుకళామూర్తి
శుంభద్గంభీర విస్ఫురితసత్కీర్తి
శాంభవదీక్షాభి జాతానురక్తి
ఉత్తమోత్తముఁడు, సంయుతవీరభక్తి
వృత్తచిత్తుఁడు చతుర్వేదార్థవేత్త
గహనసంసృతి శిరఃఖండన హేతు
మహితపంచాక్షరమంత్రసిద్ధుండు
వేదాగమపురాణ విహితశాస్త్రోప
పాదితరుద్రాక్షభసితభూషణుఁడు
యమనియమాది వ్రతాచారసార

ప్లేటు ౨౭

శ్రావస్తియొక్క సింహద్వారము

బుద్ధాలయము. (జేతవనము)

శమదమోత్కృష్ట నిష్ఠాగరిష్ఠుండు,
అంతర్బహిర్ధ్యాన యజనవంతుం డ
వాంతరయ్యాయనంగ హారగణాఢ్యుండు,
వాదిశిష్యుండు దుర్వారసంసార
దూరసీర ప్రతోద్ధర నర్తనుండు,
శైవధర్మోత్తమాంచార్యుండు సకల
దైవంబు నద్వైత తత్త్వవేత్తృగుండు
న్యాయవైశేషికోదాత్త శాస్త్రను
పాయదర్శన పరిపాలన క్షముండు,
స్వకులంనలోకనోత్తారి శిష్య
నికరసుపుత్రయానికేశేంద్రయుండు,
తంత్రాగిగానిరితంత్రి సుతంత్ర
మంత్రాసగాతిరాజమంత్రసిద్ధుండు
వేదవేదాంత వివిధపురాణ
పాదిత కేవలభక్తిసద్ధనుండు
పండితవతపాదపద్మండు, సుకవి
మండలివిబుధ సమాజపూజితుండు
ఆరూఢి గీర్తితుండగు కోటిపల్లి
ఆరాధ్యునంగ లోకారాధ్యమూర్తి
అసమానదీయలోకారాధ్యశిష్య
విసరాగ్రగణ్యుండు వీరవ్రతుండు
తాను 'సరుద్రో నాత్ర సంశయో' యనంగ
జనియించినట్టి సాక్షాద్రుద్రమూర్తి
పశుయోగవాదాది పరవాది విసర
విశసన ప్రత్యక్ష వీరభద్రుండు
పండితాఘుండు, జగత్పావనకార
ణుండు విస్తృత జగన్నుతసితకీర్తి
అధికశాపానుగ్రహసమగ్రబలస
మన్విత దర్వాంచాకృతివేత్త
వాకదూరాకాసీకవాగ్బంధనక్రి
యావిశారదుండు, లోకారాధ్యమూర్తి
పరగి 'శైవే దశ ప్రత్యయా' యనగ
పరువడి జను దశప్రత్యయాన్వితుండు
ధన్యుండు, దేశికోత్తముండు, లోకైక
మాన్యుండు, పండిత మల్లికార్జునుండు"

(పండితారాధ్యచరిత్రావతారిక)

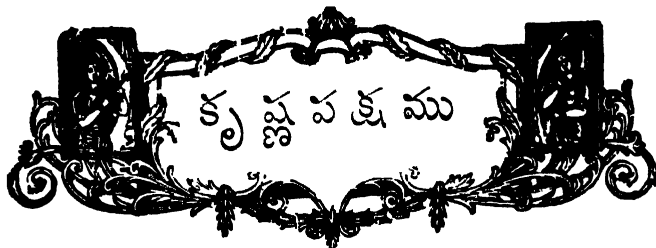

ప్రేమ

('స్కాట్' మహాశయుని పద్యఖండమున కనువాదము)

బాలాంత్రపు సత్యనారాయణరావు గారు

విమలమగుప్రేమము ప్రశాంతిసమయమం
గొల్లబోయని పిల్లనగ్రోవి నూదు [దు
రౌద్రభూయిష్ఠఘోరసంగ్రామ మందు
ధీరుడై పోరు యోధుని తేజి నెక్కు
లచ్చి నృత్యంబు గావించు రచ్చలందు,
కమ్రవసనాదిభూషల గానవచ్చు
పామరజనంబు నివసించు పల్లెలందు
నవ్యశాద్వలభూముల నాట్యమాడు
ప్రేమయే శిబి రాష్ట్రాన సీమ లేలు!
ప్రేమయే భువి మానవధామ మేలు!
ప్రేమయే దివి దేవతాధామ మేలు!
ప్రేమస్వర్గంబు, స్వర్గమే ప్రేమ మరయ!

పిడుమర్తి సత్యనారాయణమూర్తి గారు, బి. ఏ. [సారస్వత సమాజము]

శ్లో. సర్వథా వ్యవహర్తవ్యం కుతో హ్యవచనీయతా,
యథా స్త్రీణాం తథా వాచాం సాధుత్వే దుర్జనో జనః.

—భవభూతి.

ఆంధ్రభాషా చరిత్రమున నేడొక నూతనాధ్యాయ ప్రారంభ మగుచున్నది. ప్రాచ్య ప్రాచీనున్న రీ గలుగునై పరీక్ష్యము తెల్లను సేయను నాచరించుచున్నవి. ఇంతవరకును మనకవులు సంస్కృతమునందు వివరింపబడిన సాంప్రదాయములను శిరసావహించి పనిచేసిరి. కాలము గతించినకొలదిని మార్పులు రాకతప్పదు. మూడు శతాబ్దములు నిరాఘాటముగ సాగినప్రబంధముల పలుకుబడి సన్నగిల్లినది. స్వేచ్ఛయెడ అభిమానము హెచ్చుటయేకాక ప్రాచీనసాంప్రదాయములయెడ గౌరవము తగ్గెను. అందుచే ప్రాచీనసాంప్రదాయానువర్తులకును స్వేచ్ఛానురాగులకును సంఘర్షణము సంభవించినది. ఇట్టిసమయమున జిందిపడిన నెరుసులలో నీకృష్ణపక్ష మొకటి.

ఇది భావకవితాలతపై పూచినపువ్వు. దీనినే యాంగ్లమున 'లిరిక్కు' అనియందురు. ఆంగ్లమునందలి భావకవులలో నలువురు ముఖ్యులు గలరు. వారు బైరను, షెల్లీ, కీట్సు, వర్డ్సువర్తుఅనువారు. బైరనువాణి యుద్ధృతశక్తి సమన్వితమైనది. సంఘముచేసెడి దురంతకార్యముల నతడు ప్రళయఝంఝానిలప్రేరితోత్తుంగ తరంగగంభీర భీషణములైన భాషణములలో వెలువరించి ఆంగ్లభాషను, తనభావములను అమృతములుగా నొనర్చెను. షెల్లీ కూడ బైరనువలె సంఘముయొక్క నికృష్టకార్యముల సేవగించి కష్టపరంపరలకు లోనయ్యెను. ఈతనిభావములు ఆకాశమధ్యమున కెగిరిపోయి పంచభూతములందును లీనమై మధురగానముగా ప్రసవించినవి. కీట్సు ప్రకృతియొక్క సౌందర్యభావము నుపాసించి పురాణముల నొప్పుగానము సాగించి యమరుడయ్యెను. వర్డ్సువర్తు సామాన్యులసుఖదుఃఖములనుండి తన యితివృత్తములనేరి తీసికొని వానికి ఎలయు సందర్భముల నిర్మించి నిత్యజీవనమునందు నవ్యత్వమును గాంచెను. ఈనలువురును జీవించినకాలమున ... జనుల కుపకారము చేసిరి. ఆంగ్లేయులందరు వారిని పోలువారు నే మనియుంచలేరు. ఇప్పటివారు అట్టి మహాపురుషుల ననుగమనమునకై ఎల్లరు స్వాగతోపచారములను సలుపుచున్నవారు మాత్రమే.

భావగీతములందు వస్తువొక్కటియభిప్రాయముపై నాధారపడియుండును. పురాణములందును, ప్రబంధములందును కవికిని పాఠకునకును మధ్య పాత్రములు కొన్నినిలచి కవియొక్క భావములను పాఠకునకుఁ దెలియజేయును. అందుచే నాగ్రంథములందున్న యభిప్రాయములలో నేవి కవియభిప్రాయములో యేవిపాత్రలయభిప్రాయములో మనము సులభముగ గ్రహింపలేము. వానియందు కవి ప్రచ్ఛన్నుడై యుండును. భావకవిత్వమునందు కవి పాఠకునితో ప్రత్యక్షమైయేకవచనమున ప్రసంగించును. మానవ నాతడు తనయాంతరంగిక వర్గములో జేర్చికొని తనసుఖదుఃఖములను మనకు జెప్పుటయేకాక తన జీవితమునందలి సూక్ష్మవిషయముల నన్నిటిని మనకు జెప్పుచుండును. అందుచే నీతని కవిత మనకు బూర్తిగ నర్థము కావలెనన్నచో కవియొక్క జీవితము మనకు తెలియవలెను.

ఈగ్రంథమును రచించిన కృష్ణశాస్త్రిని నేను స్వయముగ నెరుగుదును. సంఘమునందున్న దురాచారములకు

దనము, చిరునగవుచే మండితములగు విశాలనయనములు, బుద్ధిసూక్ష్మతనెరింగించు చిహ్నములచే నొప్పుఅతనిఫాలతలమును ప్రేక్షకుల నాకర్షించుటయేకాక అతఁడొక యసామాన్య పురుషుఁడను భావమును గలుగజేయును. అతఁడు మాట్లాడ దొరకొనగనే యీ భావము ప్రేక్షకునందు దృఢపడును. అందుచే నతఁడు కీర్తని భావగీతముల నన్వయముచేసికొను నేర్పుగలవాఁడై కృష్ణపక్షమును గరుసగించి తెరచి పఠింప నుద్యుక్తుఁడ నగుచున్నాను. కాని విసరపు బోయినవారి—అనాదరము లేదు సగమునుండియుం జూచిన తరుణమునందే—సాహిత్యసమితిసభాపతి యొకతఁడు 'కృష్ణపక్షము' చదివెను. కాని యేమి! శాస్త్రము నరికినపుడు వినఁ దలఁచితిమే! యని మనమడిగి ప్రశ్నించెను. అందు కుంచాసాగాతీరుగాని శాస్త్ర, నీతి సూక్తియా వెక్కిరించె! ఆవియా శాస్త్రమునకు, గాయకపోయిన మిత్రము కొనగ శాస్త్రమునకిని ఫల మున్నదా యేమి! యని సంశయముతో నుండెను మనసు.

ఆకులో ఆకునై పూవులో పూవునై
కొమ్మలో కొమ్మనై నునులేత రెమ్మనై
*　　*　　*　　*
ఆకలా దాహమా చింతలా వంతలా
ఈకరణి వెర్రినై యేకతమ తిరుగాడ
ఈయడవి దాగిపోనా　　— ఎట్లైన
నిచటనే యాగిపోనా?

(పుట 10)

అని యతఁడు సుకుమారకవికి

శౌర్యకౌటిల్యకల్పిత కఠిన దాస్య
శృంఖలములు తమంతట చెదరిపోవ
గగనతలము మార్మ్రోగగ గంతులేసి
*　　*　　*　　*
చిత్తమానందమయమరీచికలసోల
హృదయ మానందభంగమాలికల దేల(?)
కనుల నానందజనితాశ్రుకణము లూర
జగమునిండి స్వేచ్ఛాగాన ఝరుల నింతు.

(పుట 11)

*　　*　　*　　*
కలవిహంగమపక్షముల దేలియాడి
తారకామణులలో దారనై మెరసి
మాయమయ్యెదను నామధురగానమున
నవ్వి పోదురుగాక నా కేటిసిగ్గు?
నాయిచ్ఛయేగాక నా కేటివెఱపు?

పుట 13,

అని పలుగత్తివాఁడు కార్యనిశ్చయునకు ఈ జడత్వ మెక్కడిది! మానవుని సుఖదుఃఖములను, ఆశానిరాశలను తన స్వానుభవక్షేత్రమున బింబింపజేసికొని విశ్వము యొక్క సౌందర్యకోశమును గరుణరసమై ప్రవహింపజేయ వలసినట్టి కేవలము జడత్వమునకును నిర్వేదమునకును స్థానమిచ్చి దుఃఖించుట అసమంజసము.

మీరు మనసారగా నేడ్వ నీరు నన్ను
నన్ను విడువుడు........................
*　　*　　*　　*
ఈమహానందపించికాస్తోమమునోలి
కాగ్రముల నింక నే నాట్యమాడలేను,
నేను చిరునవ్వు పెదవుల నిలుపలేను.

(పుట 74)

అని విచారించుచున్నాఁడు. ఒక మానవుని విచారమును జూచి వేరొకఁడు విచారించుట సహజము. కాని ఆ విచారమునకు హేతువగుకార్య మాతని శక్తికిని యిచ్ఛకును మించినదైనంత నాతనిపై పోపకున్న మన సానుభూతి నాతఁడు పూర్తిగా చూరగొనును. అటుగాక నిస్సత్తువుగ దుఃఖించుచు వెఱ్ఱివానివలె సంచరించు నాతనితో మనకు సానుభూతియుండదు. అపుడు:

నన్నుగని యేరు జాలిచెందంగ వలదు

(పుట 71)

అని మనల నాతఁడడుగ నవసరముండదు. వైపాద ముతో నారంభమగు దుఃఖమున కర్థము నాకు దెలియుటలేదు. అతఁడు 'శోకఘోరతిమిర లోకైకపతి'యట; 'కంటక కిరీటధారి' యట; 'పొంగి యుప్పొంగి యు

ష్పాంగి' విలపించువాడట; 'కన్నీటి సరులదొంతరలు'ను, 'నిరుపమనితాంత దుఃఖంపునిధులు'ను గలవాడట. అయిననేమి! అతని కంఠకన్న నింకను ఎక్కువయుండి వమ్మను. అవి నెప్పినంమువలన నొలికిన కవిత్వమేమి! భావమేమి! అట్లు తమ దుఃఖమే ఆనందమని యెంచువారుందురని యీ కవి యుద్దేశమా? అవు నట్టివారున్నారు. గ్రీసుపురాణములందున్న హెరాక్లీసు దీనికి ప్రమాణము. ఆమె నిరంతరచింతాక్రాంతయై [illegible] నివసించుచు వినాశనమునకు గాలము నామె వెళ్ళబుచ్చును. అట్టివారి జీవితమునందును దుఃఖమునందునుగల తాదాత్మ్యము వస్తు వ్రుంచెను. నరునకు ఖాళీకాలమున ధనిమ్మ [illegible] శూన్యమైనది. అట్టివారికి [illegible] వలెను! ప్రమాదావ్రుమునకు [illegible] సట్టిది. [illegible] నిజగతి క్షేత్రమును అకాలమున నపుంసకుని బాధించి నొంచు సంగతులవలన నారివరులు జనించువారేను. విచిత్రమిన్నాయముగ నామనస్సు నాకనిక సుఖప్రదముగ నున్నది. అది మానవజాతి కారోగ్యము నిచ్చువిషయముగాదు; ఆత్మను కలతంతముగజేసి ఆనందము నిచ్చువిషయముగాదు. [illegible] నిర్భయము [illegible] [illegible] దుఃఖమునకు దావు నిచ్చియున్నాడు. దుఃఖపరంపరలతో నవసిపోయిన [illegible] సుపరిచ్ఛేదయము

ఈనవ వేణువుదూడ [illegible]
    లేటికి చెక్కుడవేలు చిల్లులై
పోనొగిలించెడు చపలి
    పోయితి; వ్యర్థపు టూర్పుగాడ్పులన్
గానముగాగ మార్చుటకె
    కాయని యివ్వము నేగ్రహించితిన్;
కాని విశీర్ణ మీహృదయ
    నాళ మటు ల్పలికించుతువో! ప్రభూ!

అని యాక్రోశించినది. ఇది యీనూతనప్రపంచమున సంభవించిన కష్టములకై విలపించుటగాదు. ఈదుఃఖమిరము ఆశాకిరణప్రసారము లేక యమలోకవాసనలతో నిండియున్నదికాదు. పర్యాప్తింపదుపను చిదకివేయు దురంతదుఃఖపరంపరలచే విసిగి వేసరినకవి ధీరుడై యోధుడై వానినెల్ల నోర్పుతో సాధించుచు "వ్యర్థపు టూర్పుగాడ్పులన్ గానముగాగ మార్చుటకెగా" యని ధన్యవాక్యములను బలికి విజయోల్లాసియై, వినమ్రుడై మహనీయాల నిలచినాడు. ఇతని పద్యములను పఠనము సానుభూతినిత్తలమై వినవలతుము. ఇతని ధైర్యమును నిశ్చయమును ప్రశంసింపవలయుము. కాని అన్యము లెల్ల మాన మానము నాహరింపగలదు నుకు!

ఏకవి జీవితపరిస్థితులను ప్రతిష్ఠాపానలను అంచనా యొక్కొక యధ్యాయమున నొక్కొక భావము తీసిరించి యుండెను. అతని గానలంబనమే స్థాయీభావము. మిగిన భావములు దానికనుయు గాకమాత్రములు. ఈకవియం దట్టిస్థాయీభావమొక్క [illegible] నిరూపించుట లేదు. ఒకచోట

ఏవిరామ మెనిలేని యీసుఖోత్స
వప్రణయకేళికామోద ధార నింక
నేను వహియుంప లేను; జీవింప లేను.

(పుట 74.

అనియు, మరొకచోట

స్వాదుసంగీతకంపనానుసర్పణంచి
గరముసం దుంచి జీవితభరము వాయ
బాడుకొమ్మంటి తియ్యనిప్రణయగీతి.

(పుట 75)

అనియు గానముచేయు నీకవికి జీవితము కష్టముగ నున్నదియో, ఆనందకరముగ నున్నదియో యెరుగుట కష్టము. పోనీ సంశయమోపేతుడా యని యూహించిన యీ నాతనిసున్నితము సుకుమారమునగు హృదయమును గలంచుచున్న తలపులైనను మనకు ఎరుక లేదు. (కన్నీటినుండి పునరుద్ధరణము లను రెండుమూడు కావ్యములు మాత్రమే యీభావమును వెల్లడించుచున్నవి.) దీనిని బట్టిచూడ నితనివిషయము దుర్గ్రాహ్యమగుచున్నది. అట్లుగాదేని యీపుస్తకమునందు బింబితములగు భావము లేమియు నాతని విచారము నరికట్టజాలవు బయేకాక అతని యనుభవమునగూడ లేనట్లగపడును. ఇట్లు పరస్పరసామ్యము

వందజాలని భావప్రకటనము విశ్వాసార్హము (sincere) కాకపోవుటచే ఉత్తమకవితాలక్షణము కాజాలదు. ఒకయూర్పునసే రెండుపుటలదూరమైనను లేకుండగనే

రాజరాజేశ్వరులకు నలభ్యమైన
సదమలామూల్య తారకాసదృశదివ్య
మణివిరాజిత కల్యాణమకుటరాజ
మిడితి నామస్తకాన;

అనియు (పుట 75)

కంటకకిరీటధారినై, కాళరాత్రి
మధ్యవేళల, జీమూతమందిరంపు
గోలుపుకూటాల, నేకాంతగోష్ఠిదీర్చి.

(పుట 71)

యుందుననియు వ్రాయు సందర్భమేమి! పైన చెప్పినట్లు ఏదో యొక భావప్రాబల్యము లేకపోవుటే దీనికి కారణము.

దీనిని బట్టి చూచినచో నీకవికిగల స్వేచ్ఛాభిలాష యెంతవరకు నిజమని యాలోచింపవలసియున్నను. నేటి కవులందరును స్వాతంత్ర్యాభిలాషుల మని కంఠమెత్తి-తో జాటుచున్నారే. కాని వీరు చేసిన సాహసకృత్యము లేమి? పరతంత్రములనుండి మనదేశమును విడిపించుటకు వేలకొలది నాయకులు ప్రబలియున్న దురాచారములను, అస్పృశ్యతా సముదాయమును, ప్రతిఘటించి వీరుడై నిలిచినవారు చాల అరుదుగా నున్నారు. బైరను షెల్లీలవలె తమ యభిప్రాయ ప్రకటనము కొరకు భౌతికసుఖములను, సర్వసంపదలను త్యజించి మాతృదేశముకొరకును మానవకోటికొరకును ప్రాణసమర్పణముచేసిన కవులును మనయందు ఒకరిద్దరి కంటె లేరు. మరి వీరిస్వాతంత్ర్య మెట్టిది? తెలియుట లేదు. తొంబదిమూరు పుటలుగల యీగ్రంథమునందు వీరరసప్రధానమగు నట్టివి గాని, అణచివేయుటకునలను గాని వీరునియాత్మికకష్టపరంపరా భారమును ఓర్పుతోను, శమముతోను సహించి తనయందలి దివ్యగుణమును ప్రకటింప విజయముతో బయికివచ్చు ఘనమగు విషయముగాని లేదు. మరి యీ స్వేచ్ఛాభిలాష యెట్టిది?

కవిత స్త్రీవంటిది. రెండును కోమలములు, పవిత్రవంతములు. స్త్రీకి సౌందర్యము భగవత్ప్రసాదితము. అతని దయవలనవచ్చిన యాసౌందర్య మలంకారాదుల వలన నెక్కువ చేయవచ్చును. ఈ రెండవది మానవునకు ప్రయత్నసాధ్యము. అటులే కవితకు భావము ముఖ్యము. అది తెచ్చుకొనుటకు కష్టమైనది. పవిత్రమగు జీవనము వలనను, తపస్సువలనను వీనిరెంటిని మించి భగవంతుని దయవలనను సాధ్యమగునది. ఆభావమునకు మనోహరమగు రూపమునిచ్చునది భాష. ఇయ్యది సాధనచేసాధ్యమగునది. కొందరు తలచినట్టుల భావమునుబట్టి భాష వచ్చుననుట పొరపాటు. భాష సాధనచే సాధ్యమగును. మహాకవి తిక్కన భాషయందు లేని మృదుత్వము తిమ్మనయొద్ద చేరినది. రామరాజభూషణుని భాషలో మోహనకరమగుధ్వనియున్నది. వారి భావములు మాత్రము సామాన్యములు. చిన్మయత్వము జెందు స్వప్నపిపాసల దిరుగాడి యానందముతో వారు మాటాడలేదు. మాటలాడ లేకపోయిరి.

కృష్ణశాస్త్రి వాడిన భాషయందు కొంచెము సాధన గోచరించుచున్నది. మన భావకవులలో చాల మంది రెంటికిని చెడిన రేవళ్లగుచున్నారు. చదువరుల మనస్సు రంజిల్లజేయగల భావములను వారికి భగవంతుడు ప్రసాదింపలేదు. కాని లోపల యుబలాటము లావుగ నుంటచే వారు ముద్రణాలయమును ప్రవేశించవలసిన దురవస్థ ప్రాపించుచున్నది. అట్లని వారు భాషావైపుణ్యము నైన జూపగలరా? లేదు. ఆ విషయమున దగు సాధన యుండదు. వారి చేతకానితనమునకును, సోమరితనమునకును మాత్రము మనము బాధపడుచున్నాము. శాస్త్రి యీ తెగకు జెందడు. ధ్వనిగల కవిత యితనిది. కాని యిందు భావస్ఫురణము తక్కువ. రాయప్రోలు సుబ్బారావు వలె

ఎండిన బీళ్లయందు నుద
యించిన పచ్చిక కండ్ల పండువై
యుండగ జూడియాలు తల
లూపుచుబోయెడి; క్రొత్తనీటిచే
నిండె తటాకగర్భములు
నిష్కుటము లిక్షుశ్యామలంబులై

మెండుకొన నవ్వనీలమొగిలు
మీసె ప్రభాతములందు కొండలక.

అనునట్లు 'మాడిపోలు' 'క్రొన్నురుగు మీగడ తెప్పలు' మొదలగు పదముల ప్రయోగముచే చదువరియందు వివిధములగు భావముల నుదయింపజేసి యానందము పుట్టించు శక్తి యితనియందు దక్కున. కాని యితని పదముల పొందిక గంభీరమైనశైలితో నిండి చదువరి నీచివరనుండి యాచివరకొక్కయూపున గొంపోవును. చూడుడు:

అమృతగాన
మధురిమమందాకినిభంగ మాలికాంబు
శీకరవితానమోహన చిత్రనటన
మెన్ని యెన్ని రీతుల జూపుచున్నవారో?

*   *   *   *

ప్రాజ్యపీఠపురీ మహారాజ్య భాగ్య
లక్ష్మి కొలువుదీర్చు చిరత్నరత్నఖచిత
భాసమానకల్యాణ సింహాసనమ్ము;
అది వెలమ శౌర్యమూర్తి రణావనీవి
హారవిక్రమ కేళికానంతరమ్ము
శాంతినుండు విలాసవిశ్రామవేది;
అది సభాసీనసకలబుధావతంస
ఘనకవీశాన విజ్ఞానకాంతి మత్స్వి
సన్న వీక్షణస్నాపిత స్వర్ణపీఠి;
అది మహీపతి రామరాయావనీంద్ర
కరకమలవీజ్యమాన చామరసమీర
పులకిత భవన్మృదుశరీరభూషితంబు.

(పుట 90)

వికృతక్రూరక్షుభిత మృత్యుకఠోర
వికటపాండురశుష్క వదనదంష్ట్రాగ్నిలో
నవ్వేలా?

(పుట 64)

కాని వీనియర్థ మేమి?

అవసరమైనపుడెక్కడికక్కడ విరిగిపోయి అర్థమును సులభగ్రాహ్యముగను హృదయమునకు దట్టునట్లును జేయగల చిన్నిమాటల నుపయోగించుటకూడ నితనియందుగలదు.

కరము కరమున గీలించి కలసిమెలసి
మన్న సహధర్మచారిణి, మధురమధుర
మూర్తి, ప్రియురాలు, సఖురాలు, పూర్ణ
[రాగ
కలిత, నాదుఃఖ మనువులే తొలగిపోవ
వీడిపోవునే మోయను వెరపువలన
నాకు మరణమ్మువలదనినాను;—

పుట 91.

చూచితిరొ లేదొ చిన్నికృష్ణునిసొబంగు(?)
పెదవి చివురునంజల నరవిచ్చునవ్వు
వెన్నెల, చలించు తుమ్మెద బెళుకుచూపు,
లోలపవనచాలిత కుటిలాలకమ్ము.

పుట 90

ఈతని శైలి సరళముగను మృదుమధురముగనున్నది. ఇట్టిసారళ్యము నేమరి యెవరు చిత్తులైయుందురో కొన్నితావుల లంగు తెక్కువరకు పు శయ్యను వాడి రసభంగము చేయుట కూడ నీతనియందుగలదు.

ప్రావృడంభోధరస్వామి, జీవనంపు
భారము తొలంగిపోవ నవ్వారి కేని
కోరి నీసొదలను జెప్పికొందునేమొ [వేళ.
గొణుగుకొనుచుందువయ్యొ యొక్కొక్క

(పుట 65)

ఎదకరగునట్లు సన్ననియెలుగుతోడ
నట్టె తలలెత్తి పాటకూ కొట్టు చేద్దు
గౌతమీవీచికాళి నగంబు నిదుర;

(పుట 96)

ఈపైపంక్తులందుగల 'ప్రావృడంభోధరస్వామి', 'తలలెత్తి పాటహాకోట్టుచేద్దు' అనుపదములను 'ప్రాజ్యపీఠపురీ మహారాజ్య' అనుపదములతోఁ బోల్చినపుడు

'నక్కయేడ దివిజాధ్యనాకలయంబేడ'

అను తిరుపతివేంకటకవుల వాక్యము స్మరణకు వచ్చును. సహజసుందరమగు పదగుమ్ఫనమీతనికెరుకయే. దానినోపికతో సాధనచేసి రాణించునట్లు చేయవలెను. ఛందోవిషయమున పూర్వకవుల యాచారానుసారముగ యతిప్రాసములను వాడుచుండెను.

సకల గోపాలగోపికాగణముతోడ

(పుట 28)

ఆయుగమ్యాశమసాంద్ర యవనికాంత
రంపు టేకాంతమునఁ బడి యాక్రమక్రి
యాస్తమిత నూపురారావాహ్వానములను

(పుట 93)

అను చోటులందు యతి చెడరినది. బుద్ధిపూర్వకమో? ప్రమాదమో!

అర్థము పూర్తియైనచో పాదపూరణముకొఱకు వ్యర్థపదములనువాడక ఆపాదము నచటనే సమాప్తముగావించి యితడు క్రొత్తమార్గము నవలంబించెను. కొన్ని కొన్ని తావులందు సంగీతప్రధానముగ గీతములను వ్రాసెను. అవి బాగున్నవి.

చిన్నిపూవే వాడెనా
తన
కన్నెవలపుల వీడెనా
తన
చిన్నెలన్నియు వన్నెలన్నియు
మన్నులో గోల్పోయెనా?

(పుట 56)

కాని చెప్పినభావమునే మరల చెప్పుచుండుటచే నిందలి సొగసు చెడుచుండును. పైపద్యముక్రింద

కాంతు నెఱుగని కన్నెగాదా
సిగ్గువీడని మొగ్గగాదా

మొన్న మొన్ననె ముద్దువల్లిని
మొనలు దీరెనుగా!

యన్న దెందుకు?

ఇకజూడవలసిన దీతని ప్రేమవిషయము. ఇతని హృదయక్షేత్రమున ప్రేమోదయమైనది.

ఏల నాహృదయంబు ప్రేమించు నిన్ను?
మావిగున్నకొమ్మను మధుమాసవేళ
బల్లవము మెక్కి కోయిల పాడుటేల?
పరుల దనియించుటకొ తనబాగుకొరకొ?
గానమొనరింపక బ్రదుకగడనబోకొ

(పుట 38)

అని యడుగుటవలన అది నిర్హేతుకమును అవ్యాజమునని తెలుచున్నది. అది యుత్తమమైనది. కాని

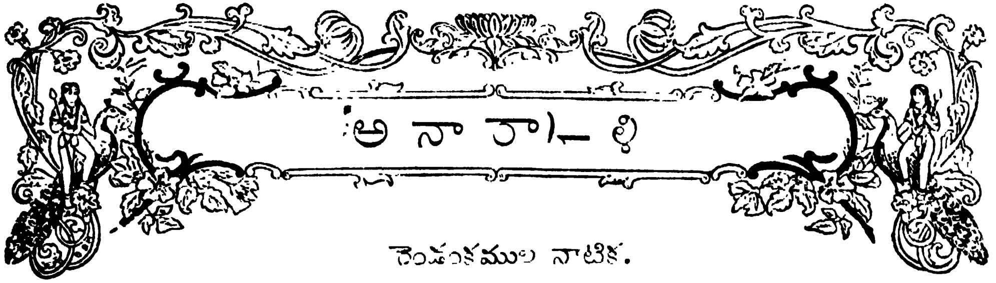
క్రౌర్యకౌటిల్య కలుషపంకంబువలన [య్యో
మలినమానా హృదయముధామమెటు ల
నతివిశుద్ధము మధురము నఘరహితము
ప్రణయమునకంచు సందియపడుదువేమొ?
ప్రేయసీ! శర్వరీతమోవీథుల బడి
చందురుడు రాడె పూర్ణతేజస్వియగుచు;
అఘవిదూషిత మీాహృదయంబునందె
ప్రేమకోమలతమము పవిత్రమయ్యె.

(పుట 40)

అని ప్రశ్నించుకొని సమాధానపడుటజూడ నీతనిప్రేమ విషయ మారంభమున కాఠిన్యముతో గూడినదా యను సందియము వొడముడు. అదియునుగాక యీ ప్రేమకు నిధానము భగవంతుడా లేక స్త్రీయా యనుసంశయము కూడ కలుగుచున్నది. ఈగ్రంథమునందలి కొన్ని ప్రేమ గీతములను భగవంతునిపరముగ నన్వయముచేయవచ్చును. కాని

ఇదెవచ్చుచున్నాను ప్రియురాలా
ఇకనిలువలేను నాప్రియురాలా!

(పుట 94)

అనార్కలి

రెండంకముల నాటిక.

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ గారు

(నాంది)

నాసాంతే స్మృతసృష్టిదివ్యసహితా భ్రూన్యాసుసంచర్యాసనే
నిష్ఠామద్గిత బాహ్యవస్తునిచయా సూ బ్రహ్మరంధ్రోద్గతా,
తేజోభిర్భ్రమితైర్మయందహైః ప్రచలితైః సూర్యార్ధవైశ్వానరైస్సతే నాంగుళి
స్సన్గ్రథిత్యజహారిహేతు రసతాత్ శైవార్థపీఠంతిసః.

తేఁకుఁ దేవుడున్ మొలకతేరిన బత్తిని మత్పితృప్రతి
ష్ఠాపిత శైవలింగము గడంక భజించెద నాత్మ; వారణా
సీపురినేత భృంగిరిటిశిష్యుని దగ్వసనున్ త్రిలోక ర
క్షాంకృతి నందమూరుపురసత్తు మదశ్రుకణాళిహేతువున్.

అమృతపదార్థమున్ దెలిసినట్టిరు యోగులు తన్మనోంబుజ
భ్రమరము నన్మనీచరమభాగవిరాజిత బిందుశేఖర
స్థము పరతత్త్వమం చెఱుక చాలియు చాలక, చాలకే రఘూ
త్తమునిగ నెంతు మంత్రమహితాక్షరబద్ధసుమూర్తి నిత్యమున్.

శైవాంశం బని చెప్పనా! దశశిరస్సంత్రాసచండాకృతిన్
శ్రీవాయూద్భవు డందునా! అనిలు వంచించెన్ మహాయోగియై
పోవాఁ! కేసరికోతికూన యననా! ముక్తేంద్రియభ్రాంతు స
న్నావేశించిన రామచంద్రపదపద్మాధీనచేతస్కునిన్.

ఝణఝంఝణఝంఝణఝణ
ఝణాఝణాఝణమనోజ్ఞసంరావితకిం
కిణీపద సుమరద తాండవ
చణశారద మన్మనోఽచ్ఛజలధి మథించున్.

పూర్వాంకము

రంగము. ౧

ప్రదేశము - వసంతోద్యానము

ప్రవేశము - సలీము

ఆకన్నదో యిలో స్వర్గజ్యోతిస్సులు వెలుగుచున్నవి.

ఏ మాసౌందర్యము!

ఈమావిగున్న యింతి విరియఁబూయవలెనా!

నామనస్సే చిగురాకుమీదనే నిలుచుచున్నది.

[నిష్క్రమణం]

ప్రవేశము - అనార్కలి

నెమ్మదనెమ్మదిగవిచ్చు మల్లికాకుసుమము వలె మహాస్మహాన్నిప్రకృతి శోభాయమానముగ నున్నది!

శరత్పూర్ణిమా యామినివలె స్వచ్ఛముగానున్నది!

మక్కానగరగోపురమువోలిక స్వర్గశిఖరము తలపించుచున్నది!

అతని సౌందర్యమేమి!

[నిష్క్రమణ]

చిగురుకన్నె

మసృణ సంధ్యాకాల మధురకాంతులలోన
ఘుసృణమందార సంకుమదరోచులలోన
దాచుకున్నాను నాతరుణారుణచ్ఛాయ
వేచుకున్నాను నావిభునిరాకలదాక.

ముసలి సంజలతమ్మి మొగ్గమూతలలోన
కసటుప్రొద్దుటి లేతకలువవేపులలోన
నాకన్నెసిగ్గుటందము దాచుకున్నాను
నాకంఠమాల ప్రాణపతివచ్చెడుదాక

పసిలేడిచొక్కపు పాలబుగ్గలలోన
మసలని సెలయేటి నురుసుపువ్వులలోన
పదిలించుకొంటి నాప్రాయంపుమిసిమెల్ల
మదనమోహనుడు నామధువురాకలదాక

రేపు వచ్చును సామి మాపు వచ్చును సామి
యీపూట తప్ప దంచిన్నాళ్లు వేగగా
సౌందర్యమునకన్న సౌందర్యపుంగుప్ప
యిదె రానేవచ్చె నీమనోహరమూర్తి

రావమ్మ నవమల్లె రావమ్మ మాగధి
రావమ్మ మాధవి రావె శేఫాలికా
రావమ్మ పున్నాగ రావమ్మ మాకంద
రావమ్మ యిందీవరంబ ముద్దులగుమ్మ

రండు రండమ్మ పేరంటాండ్రు మీరెల్ల
పండువై మదనసుందరుడు రానే వచ్చె
న్యాయ సేకొనెడు పూజాద్రవ్యములు తెచ్చి
యేము కాచెదము రావే మోహనాకార.

వసంతుడు

ఇది యుషస్సతిమోము నదిమి కొన్నపరాగ
మిది సంజలేగటూ బొందుగుశోభారాశి
యిది పూవకన్నెలో పొదలు తేనెలవాక
యిది రసాంభోరాశి పదునుగొన్నకణంబు.

పుష్పకన్యకలు

ఇతడు మావిచిగుళ్ళ నెగచి వేసినజోదు
ఇతడె యందపుకోన లెల్ల మ్రుచ్చిలురాతు
సెలయేళ్ళయిసుకతిన్నెల నేలురా జితడె
ఇతడె ప్రాతఃకాల సతిమేన సితరోచి.

మాధవి

చేరిరారే ప్రదక్షిణముగా స్వామికి
మీరు కేల్కలువాని మేలికన్నియలార

యెన్నాళులకు వచ్చె నీదయౌవనరాశి
కన్నులవత్తులై కాగిపోతిఁగదమ్మ

మాగధి

పూవసంతాలమ్మ పూవసంతాలు
మావనాంతములందు మధులతాంతాలు
తల్లి క్రొంబొదుగువద్దకుఁ బోవు వసిలేడి
మెల్లగా చెంతు స్వామికి నాడుకొనుటకు

శేఫాలిక

కస్తూరికొనిరంతు కైవసంబయినాడు
శిస్తుపూయుదమ యీచిత్తేశు డీనాడు.

అందఱు

చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుకపొరలో
మొగలితావి పసబుగులుకొన్న పు
ప్పొడుల మేలితెరలో
కలసిగాడుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో
జిలుగుపూ లెసగుపచ్చనిబయలులఁ
గలసిపోద మా మనిలో.

పుష్పకన్యకలు

బాలమృణాలీలీలకరా-మ
త్తాళిమనోహరనీలకచా!-స
మ్మోదవనీపుంకీకృత దేహా!
(నృత్యము)
చిలుపవానలకు పరువులు పెట్టిన
సెలల యిసుక పొరలో
కలసి పౌవుదము పాటలుపాడుచు
మలగిపోవుదము వనిలో.
(నృత్యము)

కవి

శ్రీఖండానిలగంధసంకలితమై
శేఫాలికామాధవీ
రేఖామంజులవాసనాలహరి ప
ర్వెన్ ప్రాతరాసీతశో
భాఖద్యోత విలాసరాగలలిత
ప్రాంశుప్రభన్ మూతిస
చ్ఛాఖాపల్లవరాజి కెంతయుఁ బరి
ష్వంగమ్ములై వాల్చెడిన్.

ఈమలయానిలయంబులు వ
హించిన శైత్యము లెంతధూర్తముల్
లేమలతాపమ్ములఁ బద
లించుకొనెన్ వమలోనమందమం
దామలయానవైఖరుల
కబ్బిన పాంథవిలాసినీమనః
కోమలతాపదంబులును
కున్ నడివేసగి పల్లవంబులై.

ఊరక నాహ్లాదంతపము
నూచెపుఁగోరిక లేకరక్త్వపుం
నీరజపత్ర కాంతులకు
నెయ్యములై తగుఫాల్గుణాంత వే
శారుచిరంబులై యుదయ
లాలితసవ్యవనీవసంతశో
భారమణీయమైన నవ
పల్లవరక్తిమ మెంతక్రమమో.

రంగము. ౨

మిత్రుడు

ప్రభూ! ఏమి విచారించుచున్నారు.

సలీము

మిత్రమా! అనార్కాళి యనగా నేమి?

మిత్రుడు

దానిమ్మపూవు.

సలీము

అది గులాబికన్న మల్లెకన్న రమ్యమైనదా?

మిత్రుడు

ఏపువ్వు కాపువ్వే. ఏపూవురమ్యత దానిదే.

సలీము

గులాబి మల్లెలలో వాని సౌందర్యమునకు వానివాసన సహాయకారి యగుచున్నది.

మిత్రుడు

వాసన లేకున్నను గులాబి మనోహరమైనదే.

సలీము

దాని వాసనచేత నిదివరకే సమాకృష్టమైన నీ హృదయము దాని యందలి పక్షపాతమును వీడ జాలదు. జన్మతః గల వాసనచేత గులాబిని మల్లెను మనము మిక్కిలి గౌరవించుచున్నాము. వానిని వాని వాసనకు గౌరవించుచున్నామేకాని వాని సౌందర్యమునకుగాదు. సౌందర్యముకూడ నున్నదా యుండనిమ్ము. వాసనా విరహితములైన ప్రసవములలోనున్న సౌందర్యము పక్షపాతముచేత మన మొప్పకొనునది కాదు. అనర్కాళి చూడుము. దాని రక్తిమ, దానిసౌందర్యము! నా మనస్సునంతకంతకు వశపఱచుకొన్నది.

మిత్రుడు

అవును ప్రభూ! తాము మునుపటివలె మావితోటలకు బోయి క్రొత్త యంట్లు కట్టుటను గూర్చి విచారించుట లేదు. శిల్పులను పిలిచి వారితో శిల్పప్రసంగములు చేయుటలేదు.

సలీము

నా మనస్సు ననార్కాళి యాక్రమించుకొన్నది.

మిత్రుడు

సరే! ఇంక దానిమ్మ తోటలు వేయించి యందు గూడ నొక క్రొత్తవిధమైన ఫలములు గనుగొనుడు.

సలీము

(హాసము)

మిత్రుడు

ప్రభువు లన్యాయత్తచిత్తులై యున్నారు.

సలీము

ఆమె యన్యకాదు. అవివాహిత.

మిత్రుడు

ఆమె యెవరు?

సలీము

అనార్కాళీ.

మిత్రుడు

స్వర్గవాహిని చవిటి పఱ్ఱల మీద బ్రవహించుచున్నది.

సలీము

ప్రేమ వాహిని వంటిది. దానికి నిమ్నోన్నతత్వములు సమానము.

మిత్రుడు

(హాసము)

రంగము. 3

అనార్కాళి

అజీజ్! ఇప్పు డెంత ప్రొద్దు వోయినది?

అ జీ జ్

రెండు ఝాము లైంది.

అనార్యాళి

నాకు నిద్ర వచ్చుట లేదు.

అజీజ్

ఏంచేత?

అనార్యాళి

మనస్సున నేదియో యాతావేదనగా నున్నది.

అజీజ్

దీనికో మందుంది చెప్పనా?

అనార్యాళి

ఊఁ.

అజీజ్

భరతపక్షి వుందే. అది గుడ్లుపెట్టి మేత కెళ్లినపుడు నెమ్మదిగా చెట్టుమీది కెక్కి, అందులో ఒకగుడ్డుకి చిన్న బెజ్జం చేసి, అందులో రసంఅంతా ఓడ్చేసి దాన్నిండా పాదరసం పోసి సోసం మొరగనట్టుగా దిగిరావాలి. తల్లి వచ్చి తనగుడ్లు సరిగానే వున్నవని సంతోషిస్తుంది. మనం పాదరసం పోశామని తెలియదుగా! అది తనగుడ్లను పొదుగుతుందా! మన పాదరసం గుడ్డునుగూడా పొదుగుతుంది. మన పాదరసంగుడ్డు పిల్లనిపిట్టవుతుంది. ఆపిట్ట యీకలుతెచ్చి అవికాల్చి బూడిదచేసి తేనెలోకలిపి పొద్దునా సాయంత్రం ఒకమండలం రోజులు సేవిస్తే యెటువంటిరోగం నిమిషంలో కుదురుతుంది.

అనార్యాళి

ఈమందు నీకెవరు చెప్పినారు?

అజీజ్

సారాదుకాణంవాడు.

అనార్యాళి

మరల నక్కడకు వెళ్లుచుంటివా? నేను వెళ్లవద్దని చెప్పితిని గదా!

అజీజ్

ఊరికే వెళ్తున్నాను. తాగడం లేదు. కాని తాగితేనేం? ఎంతో వుత్సాహంగా వుంటుందే.

అనార్యాళి

లోపల నరములును మాంసమును చెడిపోయి మృత్యువు శీఘ్రముగ తటస్థించును.

అజీజ్

ఇంతేగదా?

అనార్యాళి

ఏమట్లంటివి?

అజీజ్

చచ్చిపోతే బతికించడానికి నాదగ్గిర మందుందిగా.

అనార్యాళి

అదేమిటి?

అజీజ్

జెముడు కాకి వుందా, అది మేతకెళ్లినప్పుడు దాని గూడెత్తుకొచ్చి గంగలో పారేస్తే అందులో సంజీవిపుల్లని ఒకటుంటుంది. అది ప్రవాహాని కెదురీదు తుంటుంది. అది తీసుకువచ్చి చచ్చిపోయినవాళ్లకి ముట్టిస్తే అందరూ లేచి కూర్చుంటారు!

అనార్యాళి

నీకు చదువు చెప్పెదను. నేర్చుకొందువా?

అజీజ్

నాకు చదువుకోవాల్నే వుంది.

రంగము. ౮

రు సీ

అనార్కలీ! నీవు చాల యందకత్తెవు.

అ నా ర్క లి

రుసీ! నీవు చాల తీయని దానవు.

రు సీ

నీ యంత ప్రశస్తమైనదానను కాదుగా!

అ నా ర్క లి

అనార్కలి యనగా అనార్కలియే. రుసీ యన్నది రుసియే. ఇది పూవు. అది పండు.

రుసీ

పూవును కాయ కాచి పండు గాక యున్న యెడల పూవుగానే యుండునా ?

అనార్కలి

పూవు పూవు గానే మాడి పోవచ్చును.

అక్బర్

మాడి పోయినా పువ్వు పువ్వే. దాని వాసన నాలుగు దిక్కులూ గుబాళించి పోతై.

రంగము ౯

అనార్కలి

మిత్రమా ! మరల వచ్చితివి.

రుసీ

ఉస్తాదు మరల పంపించినారు.

అనార్కలి

అయ్యో నాకేమియు నోపికగా లేదు.

రుసీ

పాఠశాల చూచుటకు వచ్చునది యువరాజు సలీము గారట.

అ నా ర్క లి

(హాసము)

రు సీ

ఏ మందువు?

అ నా ర్క లి

ఏ యిష్టము.

రు సీ

తప్పక రమ్మని.

అ నా ర్క లి

అంత వరకు వచ్చినను నృత్యము చేయలేనేమొ!

రు సీ

నీవు వచ్చిన చాలునన్నారు ఉస్తాదుగారు.

అనార్కలి

గురాజ్ఞ బలవత్తరముగా నున్నది.

(కొంచె మౌనము)

రుసీ

స్నానమైనదా?

అ నా ర్క లి

ఆ.

రుసీ

దుస్తులను వైచుకొని కన్నులకు కాటుక దిద్దుము. ఇదుగో నృత్యశాల.

అనార్కలి

ఓపిక లేని నేను నృత్యము చేయుచున్నప్పుడు కాలుజారి పడెదనేమొ!

రుసీ

భయము లేదు.

అనార్కాళి

నా హృదయము కొట్టుకొనుచున్నది.

రసీ

భయము లేదు.

అనార్కాళి

నా కంఠము నణకి పోవునేమొ!

రసీ

మాటలాడకుండ మూర్ఛించుము. ఇంతలో కబురు వచ్చును.

ఉస్తాదు

జహాపనాహ్! క్షమించుము.

సలీము

చెలికాడా! ఫర్మానా చూపించుము.

(ఫర్మానాకళ్లకద్దుకుని) ఉస్తాదు

జహాపనాహ్! బిడ్డకు జ్వరముగా నున్నది. తమ యాజ్ఞాబలమే యామెను రక్షించినది. తప్పులు క్షమించవలయును.

మిత్రుడు

ఫరవాలేదు. కానిండు.

ఉస్తాదు

బిడ్డా, అనార్కాళీ!

అనర్కాళి

నీ పదమ్ముల యందు నిలచి యున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!
ఈ మహాఝురి యందు నీదు లాడగనైన
కాలు సేతులు రావు కరుణించవే నాథ!
హేనాథ! నీపాద మీా దాసి కన్నీట
కలుషితం బైనచో క్షమియింపవే నాథ!
ఈ తుమ్మి పువు కన్నె యెంత బేలయొ కాని
భృంగరాజును జూచి బెంగ కొన్నది చూడు.
హేనాథ! హేనాథ! హేదయావనరాశి
కలుషాత్మ యగు దీని గాల్చివేయుమునాథ!

(మూర్ఛ)

ఉస్తాదు

రసీ! రసీ!

మిత్రుడు

అయ్యో!

ఉస్తాదు

ప్రభువుగూడ మూర్ఛ పోవుచున్నాడు. దయా వనరాశి యీామహారాజు.

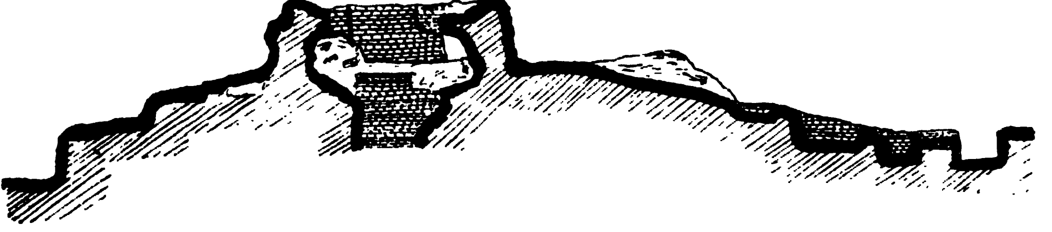
రంగము ౬

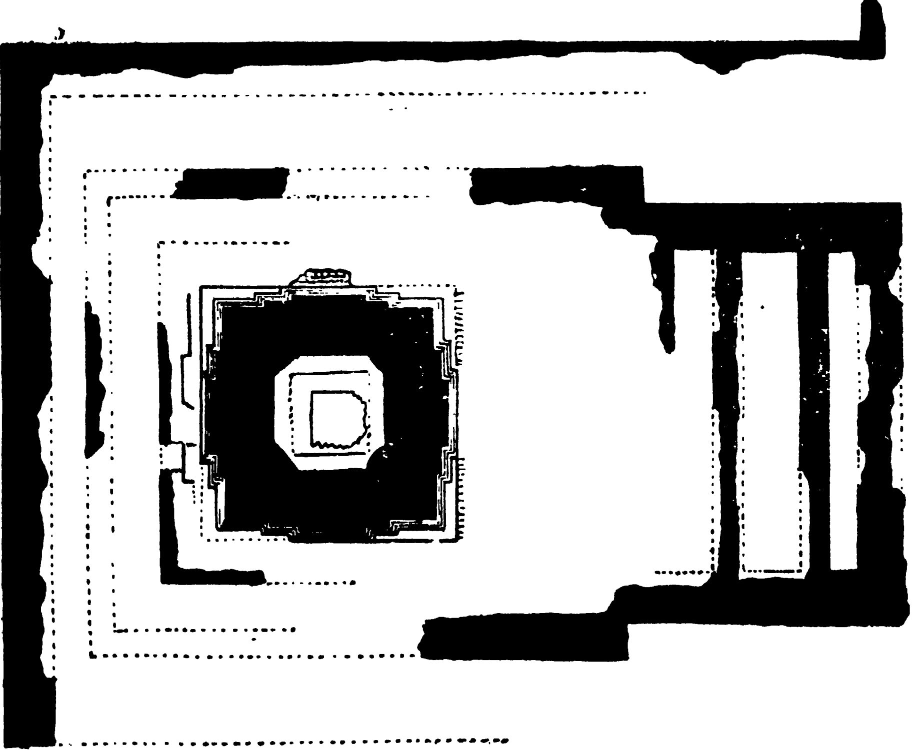
సలీము

నీ పదమ్ముల యంద నిలచియున్నది మనసు
ఆపదుద్ధారకా ఆనందమయ నాథ!

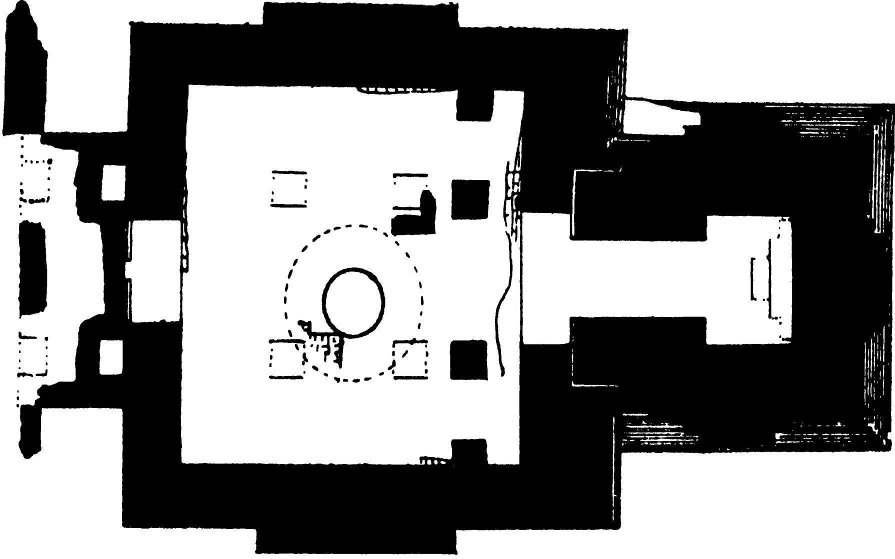
ప్రాణప్రియా! నాహృదయమును నీయందే నిలచియున్నది. మాతండ్రిచే కఠినముగా విధింపబడిన నాప్రవర్తనము నిన్ను నేనుదర్శించుటకుగూడ వీలులేకుండ జేయుచున్నది. అప్పటికిని నృత్యమును చూడవలెనను మిష చేత నిన్ను దర్శించుటకు వచ్చితిని. అపుడు నాదురదృష్టముచేత నీవు జ్వరార్తవైయుంటివి. అప్పటి నీజీర్ణశృంగారము నాకనుల కంట గట్టి నట్లున్నది. మనోహారిణీ!

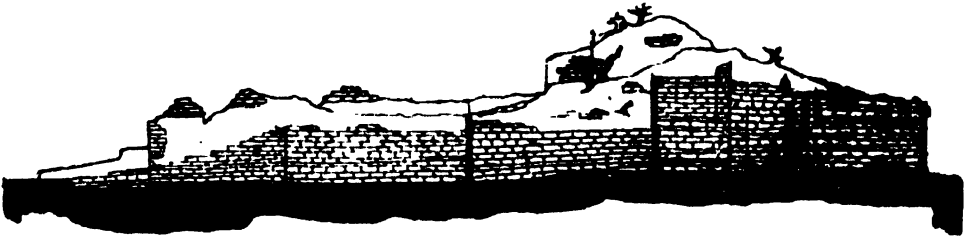
దేవీ! ఇదిగో! ఈ ప్రకృతి వికసించినది. నీహృదయము నాయెడల వికసించ లేదేమి? నీవు నాయెడల నెట్టిభావములు గలదానవో తెలిసికొనకుండ నిన్ను దేవీయని సంబోధించుచుంటిని క్షమింపుము.

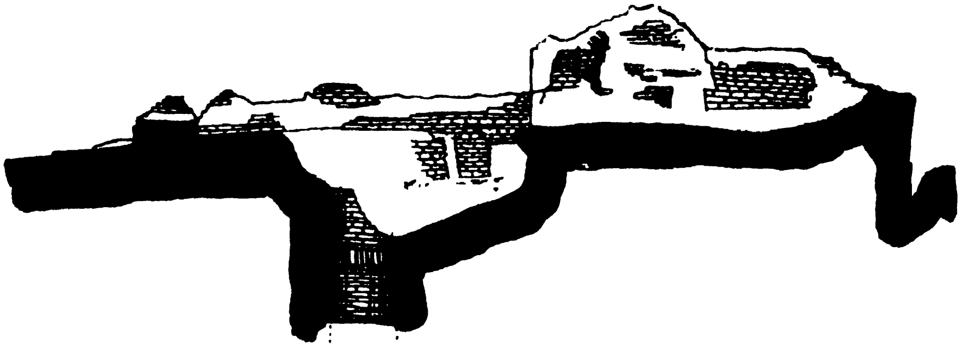

జేతవన స్తూపము - 1.

జేతవనస్తూపము. ౨.

నీకీ బానిసస్థితి లభింపజేసిన దైవ మెంత యనుల్లంఘనీయముగ నున్నది. నీవు బానిసవు గాకపోయినచో నీవిషయము నాతండ్రితో జెప్పి మనయిద్దరము నాయన యనుమతిమీదనే వివాహము చేసికొనెడివారము. ఇప్పుడు వారి యనుమతి లేదుగాన మన సమాగమము దూరమగుచున్నది.

నిన్ను చిన్నతనములో తెచ్చి బానిసగా నమ్మినవాడెవ్వడు? నీవే యింట నుద్భవించితివో తెలియదే! ఏ సత్కులమునందైన నే సంపన్నగృహమునందైన నీవు పుట్టినచో నా దౌర్భాగ్యము నీకింత మహాపకారము చేసినవాడనగుచున్నాను.

ఆహా! ఈ బానిసస్త్రీ యెంతచెడ్డది! చక్రవర్తులుగూడ భోగలాలసులై యిట్టి పనిచేయుట యెంత దేశారిష్టదాయకము! ఈవృత్తికి రాజులు సానుకూలపడుచున్నారు. చక్రవర్తులు ప్రోత్సహించుచున్నారు.

కానిమ్ము! బానిస మనుష్య కాకపోయినదా? భగవంతునియొక్క చిహ్నలాని మామెలో లేకపోయినదా? ప్రేమయను సమ్మతిపదార్థ మామెలో దొరకదా?

ప్రియా! నీకు దత్తమైన నాహృదయము మరల నేను లాగుకొనలేకున్నాను.

అనార్కలి బానిసకూతురు. నేను చక్రవర్తికుమారుడను. మాయిరువురి వివాహము రాష్ట్రమునకైగాని రాజునకుగాని యనుమతి యెట్లు? ఇట్టి సంబంధము గలిపించుకొని నా తండ్రికిని రాష్ట్రప్రజలకును నిష్టములేని పని యేల చేయవలయును? మానుకొందునా?

పుష్పకన్యకలు

ప్రాతర్వికసిత పంకజనిర్గత
బాధుర రమణీయామోదంబులు
నీలో దాగెనులే

వసంతుడు

ప్రాశాంచిత శాఖాబిందులు
మీలో దాగెనులే.

పుష్పకన్యకలు

బాలమ్మా నాలీలకలా-మ
... మనోహర నీలకచా-న
మ్మోదవసి పులకీకృతదేహ
(నృత్యము)

పుష్పకన్యకలు

కైసండిలుగొని కమలపరాగము
లాడట విసరెడు సరసులలో
పోదము మలయసమీరము సారము
పొల్చుకొన్న దారులలో.

వసంతుడు

సిగ్గేటికి వాసంతిక రావే
చేబూనవె నా ప్రాణసఖి
మ్రుగులు పెట్టితిపరాగ సంతతి
పూలువిరియు నీవనిలో.

అందరు

చిలుక వానలకు పరుపులు పెట్టిన
సెలల యిసుకపొరలో.
కలసిపోవుదము పాటలు పాడుచు
మలగిపోవుదము వీనిలో.

సలీము

ఆహా! ఏమా సౌందర్యము! తలంచు కొనిన కొలది నాయీ యూహాలువమ్మై పోవునట్లు

తోచుచున్నను. అయినను నేమిచేయుదును. నామనస్సింత చేలయగునేమి! ప్రియా! అనార్యాకీ, మనోహారిణీ!

కోకిల

వికసించిన వసంత సుకుమారకుసుమముల్
ప్రకృతియందున నూత్నపరిణామమునుపొందె
నామనోహర గీతికా మరందము గ్రోలి
నేమందు పులకితాంగీ యయ్యె విశ్వాంగ
కామినీ కంఠసంగతమైన బాహువు
రామణీయక మెల్లరాజించుకొన్నది
ప్రకృతిలో తన నూత్న ప్రతిఫలించుట చూచి
భగవంతుడును గూడ పులకితుండైనాడు!
సకలస్వరమ్ముల లాలసనాదము మాని
పంచమ స్వరములోనంబు నైకశ్యము బూనె.

సలీము

ప్రణయినీ! నీవే నేను; నేనే నీవు. మన యిద్దరకును భేదము లేదు. నీ లతాకుసుమబాహువులు నాకంఠము చుట్టును పెనవేయుము మనోహారిణీ! ఈ కృత్రిమమైన సంసారమునందే వసంతుడిట్లు విజృంభించినాడు. ఇక ప్రకృతి రమణీయములగు మహారణ్యము లెట్లున్నవో. వసంతుడా! నీవు నన్ను లొంగించుకొన్నావు. నీకు జోహారు! జోహారు!!

మాయిరువురి యాత్మలు నొకటియై మ్రోగినవి కాని బాహిరమైన యీ భేదము దృశ్యనమగుచునే యున్నది. ఏమిచేయుదును?

కవి

శ్రీమతంబగు నీవసంతము వికా
సించెక్ నవోద్యానపుల్
సీమాంతంబుల మావిపూవులివివా
సించెక్, పువుల్ వాసనా
ప్రామాణ్యంబుగ చాల్లి నట్టులను నా
రామేందిరా ప్రోల్లస
త్సీమంతంబున నీ తమాల కుటజ
శ్రేణుల్ ప్రకాశించెనెక్.

ఈ మధునాసనా లహరి
యీ మధుమాస విహారిసం
కోమల మల్లికా మస్వ
కుట్మల నిర్గత వాసనాంగల్
మూం మనసుల్ నహించేపు కు
మారి మీరా [illegible]
కేమి విరోధి సర్వదా
నే సమకూర్చు నిదేమి చిత్రమో!

ఎంత విరోధ భావము వ
హించిన నేమి మనంతరంబునక్
వింతలు పుట్టబో ప్రకృతి
భేదములేక సమాన భావపుల్
శాంతి ఘటిల్లె నా హృదయ
సారసముద్రత భావవీచికా
క్రాంతమ సర్వవస్తు బహి
రంతరసన్యసనైకమాయెనుక్

సలీము

నేను గూడ బానిస జన్మమైన నెత్తితిని కాదు. నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై నోలపుట్టవలె! నేను చక్రవర్తి కుమారుడనై పుట్టి యీ స్వాతంత్ర్యములేక బ్రతుకుట కంటె బానిసనై పుట్టిన బాగుండెడిది. ఇప్పుడు నాకు బానిస యన నేమి, చక్రవర్తి యన నేమి

తెలిసినది. ఇరువురును బానిసలే. బానిస నని చక్రవర్తికి తెలియదు. బానిసనని బానిసకు తెలియును.

ఇంతగా సంస్కారము కల్గినను నా మనస్సున కింకను శంకారహితత్వము గలుగలేదు. ఉన్న యీ చక్రవర్తిత్వము తప్పుట యెట్లు? మనస్సు సమాధాన పఱచుకొన్న యీ సమానత్వ మాచరణకు దెచ్చుకొనుట యెట్లు?

కవి

భ్రూపుటంబుల దృష్టి నిల్పుకొని యోగి
ప్రకృతి బహిరంతరంబుల నిరీక్షవిల్లు
నాత్మ తత్త్వంబు చూచి మహాప్రపంచ
మందగా రాని యానంద మనుభవించె.

ప్రకృతి భేదమ్ము పేర్కొ బడిన నాస్తి
తాను మహావస్థగని తన్ను దాను చూచి
నవ్వుకొని మున్గిపోయె నానంద వార్ధి
సర్వవస్తు సమత్వంబు సంఘటిల్ల.

మధుర మధుమాస మరుదెంచి మధుకరీవి
లాసరాగంబు లాశావికాసమయ్యె
సృష్టియెచ్చట బులకింప నిండియునుచు
చెప్పగా రాని యానంద సిద్ధి కలిగె.

సలీము

మధుమాస వశమున బులకితమైన యీ ప్రపంచ మింత యానందదాయకముగా నుండి నాలో నున్న యీ శంకామాలిన్యమును తిరోహితము జేసినది. ఇంతవఱకు సందేహ వార్ధిలో నేనేల మహావాయుఘాత నౌక వలె నల్లలాడుచుంటిని? దేవి! అనార్కలీ! నీవే నా మనస్సున కధినేత్రివైతివి. భావిభారత చక్రవర్తిని నీవే. కాదా, నీకొఱకు నేను బానిస నయ్యెదను. నీవు లేని నాకీ రాజ్యమెందులకు? భోగము లెందులకు? దేవి! సర్వము సంకల్పించితిని. నాజన్మలో ప్రప్రథమమున నాదృష్టి నీమూలముచే తెరచినది. నీవు మహారాజపుత్రివి కానిమ్ము, బానిసవు కానిమ్ము! నాజీవితాంతమ్మును నీవే యధినాయకురాలవు. దేవీ! కటాక్షింపుము. ప్రసన్నా! అనుగ్రహింపుము!

కోరిక

పెనుమర్తి వెంకటరత్నము గారు [యువకవిమండలి]

దేవుండు

ఏమి కావలె వరము కోరుము
నీ మహాతపములకు మెచ్చితి
భూమిలోపల నైంద్రలక్ష్మి
భోగమడిగెదవా?

భక్తుడు

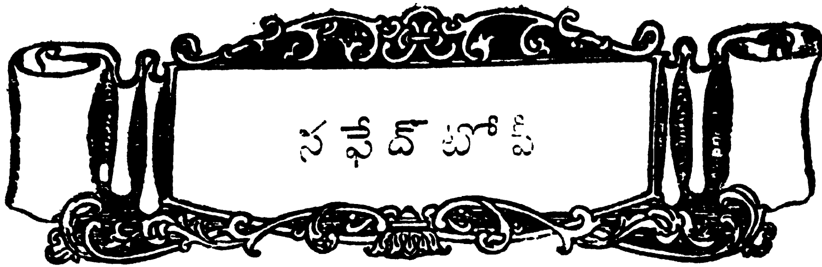
విసిగిపోయితి నైహికంబుల
మునుగు వెట్టితి జ్ఞానదీపము
రక్తి లేదిక భోగములలో
ముక్తినిమ్ము గురూ!

యోగి

లోకమంతా మిథ్య కాదా!
శోకమొకటే ప్రాకిరాదా!
నాకొసంగుము సాయుజ్యపదవిని
నాయనుంగు తండ్రీ!

కవి

తనివి తీరదు! యెంత పాడిన
తనివి తీర దికెంత ఆడిన
ప్రకృతిలోపల నిన్ను చూస్తూ
పాడుకొందు గురూ!

శ్రీమతి రాజ్యలక్ష్మీదేవి

[హిందీభాషనుంచి అనువదించినది]

౧

సాయంకాలము వకీలు బజారునుంచి ఇంటికి రాగానే ఆయన భార్య మోహిని ఉత్కంఠతతో చూచి "ఈవాళకూడా మరిచిపోలేదుకదా?" అన్నది.

వకీలు మందహాసము చేసినాడు. మోహిని వికాసముతో ఆయనచేతిలోనుంచి "లెవెండరు" సీసా అందుకొన్నది.

సరిగా ఆవేళకే ఆయనపరిచారికకొడుకు కేశవుడు అక్కడికి పరుగెత్తుకు వచ్చాడు. సంతానము లేని ఆదంపతులహృదయాలు వాని ప్రేమతో నిండిఉన్నవి. కేశవుడు వారిప్రేమకు పాత్రుడు కావడానికి గుణముతో పని లేకపోయింది. బాలకులకు సహజమైన సారళ్యముతో కూడిన వానిచిరునవ్వు మోహిని చీరెకొంగునుంచి అనురాగమునూ ఆనందమునూ ఆకర్షించగలిగింది.

కేశవుడు వకీలు చెయ్యి పట్టుకొని "బాబుజీ, టోపీ తెచ్చారా?" అన్నాడు.

"తేలేదు కేశూ. ఈవేళకూడా మరిచిపోయాను" అన్నాడు వకీలు.

నిరాశవల్ల కేశవుని కళ్లనిండా నీళ్లు తిరిగినవి. మోహిని చూడలేకపోయింది. ఆమె కోపము తెచ్చుకొని "అయితే దీనికి శిక్ష ఏమిటి?" అన్నది.

"సర్కారువారి చిత్తం!" అన్నాడు భర్త.

భర్తకొత్తటోపీ—క్రొత్తకంపెనీవారు తయారు చేసింది—వంకెమీదనుంచి తీసి మోహిని కేశవునికి ఇస్తూ "తీసుకో కేశూ, ఇది తీసుకుపో" అన్నది.

కేశవుడు టోపీ తీసుకొని సంతోషముతో తల్లిదగ్గరకు పరుగెత్తుకొనిపోయినాడు. మోహిని చూస్తూ ఉన్నది. భార్యవిధించిన శిక్షను అపరాధి అయిన భర్త సిద్ధముగా స్వీకరించి నవ్వినాడు.

౨

"ఊఁ, నేను తప్పకుండా ఉత్సవానికి వెళ్లుతాను" అన్నాడు కేశవుడు.

"ఎవరన్నారు? అంతా వృథాది! ఏమీఉత్సవంలేదు కేశూ!" అన్నది తల్లి.

కేశవుడు తల్లి చెయ్యి పట్టుకొని వసారాలోకి తీసుకుపోయి "చూడు, ఎంతమంది గుంపుగా వెళ్లుతున్నారో! ఇంకా ఉత్సవం లేదంటున్నావు!" అన్నాడు.

"కాని నిన్ను వెళ్లనివ్వను" అని తల్లి బెదిరించింది.

కేశవుడు కళ్ళు నీళ్లుపెట్టుకుని "ఇవాళకు మాత్రం వెళ్ళనీ. ఇంక మళ్ళీ యెన్నటికీ వెళ్ళనమ్మా!" అన్నాడు.

తల్లి కేశవునితల నిమురుతూ "కేశవా, చిన్నవాడవు. ఒంటరిగా జనసంఘంలోకి ఎలా వెళతావు? బళ్ళకింద పడిపోతావేమో నాయనా!" అన్నది ప్రేమతో.

ఏమీ తోచక పిల్లవాడు గుంపుకేసి చూస్తూ "ఎంతెంతమంది చిన్నపిల్లవాళ్ళు వెళుతున్నారో. నే నొక్కణ్ణే చిన్నవాడినా? జాగ్రత్తగా వెళ్ళి వస్తాను. నిజంగా, అమ్మా!" అన్నాడు.

ఎన్నివిధాల చెప్పినా కేశవుడు వినకపోవడము చేత చివరకు తల్లి "సరే, వెళ్ళు. అయితే సూర్యాస్తమానం కాకముందే ఇంటికి రాకపోతే [illegible]!" అన్నది.

కోరిక నెరవేరినందువల్ల బాలుని ముఖము శోభాయమానమయింది. వాడు ఉత్సాహంగా "తప్పకుండా వస్తా అమ్మా" అని పరుగెత్తిపోయినాడు. తల్లి వానిచెయ్యిపట్టుకుని "ఈమురికిగుడ్డలతో వెళతావా? పద, మంచి చొక్కా తొడుక్కుందువుగాని" అన్నది.

కేశవుడు పెట్టెలోనుంచి కొత్తచొక్కా తీసుకుని తొడుక్కున్నాడు. "టోపీకూడా పెట్టుకో" అన్నది తల్లి.

కేశవుడు వెంటనే "అమ్మా! ఆరోజు బాబుగారిచ్చారే, ఆటోపా?" అన్నాడు. టోపీ శిరస్సుమీద ఉంచి "జాగ్రత్త, పారేసేవు!" అన్నది తల్లి.

క్రిస్టీటోపీ పెట్టుకుని కేశవుడు ఉత్సవము చూడడానికి బయలుదేరినాడు. సంతోషముతో తల్లి పిల్లవానికేసి చూచింది.

విదేశవస్త్రదహనం జరుగుతుందని కేశవుడికి త్రోవలో తెలిసింది. ఒకాయన విదేశవస్త్రాలు పోగు వేస్తున్నాడు. ఆయన కేశవునిదగ్గిరికి వచ్చి "తే, నీటోపీకూడా" అన్నాడు.

"ఎందుకూ?"

"కొంచెం సేపటిలో ఈవిదేశవస్త్రాలపోగు తగలబడిపోతుంది"

"అయితే, ఈటోపీకూడా తగలేస్తారా యేమిటి?"

"భారతవర్షపు ఉన్నతికోసం యజ్ఞం జరుగుతుంది. దాంట్లో విదేశీవ్యాపారం ఆహుతి అవుతుంది."

బాలుడేమీ గ్రహించలేక "ఊహూ..., నా టోపీ ఇవ్వను. టోపీ పోగొట్టుకోవద్దని మా అమ్మ చెప్పింది" అన్నాడు.

"చూడు. అందరూ తమబట్టలు ఇచ్చేశారు. నువ్వుకూడా తే" అని ఆయన బోధించాడు.

"నే నెలా ఇస్తాను? మాఅమ్మకు ఏం చెప్పను. అమ్మ నడిగివచ్చి యిస్తాను" అన్నాడు కేశవుడు.

ఆయన నవ్వి "సరే" అని వెళ్లిపోయినాడు.

తన ముద్దులటోపీని భద్రముగా చంకలో పెట్టుకొని కేశవుడు ఉత్సవము జరిగేచోటికి వెళ్లినాడు. అక్కడి విదేశవస్త్రాల రాశి ఆకాశము అంటుతున్నది. రకరకాల పట్టుబట్టలూ,

ఉన్నబట్టలు రంగులబట్టలూ, చాలాచాలా ఖరీదు కలవి పడవేసి వున్నవి. ఇంకా జనులు టోపీలూ, బట్టలూ పడవేస్తున్నారు. అంతి కంతకు గుట్ట పెద్ద దవుతున్నది. అదృశ్యము చూచి కేశవుడు దగ్గిరవున్న మనిషితో "ఈ బట్ట లెందుకు తగలేస్తున్నారు?" అని అడిగాడు.

"విదేశవ్యాపారం మన దేశాన్ని నాశంచేసింది. స్వదేశాభిమానం అవుతున్నది" అని చెప్పినాడు.

"నాటోపీకూడా విదేశంలో చేసిందేనా?"

"అవును"

"నేను దీన్ని తగలబెడితే ఏమైనా లాభ ముంటుందా?"

"తప్పకుండా"

బట్టలూ టోపీలు దగ్ధమూ వెలిసింది. మహాత్మాజీ వస్త్రాలకుప్పకు అగ్నిసంస్కారము చేయడానికి ముందరికి వచ్చారు. కేశవుడు వెనకనుంచి వచ్చిన ఆయన చెయ్యి పట్టుకుని ఆపినారు.

మహాత్మాజీ వెనకకు తిరిగిచూచాడు. చక్కని పిల్లవాడు చేతులో ఫెల్టుటోపీ పట్టుకుని "అప్పుడే కుప్పకు నిప్పంటించకండి. కాస్తసేపాగండి. నా బట్టలుకూడా పడేస్తాను" అన్నాడు.

అప్పుడు కేశవుడు ప్రపంచమే మరిచిపోయినాడు; తన కిష్టమైన టోపీ, తల్లిమాటలూ మరిచిపోయినాడు. తక్షణము తన ముద్దుల టోపీని కుప్పమీదకి విసరివేసినాడు. చొక్కా పడవేయడానికి విప్పుతున్నాడు.

మహాత్ముడు వాత్సల్యముతో కుర్రవాడిని గాఢము కౌగిలించుకుని "రా, నాయనా! నీ వస్త్రాలు లేకపోతే యజ్ఞము పూర్తికాలేదు. భారతపుత్రుడూ నిరసహాయుడూ అయిన చిన్న పిల్లవాని త్యాగము వల్లనే ఈనాటి సభ సఫల మవుతుంది" అని చెప్పినాడు.

కేశవుడు చొక్కా విప్పి విసరివేశాడు. మహాత్ముడు ఆనందముతో తన చల్లని చేతులు బాలుని శిరస్సున ఉంచారు.

బాలుడు పులకితుడై "మహాత్మాగాంధీకీ జై" అని కేకవేసినాడు. విదేశీవస్త్రపుగుట్ట విదేశ వ్యాపారాన్ని భస్మీభూతము చేసింది.

అగ్నిజ్వాలలు నలుదిక్కులా వ్యాపించి ఈ స్వాతంత్ర్యము ప్రకటించినవి. స్వర్గానికెక్కిన స్వదేశీ వ్యాపారము ఆకాశమునుండి పుష్పవర్షము కురిపించింది.

3

పొద్దు కూకింది. నిశాసుందరి ప్రకృతిమీద మొదటిఅడుగుపెట్టింది. కేశవుడు ఎంతసేపటికీ ఇంటికి రాకపోవడముచేత తల్లి వ్యాకులతతో వానిరాకకు ఎదురుచూస్తున్నది. కాస్త చప్పుడయితే కేశవుడు వస్తున్నాడనే భ్రమతో దారివైపు చూస్తూఉన్నది. నిరాశ కలిగినప్పుడల్లా కళ్ల నీళ్లుపెట్టుకొని తనకుమారుని భద్రముగా ఇల్లుచేర్చమని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నది. పొద్దు పోయినప్పటికీ కేశవుడు ఇంటికి రాకపోవడముచేత తల్లి మోహిని దగ్గరకువెళ్లి

ఏమి అయ్యగారిని అడిగింది. మోహిని బనారసుచీరమీద లెవెండరు చిలుకుతున్నది. ఆమె సీసా బిరడా బిగిస్తూ "నాన్నా ఉట్టి పొద్దు పోలేదు. నవ్వానే వ్రాసినాను, ఎందుకు స్వభావంగా ఉన్నావు?" అన్నది.

సమీపములో ఉన్నతల్లిపు చూస్తూన లేచిన కేశవుడు. స్వదేశీవస్త్రాలు ధరించిన కేశవుడు తల్లి దగ్గరకు పరిగెత్తుకొని వచ్చి "అమ్మా, ఇక్కడ చూడు నన్ను! నన్ను నవ్వినా ఇక్కడ నిలబడి వచ్చాను" అన్నాడు.

కేశవుని నాయనా తల్లి కోపముతో చెయ్యి పట్టుకొని "వచ్చావా నాయనా! ఇంత పొద్దుపోయి ఎక్కడ తిరుగుతున్నావు, నాయనా! ఇంటికి వచ్చావేమి? ఇంతసేపు ఎక్కడున్నావో అక్కడికే కేకలు. ఆయన్ని ఇక్కడ లేదు? నీ టోపీ, నీకొత్తబట్టలు ఏవి? టోపీ ఎక్కడ పారేశావు?" అని కూక వేసింది.

బాలుడు సానుభూతికోసము మోహినికేసి జాలిగా చూచి తల్లితో "అమ్మా, ఉండు, కాస్త ఊపిరి పీల్చుకోనియ్యి. అంతా చెబుతాను. నేను చెప్పేదవింటే నన్ను కొట్టవు" అన్నాడు.

తల్లి కోపముతో "టోపీ ఏమయింది" అని అడిగింది,

"అమ్మా, నాదగ్గిరనుంచి టోపీ ఎవరూ లాక్కోలేదు. స్వయంగా నిప్పులో పడేశాను"

"టోపీ తగలేశావా? ఎందుకూ?"

ఎందుకా,? అది విదేశీది. అది పెట్టుకుంటే పాపమని విన్నానమ్మా! ఎందుకో తెలియదు కాని టోపీ నెత్తిమీదవుంటే కొంచెంత పాపం వున్నట్టు తోచింది. ఈ తెల్లటోపి మహాత్మా గాంధీ తమచేత్తో నాశిరస్సున వుంచారు. నేను రాజకుమారుణ్ణి అయినట్టూ నాశిరస్సుమీద కిరీటంపెట్టినట్టూ అప్పుడు తోచింది. విదేశీ బట్టలు విప్పి నిప్పులోవేసి స్వదేశీబట్టలు ధరించివచ్చాను. అమ్మా, ఈ సఫేద్‌టోపీ నాకు ఎంతో బాగాలేదా చెప్పు నిజంగా!"

తల్లి ఆశ్చర్యముతో స్తంభించి ఏమీ బదులు చెప్పలేదు. మోహిని ముగ్ధురాలై ముందుకు వచ్చి "నేను చెప్పనా కేశవా! ఎంత శోభ వచ్చిందో? భారతవర్షానికి తెల్లటి హిమాలయకిరీటము ఎంత శోభతెచ్చిందో ఈ తెల్ల టోపీ నీకు అంత శోభ తెచ్చింది" అని చెప్పింది.

బాలుడు ఆనందముతో తల్లివైపు తిరిగి "అమ్మా, ఈవాళనుంచీ విదేశీవస్తువు లేదీ ముట్టుకోనని ప్రతిజ్ఞచేశాను; ఏవ అమ్మా, ఏవి విదేశీవో నేను గుర్తించలేను. పెట్టెలో నుంచి విదేశీవస్తువు లన్నీతీసి తగలవెయ్యి" అన్నాడు.

తల్లికేమీ తెలియలేదు. అయితే గ్రహణ శక్తిగల ఆమె అక్కడ లేకపోలేదు. కేశవుని మాటలన్నీ ఆమె చాలా శ్రద్ధతో విన్నది. అప్పుడామె చేతిలో లెవెండరుసీసా చప్పున కిందపడిపోయింది. నిస్పృహచెందిన కాముకుని హృదయమువలె ఆ సీసాబద్దలయి పోయింది.

కేశవుడదిచూచి మోహినితో "అయ్యయ్యో, చిన్నమ్మగారూ, ఎంత చక్కటి సీసా పగిలి పోయింది" అన్నాడు.

"మంచిపని జరిగింది కేశవా! దీనిగతి యింతే కావలె!"

"ఏమిటి! ఇదికూడా విదేశీదేనా!"

"అవును"

"అయితే సరిగ్గానే జరిగింది!"

తల్లి కేశవునిచెయ్యిపట్టుకుని "పద, నాయనా, అన్నం తిందువుగాని, ముఖమంతా వాచి పోయింది" అన్నది.

కేశవుడు చెయ్యి వదిలించుకొని "అమ్మా, ఉండు. ఈవిదేశీ సామానుపోయికూడా ఘోర తేయులమీద కసితీర్చుకోడానికి కాళ్ళల్లో గుచ్చుకుంటున్నది. పెంకుతేరి మహాసముద్రం లో విసిరిపారేస్తాను" అన్నాడు.

పగిలిపోయిన సీసాపెంకులు ఏరివేసి కేశవుడు తల్లివెంట వెళ్ళినాడు.

మోహిని ఇంట్లో మూలమూలలూ వెతికి విదేశీవస్తువులు పోగుచేస్తున్నది. వకీలు అక స్మాత్తుగా ఇంట్లోకి వచ్చినాడు! వచ్చి అదం తాచూచి ఉలిక్కిపడి "ఏమిటి చేస్తున్నావు" అని భార్య నడిగినాడు.

"ఏమిలేదు, విదేశీవస్తువు లన్నింటికీ స్వస్తి చెపుతున్నాను; ఇల్లువాడే టప్పటికి మనయిం ట్లో పరదేశపువస్తువు ఒక్కటీవుండకూడదు" అని భార్య చెప్పింది.

వకీలుతల గిర్రున తిరిగింది. నక్షత్రాలు ఒక్కొ క్కటే కళ్ళముందరిగా వెళ్ళిపో తున్నట్టు అయింది. ఆయన మోహినితో "సిగ్గు కాపా డుకోటానికైనా బట్టఉండనీ" అన్నాడు.

"ఇప్పుడు మన దేశంలో సిగ్గుకూడానా? విదేశీ వస్త్రాలుకొని సిగ్గువదిలే కానక ఇంకా రక్షణ మెందుకు? సీతాసావిత్రులమానము కాపా డిన దేశీయువల్కలాలను దయాస్వరూపిణి అయిన ప్రకృతి మన కివ్వదా? బట్టలుకోసం భారతఖండం చింతిస్తుందా? ద్రౌపదికి అనంత వస్త్రాలిచ్చిన భగవంతుడు మనకు వస్త్రాలు లేకుండా చేస్తాడా?"

ఈమాటలంటూ ఆవిడ వంకెమీదవున్న చీరె తీసి కిందపెట్టి మధ్యలో పడవెయ్యబోతూ ఉంటే భర్త అడ్డమునిచ్చి "అమ్మా, అది విదేశీది కాదు, స్వదేశీ బనారసు చీరె" అన్నాడు.

"కాని విదేశీదుర్గంధం వస్తున్నది దాంట్లో నుంచి"

"ఏం దుర్గంధం?"

"వాసన చూడండి"

ఆయన చీరె వాసనచూచినాడు. లెవెండరు పరిమళము ఘుమఘుమలాడింది. ఆయనఏమీ మాట్లాడలేదు.

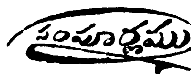
విదేశీబట్టలన్నీ అంగణములో పోగుచేసి మో హిని కొరివి అంటించబోతున్నది. బయటి నుంచి బిచ్చగత్తె యిలా ప్రార్థించింది. "అమ్మా! రెండుమూడుబట్టలు ఇందులోనుంచి నాకు దయచెయ్యండి, తగలబెట్టకండి. మీ పేరు చెప్పుకుంటూ శీతాకాలంలో నేను, నాపిల్లలూ వెచ్చగా కప్పుకుంటాం అమ్మా!" దాని మాటలు లెక్కచెయ్యక మోహిని "ఈవిదేశీవస్త్రాలలో ఒక్కొక్కపోగు వేల

కొద్దీ సూదులై నీశరీరాన్ని గుచ్చుకుంటవి" అని చెప్పింది.

భిక్షుకురాలు అంతటితో ఊరుకోక మళ్లీ "దీనురాలను, బికారిని! అమ్మా, కట్టుకోటానికి ఒక్కబట్టయినా లేదు. ఒక్కటైనా ఇవ్వావమ్మా!" అని వేడుకున్నది.

"మన దేశంలో జనమంతా వస్త్రవిహీనంగానే ఉంది. అంతా దరిద్రులే సుఖంగా వున్న దెవరు? పో, వెళ్లిపో, మన దేశానికి స్వరాజ్యం వచ్చేవరకూ శీతకాలం ఏలాగో గడుపు. పో" అని మోహిని చెప్పింది.

అగ్గి తగలగానే విదేశీవస్త్రాల పోగు భస్మమవుతున్నది. ఆనందముతో చేతులు తట్టుతూ గంతులు వేస్తున్న చిన్న వేళవులు అగ్నికాంతిలో మోహినికి కనుపించినాడు.

డాఁగురుమూఁతలు

సాహిత్యసరస్వతి సీరిపి ఆంజనేయులు గారు

గమనవేగభరమ్మునఁ గ్రాఁగి, మిత్ర!
బహుళదుర్గమాధ్వాన సంభ్రమసమ
తాంతరంగుఁడ వగుచు, దినాంతసమయ [స్వ
మున నరుణకాంతు లాననమునఁ జెంగ
సరిపుఁ బసిఁడిపసుపులు చాఁపినట్లు
కదిసి తరగల మిసుఁగుఱుల్ చెదరినట్లు
వలితెరల జాళువానన్నె యలఁదినట్లు
ముదిరమోమునఁ గెంపులు వొదిగినట్లు
తోఁచి తోఁచనిజాడలఁ దోఁచుచుండి
సౌమ్యసంసక్తమైన కెంజాయ దనరు
పశ్చిమాశాంతరాంబరపటలిఁ జొచ్చి,
సవ్యతేజంబు నందు లీనంబు నరచి,
కడఁగి వెన్నాడు చెలికిఁ గన్పడని మాడ్కి
నాఁగి, మబ్బుల నడుమఁ దాఁగి దాఁగి,
యెడనెడను నీవు పొడమి పర్వెడుచు నుండఁ
గాంచి, పూర్వాద్రి ధవళమేఘముల నడుమఁ
జనుచు, నల్లన నెందొ డాఁకొనుచు, వగలఁ
గనుచుఁ, జలివెలుంగుల నెల్లకడలఁ జిందఁ
గోరి, పదునాఱుకళలు నిండారఁ బొలిచి,
సుప్రసన్నముఖుండవయి సుస్వభావ
గరిమ విలసిల్లి, నెంతయు మురువు హెచ్చఁ,
బసవెసంగఁ, దీప్రోత్సాహపటిమ వెలయఁ,
బ్రీతి నిన్ను వెన్నంటుజాబిల్లి నెఱిఁగి—
మీరు డాఁగురుమూఁతల మెలఁగ నిట్లు
నవ్వనవ్వుల నుండి మీచెంతు వెలిసి
పలువెలుంగుల మురియు రిక్కలఁ దలంచి—
ఈవినోదంపుఁ గలిమి హెచ్చించు వేడ్కఁ
దలఁచు మీకడ్డవడు జలదమునుఁ జూచి—
పెరిమఁ గనుమూసి గంతలు వెట్టి సమత
నెల్ల జగముల—'మిమ్ము'— క్రీడింపఁజేసి
యుల్లమున సంతసిల్లెడు తల్లి నెంచి—
చిన్ని బుడుతలు— కవులు హర్షింత్రుగాదె?

మోసగాండ్ర కథలు

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణతీర్థులుగారు

౨

వయాల దేవుండు — మిత్రమా కంఠకా! ఇంక నీవు చూచినదిగాని, విన్నది గాని, అనుభవించినదిగాని యేదైనా ఒకకథను వర్ణింపుము.

కంఠకుండు—అట్లే వినుము. నేను విన్నదియు, కన్నదియుఁ గాక అనుభవించినదానినే చెప్పెదను. నేను బాల్యావస్థలో వినయవిధేయతలు లేక అల్లరిచిల్లరకాయలతో చేరుకొని యింటికి వచ్చిన మచ్చిన విద్యలకిడిగా పెచ్చుపెరిఁగి చాల అల్లరిచేయుచుండెడివాఁడను. నాప్రవర్తనవలన చాల కష్టములకు పాలయి దుఃఖపడి రొట్టెలయిననేమి తుట్టతుదకు నాతల్లిదండ్రులు నన్నింటినుండి గెంటివైచినారు. "పీడ వదలినది. ముఖ్యము పీండ్లపోరే తప్పిపోయినది బ్రదుకు జీవుఁడా! అని సంతోషించుచు నే ననేకములగు దేశములు, పట్టణములు, పల్లెలు, తిరుగుచు—తిరుగుచు తుదకొకానొక గ్రామమునకు చేరుకొన్నాను. ఆగ్రామములో నెక్కుడు మిక్కుటముగా గోవులు, బఱ్ఱెలు గొఱ్ఱెలు, మేకలు గొఱ్ఱెలు, ఏనుఁగులు, గుఱ్ఱములు మొదలయిన గ్రామ్యపశువు లుండెడివి. మఱియు, నానావిధములైన పుష్పఫలాదులతో నిండినతోఁట లెన్నియో ఆయూరి చుట్టును ఉన్నవి. ఆయూరివారందఱును సమృద్ధిగాపాడిపంటలతోను, ధనధాన్యసంపదలతోను తులతూఁగుచుండెడివారు. ఆగ్రామమునకుబయటను గొప్పమఱ్ఱిచెట్టొకటి ఉన్నది. ఆచెట్టుక్రిందనో, మీఁదనో కాని కమలనామము గల యక్షుఁ డొకఁ డుండెడివాఁడు. అతనిప్రభావ మిట్టిదని చెప్ప నలవికాదు. అతనిని పూజించి నమస్కరించి

నానావిధకామ్యములు కోరుకొనుటకై చాలమంది సాహసికులు భక్తిశ్రద్ధాతత్పరత్వముతో సువర్ణవస్త్రములు కట్టుకొని పుష్పఫలాదినైవేద్యాదులను వస్తువులు పట్టుకొని, ఆయూరివారును, చుట్టుపట్టులనున్న గ్రామములవారును వచ్చుచుండెడివారు. అట్లు వచ్చి వచ్చి అతనిని పూజించి నమస్కరించి వారువారు తెచ్చిన ఉపహారములు సమర్పించి సంతోషితులయిన మనములను పొంది యిండ్లకు పోవుచుండెడివారు. అది యంతయు చూచి నేనుకూడ ఆయక్షునికి నమస్కరించుటకై పోయినాను. నే నచటకు పోవునప్పటికి గ్రామస్థులు చాలమంది అచ్చట ఇచ్చకు వచ్చినయుద్యోగ మాడుకొనుచున్నారు. మఱికొంచెమునేపటికే అస్త్రశస్త్రములతో సజ్జితులయిన గొప్పదొంగలగుంపొకటి 'పట్టుండి, కట్టుండి, కొట్టుండి, లాగికొండి, చంపండి' మొదలయిన కఠోరధ్వనులు చేయుచు అచ్చటికి వచ్చినది. ఆగుంపును చూడఁగానే ఆచటనున్నవారందఱికును చాల భయము కలిగినది. అందఱును అటు ఇటు తమరక్షణకై పాఱుటకు మొదలిడినారు. అపుడకస్మాత్తుగా నా కచటనే పడియున్నయొక కరుబూజాకాయ చూచినారు. సరి. దానిని చూడఁగానే జనులందఱికును కడగళ్లయిన ప్రాణములు నిలిచినవి. నేను వారును అందఱు కండలును ఆకర్బూజాకాయలోఁ దూఱినాము. ఎట్టులయిననేమి? మేమందఱమును అందులో ప్రవేశించి, ఆనందముగా క్రీడించుచుంటిమి. అవతల ఎపుడు దొంగలు మమ్మచట చూడక ఎచటికో పాఱిపోయినా మని తెలిసికొన్నారో అపుడే వారును నిరాశులయి వచ్చిన దారినే పోయినారు. దొంగలు పాఱిపోయినా రని ఆలోచించుకొని మేమును అందుండి బయటికి రావలయు

వనియే ఆలోచించుచున్నాము. ఇంతలో ఒక మేక యెక్కడనుండియో మేయుచు మేయుచు అక్కడకు వచ్చి మా మంటపమును దాగుకొనియున్న ఆ కర్బూజా కాయ మ్రింగివైచినది. అంతతో నే క్షేమము కలుగలేదు. అట్లా కాయను మ్రింగి మేక తనదారిని పోవుచుండగా దాని నొక కొండచిలువ మ్రింగివైచినది. ఆ కొండచిలువ నొక గృధ్రపక్షి మ్రింగినది. వెంటనే అది ఆసమీపములో నున్న పెద్దమఱ్ఱిచెట్టుకొమ్మమీద కెగిరి పోవుచున్నది. ఏసమయమున ఆపక్షి కొమ్మమీదనే వ్రాలి కూర్చున్నదో అపుడే ఒక రాజు సైన్యముతో నక్కడికి వచ్చి ఆమఱ్ఱిచెట్టుక్రిందను బసచేసినాడు. అతనికి మనోహరమైన యేనుగొకటి యున్నది. దాని మావటివాడు క్రింద వ్రేలాడుచున్న పక్షి తాలూకు ఒక [illegible] అనుకొని దానికి తన యేనుగును కట్టినాడు. కొంచెము సేపటికి అంతలో, ఎంతలో ఆపక్షి రెక్కలు విప్పి యెత్తినదో అంతలో ఏనుగు మీద కప్పబడినది. దానికి కష్టము కలిగినందున ఘీంకారము ప్రారంభించినది. అందులో మావటివాడు 'ఎవ్వరో కాని యేనుగును మీద యెత్తుకొనిపోవుచున్నారు' అని కేకలువేయుచు, అటు ఇటు పరుగులెత్తుటకు ప్రారంభించినాడు. ఆ సంగతి వెంటనే రాజుగారికి తెలియవచ్చినది. ఆయనయు తన యోధులను పిలిపించి 'యేనుగు నెట్టులయినను విడిపించి తీసుకొని రండు' అని ఆజ్ఞాపించినాడు. రాజాజ్ఞ అనుటయే తడవుగా భటులుపరుగెత్తినారు. వారు తమశస్త్రములతో ఆపక్షి రెక్కను నఱికినారు. ఒక రెక్క తెగిపోవుటచేత నాపక్షి క్రిందను పడిపోయినది. వెంటనే రాజు దానికడుపు చీరుమని ఆజ్ఞాపించినాడు. కొందఱు వాడియైన ఆయుధములతో దానికడుపు చీరినారు. అందులోనుండి కొండచిలువ బయలుదేఱినది. దానినిచూచి కొందఱు భయపడినారు. రాజుగారు 'దానికడుపుకూడ చీరుడ'ని యాజ్ఞాపించినారు. కొందఱు భటులు సాహసించి దానికడుపును చీరినారు. అట్లు చీరగానే అందు మేక కనుపడినది. ఈయాశ్చర్యమును చూచి రాజుగారు 'మాంతేమి, దీనికడుపులో నేమున్నదో దీనినికూడ చీరు'డన్నారు. ఒకడు దానిని, పట్టి చట్టున కడుపు చీరినాడు. అందులో కరుబూజా కనుపడినది. అప్పటి వారికి కలిగిన ఆశ్చర్యమునకు హద్దు మితి లేకపోయినది. రాజుగారు నిశ్చేష్టితులే అయిపోయినారు. కొంత సేపటికి తెలివితెచ్చుకొని 'ఇంకను ఏమి యాశ్చర్యము బయలుపడునో, ఇది పగులగొట్టుడు' అన్నారు. ఆ కాయ పగులగొట్టినప్పటికి దానిలోనుండి నేనును, బ్రాహ్మణులును చేతులతో పట్టుకొన్న కఱ్ఱలతోకూడ ఆసనము, గంతులువేయుచు బయటికి వచ్చినాము. ఇక్కొక దానిని మించి యింకొక ఆశ్చర్యమును కలిగించు దృశ్యమునకు రాజుగారికిని, తత్సేవకులకును కలిగిన యాశ్చర్యపరంపరకు మేర లేకపోయినది. బ్రాహ్మణులందఱును రాజుగారు చేసిన ఉపకారమునకు తమ కృతజ్ఞతను సూచించు సంభాషణములు సవరించి యెవరి యిండ్లకు వారు వెళ్లిపోయినారు. రాజుగారుతమసేవకులను వెంటబెట్టుకొని పట్టణమునకు వెళ్లిపోయినారు. నేను వారి యొద్దను సెలవుపుచ్చుకొని బయలుదేఱి చిన్నగా ఈ యుజ్జయినీపట్టణమునకు చేరుకొని మీతో కలిసికొన్నాను. ఇదియే నా కనుభూతమైనకథ.

మేధాసాధువు—అన్నా! ఇప్పుడుమీరు చెప్పిన సంగతులన్నియు నాకేమో ప్రత్యక్షరమును సత్యమే అని తోచుచున్నది.

కంఠీరవుడు—అన్నా! మీ సత్యముగా తోచిన పక్షమున, ఒక కర్బూజాలో ఒక గ్రామములోనివారందఱును ఎట్లుముడుగ గలిగినారో సెలవీయవలయును.

మేధాసాధువు—అన్నా! మీరు విష్ణుపురాణములోని కథ వినియుండలేదా యేమి? ఇదివఱకు వినియుండని పక్షమున నే నిప్పుడు చెప్పెదను వినుడు. అం దిట్లున్నది: మొట్టమొదట నీలోకములో జలముతప్ప మఱి యేమియును లేదు. అప్పటికి భూమి, తేజస్సు, వాయువు అనుపదార్థములు లేవు. వానితోపాటుగా ఆకాశమునకు నైతము అభావ మేర్పడియున్నది. ఆయేకార్ణవ జలములో పెద్దగ్రుడ్డొకటి యెప్పటినుండియో తేలుచు తిరుగుచున్నది. ఇట్లా జలతరంగములలో మునుగుచు, తేలుచు, క్రీడించుచు నాకస్మికముగాపగిలిపోయినది. తుదకు రెండుగా విడిపోయినది. అది యట్లు కాగానే దానిలోనుండి దేవతలు, మనుష్యులు, పశువులు, పక్షులు మొదలుగాగల జీవరాసు లన్నియు, బయటికి వచ్చినవి. ఆ

గ్రుడ్డుతాలూకు అడుగుభాగము భూమియు, పైభాగ మాకాశముగాను మాఱిపోయినవి. ఆపురాణములో బ్రాహ్మణసంగతులు—అనఁగా, ఒకగ్రుడ్డులో ఇంతపెద్దది యగు భూమి, ఇన్ని జీవరాసులును ఇముడఁగలుట నిజమాయినప్పుడు కర్బూజాకాయలో ఒకచిన్నగ్రామములోనివసింపఁజాలినవా రిముడుట ఏమంత గొప్పసంగతి? ఇఁగా, శ్రీమదాంధ్రమహాభారతములో మార్కండేయమహర్షి ధర్మరాజుతో తాననుభవించిన యొక సంగతి చెప్పియున్నాఁడు. అది సూచింతు వినుఁడు: ఆమహానుభావుఁ డిట్లు చెప్పియున్నాఁడు. "ధర్మరాజా! యుగాంతమునఁ నీభూమి యంతయు జలమయ మైపోయినది. అప్పుడు నేనొక్కఁడనే జగత్తులో మాటిమాటికి నేనును తరంగములలో మునుఁగుచు, తేలుచు నుంటిని. అట్టిసమయమున నే నొకప్పుడు కన్నులు విప్పి చూచునప్పటికి పేరుపర్వతమువంటి పెద్దమఱ్ఱిచెట్టొకటి యెదుటను కనుపడినది. ఆ, దానిని చూచి బ్రతుకుదునుగదా! అనుకొని నే నాదిక్కునుండి బయలుదేఱి మొట్టమొదట కాపత్తు చెట్టుకెక్కి, ఒకకొమ్మమీఁదను కూర్చున్నాను. నాతోపాటుగానే సముద్రతరంగములలో మునుఁగుచు, తేలుచు ఉన్న మిగిలిన దేవతలు, మనుష్యులు మొదలయినవారి నందఱను సముద్రములోనే విడిచిపెట్టినాను. నేను ఎక్కియుండిన మఱ్ఱికొమ్మతాలూకు ఒక ఆకుమీఁదను నిరుపమానము లయిన రూపలావణ్యములుగల పసిబాలుఁ డొకఁడు పెల్లకిలఁబరుండి యున్నాఁడు. నా కాబాలుని చూడఁగానే జాలి కలిగినది. "ఇట్టిసమయమున, ఇటువంటిపసిబాలుఁ డెక్కడనుండి వచ్చి యీమఱ్ఱియాకుపైని పరుండి యున్నాఁడు? ఇదేటిసంగతి యయియుండునో కదా" అని నే నాశ్చర్యభరితుఁడ నయిపోయినాను. అప్పుడు నే నిట్లన్నాను. "వత్సా! నీ విలోఁతునీటను పడిపోయినచో ప్రాణములు దక్కవు. కావున నాబుజము పట్టుకొనుము. అప్పుడు నీ కేవిధమయిన భయమును ఉండదు" ఇట్లని నేను నాబుజము నాబాలునివయిపు చాఁచితిని. వెంటనే నాబుజము పట్టుకొని, ఆబాలుఁడు నేను తనవిషయమున చూపినదయకు ప్రతిఫలముగా నన్నా బాలుఁడు మ్రింగివేసినాఁడు. నేను వానికడుపులోనికి పోయి చూచునప్పటికి గొప్పగొప్పపర్వతములును, పట్టణములయిన— అడవులును విశాలమయిన భూమియును నాకు దృష్టిగోచరమాయెను. నేను తిరుగుటకు ప్రారంభించినాను. దేవమానమున వేయిసంవత్సరముల కాలము విశ్రాంతిని పొందకుండనే తిరిగినాను. కాని యుదకముయొక్క అంతము కనుపడలేదు. తుట్టతుదకు నే నలసిపోయి యుదరములో బయటను పడినాఁడను." అని చెప్పినమార్కండేయమహర్షికి కడుపులో సముద్రములు, వనములు, మనుష్యులు మొదలగు సమస్తజీవరాసులతో నిండియున్న భూమి పసిబాలునికడుపులో ఇమిడియున్నప్పుడు, కర్బూజాకాయలోపలను ఒకచిన్నగ్రామములో ఉండేవారు ఇమిడియుండుట అసంభవముగా ఎవరి దృష్టికి పొడకట్టు మన్నది గాదా?

కంఠీరవుఁడు—ఇదియే కానిండు, ఇదియేమా నా హృదికి నచ్చినది. కాని, ఒకపక్షికడుపులో అజగరము, దానికడుపులో మేఁక, దానికడుపులో కరబూజాకాయ, దానిలోపల గ్రామస్థులు, ఈప్రకారముగా ఒకదానిలో ఒకటి ఏప్రకారముగా ఇమిడి యున్నది? అని నాకు సందేహము కలుగుచున్నది. దీనిసమాధాన మేమయినను ఉన్నపక్షమున, చెప్పి, నాసందేహమును తీర్పవలయును.

పారాశర్యుఁడు—అన్నా! ఇది గ్రహింపవలసినది. దీనికిపైని తగుసమాధానము చెప్పెదను. శ్రీవిష్ణుభగవానుఁడు—అనఁగా శ్రీకృష్ణమూర్తి దేవకీదేవితాలూకు చిన్నకడుపులో ఉన్నాఁడు. అతనికడుపులో అనేకములయిన వనములు, పర్వతములు మొదలగువారితో నిండినభూభాగ మంతయు ఉన్నది. ఈసంగతి పలుపురాణములలో వ్రాయఁబడియే యున్నది. కావున, ఇది సత్య మనక తప్పదుగదా! ఇది నిజమని అంగీకరించినప్పుడు పక్షికడుపులో అజగరము, దానికడుపులో మేక మొదలయినవి యిమిడి యున్న వనుటలో అసత్య మేమున్నది గనుకను.

కంఠీరవుఁడు—అన్నా! మీరు చెప్పినయీసంగతియు నే నంగీకరించుచున్నాను. కాని, కర్బూజాకాయలోపల నేను, గ్రామస్థు లందఱును ఎట్లు బ్రదికి యుండఁగలిగినామో, పాఱియు నందులో ఆడుచు

గంతులు వేయుచు నెట్లు మసలఁగలిగినావో అగమాత్రము చెప్పవలసియున్నది.

ఏలాపాఘుఁడు.—అన్నా! దీనికిని సమాధానము కావలసియున్నదా! అట లేని చిత్తగింపుఁడు. ఏప్రకారముగా భూమిమీఁదను ఋషులు మొదలగువారి వేదాధ్యయనాదులును, వీరపురుషులయుద్ధక్రియలును గృహస్థులయిండ్లలో వివాహోద్యుత్సవాదులును జరుగుచుండెడివో, మఱి, దానిపయిని యుండెడివారు బ్రదికియుండిరో, ఆభూమి శ్రీకృష్ణుని ఉదరములో ఉండఁగలిగినదో అదేప్రకారముగా కరుబూజాకాయలోపల విహరించుటను తనకు, గంతులువేయుచు జీవించి యుండవచ్చును. ఇందులో అసంభవమేమున్నది?

కంఠీరవుఁడు.—అన్నా! మీ రిప్పుడు సెలవిచ్చినదానిలో నా కొంతవఱకు సంశయ మేర్పడినది. శ్రీకృష్ణుఁడు తనకడుపులో జగమంతయు నెట్లుంచుకొనఁగలిగినాఁడో, అతనికడుపులో అది యెట్లిమడఁగలిగినదో నాకు బోధపఱుప వేఁడెదను.

ఏలాపాఘుఁడు.—వినుము తమ్ముఁడా! వినుఁడు. నేనొకప్పుడు బ్రహ్మకును, విష్ణువునకును వివాదము తటస్థించినది. "నాముఖమునుండి బ్రాహ్మణులు, బాహువులనుండి క్షత్త్రియులు, ఊరువులనుండి వైశ్యులు, పాదములనుండి శూద్రులు, ఈప్రకారముగా నాలుగువర్ణములవారును పుట్టియున్నారు. కాఁబట్టి, నేనే జగత్తులకు కర్తను" అని బ్రహ్మదేవుఁ డన్నాఁడు. అతఁ డన్నమాటలు వినఁగానే కోపించి శ్రీవిష్ణుఁడు "ఓరీ మూర్ఖుఁడా! నీ వనఁగా నేపాటివాఁడవురా! నీవు నా నేవకుఁడవు కావా? నీ కిట్లహంకరించి మాటలాడుటకు సిగ్గయినను లేకపోయినదేమిరా? భూమ్యాకాశములు పెదవులు, పర్వతములు గడ్డము, సముద్రములు జిహ్వయును గాఁగల నాముఖమునం దొకసారి తొంగిచూచినపక్షమున నీ కీజగత్తంతయు కనుపడునే! నీపుట్టుపూర్వోత్తరములే నీకు తెలియనియట్టు లున్నవి. నీవు నానాభికమలమునుండి పుట్టినవాఁడవే కావఁటరా? అట్టులుండినప్పటికిని నిన్ను నీ వెఱుఁగఁజాలక నాయెదుటనే యెంతో గొప్పవాఁడ వయినట్టుగా నోటికి వచ్చినట్లెల్ల మాటలాడుచున్నావుగా! చంద్రునిప్రభావానుగ్రహములవలన వికసించిన కలువపువ్వు చంద్రునే వెక్కిరించుటయా? వారె వాహ్వా! ఏమి నీయనాత్మజ్ఞత? చాలు, నీపాటికి నోరు మూయుము" అన్నాఁడు.

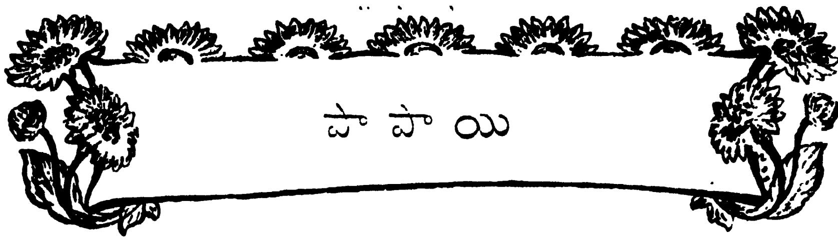
కంఠీ—పోనిండు కాని, అన్నా! అంతటి పెద్దపక్షి—అనఁగా, తనకడుపులో అజగరాదులను ఇముడ్చుకోఁదగినంతటిపక్షి యొక్కఁడనయినను ఉండఁజాలునా? అది యెట్లు సిద్ధమగునో సరిగా సమాధానము చెప్పవలయుఁగాక!

ఏలాపాఘుఁడు.—అన్నా! మీరు ద్రౌపదీదేవి స్వయంవరమునాఁటి ధనుస్సంగతి యెఱుఁగనియట్లు లే మాటలాడుచున్నారే! దానిమీఁదను పర్వతములు మొదలగునవి స్థాపింపఁబడినవి గావా! ఒకవేళ, మీ రాకథ వినియుండని పక్షమున నే నిప్పుడు చెప్పెదను. చిత్తగింపుఁడు. ద్రుపదమహారాజు తనకుమారియగు ద్రౌపది వివాహమువిషయమున "ఏపురుషుఁడు దేవతాధిష్ఠితమయిన మాయాధనుస్సు నెక్కువెట్టి లక్ష్యమును చిప్పకొట్టఁగలుగునో, అతనికి నాకూఁతు నిచ్చి పెండ్లి చేయుదును" అని చాటింపించినాఁడు. ఆ చాటింపు విని ధనుర్ధరులగు రాజు లెందఱో వచ్చినారు. గొప్పగొప్పబలవంతులని పేరుపడిన వీరులు సైతము ధను వెక్కు పెట్టఁజాలకపోయినారు. తుదకు శిశుపాలుఁ డెక్కువెట్టుటకు బయలుదేఱినాఁడు. అప్పుడు శ్రీకృష్ణుఁడు వెంటనే ఆధనుస్సుపయిని మేరుపర్వతము, గరుత్మంతుఁడు, హాలముసలములు, సర్పము, శంఖము, చక్రము, గద మొదలగు నిన్నివస్తువులు భార మెక్కువయగునట్లు ఉంచినాఁడు. కాని, అంతమాత్రమున శిశుపాలుఁడు చలింపనే లేదు. అతఁడు సులభముగానే ఆధనుస్సు నెత్తి నారి బిగించుటకు ప్రారంభించినాఁడు. అది చూచి కృష్ణుఁడు, చంద్రుని, సూర్యుని, అగ్నిని, సముద్రములను, పర్వతములను, భూమిని మఱింత బరువుకోసము దానిపై నుంచినాఁడు. ఎన్నివస్తువులు జోడించినప్పటికిని శిశుపాలుఁ డెక్కువెట్టఁ గలిగినాఁడు. ఒక్క అర్ధాంగుళముమాత్రమే అంతర మున్నది. ఆసమయమున కృష్ణుఁడు ధనుస్సును తనకాలితో తన్నినాఁడు. అందువలన ధనుస్సు వేగముగా శిశుపాలుఁడు క్రిందను పడిపోయినాఁడు. అటు

తరువాత నర్జునుఁడా ధనుస్సును తనచేత నందుకొన్నాఁడు. కాని దానిభారమును భూమి సహింపలేకపోయినది. కావున, అర్జునుఁడు ధనుర్బాణమును భీమునిచేతుల యందుంచి దాని నెక్కుపెట్టుటకు సమర్థుఁడయినాఁడు. తుద నెక్కుపెట్టి క్రిందు మోపుము ధనుస్సును దవిలించి నను లాగి [illegible] తిరుగులాట్ట [illegible] ను విడిచినాఁడు. వెంటనే [illegible] పూలమాల [illegible] మెడలో వేసినది. ఇంకా నాలోచింపుఁడు. చంద్రుఁడు, సూర్యుఁడు, భూమి మొదలగు గ్రహములు [illegible] సంస్థాపించి [illegible] గా నుండుటలో కాని, దానికి [illegible] మిరుమిట్లుగొలుపుటలో కాని, దానికాలములో శ్రేష్ఠుడైన దేవుఁడు [illegible] బడుటలోఁగాని సందేహ మేముండును? ఇదిగాక, ఇట్టి యింకొక వృత్తాంతము రామాయణములో నయి తము లక్షింపుము. అది యొక విచిత్రమైన [illegible]. అది యెట్లుండెనో వినుండు:—

రావణుఁడు దండకారణ్యమునుండి సీతను హరించు కొనిపోవుచుండఁగా జటాయువను పక్షి వానితో పోరాడి సీతను విడిపించు నుద్దేశముతో ఎదురుగా వచ్చినది. కొంతకాలము వానితో యుద్ధముచేసినది. తుట్టతుదకు రావణుఁడు చంద్రహాసముతో దాని రెక్కలు నఱకివైచినాఁడు. అంతతో అది నేలపైని పడిపోయినది. తనకు సాయపడ వచ్చిన జటాయువను పక్షికి తటస్థించిన దురవస్థ చూచి సీతాదేవి "ఓపరోపకారీ! పక్షిరాజా! ప్రస్తుతము దుర్దశలో నీ రెక్కలు తెగిపోయినవి. కాని నేను చెప్పుచున్నాను వినుము. నాశీల ప్రభావమువలన నీ రెక్కలు మరల రాఁగలవు. ఎప్పుడు నీకు శ్రీరామచంద్రుని పాదముల సందర్శనమగునో అప్పుడు నీ రెక్కలు వచ్చును" అని వర మిచ్చినది. తుదకట్లే జరిగినదికూడను. మరికొన్నాళ్లకు శ్రీరామచంద్రుని ఆజ్ఞవలన సీతామహాదేవిజాడ తెలిసికొనుటకై తిరుగుచు తిరుగుచు హనుమంతుఁడు రెక్కలు తెగిపడియున్న జటాయుపక్షియొద్దకు చేరినాఁడు. ఇదేదో ఒకగొప్పపర్వతము అని యతఁ డాలోచించు కొన్నాఁడు. దీనిపై నెక్కి నలుదిక్కులును చూచెద ననుకొన్నాఁడు. దీనిశిఖరముపై నెక్కి చూచినపక్షమున [illegible] ప్రదేశము దృష్టిగోచర మగు ననుకొన్నాఁడు. అతఁ డిట్లాలోచించుకొని సమీపించినప్పటికి కదలుచున్న [illegible] పర్వతము కాదని యును, ఏదో గొప్పపక్షి యనియును నిశ్చయించు కొన్నాఁడు. అంతట 'నీవెవరు? ఎక్కడినుండి వచ్చి యున్నావు?' అని జటాయువు అడిగినాఁడు. 'నేను శ్రీరామచంద్రుని బంటను. సీతామహాదేవిజాడ తెలిసికొనుటకై బయలుదేరి తిరుగుచున్నాను.' అని హనుమంతుఁడు బదులు చెప్పినాఁడు. అతనిమాటలు విని జటాయువు "నాయనా! సీతాదేవిని రావణుఁడు లంకాపురికి తీసి కొనిపోయినాఁడు. నీవిట్లు నిష్ప్రయోజనముగా నీ యడవు లలోను, కొండలపైని ఏల తిరిగెదవు? ఇంక నీవు వేగ ముగా వెళ్లి సీతసమాచారము శ్రీరామునితో చెప్పుము. నేను సీతను కాపాడుటకై నాశక్తికొలది ప్రయత్నించి తిని కాని, కృతార్థుఁడను కాలేదు. [illegible] నా ప్రయత్న మంతయు వ్యర్థమే అయిపోయినది! తుట్ట తుదకు రావణుఁడు నా రెక్కలు తెగఁగొట్టినాఁడు. అంతట నేనిట్లు పడిపోయినాను. ఇట్లే యుండిపో యినాను" అన్నాఁడు. ఇట్లు చెప్పిన జటాయువుమాటలు విని హనుమంతుఁడు "పక్షిరాజా! నీవల్ల నయినంత మట్టుకు రావణునితో యుద్ధము చేసితివి. నాకిప్పుడు సీతాదేవిజాడ చెప్పితివి. కాబట్టి నీకు మేలు కలుగును గాక యని నే నాశీర్వదించుచున్నాను." అన్నాఁడు. ఇంక నేమున్నది? హనుమంతుఁ డాశీర్వదించినదే తడవుగా తెగిపోయినజటాయుపక్షి రెక్కలు మొలచి నవి. అది ఆకాశమార్గమున ఎగిరి స్వర్గమునకు పోయి చేరుకొన్నది. కాబట్టి, జటాయుపక్షి కొండంతదియై యున్నప్పుడు [illegible] పక్షి అంత పెద్దదిగా నుండుటలో నేమి యాశ్చర్యమున్నది? అన్నా! ఇంతతో పూర్వాం గతములోని సందియము లన్నియు తీఱియుండును గదా?

నాళము కృష్ణారావు గారు

కాలయాపనము

పాపపుష్పంగ నొకసారి పూలతోట
కేఁగియుంటిని—అక్కటా! ఏమి చెప్పుదు!
బూచులో యనఁ గనుపట్టె పూలచెట్లు,
గాలి సోఁకినగతి చల్లగాలి సోఁకె.

ఉబుసుపోకకు వెడలితి నొక్కనాఁడు
నాదు మిత్రులతోఁ గూడి నావపైని,
పయిరగాలికి నల్లాడు పడవలోని
ఉల్ల మొంతయుఁ గలతచే నూఁగులాడె.

ఎట్టులెట్టులో కాలంబు నెట్టిపుచ్చ
ననుఁగుమిత్రునిఁ గూడి వయ్యాళి నెపుల,
అనునయంబుగ నతఁడు మాటాడినట్టి
పలుకు లన్నియు నక్కటా! ములుకు లయ్యె.

నాటకముఁ జూడ నే నొక్కనాఁటిరాత్రి
అనుఁగు నెచ్చెలికానితో నరిగియుంటి,
ఏమి చెప్పుదు— నాతోడ నీవు లేమి
నాటకం బెల్లఁ గనుపట్టె బూటకముగ.

అక్కటా! ఏమి చెప్పుదు — నొక్కరేయి
నీవు తలఁపునఁ బొరలంగ నిదుర రాక
దిగ్గురని పాన్పుపైనుండి డిగ్గనుఱికి
క్రుమ్మరిల్లితి కొఱవిదయ్యమ్మురీతి.

నిన్నుఁ గన్నట్లు ముద్దిడుకొన్నయట్లు,
కౌఁగిలించినయట్టులు కలలు గాంచి
ఉలికిపాటున లేచి నే నొక్కరేయి
పడినదురవస్థ యెల్ల దైవంబె యెఱుఁగు.

ఏను పురవీథిఁ జనుచుండ, హితుఁ డొకండు
'కొడుకు లెందఱు నీ' కని యడిగె నన్ను;
పిడుగుఁ బోలినయామాట వినినయంత
చిత్తరువురీతి నిలిచితి చేష్ట లుడిగి.

నేఁడు నడువీథిఁ జనుచుండ నిన్నుఁ బోలు
బూరిబుగ్గలబుడుతఁడు తారసిల్ల,
కాంక్ష దీఱ నెగాదిగఁ గాంచుచుంటి
వ్రీడచే నాఁడు నెమ్మోముఁ ద్రిప్పుకొనియె.

బుడుతఁ డెవ్వఁడో చాన, నాపొంతఁ జనుచు
కంటఁ దడిపెట్టితిని నీవు జ్ఞప్తి రాఁగ,
చుట్ట మని యెంచి వాఁడు నాచుట్టుఁ జేరి
గొల్లు మని యేడ్వ, సురిగితిఁ దెల్లవోయి.

చుట్టములు నన్నుఁ బిలువంగఁ జూడ నేగి
నేఁడు చూచితి నీయీడుజోడువాని
పాప నొక్కని— ఏమిపాపంబొ కాని—
గుండె జల్లన నేలపైఁ గూలినాఁడ.

అకట! నీతోనె నాయాస లంతరించె,
వాంఛ లడుగంటె, తలఁపులు వ్యర్థ మయ్యె,
చిత్త ముడిపోయె, ప్రొల్లయ్యె జీవితంబు;
ఎట్లు గడపుదు కాలంబు నింకమీఁద?

కేలఁ జిక్కినరత్నంబు గోలుపోయి
గాజుపూసను గని తృప్తిగాంచినట్లు,
విమలగుణనిధివగు నిన్ను వీడనాడి
గడపుచుంటిని రిత్తసౌఖ్యములఁ దవిలి.

శత్రువులు

కొడుకు చావంగ నే మూలఁ గూలియుండ,
ఇదియె యదనని నాశత్రు లదయు లగుచు
నొక్కపెట్టున జెలరేఁగుచున్నవారు;
తాళ నేర్తునె వారియౌద్ధత్యమునకు?

పిడుగు మొత్తఁగఁ గూలినబడుగువాని
కొఱవిచేఁ బట్టి కాల్చినకరణి నకట!
కొడుకుచావునకై నాదికుందుచున్న
నన్ను శత్రులు వెతబెట్టుచున్నవారు.

ఒక్కయెడ నాత్మజవియోగ, మొక్కచోట
భీషణం బగు శాత్రవదూషణంబు
తట్టుముట్టాడ, రెంటిమధ్యమునఁ జిక్కి,
యుంటి నడకొత్తులో వక్కగొంటు రీతి.

ఇంతకాలమునుండి న న్నెంతొ ప్రీతిఁ
నాదరించుచునున్నటి యనుఁగుసఖులె
శత్రులుగ మాఱి రిపు డేమి చిత్ర మొక్కొ?
కటకటా! ఏమి సేయుదుఁ గాలమహిమ!

నాదుపుత్త్రుఁడె శత్త్రుఁడై నన్ను పీడ,
అనుఁగుమిత్రులు శత్రువు లగుట యరుదె?
అకట! దైవోపహతుఁ డైనయట్టివాని
కఖిలజగమును బ్రతికూల మగును గాదె?

పుత్త్రుఁ డైనను గానలె, మిత్రుఁ డైనఁ
గావలయు సంత్ర మనజుని గాసివెట్ట;
అకట! పుత్త్రుఁడు మిత్రులు నొకట నన్ను
వెతలుబెట్టఁగ నేరీతి వేగువాఁడ?

శత్రువులు నన్నుఁ దిట్టిన నాత్రపడక
మంచిమాటలచే బతిమాలియుంటి,
ఎంత వేఁడిన నించుక శాంతి గొనక
దాడివెడలుచు నున్నారు వాఁడి సూపి.

అనునయోక్తులఁ బ్రతిపక్షజనుల వేఁడి
కొనుటయెల్లను బేరి జోకొట్టు టయ్యె;
వారి శాంతింపఁ జేయ నావశము గాదు,
సుప్రసన్నులఁ జేయవే! అప్రమేయ!

తన్ను పగతుఁ నొంచిరి, తాను పగఱ
నొంచితి నటంచు కించిజ్జ్ఞుఁ డెంచుచుండు;
అరయ దేహంబునకె కాని యాత్మ కెందు
చెలిమికారంబు వైరంబు కలుగఁ బోవు.

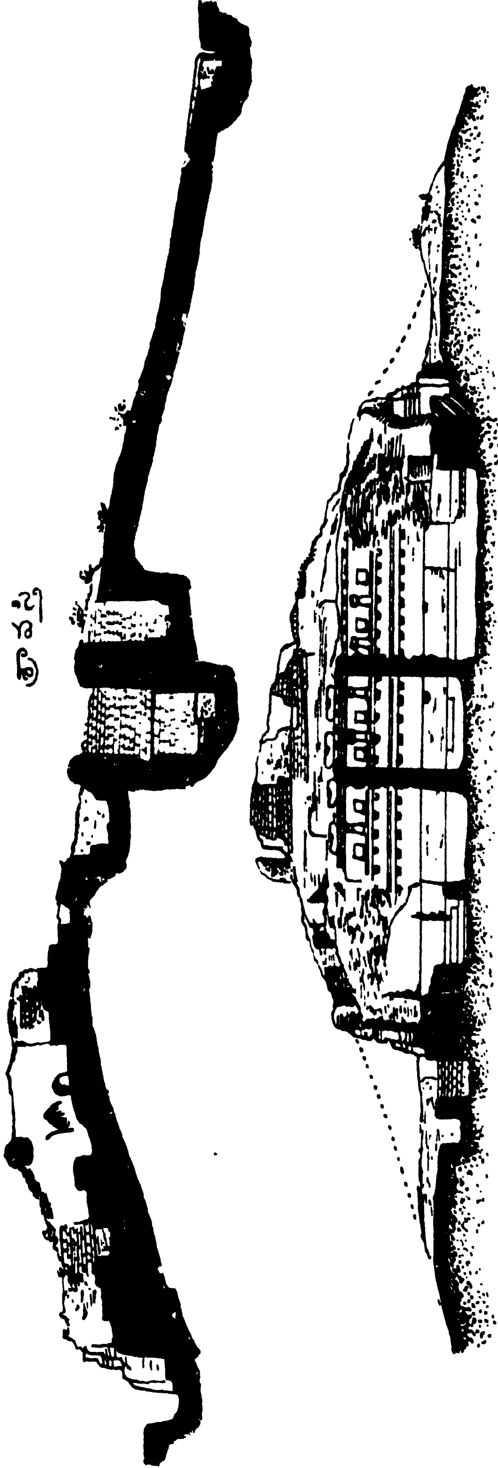
చెవికి నింపగుపలుకులచే హితుండు
పరుషనిష్ఠురవాక్కలాపముల వైరి
తనదుచేతల నారసి తప్పు దిద్దు;
శత్రుమిత్రవిభేదంబు ధాత్రిఁ గలదె?

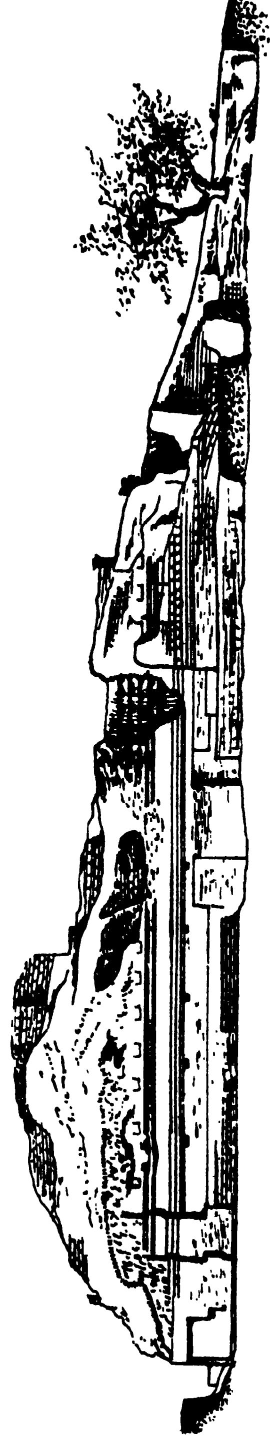
ఎక్కసక్కెపుమాటల నెత్తిపొడిచి
తాను చేసినదుష్కృత్యములఁ దెలుపు;
శత్రుఁ డెన్నంగ శత్రువేషమున నున్న
మిత్రుఁడే కాని కేవలశత్రు వగునె?

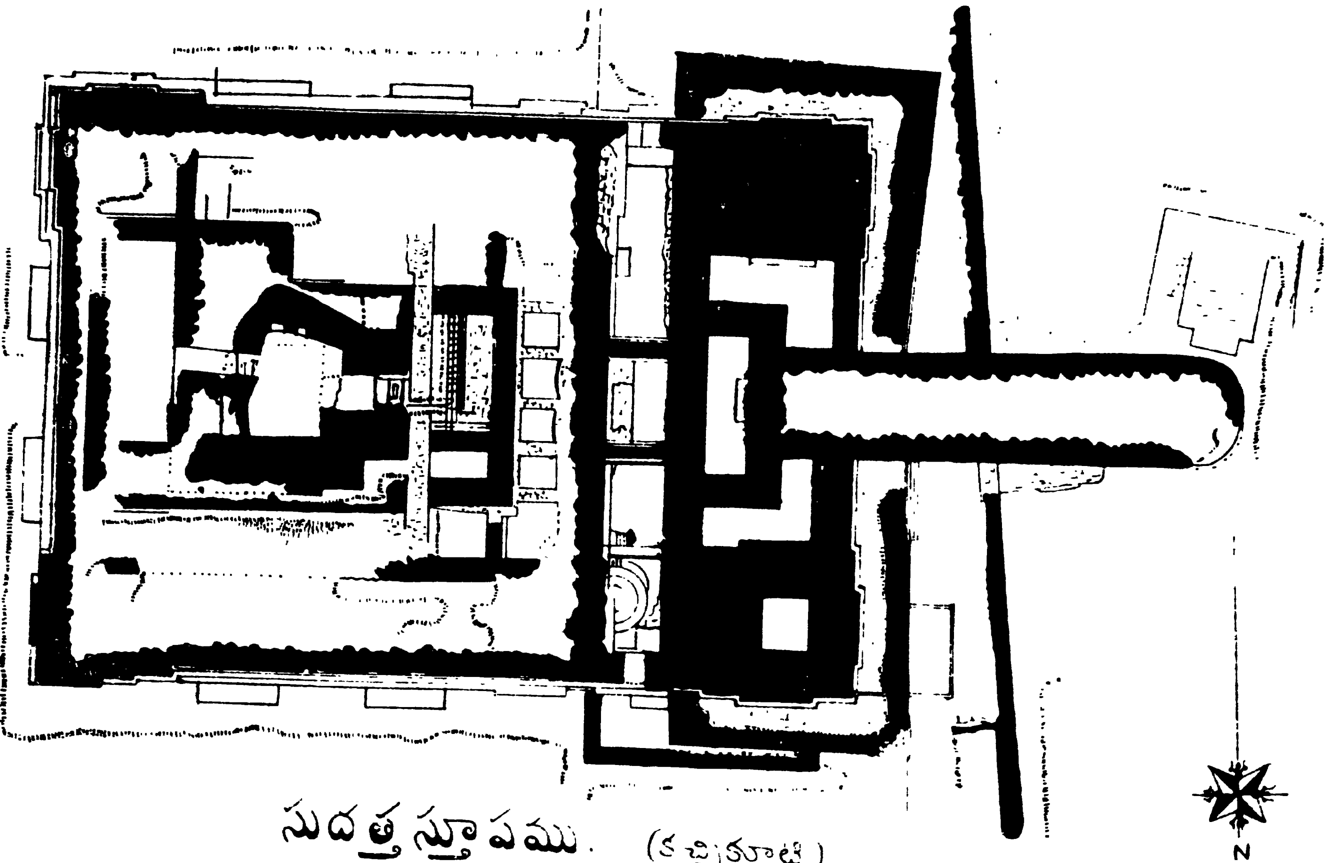
తనదుదోసంబు లారయు, తప్పులెన్ను,
దుర్గుణము జాటు, పాపంబు లుగ్గడించు,
దుర్నయంబులు వెలివుచ్చు, దోసఁగు లెంచు;
శాత్రవునికంటె నాప్తుఁడు జగతిఁ గలఁడె?

చండకరుఁ డయి తమ మెల్లఁ జెండు నొకఁడు
శీతకరుఁ డయి మనసు రంజించు నొకఁడు
శత్రుమిత్రులు భాస్కరచంద్రులట్లు
వారు పరమోపకారులు కారె జగతి?

మువ్వురే నాకు శత్రులు పుడమియందు
'కొడుకు లెందఱు నీ' కని యడుగువాఁడు,
'పాప' యను పేరు నే వినఁ బలుకువాఁడు,
చిన్నిపాయంపుమురిపంపుపిన్నవాఁడు.

సుదత్త స్తూపము. (కచ్చిరూటి)
శ్రావస్తి

విమానం యెక్కబోతూనా

పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య శాస్త్రి గారు

" వెంకయ్యా!"

" ఏమి తల్లీ?"

" ఏమని సెలవు?"

" ఇదిగో కైజారు"

"ఇదుగో కైజారు"

" రాజుగుండెలు తీయడానికేనా?"

" అదెలాగ మాతల్లీ."

"ఏమీ? వెలమబిడ్డను గాదుటోయీ?"

" అది పురుషుల పని తల్లీ!"

" వెలమల ఆడవాళ్లు చేతగానివాళ్లా?"

" స్త్రీలు అసూర్యంపశ్యలు కాదుటమ్మా?

" అంటే?"

" మీరు బైటికి రాగూడదు."

" వస్తే?"

"వెలమస్త్రీ పురుషుని కంట పడ్డాక ఇక మాకు మర్యాదయెక్కడిదమ్మా?"

"ఎంత పాపిష్ఠి బ్రతుకోయీ మాదీ? మాలమాదిగల దగ్గరనుంచి బ్రాహ్మలదాకా అన్ని జాతుల స్త్రీలూ అవసరమైనప్పుడు వీథిలోకివస్తూన్నంటే వారికి లేని మానభంగం మాకెలా వస్తుందోయీ?"

" మొదటినుంచీ అది మనఆచారం కాదా అమ్మా!"

" స్థితి విషమించినప్పుడు కూడా అంతేనా?"

" తెగించినవాళ్లకి విషమించడం నేమిటి తల్లీ?"

" అదీ మాట, మరి మేము తెగించ కూడదూ?"

" అవశ్యమూనూ."

" ఎందుకూ?"

" ప్రభువు ఆజ్ఞ నెరవేర్చడానికి"

"గొంతుకు పిసుక్కోడానిగ్గాదూ?"

"... ... ..."

"మాట్లాడ వేమోయీ?"

"ఏమి చెప్పను తల్లీ?"

"ఏమి చెబుతావో? ఏతికర్మమోయీ మాకూ? శత్రువు వచ్చి గొంతుకుమీద కూచున్నప్పుడేనా—మగవాళ్ళకి తలదాటి వచ్చినప్పుడేనా—"

"వెలమబిడ్డలికి తలదాటిరావడం యేమిటి తల్లీ?

"అయితే యిప్పుడు నిరాకరణకర్థం యేమిటి?

"ఆ ప్రభువు ఆజ్ఞ."

"అదే నోయీ! ప్రభువు యెందు కిలా ఆజ్ఞాపించవలసివచ్చిందీ?"

"మానభంగం కాకుండా వుంచడానికి"

"మానభంగమా? ఎవరికీ? వెలమస్త్రీలకే? ఎంత మాటా? బొబ్బిలి వెలమస్త్రీలకే! మేము యుద్ధంలోకి వెడితే పగవాడు యింతకంటే కఠినంగా మాట్లాడతాడా?"

"తర్కానికిదా సమయం తల్లీ?"

"అది నేనడుగుతూవున్న మాట. వెలమ స్త్రీలు బైటికి రాకూడ దన్నది సామాన్య ధర్మం. స్థితి విషమించినప్పుడు యెందుకు రాకూడదూ?"

"వెలమలు ఇదివరకు చేసిన యుద్ధాల్లో ఎప్పుడేనా స్త్రీలు కత్తిపట్టడం—"

"శత్రువుమాట విని పైవారు కోట విడిచి పొమ్మనడమూ- శత్రువు దుష్ప్రయత్నాలు ఫలించడానికి సిద్ధంగా వుండడమూ—"

"ఒకదాని కొకటి యెప్పుడేనా పోలిక వుంటుందిటమ్మా?"

"మరి ఆమాట యెందుకూ యింకా? అప్పటప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధాల్లోకి యెందుకు వెళ్ళేదికాదో మన కేమి తెలుసునూ? కాకపోయినా యిప్పుడు మనకి వచ్చిన అవస్థ వంటి అవస్థలు వారికి వచ్చాయనీ, అయినా అప్పటి వెలమస్త్రీలు యుద్ధంలోకి వెళ్ళక అంతఃపురాల్లో పొడుచుకు చచ్చిపోయారనీ నిదర్శనా లేవీ? అవీగాక వారు వీరమాత లైనా వీరాంగన లనిపించుకోవా లని ముచ్చట పడక పోవచ్చు. ఇప్పుడు మేము—నేనలా కాదు. నా శౌర్య మంతా యేమి కానూ? కత్తిపట్టా లని నాకు సరదా పుట్టింది. నేను వీరమాత నగుదునో కానో తెలవడానికి నా కొడుకు పాలబుగ్గలవా డాయె. నేనువీరవనిత ననిపించుకోవాలి. చిన్నతనములో నే "మల్లమ్మ విచక్షణాశక్తి కల స్త్రీ" అని పేరు తెచ్చుకున్నాను. నీ ప్రభువికి తగిన స్త్రీ ననిపించుకున్నాను. మరి యింక ప్రాసపాటి విజయరామ రాజుకి కాళికాశక్తి ననిపించుకోవద్దుటోయీ?

"........"

"ఏమంటావు వెంకయ్యా? వెలమల ప్రయత్నాలు—అంటే పురుషుల శౌర్యం నిస్తేజం—"

"ఏమన్నావు తల్లీ?"

"ఉలికిపడకు. నువ్విప్పు డేమి చెయ్యడానికి వచ్చావో తెలుసుకుని మాట్లాడు. చూడూ. బొబ్బిలివెలమవీరుల శౌర్యం నిస్తేజం అయినప్పుడు—"

"విసపేను. అమ్మా! నారక్తాన్ని వేడెక్కనివ్వవద్దు."

వేడెక్కితే విక్రమిస్తావు. స్త్రీలమీద. కదూ వెంకయ్యా? నిజంగా నేను వెలమ వీరుల రక్తంలో ఉష్ణగుణమే వుంటే యింకా శత్రు వలా కులుకుతూ వుంటాడా? ఏమి దుష్కాలం?

"కాలం దుష్టమైపోయింది కనకనే ప్రభువు ఆజ్ఞ యిలా వుంది."

"అలా కాదు. కాలం దుష్టమైపోయింది కనకనే స్త్రీలుకూడా కత్తిపట్టాలి. తెలిసిందా? శ్రీ రాజా రావు రంగారావు దొరవారికి నేను ధర్మపత్నినే. నేను వారికి సహధర్మచారిణ్ణనిపించుకోవద్దటోయీ?"

"కాక యిప్పుడేం లోటువచ్చింది తల్లీ?"

మళ్లీ మొదలూ. ఏమి మిగిలింది నాయనా, బొబ్బిలిరాణికి మూడుపిగాళ్లు ముండభరణం యిస్తానన్న రాజు బ్రతికి వుండగా? బొబ్బిలిరాణి—నాకింతకంటె మాన భంగం ఏమిటోయీ?"

"..........."

మీ ప్రభు వెక్కడ?"

హజారంలో—వెలమవీరుల మధ్య—సర్వ సన్నద్ధుడై—అంటే అటోయిటో తేల్చి వెయ్యడానికి సిద్ధంగా—"

"పోయి యీసంగతి చెప్పిరా."

"ఆజ్ఞ లేదు తల్లీ!"

"పోనీ నేనే వెడతాను. నా కడ్డేమిటి?"

"నీకడ్డేమిటి తల్లీ? అయితే ముందు—ఈకైజారు పుచ్చుకుని—యిక్కడ పొడిచి—"

"అది మల్లమ్మ చేసే పని గాదు. నేను కైజారు దూయడమే వస్తే అది రాజు పేగులు బైటికి తియ్యాలి. స్వజనంమీదటోయీ నా ప్రతాపమూ? వెంకయ్యా! నాకింక నా దేవుని దర్శనం లేదూ!"

"ఈ క్షుద్రమానవకళేబరం విడిచిపోయిన తరవాత. అది శాశ్వతమే కాదుటమ్మా?"

"ఈకళేబరం వున్నంతసేపే యీపగా, యీకసీసి"

"వాగ్వాదం చాలించవు తల్లీ?"

"బొబ్బిల్లోని శౌరిస్త్రీలు పగవాళ్లని తూనికరాళ్లతో చీకాకుపరిచారుట. వెలమస్త్రీలు ఆమాత్రమేనా కారుటోయీ?"

"..........."

"ఏమంటావు?"

"ప్రభువు వార్తకోసం కనిపెట్టుకొని వుంటాను"

"చెలికాని వెంకయ్య జనానాని సరికేశాడన్న వార్త వినడానిక్కాదూ? ఏమి కర్మం వచ్చిందోయీ మాకూ? సత్యభామ కాసె బిగించి విల్లు వంచి నరకాసురుణ్ణి గజగజలాడించింది. రాజపుతానాలో క్షత్రియస్త్రీలు ఒక్కొక్కప్పుడు కత్తిదుయ్యగా తురకసేనలు బేజారై పోయీవి. ఓరుగంటిలో రుద్రమా, పల్నాటిసీమలో నాయకురాలూ కత్తిపట్టగా పరసేనలు చెల్లాచెదరై పోయాయి. మరి బొబ్బిల్లో మల్లమ్మ కైజారుదూస్తే రాజేమయిపోతాడో లోకానికి తెలవనివ్వవుటోయీ?"

"సాహాలమ్మ నేమి చంపగా తల్లీ?"

"ఏమిటీ? సాహాలం? అది వెలమల— అంటే వెలమస్త్రీల శక్తి తెలిసినమాటే?"

"…………"

"అయ్యో! ఈ సమయంలో మీ అన్నయ్య లేకపోయాడుగదా? తాండ్ర పాపారాయడే వుంటే కొయ్యా యిలా మించి చిచ్చునా?"

"పాపయ్య కీవార్త తెలిసిందో లేదో!"

"అవును. పాపయ్య కీవార్త తెలిసిందో లేదో? పాపయ్య లేడు. త్వరలోనే వస్తాడు? కోటాలు పలికిన వెంగళరాయనేడీ? చెలి కాడి వెంకయ్య సంగతి తెలుస్తూనే వుంది. లావు చిన్నయ్య, దామెరదమ్మన్న, సంతెన బుచ్చన్న, ఇసగంటి నరసన్న, కాకర్లపూడి వేంకటరామరాజు ఏరోయీ వీరంతాను? ఏంచేస్తున్నారోయి? రాజు దుర్మరణంవార్తవినా చెవిని వెయ్యగల మగవాడు బొబ్బిలికోటలో లేడుటోయీ?"

"…………"

"మూర్ఛపోకు, కాకపోయినా యేమని మూర్ఛపోతావు? క్షత్రియరాసి జనానామీదకి వచ్చావు. మంచిపని పెట్టేడు ప్రభువు నీకు. నాయనా! వెలమస్త్రీలకు పగవాళ్లని పొడవడానికి వీల్లేకపోయినా శాంతంగా పొడుచుకోడానికేనా అవకాశం వుండనియ్యి. నూరు కుటుంబాల వెలమస్త్రీలు! మంచి సమయంలో మొత్తశక్తి వ్యర్థం అయిపోతూవున్నదే! ఇష్టం లేకపోతే జయించినా మేం బతకం. చచ్చిపోడానికేనా యుద్ధంలోకి వెళ్లనివ్వ మనవోయీ మీ ప్రభువుతోటీ."

"ప్రత్యుత్తరం యేమిటు తల్లీ నీకూ? అక్కడ రంగారావు మాట యెంతో యిక్కడ మల్లమ్మమాట అంతే మాకు."

"అయితే యుద్ధంలోకి వెళతాం పద."

"అది రాజాజ్ఞకి వ్యతిరేకం తల్లీ!"

"సరే. ఇంకెందుకూ మరి పొగడ్డమూ?"

"నేను రావువారి సేవకుణ్ణి కానుటయ్యా? దొరవారి ఆజ్ఞ అలా వుంది."

"దొరగారి ఆజ్ఞ నేమిటి? ఇది దొరసానిగారి ఆజ్ఞ. వెళ్లి మీదొరని తీసుకురా యిలాగ."

"వచ్చిన పని కాకుండా కల్పించడానికి ఆజ్ఞ లేదుతల్లీ!"

"అంతే? ఎంత చెప్పినా నీమీా ప్రయోజనం లేదూ? మరి పోయినా లోకం వుంటుంది. తెలుసునా? బొబ్బిలి వెలమలు అమానుషచర్య నడిపిన విజయరాముణ్ణి పొడిచెయ్యలేకపోయా రనీ, అసని చెయ్యడానికి స్త్రీలు సిద్ధపడంగా అడ్డువచ్చా రనీ— తెలుస్తోందా?"

"…………"

"వెంకయ్యా!"

"ఏమి తల్లీ?"

"ఏమంటావు?"

"ఆలస్యం అవుతోంది."

"అలా అన్నావా? అనవూ మరీ? దొరకి తగిన జెట్టివోయి నువ్వూ. ఆలస్యం

అయిందికదూ? ఏమంటే నేం చెబుతాను వారికి? పగవాణ్ణి పొడిచెయ్యవలసిన కైజారుని పెళ్లాంమీదకి తిప్పించావా అని అడిగిందని చెప్పేం. పట్టుమంటే గుప్పెడుండదు ప్రాణం. దానికోసం కాదుసుమా యీరాజ్యాంగ సిద్ధాంతాలూ. పగవాడు కాని మాటలనడమూ మగవాడు కానిచేత చెయ్యడమూనూ. తల్లీ మంచిపోయింది నోయీ! చిత్రసేన మేలుచుమీ యింతకంటే! బ్రహ్మహత్య మహాపాతకం అన్నారు పెద్దలు. బొబ్బిలిరాణీ కదే సంభవించింది. పొడిచి పొడిచేసుకుంటే యీదుఃఖమూ, యీతహతహా లేకపోవును. తప్పదే మనుకుంటే యేమౌనుంది! రంగారాయనంతటి వీరుడి పెళ్ళానికి యిలాంటిగతి తప్పదింక యేమౌతుంది? బొబ్బిలికోట మీద యిక విజయనగరం జెండా యెగురుతుందా! బతికున్నంటే బొబ్బిలి దానికి భరణమే యిస్తాడు రాజు—"

"అమ్మా!

"ఏమి నాయనా? ఆలస్యం అయిందా? వెలమలకి శత్రుసంహారానికి మల్లమ్మ ఆజ్ఞ వచ్చిందికదూ? ఏదీ కైజారింతే. పదునుగావుందా? మీ ప్రతాపం లంగ మొక్కపోయిందా?"

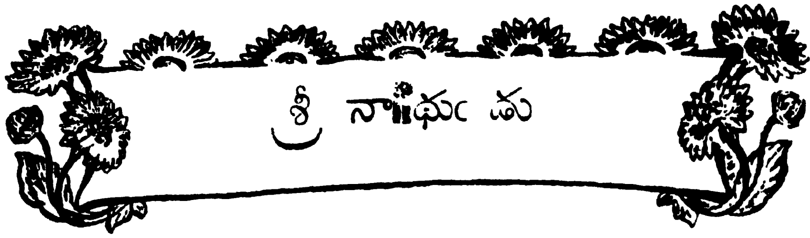
వెంకయ్యా! ఇంత సేపున్నుంచీ వాగేను. ఏంవచ్చిందీ? అయితేలే. పగతీరకుండా చచ్చిపోయామటప్పుడు ఇక యేది యెలా అవుతే నేమీ? ఇదుగో నిన్ను పంపేస్తున్నాను.

నారాయణమూర్తీ! సూర్యచంద్రులారా! బొబ్బిలిదుర్గాధిదేవతా! నాభర్త చెయ్యవలసిన పనిని నాబిడ్డచేత చేయించండి. అంతే చాలు నాకు. అప్పుడేనా నాయాతన పోతుంది.

"కైజారు పదునుగానేవుంది........శ్రీహరీ!"

వెంకయ్యా! నాదేవుడికి నానమస్కారాలు చెప్పవోయి! మంచిచెడ్డ చెప్పేదే కాని చివరికి మల్లమ్మా ఆజ్ఞని జవదాటేది కాదని చెప్పు. కైజారు పదునుగానే వుంది. లేకపోయినా సాహసం వుంటే తడిపాతే చాలుతుంది యెంతకేనా. శ్రీహరీ!"

(నైషధరచన ననుసరించి)

శ్రీమాన్ కో. వేం. కృష్ణమాచార్యులయ్యవారులు గారు

మామిడిసింగమంత్రి తపమా యిది? యాంధ్రజనోత్కరమ్ముపై
నామురవైరి సేయు కృపయా యిది? నీకనుమ్రోలఁదోఁచి వే
రామెతలిచ్చు వాణియనుమాన యిదో? యిది భట్టహర్షుఁబంచి
న్నామతోచిత్రనాటకము? నైషధకావ్యము నీవొనర్చుటల్.

ఉ. సారవచఃప్రబంధమును సత్కవి నైషధమంచు నాంధ్ర శృం
గారమునా విశేషపదకల్పన నేటికిఁ జేసితివు? సిం
గార మొకింత పూర్వకవికావ్యమునందున లేనిచోట నీ
వా రచియించినావొ? పునరాలపనమ్ముల రూపుమాపితో ?

చ. మునుపటి నన్నపాదికవిముఖ్యులు సంస్కృతకోశజాతముం
దెనుఁ గొనరింపలేదె? భవదీయసుకావ్యమునందుఁ బోలె నం
దునఁ గల యెల్లవాకులఁ దెనుంగొనరించిరె? నూతనంబుగాఁ
దెనుఁగొనరించుశక్తికను దెచ్చితి వీవ యటంచు నెంచెదన్.

ఉ. శ్లోకము శ్లోక మాంధ్రముగఁ జొప్పడకుండిన నుండనీ? కథా
లోకము వృద్ధినాశములలోఁ బడి మ్రగ్గిన మ్రగ్గనీ? ప్రథా
నాకలనీయవృత్తి మొక ప్రాస్త్వతఁ గాంచినఁ గాంచనీ? య
థాం ద్రీకరణమ్మటంచనెడురీతిని మార్చితి వీవు చాతురిన్

ఉ. ఆద్యవచఃప్రబంధములయందు విమర్శ మొనర్చి చూచుచోఁ
బద్యముగాక గద్య మనుభాసనుఁ గానము గాన నీకృతిం
బద్యము గద్యరూపపరివర్తనమందుట హృద్యరీతియో
గద్యములందు నేమిటికిఁ గల్పనఁ జేసితి? శ్లేషభాషలన్

ఉ. శ్లేషవచస్తతిం దెనుఁగుసేయక మానితి? వాంధ్రశబ్దవి
శ్లేష మొనర్చి యేకపదలీననిజాంఘ్రిచతుష్టయాబుధా
త్తోషవిధాయిసూక్తులను దూర్చితి కారణమేమి తెల్పుమా
మాషములం భుజింపు మనుమాటను సింగన విస్మరించెనే ?

శా. అంతం దెల్పితి వాద్యకోశగతపాదాసీకముం జొన్పి ర
వ్వాంతే స్తేయభయంబు లోకభయ మీస్వాంతమ్మునం జేరదే?
యాంతర్యమ్మగు భావముం దెలుపుమయ్యా! వ్యాఖ్య కాంధ్రక్రియా
సంతానమ్మునకున్ విభేదము సతీసాదృశ్యసంభూతమే?

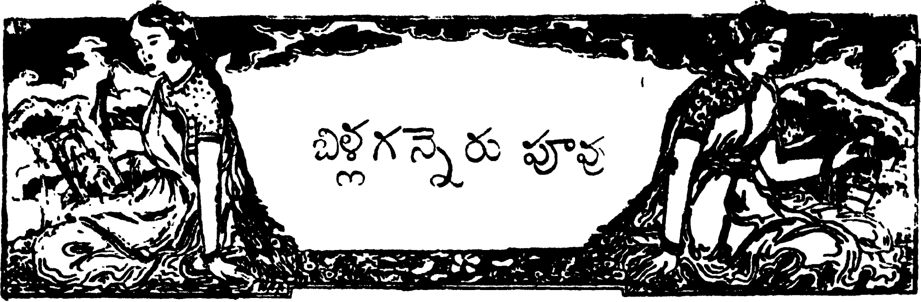
చ. అమృతముఁబోలు శ్లోకముల నాపొసనం బొనరించితేల? ర
మ్యముల విశేషణంబులను మాయఁగఁ జేసితివేల? పాద సం
ఘములను బూర్తిసేయు పెనుకాంతను నీస్వకపోలకల్పితా
ర్థముల వచించితేల? విబుధప్రకరం బిపు డిచ్ఛగించునే?

ఆ. వె. శబ్ద మనుసరించి స్వాంతమ్ము సీక్షించి, రస మలంకృతులఁ గరంబుఁ బెంచి,
అనుచితమును ద్రుంచి ఔచిత్యము గడించి, నైషధమ్ముఁ జేసినావ నీవు?

మ. 'యజమానప్రమదావికస్వరభగస్యస్వాశ్వదీర్ఘస్మర
ధ్వజదండం' బనఁ 'బిప్పలచ్ఛదముఁ గెల్వంగాఁ దలంచెజుమీ
రజనీశామలవక్త్ర' నానుడివినన్ రంజిల్లునే హేయబు
ద్ధి జనింపందగదో? ప్రజాతతికి నెంతే నీవు యోజింపుమా?

సీ. శృంగార మనునుడి చెవి సోఁకినంతనే, వ్యభిచారి కవియంచుఁ బలుకునాఁడు
స్తనము లున్నతముల్ సల్లాపనము విన్న, బూతుకూఁత లటంచుఁ [illegible]కునాఁడు,
'మక్షికీమక్షిని' మదిఁ బాఁ డితోఁడంచు, సారస్య మెఱుఁగక చాటునాఁడు,
ఆయష్టిమిషుఁ డడ్డుబదికాఁడు నిజమని, చేయెత్తి పెద్దలు చెప్పనాఁడు
తే. గీ. పాదపూరణమయమంచు వదలునాఁడు, ప్రతిపదము నాస్తి యనునుడి ప్రబలునాఁడు
తావకీనోక్తిచాతురిఁ దలఁచి తలఁచి, యాత్మ నతివేలహర్షము నందువాఁడ.

సీ. కనకాభిషేకంబుకత నిరామయమయి, యాంధ్రలోకమ్మున నలరుఁగాత!
బూతుల దన్నెదుబుంకు నాశము గాంచి, ప్రాచీనపాఠముల్ ప్రబలుఁగాత
ఒకనుడి దూష్య మంచకట! ప్రబంధమ్ము నశియింప కవనిలోనాటుఁ గాత!
దోషమ్ములం పైన దొఱకుగుణమ్ములఁ, దలపోసి విబుధాళి తనరుఁగాత!
తే. గీ. నైషధాంతర్యక్తముల లక్షణములనరసి, కృతులు గృతులనురహిఁ జెనఁగింత్రుగాక!
శాశ్వతంబుగ శ్రీనాథసత్కవీంద్రుఁ, డమరలోకానఁ గీర్తిచే నలరుఁగాత!

రాయసం వేంకటశివుడు గారు, యం. ఏ., యల్. టి.

సీతాకాంతుని శోకము

"దుఃఖితే మనసి సర్వమసహ్యమ్." మనసు విచారములో మునిఁగియుండునపుడు లోకమంతయు నసహ్యముగఁ దోఁచును. దుఃఖమును, అకాలవైరాగ్యమును హృదయము నలముకొనుటచేత, మనఃప్రేమకుఁ దానలమగు మనుజులును, మనము కొనసాగింపఁగల యుద్యమములును ప్రపంచమున లేనట్లు గానవచ్చును. ఒకపుడు? భూమియే గొడ్డుపోయి నటు లుండును. కన్నుల కెదురనున్నతలమున నొక పచ్చని మొక్కయైనఁ గానరాక, అంతయు దరిలేని యిసుకయెడారివలె నుండును.

సీతాకాంత మిప్పుడట్టి దుఃఖమున కగ్గమయ్యెను. కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందట నతనికిఁ గలిగిన నష్టమపారమైనదే. అది యెంతో వంతగలిగించినను, వ్యాపార సంబంధమగు నష్టమే. కావున శీఘ్రముననె యతఁడు తెప్పరిల్లెను. కాని దానికిని, ఇపుడాతని కాపాదిల్లిన యిక్కట్టునకును బోలికయే లేదు. చేతికెదిగిన చెట్టంత కొడుకు కూలిపోవుటకన్న దురదృష్టమీలోకమునఁ గలదా? వేఱుసంతతి లేకపోవుటయు, తానును, భార్యయు నడివయస్సు దాఁటియుండుటయు వాని దుఃఖమును ద్విగుణీకరించెను. అతఁ డెన్నియో మంచికార్యములు చేసియుండెను. కాని యవియేవియుఁ గుమారుని గండమునుండి కాపాడవయ్యెను! సీతాకాంత మీలోకమున నికఁ జేయవలసిన కార్యము లేవి? లోకమునకు వానికి నిఁక సంబంధ మేమి? "విఫల మనోరథుఁడనైన నే నేల కష్టపడవలయును? ఎవరికొఱకు? భోగములేల? వినోదములు వ్యాపారములు నేల?" అని యతఁడు వైరాగ్యమూని తన యుద్యోగమును, ఇతరులతోడి సంబంధమును విడిచివైచెను. ఇపుడతని వ్యాపారమంతయు పగలెల్ల వాకిట పచారుచేయుటయు, రాత్రులు మంచము గఱచి పట్టుకొని పండుకొని యుండుటయును.

మనుష్య ముఖావలోకనమే సీతాకాంతమునకు దుస్సహమగుటవలన ఎల్లపుడు వారి వీధితలుపు వేసియుండును. కుమారుని మొదటిమాసికమునాఁటి మధ్యాహ్నము [illegible]కోపము విచారమును నాతని మనస్సు నావహించెను. గొడ్డలితీసికొని, దొడ్డిలోనున్న చెట్లన్నియు నతఁడు గొట్టివైచెను. దీర్ఘవిచారముతో ముసుఁగుపెట్టుకొని యరుఁగుమీఁద

బిళ్లగన్నేరు

బందుకొనియున్న జానకమ్మ భర్త చేయుపని గనులారఁ జూచుచుండెను. మగవారికంటె

‘గొడ్డలి తీసికొని, దొడ్డిలోనున్న చెట్లన్నియు నతఁడు కొట్టివైచెను.’

నాఁడువారికిఁ జెట్లయం దెక్కువప్రీతి. ఐనను, చేతులారఁ బెంచిన తనయుఁడే సమసినప్పుడు, ఈపాడుచెట్లు మ్రగ్గుట కావని తా వనటఁ జెందునా? ఇదిగాక తా నెంతటి దుఃఖమున నున్నను, ఒకకంటఁ బతిసేవ మాసాధ్వి గనిపెట్టుచునే యుండెను. తనకడుపుచిచ్చు తుది లేనిదయ్యెను, మీఁదుమిక్కిలి నడివయస్సు దాఁటిన తనభర్త కీవిపత్తుగలుగుట కాయింతి యెంతయు వగచెను. ఆసలన్నియు సుతుని మీఁదఁ బెట్టుకొనిన ముసలివానిసంగతి యిటు లయ్యె నని తలపోయునపుడు, జానకమ్మయుమ్మలిక మధికమగుచుండెను. కావున నీవిధమున నైన నాథుని మనమునకు వ్యావర్తనము గలిగి యతఁడు దుఃఖోపశాంతి గనుచున్నాఁ డని యామె మనస్సును సమాధానపఱచుకొనెను. వృక్షచ్ఛేదనము నెఱపి గొడ్డలి నొక మూలవైచి, సీతాకాంతము కూర్చుండి “అమ్మయ్య! ఇప్పటికైనను! చనిపోయిన తనయునికంటె నీచెట్లెక్కువా? ఇవి యెప్పుడు తమ్మునాటిన వానినే జ్ఞప్తిచేయుచు, మనస్సును బాధించుచుండెను. మొక్కలు మొదలంటఁగోసివైచినమనమిఁక పుత్త్రకునిమీఁది మోహమును మునుముట్ట గోసివేయఁగలము సుమీ!” యని వెఱ్ఱినవ్వు నవ్వి యతఁడు సతి నూరడించెను.

బిల్లగన్నేరు మొక్క

తనహృదయ సీమవలెనే పెరడంతయు నెడారియగుటవలన సీతాకాంతమునకు వెఱ్ఱి సంతసము గలిగెను. ప్రేమ మిత్త్రత్వముల కీ ప్రపంచ మనువగు ప్రదేశముగానట్టె పచ్చని యాకుగాని, ఎఱ్ఱనిపూవుగాని తలచూపుటకు తమదొడ్డి యుచితప్రదేశము గాదని యతఁడు నిర్ధారణము చేసికొనెను. ఏమూలనో గడ్డిమొలక యొకటి గానవచ్చినా నచటికిఁ బోయి దానినిఁ బెఱికివైచినఁగాని సీతాకాంతముమనసు కుదుటఁబడదు! ఒకనాఁ డితఁడు వాకిటఁ దిరుగుచు దూరమున నొక పచ్చని మొలకఁజూచి, యాగ్రహావేశ పరవశుఁడై, యింటిలోనికిఁజని కత్తితీసికొని, వేవేగమే యాతావునకుఁ బోయెను. దైవ వైపరీత్యమునఁ బతికిఁ గలిగిన తాత్కాలికమగు నీమతిభ్రమణమున కచ్చెరువందుచు జానకమ్మ భర్త

జాజులు గనిపెట్టుచుండెను. సీతాకాంత నవ్వ తినాపుచ్చుచుపోలేక నవ్వి, "భయములేక నీవు చిదిరించుచున్నావా? ఉండు, నీపని పట్టెదను" అని యామొక్క పీకుట్టి లాగ, ఆది పెరిక పోవుటచేత కత్తితో చుట్టును త్రవ్వసాగెను. పట్టిదినములకే చచ్చిపోయినను, సీతాకాంత యుంచుకొని చిన్నకొమ్మ నొకటి పైకివేచెను. నేల కదలుటచే నిపుడా కొమ్మ భయముచే వణఁకుచున్నదా యనునట్లు కంపించసాగెను. కొమ్మనుండి చిన్నగాకులు మొగ్గలును గాన వచ్చెను. ఇదిచూచి సీతాకాంతమునకు నెక్కెంతో సమ్మగిల్లెను. కత్తితాఁకిడిచేఁ గలుగుచుండు దెబ్బ గన్నగు మొక్కను పూర్ణపుష్పముగా వారసన్నమగు ప్రకృతి తనతనయుఁ డతని దృష్టికి

"అతనికన్నులనుండి యశ్రువు లోడికలుగట్టెను"

వచ్చెను! వెంటనే కత్తినేలవైచి యొకమూల కొఱగిన యతనికన్నులనుండి యశ్రువు లోడి కలుగట్టెను. ఇది యంతయుఁ గనిపెట్టుచుం డిన జానకమ్మ భర్తను కేకవచ్చి చేతనున్న చెంబులోని యుదకముల సొమ్మసిల్లిన పతి ముఖమును జెట్టు మొనటఁగడిగి సేయుపట్టు కొని యతనిని "ఎండ తీక్ష్ణముగనున్నది; లోనికి రండు!" అని గృహములోనికిం గొనిపోయెను.

అప్పటినుండియు సీతాకాంతము మనో రోగమున ఆకులు మొగ్గలతోఁ గూడియున్న యాచిన్నమొక్క నాట్యమాడుచుండెను. "ఈపాటికి కాకొమ్మ నాకులు వాడిపోవును! మొగ్గలు మాడిపోవును" అని సాయంపుర ఘోరరాత్రి త్రిజ్వరమునం బలవరించుచుం బల వరించెను. దేహస్వాస్థ్యము కలిగిన యొకటి రెండుదినములకొకనాఁ డాతఁడు వాకిట బచా రుచేయుచుండెను. దూరమునఁ బచ్చఁగాఁ గానఁబడ అదియేమగునా యని యచటికిం బోయి; చూచునంతకు తానుగొన్ని దినములు క్రిందటఁ బెకలించయఁబూనిన దెబ్బగన్నదు మొలక యాతనికిఁ గానిపించెను. ఆమొక్క యపుడే చచ్చిపోయెనని యాతఁ డెంచెను. దానివిషయమే యతఁడు మఱచిపోయెను. అదియిపుడు క్రొత్త కొమ్మలు పెట్టి పూ వులు పూచుచుండుటవలన నతనికెంతో సం తోషముగలిగెను. ఆచెట్టుచుట్టును పాదుచేసి జానకమ్మ యనుదినము నీరుపోయుచుండుట చేత నదియింత త్వరితముగ నెదిగెను. పుత్త్ర నిస్స్మృతి తొలఁగిపోవలయునని చెట్లు చెండా డిన సీతాకాంత మిపుడు పుత్త్రునిస్మృతికొఱకే వానిఁబోలిన యాచిన్ని మొలకను గాపాడఁ బూనెను! ఆపూవుల చెట్టుచుట్టును నేలచదును చేసి, నీరుప్రవహించుటకై యతఁడు బోదెలు

కట్టెను. త్వరితకాలములోనే యామొక్క బాగుగఁ బెరిగి దర్శనీయ మయ్యెను.

లేకువ నిద్రలేవఁగనే సీతాకాంతు డా మొక్క దగ్గఱకుఁ బోయి లెక్కలేని యుజ్జ్వల పూవులనుబెట్టి కనుల పండువుచేయు దానిని దర్శించి ముదమందుచుండును. ఆచెట్టును దనసుతునికి మాఱుగాఁ జూచుకొని, దానిపోషణమునందే యతఁడు కాలము గడుపును. చీడపట్టిన యాకులు త్రుంపివేయును. చుట్టు నుండు రాళ్ళఁ దొలఁగించి, మెత్తని మట్టిచేర్చును. కలకల నవ్వుచుండు దానిపూవులను దన పుత్త్రుని మందహాసములని భ్రమించును! మలయమారుతమునఁ గించుక చలించు దానికొమ్మలను దనను జేరఁబిలుచు సుతుని మృదుకరములని తలపోయును! లేకువను రాలు మంచుబిందువులు, రాత్రియంతయుఁ దనవియోగమునకు నగచి, కొమరుఁడు రాల్చు కన్నీరని యాతఁడు భావించి కంటనీరు పెట్టుకొనెను.

ఒకనాఁటియుదయమున సీతాకాంతుఁడు పూవులమొక్కపై పున్నకున జూచిపోయెను. చెట్టు నిండ పుష్పములు వికసించియుండెను. కోమలములగు నాయరుణకుసుమము లవలోకించిన కొలఁది వానిమనసు గంభీర భావపూరిత మయ్యెను. ఎగ లెపుడుచూచినను ఆమొక్క క్రొత్తపూవులతోనె యొప్పుచుండును. ఎప్పుడు వీక్షించినను గిలకల నవ్వుచుండును. దీనిభావమేమి? మల్లె మొదలుగాఁగల కుసుమములకుఁగల సువాసనలు దనకు లేవని తలవ్రాల్చి పరిమితముగాఁ బుష్పించుటకు మాఱుగ నీచెట్టు లోకులుకోరని యీకోరకముల నిట్లు కుప్పలుకుప్పలుగఁ దొడగనేల? నోరులేని యీచిన్ని మొలకనుగఁ దాను చేర్చుకొనఁ దగుకర్మము లేదా! చెట్టునకు గల నన్నియో మడుఁగి లదకష్టాగ్రాదులచే భాసిల్లు మనుష్యజన్మమెత్తిన సీతాకాంతుఁడు, ఇహలోకమునఁ బ్రాపించిన కష్టములకెల్ల యింతగ వెతనొంది, ధైర్యవిహీనుఁడై యసమయమై రాగ్య మూనవలయునా? దుఃఖమున కంతగఁ గ్రుంగి తనకు దైవమిచ్చిన కర్తవ్య నడవిహాలెన వన్నెలనలెఁ జేసి ఆతఁడు నియమితకార్యముల నెల్ల విడిచిపెట్టవలయునా? "లేలెమ్ము, సీతాకాంతమూ! ఇంక నవిచారమును ద్యజించి కర్తవ్యమునకుఁ గడంగుము" అను సుమనస్సందేశ మాతని వీనులకు వినవచ్చినటు లుండెను!

చెట్లు తన బంధుగణములోనివే యని భావించి సీతాకాంతు డెప్పుడు తన పెరటిలోనింకను మొక్కలు నాటఁ జొచ్చెను. అచిరకాలమునన వారిదొడ్డి మొక్కలతోను తీగెలతోను సొబగొందుచుండెను. ఇట్టివ్యసనమున వెతనొందు పతికిట్టి వ్యావృత్తి గలుగుటకుఁ గొంత సెదదేఱి జానకమ్మ, తోఁట పనియందు దోడ్పడి వానికి నిక్కంపు సహధర్మచారిణి యయ్యెను. కొలఁదికాలములోనె తాముగల్పించుకొనిన యీక్రొత్తపనియందు, పుత్త్రుని మఱచిరని చెప్పవలను పడదుగాని, పుత్త్రశోకముకంత ఆదంపతులు మఱచిపోయిరి. వారిపుడు పెరటిలో నాటు చెట్లన్నియు దమ కొమరుని స్మృతి కొఱకు వేసినవే. ప్రియపుత్త్రుని గూర్చియె వారాచెట్లకు సంరక్షణ చేయు

చుండిరి. తమ తోఁటకుఁ గొమరుని నామమే యొసంగిరి.

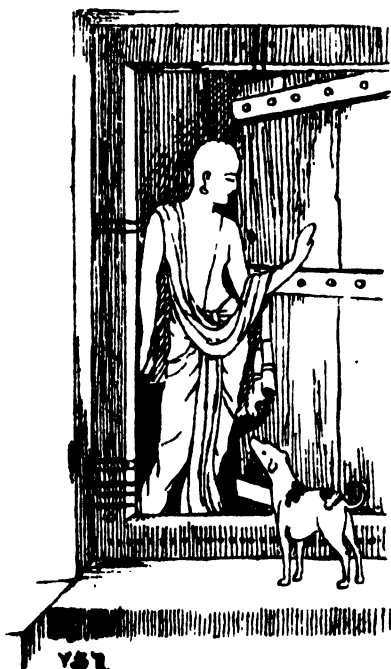
కుక్క పిల్ల

ఈవ్యాప్తి వలన నాదంపతులు కొంత దుఃఖోపశాంతి గాంచియున్నను, ఇంకను వారు పీఠ ముఖము చూచుటకు సాహసింపరైరి. ఇటీవల వారు పూనిన వైరాగ్యమే దీనికిఁ గారణము. మనస్సంకల్పితములగు సంకెలలు పెనుచుట కష్టము. ఒకనాఁడు, సీతాకాంతము వాకిటఁ దిరుగుచు నొక కుక్క మూలుగు వినెను. ఆ యార్తనాదము రాత్రియంతయు ఆదంపతుల వీనులకుఁ దగులుచుండి వారినిద్దురఁ బాపెను. ఉదయమునకుఁ దా మాకుక్క సంగతి కనిపెట్టుకొనుటకు వారంత వెతఁజెందిరి. వేకువనె సీతాకాంతము వీథితలుపు తెఱచి, గాయముచే మూలుగుచున్న యొకకుక్కపిల్లను జూచెను. గోతిలోనుండి యాకుక్కపిల్ల నీతఁడు వెలికిఁదీసి బయట గడిగి తెచ్చి, గాయము పరీక్షించుచుండ గా చుట్టుపట్టులవారు వచ్చిరి. రెండుదినముల క్రిందట బండిచక్రము దానిమీఁదుగాఁ బోవుటచేత కుక్కపిల్లకా లిప్పుడు వాచియుండెనని వారు చెప్పిరి. మనుష్యుల బాధలే లెక్కచేయని లోకులు కుక్కల బాధలు పాటింతురా? కావున చేయూతనొసఁగువారు లేనందున నాకుక్కపిల్ల బాధనుఁ గొట్టుకొనుచుండెను. సీతాకాంతమప్పుడు దానిని బశువైద్యశాలకుఁ గొనిపోయి, యచట దానికిఁ గట్టు కట్టించెను. ఆతఁడిట్లు వెంటనె యానోరెఱుఁగని జంతువును గొనిరానిచో బాధ మితిమీఱి, చికిత్స యసాధ్యమై యది చనిపోయి యుండెడిదని వైద్యుఁడు చెప్పి, వాని భూతదయ నభినందించెను. కొన్నిదినము లిట్లు కుక్కనిమిత్తమై తిరుగుచు సీతాకాంతము లోకవ్యవహారములఁ బాల్గొన నారంభించెను. అంత నొకనాఁడు మధ్యాహ్నము వీథితలుపునొద్ద శబ్దము విని తలుపుతీయగా స్వస్థపడి వచ్చిన కుక్కపిల్ల సీతాకాంతమునకుఁ గనఁబడెను. అది తనదారిని దానుబోక, తోఁక నాడించుచు రక్షకునియెడ ప్రేమ కృతజ్ఞతలు దెలుపుచు వానితో లోనికి వచ్చెను. మృత్యువునోటినుండి తప్పించుకొనిన యాకుక్కమీఁద నాగృహస్థులకు జాలి పుట్టి వారు దానినిఁ బోషింపఁదొడంగిరి. క్రమక్రమముగ వారికి శునకము మీఁదఁ బ్రేమ పెరిగెను. సంసారమునందలి తగులాటము లిటుల

"సీతాకాంతము కుక్కపిల్లను...... వెలికిదీసి...... గాయము పరీక్షించుచుండగా... చుట్టుపట్టులవారువచ్చిరి"

నానాఁట విజృంభించి, తమ వైరాగ్యమును వారఁ ద్రోలుచుండుట కాదంపతు లాశ్చర్య

"తలుపుతీయఁగా... కుక్కపిల్ల సీతాకాంతమునకుఁ గనఁబడెను"

పడియు, చేయున దేమియు లేక, నియతి కార్యములే చేయుచుండిరి!

శాంతమ్మ

చేతులకుఁ దగినంత పనియున్నను, ఆదంపతుల మనస్సు మాత్ర మొక్కతటి పూర్వపు దుఃఖవిషయమునకు మఱలుచుండెను. కాని వారి హృదయక్షేత్ర మిపుడు నిర్జలప్రదేశము గు నెడారి కాక, ప్రేమనదీ జలార్ద్రమయ్యెను. ఆదయాంబువులఁ గ్రోలి జీవించున విపుడు కొన్ని చలన మెఱుఁగని చెట్లును, నోరులేనిజంతువులును! మనుజుల కాదయామృత మింకను లభ్యము కాకుండెను నరుల కృపాకృతజ్ఞతలయం దాదంపతులకు నమ్మకము సడలిపోయి, వారు తమదయకు యోగ్యులు కారని భావించిరా యనునట్టు లింకను వారి వీథి తలుపు నిరంతరము మూయఁబడియే యుండును! ఒక నాఁడెవరో వచ్చి పిలుచుటచేత వారు తలుపు తీసిరి. వచ్చినవారు శాంతమ్మయు కుమారుఁడును. చిన్ననాఁడు బీదస్థితియం దుండునపుడు శాంతమ్మ కాదంపతులు మిక్కిలి సహాయము చేసిరి. వారివలననే తన విద్యాపరిపోషణ మయ్యెనని గుర్తెఱిఁగి తాను జేయఁగల సహాయ మీకష్టసమయమున వారికిఁ జేయుటకే, భర్త యనుమతిఁగైకొని యిపుడా కాంత కొంతకాలము పీరిని గనిపెట్టుట కిచటికిఁ బిల్లవానితో వచ్చెను. పరామర్శమను పేరుతో విందు లారగింప శాంతమ్మ వచ్చియుండలేదు. వాఙ్మాత్రముననఁగాక, క్రియారూపముననఁ దనభక్తి ప్రేమలచే నాదంపతులను బూజింపవలయు ననియే యాకోమలి యిపుడు వారియిలు ప్రొక్కుకొనివచ్చెను!

వారువచ్చిన కొంతతడవునకు శాంతమ్మయు జానకమ్మయుఁ గలసి ముచ్చటలాడుచుండిరి. నాలుగైదేండ్లు వయసుగల శాంతమ్మ చిన్నికుమారుఁడపుడు వాకిటనున్న పిల్లగన్నెరుపూవులఁ గోసి, తప్పటడుగులతో నడచివచ్చి, "తాతా! ఇదుగో!" యని సీతాకాంతమున కొక పూవిచ్చి, అమ్మమ్మచేతి నొకటి యుంచెను. ఇది యత్యల్పమగు సంగతియే. కాని, మనజీవితమునందలి పరిస్థితుల ననుసరించి, స్వల్పవిషయములె ఘనమైన విగఁ బరిణమిల్లుచుండును. దైవోపహతులగు నాదంపతుల కీబాలకుఁ డిచ్చు రెండుచిన్నపూ

పులును, అరవిరిసియున్న తమహృదయములకుఁ బరిపూర్ణోన్మీలనము నెలయించుఁ బరమేశ్వరుఁ డొసఁగిన రెండుదివ్యసాధనములాయనునట్లు తోఁచెను! పిల్లవానిని నాఁడిరువురు ముద్దుపెట్టుకొనిరి. చిరకాలమునుండి నిమగ్నులై వారిహృదయములందు ప్రేమాదిసద్గుణములు పల్లవింపఁజేయఁ బ్రయత్నించుచుండెను.

కొలఁదిదినములలోనే తాతమనుమలకు, పసామోలోను గనునట్టసంతటి సుస్నేహము వాటిల్లెను! (అనుభవజ్ఞుఁడగు తాత యిపుడు చిన్నమనుమఁడు, ప్రశ్న-ప్రశ్నకుపై ప్రశ్నములు వేయుచుండును. చిన్నచిన్న పనులందుఁ దాతకు మనుమఁడు కుడిభుజమయ్యెను. చిన్నమనుమనికి కట్టి కథలు చెప్పి యెట్టి వినోదములు గల్పింతమా యని తాత యహర్నిశ మాలోచించుచుండును. ఇట్టి నూతనప్రేమకుఁ దావలమైనదగుటవలననే, సీతాకాంతుని మనోగగనమిపుడు దుఃఖమేఘవిముక్తమై, సంతోషదీప్తులతోఁ దేజరిల్లుచున్నది. బాలకుని జూచుకొనుచున్న యానందమున సీతాకాంతుఁడిపుడు తన దుఃఖమును మఱచిపోయెను.

"తాతా ఇదుగో"

యాదంపతులు క్షణకాలము తమచింతమఱచి యెదుటనున్న బాలకుని ముద్దాడిరనిన, మానవహృదయము, దుఃఖాంధకారముచే నెంత యావరింపఁబడినను, మినుకు-మినుకు-మను నానందజ్యోతి దానియందింకను వెలుంగుచుండునియే మనము గ్రహింపవలయును! ప్రేమామృతమింకను, ఆహ్లాదయములు నిగిరిపోలేదనియే మనము భావింపవలయును. ఇట్టిసంగతులు పరికించి సంతసించిన శాంతమ్మ, తన యుపచారమువలన నింకను వీరిని సేదదేర్చి, క్రమముగా తనసాంఘికజీవనమును దిరిగిపాల్గొనుచు, పరోపకారకార్యనిమగ్నురాలై యుండెను. విరక్తియందుఁ దాఁజిక్కుకొని యుండునపుడు తనకన్నులు విప్పి చరణములను దర్శననిద్రవఁ బ్రోక్కించి, చేయూఁతనొసంగిన నారి నందకిని తనకుఁ దరణోపాయమును జూపినవారని యతఁడు భావించును. (శాంతివిషయములే తనకన్నుల పొరలూడ్చెనని యతఁడు చెప్పుకొనుచుండును. కావుననే పిల్లగన్నెరు

మొదలైన వానికి దానిసేయుఁ గల్పవృక్షము నయ్యెను!

ఇప్పుడు శాంతమ్మగారు మహిళాభ్యుదయమునకు గూడ తమకుఁ గొనుచున్నది! ఆమెయొక్క ప్రోత్సాహమున నే జానకమ్మ దేశమును గాంచుకొని, క్రమముగ దేశహితైక కార్యములలో నభిరుచి గలది యయ్యెను. నగరమందలి [illegible] [illegible] కమ్మగారు కార్యదర్శినిగా నుండి నడిపెడి సకల సత్కార్య సమాజములకును వారియిల్లే యిప్పుడు కేంద్రస్థానము!

యమునాప్రాభవస్మృతి

పండిత పెనుమత్స సత్యనారాయణరాజు గారు

అమలాత్ముండగు నుద్ధవుండును భృగుజద్వ్యాసాది మర్త్యజ్ఞులున్
గమలానాథుని బాల్యచేష్టలెచటం గావించె సానందుఁడై
ప్రమదానందముఁ గని తత్స్థలంబులు జలప్రక్షాళితాఘౌఘమై
యమునా! నీవగు సైకతస్థలు లటం జక్రుల్ ఘెరన్ రాల్చెదన్

గీ. పెరిఁగి పెద్దయై యేతీర పరిసరమున, నస్త్రశస్త్రాదివిద్యల నభ్యసించె
నందనందనుఁ డాతీరమందె తాను, యమునఁ గని నేను పులకించు నమ్మ, యమున!

గీ. భవ్యభవదీయ సైకత పటలితోడ, దనదు నేచాయ లెంతయు మొనసి గొండ
జాములకొలంది నీనీట స్నానమాడు, బాలకృష్ణుండు తజ్జలమాల సిరి.

గీ. ఏని పావనోదకములచే ననాథు, లైన పాండవుల ప్రతప్తమానసములు
శాంతి పొందింపఁబడియెనో యంత లుసుగ, నామహానది వగుదమ్మ, యమున! నీవె?

గీ యమునరో! దేవకీదేవి యఖిలవేది, నిఖిలజగదంతరవ్యాపి నీరజాక్షుఁ
డైన శ్రీకృష్ణు నుదరమ్ములోన నెమ్మి, నిడికొని యెటకుఁ గ్రుంకిడ నేఁగుదెంచు
నామహాపవిత్రాంగ వగుదు నీవ.

. ఆనందాశ్రులు గన్నులన్ వెడల రోమాంచంబుతో నీశ్వర
ధ్యానారూఢమహావ్రతాంతరాళ యగుచుం డా దేవకీదేవి లో
నే నీతీరమునందు గర్భగతుఁడై నిందీవరశ్యాముకున్
నానార్థంబుల సృద్ధిఁ గోరునపుడైనం బుట్టునె తీన్ నదీ!

సీ. ప్రాకారసంశోభితాకాశవాహిని, నీకాశ శ్రీధ్వజానీకములును
కాంతాజనస్వాంతకాంతిలతాక్రాంత, ప్రమదావనానూన సముదయంబు
నైజకాంతిచ్ఛటా నైగనిగ్యవిజిత, చంద్రమండలమహాసౌధములును
హరివాహఘనకంఠి నరమాదరాచల, రంగద్విలోలచతురంగబలము

గీ. కలిగి యొప్పారు కోటలఁ గట్టి రెచటఁ, గోర్కి వ్రాయఁబెట్టి కోటాను కోట్లు ధనము
పాండవులు దండకాటవి నటలి నజుకి, యామహానదీరత్నమ నమ్మ నీవు!

*   *   *   *   *   *

అట్టి నీస్వరూపముఁ గాల మట్టిమార్చె, నాపదల కోర్చి నీకటు ఁగిలిపోయె
గన్ప్రముఖబింబ మొంతయుఁ గమలిపోయె, రమ్యభ్రూయుగ్మరోమముల్ రాలిపోయెఁ
బద్మసన్నిభనేత్రముల్ వాఁడిపోయెఁ, జారుఫాలస్థతిలకమ్ము జాఱిపోయె
నవనికిసుకోమలదేహ మవసిపోయె, ఏమిచిత్రంబొ యమునరో యెఱుఁగలేము
నీదు తీరమ్మునందున నేఁడు చూడ, నట్టిపట్టన మొక్కటి యైన లేదు
అట్టి సౌధావాస మొక్కటి యైన లేదు, అట్టివైభవ మిసుమంత యైన లేదు
అట్టి సత్ప్రతాపఠీవి మసలు లేదు, అట్టియోధకదంబమ్ము కట్ట! లేదు
అట్టి త్రిజగదారాధ్యరాజ్యంబు లేదు, అట్టి భక్తచాతకకంద మయ్యో! లేదు

*   *   *   *   *   *

కర్కశాత్మకులు తురుష్కముష్కరులును, తాస్తరీయులు నిఖిలజనార్తికరులు
ఆగమధ్వంసకులగు నామొగలువారు, దోసకారులు ఘనులు పరాసువారు
పరుషకరవాలధారల నఱికినట్టి, నీదు కాయంబు గాయముల్ బాధవెట్ట
నదరుగుండె బెదరుగుండె యగుట నయ్యొ, చెదరిపోయిన ముంగురుల్ చెదరియుండ
బెదగుమాపులు చూచుచుఁ బెదవు లెండ, స్వస్థతం జెందలేకిటు శ్వాసములను
దల్లి! యమునరో! విడువంగఁ జెల్లు నమ్మ!!

ప్రాచీనవృత్తివిద్యాభిధానము

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మ గారు

పూర్వము వేదములు, శాస్త్రములు మొదలగు వైదిక విద్యలన్నియు బ్రాహ్మణుల యధీనమున నుండెను. మిగిలిన విద్యలు అనగా కమ్మరము, కుమ్మరము, కంచరము, నగలు నాణెములుచేయుట, ఇండ్లు మిద్దెలు మేడలు కట్టుట, వంతెనలు కట్టుట, చిత్రములు వ్రాయుట, దేవాలయములు గోపురములు నిర్మించుట, రథములు బండ్లు చేయుట ఈ మొదలగునవన్నియు ద్విజేతరుల యధీనమున నుండెను. బ్రాహ్మణ,క్షత్రియ,వైశ్యులు ద్విజులు. ద్విజులుగ పరిగణింపబడని చతుర్థవర్ణమున జేరువారు పైనుదహరించిన యట్టి పారిశ్రామికవిద్యలకు అధికారులుగ నుండిరి.

వృత్తివిద్య, కులములు

ఒక్కొక్కవృత్తి నవలంబించువారు ఒక్కొక్కసంఘముగా నేర్పడిరి. ఇట్టిసంఘములకే కులములనిపేరు. ఇప్పటి కులములన్నియు వృత్తుల ననుసరించి యేర్పడినవే. ఒక్కొక్క కులమువారు ఒక్కొక్కవిద్యను కాపాడి పోషించుచువచ్చిరి. అందువలన నట్టి కులములవారు రక్షించి పోషించినవగుటచేత అట్టివిద్యలకు కులవిద్యలనియు, వేఱువేఱు వృత్తులకు సంబంధించిన వగుటచేత వృత్తివిద్యలనియుపేరు. ఈవిధమైన విద్యనే ఇప్పుడు సాంకేతికవిద్య (Technical Education) అందురు.

ఇట్టి వృత్తివిద్యను నేర్పుటకు పూర్వము మనదేశమున నిప్పటివలె కళాశాలలుకాని, విద్యాలయములుకాని ఉండెడివికావు. ఆయా కులములలో వృద్ధులైన వారు- నిపుణులైన వారు తమతమ కర్మశాల (Work shop)లందే తమతమకులములలోని బాలురకు విద్యాప్రదానము గావించువారు. అందువలన నట్టి బాలురు పొందువిద్య స్వానుభవముతో కూడి ప్రపంచమునకు ఉపయోగపడునట్టిదిగ నుండును. చాలకాలము ఇట్టివృత్తివిద్య నేర్చుకొనువిద్యార్థి వినయవిధేయతలవలనను, అవ్యాజగురుభక్తి శ్రద్ధలవలనను తనయజమాని యైన గురువు యొక్క మనస్సు రంజించి ఆతని మెప్పించినచో ఆతనివివేకమును, శ్రద్ధను, ఆసక్తిని కనిపెట్టి ఆతడావిద్యార్థికి వృత్తిరహస్యములను, ఆవృత్తిలోని విజ్ఞానరహస్యములను ఉపదేశము చేయువాడు. అందువలన తన వృత్తియం దేమాత్రమభిమానమున్నవాడైనను, ఆవిద్యను నేర్చుకొనవలెనని యేమాత్రము దీక్షపట్టినవాడైనను ఒడలు వంచి వినయ విధేయతలతో పనిచేసి తనగురువును మెప్పింపజూచువాడు. విద్యార్థి యేమాత్రము విద్యనేర్చుకొనినను స్వానుభవ పూర్వకముగ పడసినవిద్య యగుటచేత నాతడు తన జీవయాత్ర సుఖముగ గడుపుకొనుట కది

తోడ్పడుచుండెను. ఏయేవృత్తిలోనైనను నిపుణులైనవారుఎచ్చటనున్ననుఅచ్చటికేగి విద్యార్థులు విద్య నేర్చుకొనుచుండువారు. తండ్రియొద్ద కొడుకువిద్య నేర్చుకొనినను, అన్నయొద్ద తమ్ముడు నేర్చుకొనినను నేర్చుకొనునంత కాలము బంధుభావముతో గాక గురుశిష్యభావముతోనే వారు కాలము గడపువారు. అందువలన కర్మశాలలో పనిచేసినందుకు తండ్రి కొడుకునకుగాని, అన్న తమ్మునికిగాని జీతమొసంగువాడు; కాని శాల వీడి యింటికివచ్చినచో ఇంక వారు గురుశిష్యులు గారు—తండ్రి కొడుకులే; అన్న తమ్ములే. సాధారణముగ హిందువులది సమష్టికుటుంబము గనుక కర్మశాలలో తండ్రియిచ్చిన జీతమును కొడుకును, అన్నయిచ్చిన వేతనమును తమ్ముడును ఇంటికివచ్చినపిదప మరల బంధుభావమున వరుసగా తండ్రికిని, అన్నకు నిచ్చివేయువారు: ఇంటియొద్ద బంధుభావసరళి; కర్మశాలలో గురుశిష్య సంబంధము. అందువలన నీవృత్తి విద్యలన్నియు పూర్వము తండ్రినుండి కొడుకునకు, అన్ననుండి తమ్మునకు ఈవిధమున వంశపారంపర్యముగ వచ్చుచుండెడివి. ఒక్కొక్కవృత్తిలో పనిచేయు కులమువారు ఆవృత్తినే కాని, అనగా ఆకులముయొక్క విద్యనే కాని యితరవృత్తులనుగాని, యితరకులవిద్యలనుగాని నేర్చుకొనగూడదు. తనకులవిద్యనువిడిచి ఇతరకులవిద్యను చేపట్టుట కులద్రోహముగ పరిగణింపబడుచు వచ్చెను. స్వధర్మమే శ్రేయోదాయకము; పరధర్మము భయావహము; కావుననే పరధర్మ మాచరణయోగ్యము కాదు. ఇట్టి అభిప్రాయమును నమ్మకమును ప్రబలముగ వ్యాపించి యుండుటయే

చెలివిద్య లెన్నియైనను
కులవిద్యకు సాటిరావు కుంభినిలోనన్
వెలకాంత లెంచఱున్నను
కులకాంతకు సాటిరాదు గువ్వలచెన్నా!

మున్నగు పద్యములు పుట్టుటకు కారణమయ్యెను. ఈవిధమున నాయాకులములవారు తమతమ కులముల కేర్పడిన విద్యలను ప్రాణతుల్యముగ నెంచి పోషించుచు వచ్చిరి. ఆయాకులములకు సంబంధించిన కర్మశాలలే వృత్తివిద్యాలయములుగ నేర్పడెను. అట్టి విద్యాలయములే గొప్ప పారిశ్రామికనిలయములై పేరుగాంచి దేశైశ్వర్యమును పెంపొందించెను. నేటివలె భౌతికశాస్త్ర విజ్ఞానము వికసింపని ఆ 'మోటు' దినములలోనే ప్రపంచ మంతటిలో పేరుపడిన వస్తుజాలమును తయారుచేసి హిందూదేశపారిశ్రామికుడు ఖండాంతరుల చేతగూడ సంస్తుతులను బొంది, పల్లెటూరిలోని తనచిన్న కుటీరముముందు తనవృత్తివిద్యాపైపుణ్యమునకు గర్వసూచకముగ విజయస్తంభమును పాతి దానికి కీర్తిపతాక ప్రేలగట్టియున్నాడు.

ఎన్నెన్ని వృత్తులు కలవో మన దేశమున అన్నన్ని పరిశ్రమలుకలవు. వీటిని నడపునది జీవములేని యంత్రములుగాక బుద్ధివైభవమును, ప్రతిభాసంపదయుగల దివ్యచైతన్యాంశాసంభవుడగు మానవుడగుటచేత అవి పారిశ్రామికకళలై పరిఢవిల్లెను. హిందూదేశపరిశ్రమలను గురించి యిచట వ్రాయుట అనవసరము.

కులసభలు, నిధులు

స్వధర్మసంరక్షణమునకై ఈకులములకు కులసభలు, పంచాయతులు నుండెడివి. హిందూ ధర్మశాస్త్రములు కూడ ఈకులసభలను గౌరవించి, ఆయా కులములకు సంబంధించిన వివాదములను పరిష్కరించుపద్ధతి వాటికే వదలి పెట్టెను. పూర్వము ధర్మశాస్త్రకారులకు ఈవృత్తులయం దెంతటిగౌరవము కలదో ఈవిధమైన ధర్మశాస్త్రనిబంధనలను గాంచిన తెలియగలదు. ఈకులములవారికి సభలుమాత్రమేకాక ప్రత్యేకము నిధులుకూడ నుండెడివి. ఈనిధులు ఇప్పటి బ్యాంకులవంటివి. రాజులు మొదలగువారు ఎవరికైన ఒక్కకులమువారు లేక ఒక్కవృత్తివారు తయారుచేసిన పారిశ్రామిక సంపదను దానముచేయ దలచినను, ఆదానము ఆచంద్రార్కముగ సాగుచు, శాశ్వతముగనుండవలెనన్నను ఎంతో కొంతమూలధనము-అనగా తాము దానము చేయదలచిన దానివిలువకు సరిపోవునవడ్డీ నొసంగు మూలధనమును—ఆకులమువారినిధిలో వేయువారు. అట్లుచేసిన ఆమూలధనముమీదవచ్చువడ్డీతో నాధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయిగ నడచుచుండెడిది. ఈవిధమైన పద్ధతి మూలమున రెండు లాభములు కలుగుచుండెను. (౧) ధర్మము ఆచంద్రార్కస్థాయిగ సాగుట, (౨) ఆమూలధనమువలన పారిశ్రమ అభివృద్ధి గాంచుట. ఈవిధమైన నిధులు, నిబంధనలు క్రీస్తుశకారంభమునకే, అనగా ఆంధ్రరాజులు పాలించు నాటికే కలవు. క్రీస్తుశకారంభకాలమునాటికే ఆయావృత్తి సంఘములు, అనగా కులములు చక్కని వికాసముకలిగి అభివృద్ధి గాంచినవి.

ఏవృత్తి కావృత్తియే చాలగౌరవప్రదమై నదిగ నెన్నబడుచుండెను. హిందూసంఘమున పూర్వ మిట్టివృత్తులవారికి గౌరవస్థానముండెను. ఈవిషయము ప్రాచీన హిందూగ్రామవ్యవస్థను పరికించినచో సువ్యక్తమగును. వ్యవసాయకప్రజాతియగుటచేత హిందువులు ముఖ్యముగ నూటికి తొంబదితొమ్మిదివంతుల గ్రామములలోనే నివసించువారు. హిందూసంఘ పరిపాలనమునకేమి, మఱియితర విషయములకేమి పూర్వము - పూర్వమేల యననేల ఇప్పటికి—గ్రామమే ప్రాతిపదిక. హిందూదేశమునంతను కంపింపజాలు ఏవిద్యుత్సంచలనము కలిగినను అది గ్రామమునుండియే ప్రాదుర్భవించుచుండెను. ఏసంస్కర్తకాని, ఏరాజకీయ తంత్రజ్ఞుడుకాని పూర్వము ప్రకృతియొక్క పాలబుగ్గలపల్లెటూరిని లాలింపగలిగెనా, ఆతడు హిందూదేశమునంతను పరిపాలింపగలబలము సంపాదించినాడన్నమాటయే. పూర్వము, మనస్సు నుప్పొంగారజేయునట్టి హిందూసంఘమహాదుర్గమును,మహాసంస్థయునైన గ్రామమున'కులపతి'యైన పారిశ్రామికుడు ప్రధానస్థానమును సంపాదించెను. పారిశ్రామికుడు లేక ఏసంఘమును ఏకాలమునను అభివృద్ధి చెందలేదు.

బ్రాహ్మణవిద్య, వృత్తివిద్య

బ్రాహ్మణుడు తనవశమునయున్న వైదిక విజ్ఞానము ప్రజలకొసంగినను పారిశ్రామికుడు ములేనిచో నిలువనీడయుండునా? భోజనాదిము

లమర్చుకొనుటకు ఉపకరణములును సాధనములు నుండునా? పారిశ్రామిక విజ్ఞానము లేనిచో ఆధ్యాత్మికజ్ఞాన ముండియు సంఘము అభివృద్ధి నొందజాలదు. ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము లేని పారిశ్రామికజ్ఞానము అపాయకరము. ఆధ్యాత్మిక, పారిశ్రామిక విజ్ఞానములు రెండును ఒకదానిలో నొకటి అంతర్భాగములు. వీటిలో ఏది కొఱవడినను రెండవదానికి ప్రశస్తిలేదు. పారిశ్రామికవిజ్ఞానము సుందరమైన, వ్యావహారికమైన నాగరికతను సృష్టించుచుండ ఆధ్యాత్మికవిజ్ఞానము దానికి తేజస్సునొసగి ప్రాణము పోయుచున్నది. హైందవ నాగరికతయెంతయు పల్లెటూరి. పారిశ్రామికుడు చిన్నకుటీరమునుండియు, నిరాడంబరజీవియు ఆధ్యాత్మిక విద్యానిపుణుడైన అగ్రహారికునినుండియు పెరిగి పెంపుగాంచినది. ఈ రెండువిధములైన జ్ఞానవిభాగములకుగల అన్యోన్యసంబంధమును గుర్తెరింగినది కనుకనే మనప్రాచీనగ్రామమీరెంటికి ప్రధానస్థానమొసంగి సఖ్యత నమకూర్చినది. కావుననే మన ప్రాచీన గ్రామవ్యవస్థలో వైదిక విద్యానిపుణుడైన బ్రాహ్మణుని కెట్టిస్థానము గలదో అట్టిస్థానమే వృత్తివిద్యానిపుణుడైన పారిశ్రామికునికి నుండెను. ఈవిధముగ ప్రాచీనగ్రామము ఈ రెండువిధములైన విజ్ఞానమును సమన్వయముచేసి నేటిపారిశ్రామికసమస్యను, దానికి సంబంధించిన యితరములైన చిక్కులను'ఆధునికనాగరికత'కన్నులు తెరపకమునుపే చక్కగ పరిష్కరించెను. పారిశ్రామికునికి గ్రామవ్యవస్థలో 'వృత్తి'రూపమున స్థానముండుటచే వృత్తివిద్య కెట్టిగౌరవముండెడిదో తెలియగలదు. పూర్వము బ్రాహ్మణుడు, పారిశ్రామికుడు—ఇరువురును హిందూసంఘమునకు రెండు కండ్లవలెనుండి పరస్పరము సహానుభూతిని కలిగియుండుట నేర్చుకొని, ఆధ్యాత్మికవిద్య కధికారులై ఉన్నతాదర్శములనుజూపి మానవునియందలి ఆధ్యాత్మిక సంపదను దోహదముచేసి యొక్కరును, ఆధిభౌతికవిద్యకు ఆచార్యులై సౌందర్యరస పరిప్లుతములగు కళారచనలను గావించి జీవితమును సౌభాగ్యానంద ప్రదముచేసి మరియొక్కరును సంఘమును నడిపించి దేశమును పరిపాలించువారు.

'భటవృత్తి' మాన్యములు, గ్రామవ్యవస్థ

ఈ పైకారణములమూలమున ప్రతిగ్రామమునను కమ్మరి, కుమ్మరి, వడ్రంగి, కంసాలి ఈ మొదలగు వారికందరికి వృత్తు లుండెడివి: అనగా వారికి మాన్యము లుండెడివి. గ్రామము ఏర్పాటగునప్పుడే ఈవృత్తు లేర్పడుచుండెడివి. ఇట్టివృత్తులవా రుండుటవలననే పూర్వము ఒక గ్రామము ఇంకొకగ్రామముమీద నాధారపడవలసిన అవసరము లేకపోయెను. గ్రామసంఘమున కాయావృత్తులవారు భటులుగ నుండి సంఘశరీరమును కాపాడువారు. కావుననే ఆయావృత్తులవారి కేర్పడిన మాన్యములకు 'భటవృత్తి మాన్యము' లనియు, 'జాతికట్టు మాన్యము'లనియు పేరు. పూర్వము గ్రామమే కాక గ్రామమునందలి దేవస్థానముకూడ ఆయావృత్తులవారికి మాన్యము లిచ్చి గౌరవించి పోషించుచుండెడిది. దక్షిణదేశమున నేమాత్రము ప్రసిద్ధికెక్కిన దేవాలయమున నైనను

కమ్మరి, కుమ్మరి, కాసె (తాపీపని) వాడు, వడ్రంగి, స్వర్ణకారుడు వీరలెల్లరుకూడ నుండు వారు.[1] ఇట్లు మహాసంస్థయైన గ్రామమును, అందలి ఉపసంస్థయైన దేవస్థానమునుకూడ ఆ యావృత్తులవారికి తమతమ విద్యలలో గడి తేరుటకును, చేయితిరుగుటకును ప్రాథమికా భ్యాసశాలలుగ నుండెడివి.

గ్రామవ్యవస్థ ఆయా వృత్తులవారు వారివారి విద్యలలో నిపుణు లగుటకు ఈవిధ మున అవకాశమిచ్చుచుండ ధనికులు, సామం తమండలేశ్వరులు, మండలేశ్వరులు, రాజులు మొదలగువారు నూతులు త్రవ్వించియు, చెరు వులుకట్టించియు,గుళ్లుగోపురములు నిర్మించియు ఈవిధమున పనివాండ్రకు తమ పనితనము చూపుటకు అవకాశ మిచ్చి ఆదరించువారు. పనివాడు తనపనితనమును జూపి తనకృతిపతిని మెప్పించినచో ఆతడు ఆవృత్తివిద్యావిశారదు నకు కొంత భూమిదాన మొసంగువాడు. ఇట్లు పూర్వము పారిశ్రామికులైన విద్యావంతు లకు కళాభిరుచిగలవారు భూమి రూపమున నొసంగిన బహుమానదానశాసనము లనే కము కాన్పించుచున్నవి.[2] ఇట్లు భూరూపబహు మానముల నొసంగుటయే కాక వారిపనితన మును మెచ్చుకొని విద్యాప్రియులైన ప్రభు వులు సాంఘికముగ వెనుకబడియుండువారికి కొన్ని కొన్ని స్వాతంత్ర్యమర్యాదలను కూడ నొసగ్గి సంఘమున వారికి గౌరవోన్నతస్థాన ముల నొసంగి, క్రమక్రమముగ సంఘమున వారిమర్యాద హెచ్చునట్లు చేయువారు. ప్రాచీ నశాసనావళిని గాంచినచో మనకిట్టి శాసనము లును గానబడును.[3] అనగా నాయావృత్తు లలో విద్యావంతులైనవారిమూలమున ఆయా కులములకు హిందూసంఘమున గౌరవము హెచ్చుచు వచ్చెను. విద్యావంతులు ఆయా కులములకు జీవగఱ్ఱవలెనుండి దేశమును సౌభాగ్యవంతముగ దిద్దుటకై తమ మేధాశక్తి ని, ప్రతిభాసంపదను వినియోగించువారు.

పంచాణంవారు, వారిపనితనము

లలితములైన పారిశ్రామికకళలను పోషిం చి, కాపాడి దేశమునకు సౌభాగ్య సౌందర్య ములను ఒనగూర్చినవారు ఈ పారిశ్రామిక జాతులవారే. వీరిలో 'పంచాణం' వారు అన బడు విశ్వకర్మవంశజులు ముఖ్యులు. బ్రహ్మ కుమారుడైన విశ్వకర్మకు అయిదుగురు కొడు కులుకలరు. వారైదుగురు అయిదువృత్తులకు కారకులైరి. ఆవృత్తులేవన (౧) కమ్మరము,(౨) వడ్రము, (3)కంచరము, (౪)శిల్పము,(౫)స్వర్ణ కారకము(కుందనపుపని). ఈయైదువృత్తులవారి కి విద్దాయులనియు పేరు. శాసనములలో వీరు 'పంచాణం' వారనుపేర బరగుచున్నారు. వీరు తమపేళ్ల చివర 'ఆచారి' పదము చేర్చుకొందు రు. పూర్వపు శాసనములలో వీరిపేళ్ల చివర 'ఆచారి'పదముకంటెను 'ఓజు' పదము ఎక్కు వగ గన్పట్టును: వల్లభోజు, బస్వోజు, దేవోజు,

1. Ep. Coll. No. 729-1930; Ep. Coll. No. 674-1920; Ep. Ind. Vol. V. P. 142; S. I. I. Vol. II. Part III. No. 66; Ep. Coll. No. 157-1913. Etc.

2. Ep Coll. No 436-1920; Ep Coll 683-1917 Etc.

3. S. I. I. iii, i, 47, 1899; Ep. Rep. 1911 p 75 Etc.

ఇట్టి పేరులు శాసనములలో చాలవచ్చును. తామ్రశాసనములనుకూడ వీరే చెక్కువారు. కళింగ గాంగుడగు మూడవవజ్రహస్తుని దాన శాసనముల యుత్కీర్ణకులలో మహాత్ము శాలులు మేంటోజు, నూకమోజు, వల్లేనోజు నను వారు కలరు.

గుంటూరు మండలములోని పల్నాటి తాలూకాయందలి మాచెర్లగ్రామమున ఆదిత్యేశ్వరాయలమునందున్న శాసనములలో కొన్ని యీవిశ్వకర్మకులజుల ప్రశస్తిని తెలుపుచున్నవి. ఆశాసనములలో పేరెన్నిక గన్న విశ్వకర్మవంశోద్భవు లైన కొంద ఱాచార్యులు కూడ పేర్కొనంబడియున్నారు. వారు శివలింగములను మలచుటలోను, విగ్రహములను చెక్కుటలోను, చతుర్విధప్రాసాదాదులను నిర్మించుటలోను, వాస్తుశాస్త్రమునకు సంబంధించిన జ్ఞానములోను ప్రజ్ఞావంతులని సంస్తుతింపబడిరి. మఱియొకశాసనము వీరిని 'దశక్రియా' పరిజ్ఞాతలని పొగడుచున్నది.[1] నగర, గ్రామ, దుర్గనిర్మాణములు, జలనిర్గమనాగమనాది నిర్మాణములు, దేవాలయ, గోపుర, తటాకాదినిర్మాణములు వీటి అన్నిటియందును వీరు ప్రవీణులై దేశముయొక్క కళాసంపదను ఇంపొందజేసిరి. ఎల్లోరాగుహాలలోని కైలాస సౌధాదులు, మామల్లపురమునందలి ధర్మరాజాదులశిల్పరథాదులు, సాంచీ మున్నగుస్తూపరాజములు-ఇవియువియన నేల-ఇప్పటివఱకు దేశమునందు నిలిచియున్న శిల్పకళాసంపదయంతయు ఈపంచాణంవారు తమపోషణ రక్షణముల క్రిందికివచ్చిన శిల్పకళను ఎంతభద్రముగా కాపాడి, దానిని ఎంత చక్కనిస్థితిలో వినియోగమునకు తెచ్చిరో వెల్లడించు మహాత్కృష్ట నిదర్శనములుగ నున్నవి. ఇప్పటికి నీపైనుడివిన నిర్మాణములందలి శిల్పకళాకౌశలమును జూచి, యానందించి తలయూపనివాడు లేడు. అట్టిది ప్రాచీనార్య సంప్రదాయములో పెరిగి కులవిద్యలలో నారితేరిన విశ్వకర్మకులజుల యద్భుతకళాకౌశలము!

శిల్పకళాగౌరవము, చారిత్రకోదాహరణములు

ఇట్టిసిద్ధహస్తులైన శిల్పాచార్యులను విమతస్థులేకాక శత్రువులుకూడ గౌరవించి యాదరించు చుండువారు. హిందూదేశైశ్వర్యము నపహరించుటకై పెక్కుతడవలు దండయాత్రలొనరించిన ఘజనీమహమ్మదు సుల్తాను హిందూ విగ్రహములను అసహ్యించుకొనినను వాటిని, వాటికొఱకు ఆలయములను తయారుచేయుటలో హిందూశిల్పులుచూపిన కళానైపుణ్యమునకు ఆశ్చర్యపడువాడు. మధురానగరమును ముట్టడించినపిదప, ఆనగరములోని భవనములయొక్కయు, నగరముయొక్కయు ఘనతను పొగడుచు ఘజనీనగరములోని తన ప్రతినిధికి నుత్తరమువ్రాసినట్లు మహమ్మదీయ చరిత్రకారుడైన ఫెరిష్టా తెలుపుచున్నాడు. "మహమ్మదులవారి మతమువలెనే సుస్థిరమైన వేలకొలది దివ్యభవనము లిచటకలవు. ఎన్నియోలక్షలకొలది కోట్లకొలది దీనారములను వ్యయపఱిచిననే కాని యీనగర మిప్పటిమహోన్నతస్థితికి వచ్చియుండుట యసంభవము.

1. Ep. coll. No. 188—1909

అంతేకాదు; మఱల తిరిగి రెండువందల సంవత్సరములలోనైనను ఇట్టినగరమును నిర్మించుటకుకాదు." అని సుల్తాన్ మహమ్మదువ్రాసెనట.[1] ఈసుల్తాను ఘజ్నీకి తిరిగివెళ్లినప్పుడు ౫,౩౦౦ మంది హిందువులను ఖైదీలుగ గొనిపోయెను. వీరిలో చాలమంది శిల్పులు, వృత్తివిద్యా నిపుణులు నుండియుందురనుటకు సందియములేదు. ఏలయన గాంధార దేశములో నీసుల్తాన్ మహమ్మదు రాజధానియైన ఘజ్నీలోనున్నన్ని ప్రాసాదములు, దివ్యభవనములు, జలాశయములు, కేళీగృహములు, మంటపములు- ఈ మొదలగునవి ప్రాగ్దేశనగరములలోదేనిలోను గాన రావనియు, వీటినన్నిటిని నిర్మించినవారు హైందవ శిల్పులే యనియు తెలియుచున్నది. తైమూరు క్రీస్తుశకము పదునాలుగవ శతాబ్దము కడపట హిందూదేశముపైదండెత్తివచ్చి డిల్లీనగరమున లక్షలకొలది జనులను దారుణవధపాలుచేసి, పిదప చాలమందిని ఖైదీలుగపట్టుకొనెను. వారిలో శిల్పులు మొదలగు కళాకుశలు రెందఱుండిరో లెక్కవేయించి, వారిని తనరాజధానియైన సమర్కాండునకు గొనిపోయి, వారిలో చాల గొప్పవారిని కొందఱిని అచ్చట నొకమసీదు కట్టుటకు తన యాస్థానముననుంచుకొని, మిగిలిన వారినందఱిని తనక్రిందిసామంతరాజులకు, అమీరులకు నొప్పగించి, వారిపోషణభారము వారిపై మోపెను. ఈవిధమున నెన్నియుదాహరణములనైన నొసంగవచ్చును. మహమ్మదీయులు హిందువులకపుడు శత్రువులయ్యు మతవిషయకదృష్టిని పగబూని హిందూవిగ్రహములను, హిందూదేవాలయములను భగ్నముచేయుచు వచ్చినను కళాకుశలుర కౌశల్యమును మెచ్చకపోలేదు; మెచ్చి వారి నాదరింపకపోలేదు. ఇంతయేల, శత్రురాజులుహిందూదేశముపైదండెత్తివచ్చినపుడువారిశిల్పకళారచనలనుజూచి ముగ్ధులై అట్టి శిల్పవిద్యా వాచస్పతులను తమతమ దేశములకుగొనిపోయి గౌరవసమ్మానము లొసంగి వారి శిల్పకళారచనలకు ప్రోత్సాహ మిచ్చియున్నారు. అందువలన హైందవశిల్పకళ దేశదేశములకు ప్రాకి అచ్చటచ్చటనలసలను ఏర్పాటుచేసికొనెను. తుదకు బాగ్దాదునగరమును కట్టినదికూడ హైందవశిల్పులేయని తెలియుచున్నది.

స్వదేశప్రభువుల కళాభిమానము

శత్రురాజుల మాటయటుండ దేశీయులైన రాజాధిరాజులు కూడ కళలనాదరించియుండిరనుటకు పెక్కునిదర్శనములు కలవు. అట్టివొకటిరెండు నుడివిన జాలును.[2] "అశోకవర్ధనుని కాలమున శిల్పులొకవిధముగ రాజుకొలువులోనివారుగనే పరిగణింపబడుచుండిరి. చేతులుపోగొట్టికాని, కళ్లుపోగొట్టికాని,...... వృత్తివిద్యావిశారదుని శక్తి సామర్థ్యములను కుంటుపఱిచినవారికి శిక్షశిరఃఖండనమే. నౌకానిర్మాతలు, కవచ (armour) నిర్మాతలు వేతనములనుబడయురాజసేవకులుగనుండిరి. వారు రాజుకేకాని యితరులకు పనిచేయగూడదను నిర్బంధ ముండినట్లు చెప్పుదురు. వడ్రంగులు, కమ్మరులు మొదలగువారిని రాజుప్రత్యేకము

1. Ferishta, Brigg's Translation. Vol 1. p 59.
2. V· A· Smithi's Early History of India , p.

కనుగొనుచు తణిఖీచేయుచుండువాడు." ఢిల్లీ పాదుషాయైన అక్బరుకాలువులో పెక్కురు కళాకుశలురు, వృత్తివిద్యానిపుణులు నుండు వారనియు, వారివారి రచనలలో అత్యుత్తమ ములైన వాటికి ప్రత్యేక బహుమానముల నొసంగి పాదుషా వారిని గౌరవించుచుండు వాడనియు అతని మంత్రియైన 'అబుల్ ఫాజల్' 'అయిని అక్బరీ' అనుగ్రంథమున వ్రాయుచు న్నాడు.

ఈపైనొసంగిన యుదాహరణములనుపరి శీలించినచో దేశీయులైననేమి, విదేశీయులైన నేమి ప్రభువులగువారు ఇట్టి విద్యావంతులను ఆదరించి గౌరవించి, వృత్తివిద్యలను కళలను పోషించువారనియు, పరరాజులు దేశమును జయించినప్పుడు చతురులైన శిల్పాచార్యులను, శిల్పాచార్య విరచితములైన కళాకావ్యరచన లను తమదేశమునకు గొనిపోయి తాము జయించిన రాజులను పరాభవించువారనియు తెలియుచున్నది.

ఇట్లే కర్ణాటసార్వభౌముడైన కృష్ణదేవరా యలుకూడ ఉదయగిరిదుర్గముపైకెత్తివెళ్లి దా నినిపరిపాలించుచుండిన గజపతిరాజులనుజయిం చి యాకోటలోనియొక దేవాలయమునయున్న యత్యంత సుందరమైన బాలకృష్ణమూర్తివిగ్ర హమును పెల్లగించి తనరాజధానియైన విజయ నగరమునకు గొనిపోయెను.

ఉపసంహారము

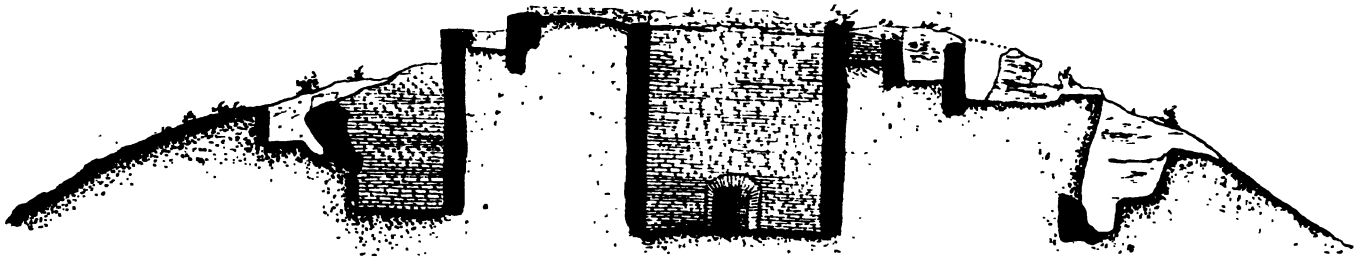
ఈపై విషయములన్నియు హైందవులై ననేమి, హైందవేతరులైననేమి, మనపూర్వుల కుగల కళాభినిరతిని సహస్రకంఠముల నుచ్చై స్స్వనమున నుద్ఘోషించుచున్నవి. అరితేరి, సిద్ధ హస్తులైనశిల్పులు, స్థపతులు మొదలగు కళా కుశలురు దేశమునకు కీర్తితెచ్చు నలంకార ములనియు, వారే దేశముయొక్క సంపదయని యు, వారులేనిదేశము—అనగా లలితకళాభి వృద్ధి-శిల్పకళావిజ్ఞానము- వర్ధిల్లనిదేశము దేశ మేకాదనియు వారు భావించియుండిరని పైవి షయములవలన విశదమగుచున్నది. తుదకు తంజావూరు, మధురానగరములు రాజధాను లుగ పరిపాలించిన నాయకరాజులు కూడసుప్ర సిద్ధులైన శిల్పాచార్యులను పోషించి, కళలను వృత్తివిద్యలను ఆదరించిరనుటకు వారికాల మునవిర్మింపబడిన గొప్పగొప్పదేవాలయాది నిర్మాణములే తార్కాణము.

ఈసంగతులన్నిటినిబట్టిచూడగా పూర్వ ము ప్రభువరేణ్యులు అగ్రహారముల నొసంగి బ్రాహ్మణవిద్య నెట్లాదరించిరో, బహుకళాకా వ్యరచనలు చేయించి వృత్తివిద్యా విశారదుల నుకూడ నట్లేసమానముగనే బహూకరించిరని స్పష్టపడగలదు. బ్రాహ్మణునిచేతిలో మతవిద్య యెట్టియాధ్యాత్మికపుటౌన్నత్యమున నందెనో అట్లే పారిశ్రామికునిచేతిలో వృత్తివిద్యయు కళాభిధానమును పొంది మహోత్కృష్టదశ నందివిరాజిల్లెను. ఈరెండువిధములైనవిజ్ఞానము నెంతటి యౌన్నత్యదశ నందినను దానికి గ్రామ మే ప్రాథమిక క్రీడారంగము. పల్లెటూరిపారిశ్రామి కుడు తనకర్మశాలలో వెలిగించిన యీ విజ్ఞాన జ్యోతి దేశాంతరములను కూడ ప్రకాశవంతము చేసి, సౌందర్యరససృష్టికి పరమావధి యయ్యెను. అట్టిది మనపూర్వపు వృత్తివిద్య, అంతటి నిరాడంబరమైనది తద్ విద్యా విధానము; అంతటి ఉత్కృష్టమైనది దాని ఫలితము.

అంగుళిమాలాస్తూపము

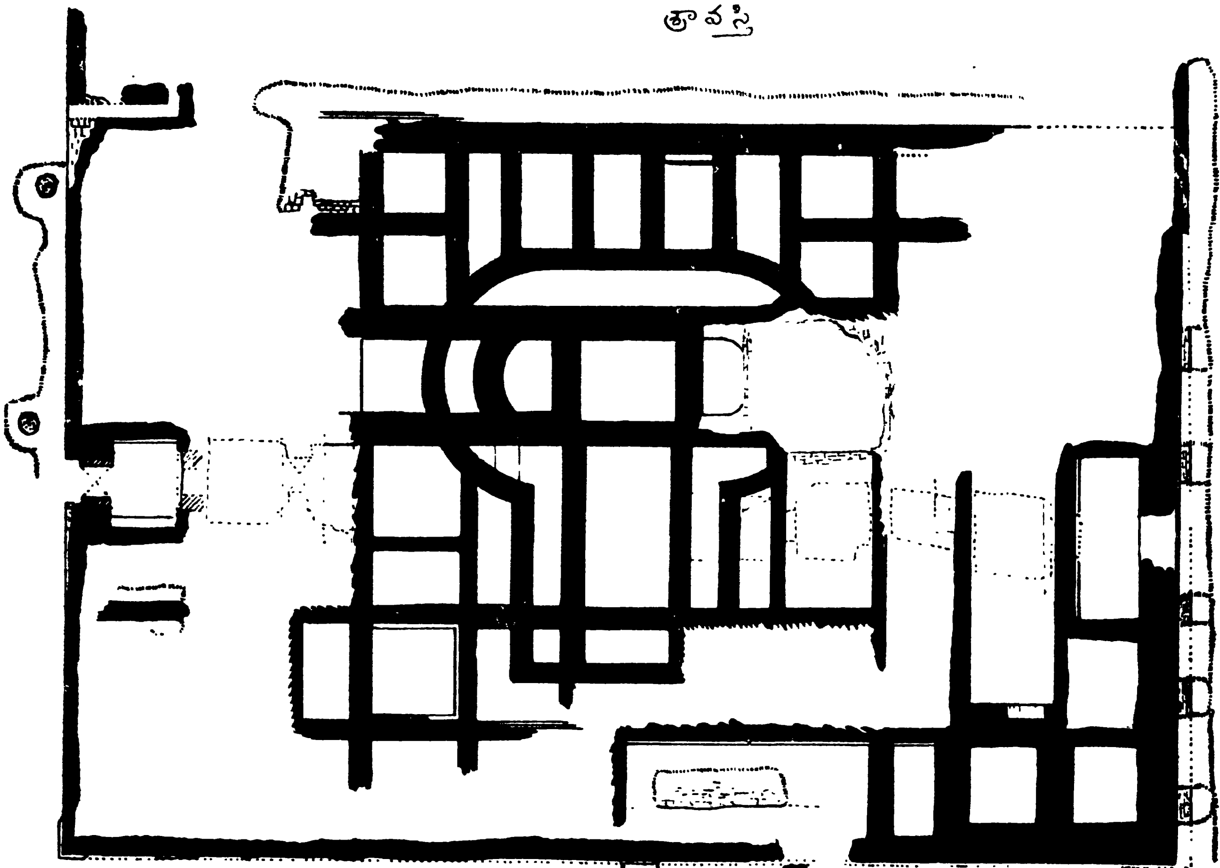
(శ్రావస్తి)

(పక్కీకూటి ప్రస్తుత నామము.)

అంగుళిమాలాస్తూపము.

శ్రావస్తి

(పక్కీమాటి ప్రమాణములు)

వంగోలు వెంకటరంగయ్య గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

నెల్లూరుజిల్లా కావలి తాలూకా కావలి గ్రామమునకు నైరృతిభాగమున బ్రాహ్మణక్రాక యను నొక యగ్రహారము గలదు. నిన్నంతరిశి మత్తిగలుగు నూర్దశముతో హరిహరరాయలు దీనిని కొందఱు బ్రాహ్మణులకు దానము చేసినటులు శాసనములోని యీక్రింది శ్లోకములవలన తెలియుచున్నది. సరిగ్గాని కాలమును నిర్ణ్నయిన స్పష్టపఱచెదను.

శ్లో. శాకే ఉక్తే సంపదసంఖ్యగణితే నశేఉద్దే
సౌరే తిథౌ ప్రక్షవకే బహుళే తపస్యే;
క్రాకుం ఫలంచితి మునంచిత మగ్రహారం
ముక్త్యై పితుర్గ్వాగి సూగో ఉయమదా ద్విజేభ్యః.

దీనివలన ఈ యగ్రహారదానము శకాబ్దంబులు ౧౨౯౮ శరియగు నళనామసంవత్సర ఫాల్గునబహుళ ప్రతిమా భానువారమున జరిగినటులు కన్పడుచున్నది. ఇది క్రీస్తుశకమున 1376 యగునటు లున్నది.

శాసనములోని ౭-౧౩-౧౫ శ్లోకములవలన హరిహరుని వంశావళి యిటుల తేర్పడుచున్నది.

ఇందువంశమున యదువు గలిగెను. ఆతనిపరంపర యందు సంగమమహీపతి, ఆతనికి బుక్కనృపతి, బుక్కరాజునకు హరిహరుడు. ఈతడే యగ్రహారదాత.

గ్రంథాంతరములందు సంగమునికి హరిహరుడు, బుక్కరాజు, ఇత్యాదులు కలిగినటులును, ఈ బుక్కరాజునకు హరిహరుడు పుట్టినటులును ఉన్నది. ఇందువలన ఈశాసనకర్త రెండవహరిహరుడుగ (Hari Hara II) గణింపబడవలయును.

శాసనాంతమున "శ్రీ విరూపాక్ష" యను నక్షరములు తెలుగున నున్నవి. ఈవిధమగు సమాప్తి ఈ వంశ ముననేకశాసనములం దీసంప్రదాయముగ నున్నది. ఇది శ్రీ పంపాక్షేత్రమున నెలకొన్న శ్రీ విరూపాక్షేశ్వరునిపై భక్తిసూచకమై యుండును.

శాసన భాగమంతయు ఆకాలపు నాగరాక్షరములతో అయిదు రాగిరేకులపై ఇరుప్రక్కల నింపియున్నది. కొన్నికొన్ని యక్షరముల స్వరూపము లిప్పటి నాగరాక్షరములపోలిక నుండవు. ఈ యైదు రాగిరేకులను వరాహస్వరూపచిహ్నితమగు ముద్రగల రాగియుంగరమున గూర్చబడియున్నవి.

శాసనమున నొంటివరకు మాత్రమే శ్లోకసంఖ్య గలదు. ఆద్యంతములు నూటపదునొకండు శ్లోకము లున్నటులు తోచుచున్నది.

దాన మియ్యబడిన గ్రామమునకు తొలిపేరు క్రాకు అయినటులు ౨౧-వ శ్లోకములోని "క్రాకుం" అను ప్రయోగమువలనను, ౨౧-వ శ్లోకములోని "క్రాకు ర్విభాతి" యనుటవలనను తెలియుచున్నది. దీనికి బుక్కరాయపుర మను పేరుపెట్టి దానము చేసినటులు ౨౧-వ శ్లోకమున గలదు:—

యః పాకనాటివిషయే సవిధే పయోధేః
క్రాకు ర్విభాతి ఫలితో జలసంకిరామ్యే
శ్రీబుక్కరాయపుర మాహ్వయతో విధాయ
సద్వ్రప్రసాగకతతిం సహ సర్వభోగైః.

క్రాక లేక క్రాకు యన నేమియర్థమో తెలియ లేదు. కొండ తిప్పలోనగు ఉన్నత ప్రదేశముల క్రింది యూరికి క్రాకుఅను పేరుగలదని యొకరు చెప్పిరిగాని దీనికాధారము మృగ్యముగ నున్నది.

ఈ పేరుగలుగు గ్రామనామము లింకను గొన్ని గలవు. ఈ బ్రాహ్మణక్రాక సమీపమున చినక్రాక, క్రాకుటూరు, తిరువళ్లూరి సమీపమున "క్రాకవాక" ఇత్యాదులు. బహుశః కాకినాడ "క్రాకనాడు" యొక్క వికారమైయుండునా? ఔపాసనాగ్ని ధూమముచే నల్లబడిన యిండ్ల కప్పులు కలది యగుటచే నగ్రహారమునకు "నల్లిండ్లు" అను పేరు వచ్చినట్లు శబ్దరత్నాకరమున గలదు. అగ్రహారమును "నల్లిండ్లు" అనుటకు యఱ్ఱాప్రగ్గడ హరివంశపూర్వభాగమున ప్రథమాశ్వాసమున నొక ప్రయోగము గలదు. మైలారుచరిత్రమునందు నొక యుదాహరణము శబ్దరత్నాకరమున జూపబడియున్నది. ఈవిధముననె శ్రోత్రియాగారములయందు త్రేతాగ్నులచే క్రాకుమండు నిండ్లు గలిగియుండుటచే క్రాక యని పేరు గలిగి యుండునా? "క్రాంకు" ధాతువు ననుసరించి "క్రాంక" యేర్పడినటుల శబ్దరత్నాకరము దెలుపుచున్నది.

ఈశాసనములో ఈగ్రామము హద్దులచే నిర్దేశింపబడియున్నది. ఆహద్దులు యిప్పటికిని గొన్ని కలవని యచటివారు చెప్పుదురు. ఈహద్దులకు వాడుకలోనుండు పేళ్లే చెప్పబడినవి. ఇటు లనేకశాసనములందు గలదు. ఈ గ్రామనిర్దేశము చేయుటలో "జలదంకియామ్యే" యని యొకస్థళ నిరూపణము చేయబడియున్నది. ఆప్రాంతకాలమున "జలదంకి" యొక గొప్పగ్రామముగనుండి యందొక పాళెగాడు "సామంతుడు" యుండినటు లున్నది. ఈ జిల్లాలోని కోవూరుతాలూకా వెలిచర్ల శాసనమునను "జలదంకిస్థళే పాంకనాండి సీమ్ని" యని యున్నది.

"ప్రోక్తాః పంచ యుతా షష్టి బుక్కరాయ పురాధిపాః" యని శాసనాంతిమభాగమున నుండుటచే ఈ యగ్రహారము అరువదియైదు భాగములు జేయబడి దానమియ్యబడినటులు స్ఫురించుచున్నది. ప్రతిగ్రహీతృనామములు అరువదినాలు గగపడుచున్నవి. ౫౯-వ శ్లోకమునను అరువదినాలుగు చెప్పబడినవి:—

"అంశాస్తత్రచతుష్షష్టి" శాసనపు కడభాగమునను
"భాగా బుగ్వేదినాం సార్థ త్రయోవింశతి రీరితాః
"యజుర్వేదాం పునస్సార్థ షట్త్రింశ త్పరికీర్తితాః
"ద్వౌ సామవేదినౌ ర్భాగౌ ద్వౌభాగౌ శేశవేశయోః
"ఏవంభాగా శ్చతుష్షష్టిరేవ" యనియే యున్నది.
ఈ అరువది యైదవభాగ మెవరికో స్పష్టపడలేదు. బహుశః గ్రామాధికారులదిగ నుండును.

ఈ శాసనమందలి విశేష మేమనగా:—ఋగ్యజుస్సామవేదులు ముగ్గురికి అంశముల నిచ్చుటయే కాక, దానముగొనిన ఒక్కొక్కరియం దొక్కొక్క సాధ్యముగూడ జెప్పబడియున్నది. వేదశాస్త్రపారగులుగను బ్రాహ్మణ్యనిధులుగ నుండువారుగాక ఆయుర్వేదవిదులకును, జ్యోతిశ్శాస్త్రవేత్తలకును విద్యానిధులకును ద్వైతాద్వైత తత్త్వజ్ఞులకును వారివారి యధికారములనుబట్టి దానము లీబడినవి. నృహరియను నొకరు అద్వైతద్వైత సదనుడని ప్రశంసింపబడియున్నారు. నాగదేవపుత్రులు రామాచార్యులవారు "ద్వైతధూయజుషాం గృహం." హీరుమాధ్వసంప్రదాయములోచేరి వారుగనుండురు. ఇంతియకాక "ప్రథమాశాఖభూషణా" యనెడు "ధైర్య భూమి" యొక్కడు "మంత్రవేద" యొక్కడు "సదీశ్వరు" డొక్కడుగూడ ఈ యంశభాగ్యులలో గలరు. ఇట్లు వేదశాస్త్ర మంత్ర తంత్ర కళా వైద్య జ్యోతిష కవిత్వాభిమానముల యౌగపద్యముగ జూపిన శాసనము లితరములు గలవా యని సందియముగ నున్నది.

ఈ యన్నిటికంటెను గొప్పవిశేష మేమనగా: వేదభాష్యమును రచించిన సాయణాచార్యులవారు ఈ బ్రాహ్మణక్రాకలోని యొక అగ్రహారికుడని తెలియుచున్నది.

"మోభాష్యకృద్ధీమాన్ సాయణాచార్య సంజ్ఞకః,
అసౌ శ్రీసాయణాచార్యో భారద్వాజో యజుర్నిధిః;
పదవాక్యప్రమాణానాం ప్రధానం యజుషాం పదమ్."
అని శ్రీసాయణాచార్యులవారి ప్రస్తావ మిందు గలిగి యున్నది. దీనినిబట్టి సాయణమాధవుల కాలనిర్ణయము మొదలగువంశముల కాధారము గలుగవచ్చును. వీరి కాంధ్రదేశ సంబంధ మేర్పడుచున్నది.

అథర్వణశాఖవా రాకాలమునకే లోపించిరి కాబోలు! అట్లుకాకున్న ఆ శాఖవా రొక్కరైన యిందు చేర్కొనబడియుందురు. ఆ వేదమునకును సాయనభాష్యము గలదు.

ఈ ప్రతిగ్రహీతలలో నొక్కొక్కరును వేద వేదాంగ యభిమానవిద్యయందు సంపూర్ణ పాండిత్యము గలవారుగ నున్నారు. సాయణాచార్యులవారు చెప్పి మిగిలినవారు వ్రాసిన గ్రంథము లెవ్వియైన గలవో లేవో విచారింపవలసియున్నది.

దానములు గొనినవారందరును శ్రీవిద్వాంసులు. ఇప్పటికిని శేషించియుండు అగ్రహారికులు కొందరు కలరు. దానశాసనములోని కడపటి శ్లోకము లిరువదింటిని సాయణాచార్యులు వ్రాసియున్నారు. మిగిలిన యిద్దరు వ్రాసినవి యున్నవో లేవో విచారింపవలయును.

ఈ శాసనములు విశేషముగ చెప్పదగినవిగా నున్నవి. విజయనగరసామ్రాజ్యస్థాపనకాలమునందు మొదటి బుక్కరాయల సంగమ వంశ చరిత్రకు ఉపయోగింపదగినవిగా నున్నవి.

మూలశాసనము నాకు లభింపలేదు. దాని నేను జూడలేదు. ప్రతిబింబము నొకదాని నగ్రహారికులలో నొకరియొద్ద దానిబట్టి ఈ వ్రాతప్రతిని జతచేయబడి యున్నది. పల్లూరు శిల్పులచే నీ శాసనము లేఖించిన బట్టిప్రోలు వేణుగోపాలశెట్టిగారు దీని జూచినట్లు వ్రాసిన గ్రంథమున లేదు. ఏకారణమునను మూలప్రతి యెవ్వరికిని జూపబడినట్లు లేదు. ఫలించిన విషయశోధన కావలెనని చరిత్రాంశములను దీనియందే మిగుల విశేషమున్నట్లు తోచినవారు యత్నింపవలయును. నాకు లభించిన బింబమును పంపితిని. దానియందు లేఖక దోషములు మెండుగ లేవుగాని మాతృకలో స్వక్రమ ఛందోవ్యాకరణాది భంగములు కొన్ని యున్నట్లుల తోచుచున్నది. మూలశాసనము లభించినంతట వీని నన్నిటిని శుద్ధములు జేయవలెను.

ప్రాచీనశాసనవిమర్శలయందు నేననుభవము గలవాడను గాను. ఈశాసన మపరీక్షితపూర్వమని తెలిసి శాసనశోధకు లిందేమయిన విశేషముల కనుగొనుదురను ఉద్దేశముతో దీని ప్రకటించితిని. సాయణాచార్యుల పేరిం దుంచుట ఆంధ్రుల కుత్కర్ష హేతువు కాగలదు.

శాసనము - మూలము

శ్రీమహాగణాధిపతయే నమః, శ్రీ సరస్వత్యై నమః

శ్లో. యా సాహిత్యశిలాతలం యా సంగీతసుధాప్రదం।
యా పదం సంవిదాం నిత్యం సా మాం పాతు సరస్వతీ॥

యుద్దంతకాంతి సనీ మసులంబమానా
కాదంబనీ మిహ తటిల్లతికా విభాతి।
యా నీల ద్వారకావపుషా పరిదీప్యమానం
సద్యస్తపత్ స్థ దప మప్పురరం ప్యయాపః॥

యస్యాప్పుడంబమునకి ప్రతిబింబితాని
శంఖో ద్యుభిధాన సముదీక్ష్య గిరింద్రకన్యా।
ఘటితాని సంతి సపదీశగరండునకో
సమేష్యసి ప్రతిసగంపగజాననో ఽత్ర స్ఫీత్॥

లక్ష్మీ సుధాసుర కౌస్తుభ కల్పభూజ
భ్రూ స్సునాశికరస్సుగణాఘ్రిమం।
సంప్రపన్న సముపు లేఖ తేన ప్సలోక
కన్యాదాముని పతాప తే రనతా స్నతాంపం॥

యా కాలిమంజరి యోగంధిపాణిపద్మా
యా కీపదీపనశా సకలాత్మకా యా।
యం స్ఫురస్తత్తటరతి ప్రవిభాన్యవానా
నాస్మిన్ సూనుహాతు సా సరసామ్బుజం॥

ఆకాశసంపత్ సుశిలాగిమావల్లికా
సా క్రీడభూమి రమితార్థప్రపద్రుమాణాం।
ఆరక్తకాంతి రగజాపతి రజ్జుమాలి
రాకల్ప మాకలయతా పవనీ మనంతా॥

అస్తి ప్రశస్తచరితా యదు రింగువంశే
వంశేఽస్య సంగమమహీపతి రావిరాసీత్।
తస్మాద శేషధరణీభరణార్కబాహు
శ్రీవీరబుక్కనృపతి ర్న్నపతీందు రాసీత్॥

యస్యాసపనేను రసితా నిశితాగ్రధారా
సంగ్రామసీమ్ని రిపుజీవతృణాంకురాణి।
ఆఘ్రాయ సర్వభువనేషు ముహు ర్ముహోనా
క్షీరం యశాం స్యసూమి సంవరతే వృషేః॥

కాంతారసీమని పవానల మద్రిశృంగే
మార్తాండకాంతి దహనం లవణాంబురాశౌ।

ఔర్వానలంన రిపవః పరవీక్ష్య తత్ర
తత్ర భ్రమం స్మహహ శంకితేయత్ప్రతాపః॥

యస్య ప్రధూనయతి నా నృపనీతి మూర్తిః
కీర్తిప్రతాపపరిహారివిధూనన్యోఽన్యం।
సర్వోపధా స్వతిబస్థ మతిప్రసాద
శ్రీమా ననంతరస ఆరిరధూ ప్రధానః॥

యన్నీతిమా నరినికరా ఽరిస్రృగా గృహీతా
స్వాం స్వాం మహీ మపినవా మభిత స్త్యజంతి।
యత్ప్రపసః గరుడోపలకాంతిజాల
మార్వాంబరా ననుపపః ఘనశ్చరంతి॥

తస్మిన్ ప్రధానతిలకే ఽఖిలసిద్ధితంత్రే
భారం భువః పరినిధాయ స బుక్కభూపః।
అధ్యాస్య హస్తినగరం నగరానపంసం
వీర శ్రియా సహ సమస్తసుఖా న్యభుంక్త॥

వీరారిహో మరిహరో ధరణీశ్వరో భూ
త్తస్మాత్తుషారమానఇవ తారకజిన్మహేశాత్।
యో దానవారిరిహ రాజతి శంఖచక్ర
పాణిః కృతే హింద్ర ఇవ సాంకుశవజ్రపాణిః॥

కం వంద్రమా కృతకళా బుధా క్షోణితి
ఽం జాహ్నవీ లయతే క్షమతాం సమస్తాం।
కిం క్షీరవారినిధి రాధేను తే ప్రమోదం
లక్ష్మీస్స తే రితి యదీయయశ స్తువంతి॥

దావానలః కముత వా బడబానలో వా
కల్పానలోఽయమితి సాత్త్వనభూమిపాలైః।
ఎండస్యమానహృదయైః ప్రవితర్క్యమాణో
యస్యప్రతాపతపనః పరితో విభాతి॥

యస్యాపి దుర్గమమహిమా బహుశో రణేషు
హత్వా సపత్నినికరా నఘ నంపకోభూత్।
పాణిస్థదైవతతరు స్సదా కామధేనుం
జిత్వా మునుంపవరిపం నిరరా మయాసీత్॥

యద్దానవారి పృషతా విదుషాం కరేషు
ముక్తా ఫలంతి రసహస్తితురంగమంతి।
రత్నంతి భూమి నకాంబరభూరుహంతి
గోవ్యాదిదానమణిమందిర విభ్రమంతి॥

తం హిందురాయసురతాణమఖండ శౌర్య
మాత్మోద్భవం హరిహరం ధరణీశతార్హ్యం।
విజ్ఞాయ బుక్కధరణీపతి రాత్మనైవ
స్వం నిర్మమం యముమహీమనుభోక్తుమైచ్ఛత్॥

తేన క్షితీంద్రతిలకేన కృతాభిషేకః
సింహాసనం జయరమాజనన ప్రధానం।
ఆరుహ్య గోసం గిరిం ద్యుమణి ర్యథాఽసౌ
భూరంజనం హరిహరో విజయంన ధత్తే॥

శాకేఽష్టనందదహన ప్రగణితే నశేఽబ్దే
మారే తిథౌ ప్రథమకే బహులే తపస్యే।
క్రాకుం ఫలంచిరు ముపంచిరు మగ్రహారం
ముక్త్యై పితుర్హ రిహరోయ మదా ద్విజేభ్యః॥

యః పాకనాటనమయే నవిధే పయోధేః
క్రాస ర్విభాతి ఫిల్లో జలపంకమోధ్యే।
శ్రీబుక్కరాయపుర మాహ్వయతో విధాయ
సద్వ్రపసాకనీతిం సహ సర్వనోగైః॥

అ, సీమాః ప్రవక్ష్యన్తే గ్రామ స్యాస్య చిరంభవాః।
హాతురా యీ జమ్మినిద్గాః ఫ్రట్ట శ్చప్పసాదాన్వితః॥
కనుమర్లకాలుచ ప్రాచ్యామా స్య దుర్గం పినివ్వెలి ప్రాంపః।
దశ్శ్న చాచ్యాం నిల్వురాయి ద్దిన్న దోప లసంజ్ఞకః॥
నక్కలోనపగ గట్టు ర్విల్లురాయిశ్చ కీర్తితః।
నైఋత్యాం కుమురాలగట్టు ఫ్సరరో మతః॥
ప్రతీచ్యాం విస్వవేంచః కుంటః కలవలాహ్వయః।
చీకురేలమంటశ్చ కుంటః కర్ణాగసంజ్ఞకః॥
తథా మోదుగమట్టుశ్చ వాయవ్యాం కామసాగరః।
కట్టః కామసముద్రస్య విస్తృతో రెంటుమంటలుః॥
ఆరికుండం బొద్దిమట్టు రుదీచ్యాం మురరిగృతః।
ఈశాన్యాం బొల్లపోతాయకుంటః ప్రాక్తనసమ్మతః॥
గజేంద్రై రష్టభి రివ ధ్రియమాణవసుంధరా।
మహాసీమాభి రష్టాభి ర్దిక్షు గ్రామః ప్రకాశతే॥
అంశా స్తత్ర చతుష్షష్టి స్తేనా కల్ప్య స్త భూభుజా
అంశాధీశాః ప్రవక్ష్యన్తే శాఖాగోత్రాహ్వ యాన్వితం॥
మహీజా మేరువద్ధీరో మానీ బొమ్మినసాత్మజః।
ఋగ్వేదీ రాయపామాత్య భారద్వాజాన్వయాగ్ర
వేదాంతివ్యాకృతిస్థాన మప్పణార్యతనూభవః। [ణీః॥

ఋగ్వేద మాయణసుధీ ర్విశ్వామిత్రస్య గోత్రజః।
ప్రథమామ్నాయపారీణః ప్రశమాధరణావ్రతః॥
భారద్వాజో దేవణార్య సుతో మాయణకోవిదః
యశ్శాబ్దికాగ్రణీ స్తర్కవిద్యావిశాల మృచాంపదం॥
కాశ్యపః పెద్దభట్టోఽసౌ చాంబిభట్టతనూభవః।
ఋగ్వేదీ తద్విధానజ్ఞో తల్లక్షణవిహారకః॥
రామయార్యసుతో రామో భరద్వాజోఽన్వవాయో
దయః।
ఋగ్వేదజన్మభవనం భవనం శాస్త్రసంపదాం॥
భరద్వాజ శ్శాంబయార్య స్సోమసూరివరాత్మజః।
ఋగ్వేదనిధి రాత్రేయ స్సచ్చరిత్రవిభూషణః॥
కేశవః కరుణాభూమిః కురవప్పయ్యనందనః।
ఆహు ర్యమస్వయం తజ్జ్ఞా ఋచా ముత్పత్తికారణం॥
మాధవార్యసుత స్సోఽయం గౌతమ స్తిప్పయార్యభూః।
ఋగ్వేదవేదనా మాన్యః కేశవార్యతనూభవః॥
ఆంగీరసగౌత్వేతగోత్ర స్సింగయ్య కోవిదః।
ఋచాం ప్రధానపదవీ విష్ణుభట్టస్య నందనః॥
విశ్వామిత్రః కొల్లిదేవ సుధీ స్సుకృతినాం వరః।
సుధీ రధీతవేదాంత స్సోఽప్పార్య తనూభవః॥
శ్రీవత్సగోత్రసంభూతో హనోన్నప్పార్యఋచాంపదం।
వశిష్ఠపుత్ర, మామ్నాయో విద్యాధరబుధాత్మజః॥
కృపానిధి శ్శింగ్రపసూరిః కాశ్యపాన్వయసంభవః।
శింగయార్యసుతో ధీమాన్ భారద్వాజాన్వయోద్భవః॥
ఋగ్వేదీ కరుణాసింధుః పోచనార్యో మహాయశాః।
వాసిష్ఠః పిన్నయార్యాత్మజాతో జాతకృపాంతరః॥
అంతరాసక్త నృహరి నృహరి ర్మూర్తి రిహ న్నృచాం।
యజుర్వేదా మగ్రసరః తద్విధానవిధా మపి॥
గౌతమో భైరవ స్సోఽయం పెద్దసూరితనూభవః।
అధీత ప్రథమామ్నాయ శ్శ్రౌతశాస్త్రకళానిధిః॥
కౌండిన్య స్సింగయసుధీః భైరవార్యతనూభవః।
విధిజ్ఞో విద్యానందో విశ్వామిత్రకులోద్భవః॥
చాంబిభట్టసుతో విద్వాన్ ఋగ్వేదీ అన్నపాభిధః।
ప్రధాన మృగ్వేదాంసాత్రం పరం సుకృతిసంహతేః।
కాశ్యప శ్శింగయ శ్శ్రీమా నృప్పవిశాల నందనః॥

విశ్వామిత్రః పవిత్రాంతః పుత్రోఽన్నయమనీషిణః।
ఆధార స్సంవిధానానా మృచా మన్నయకోవిదః॥
ఆత్రేయగోత్ర స్సన్నైత్రిపాత్ర మృగ్వేదపారగః।
నరసింహో మహాప్రాజ్ఞో నారాయణబుధాత్మజః॥
భారద్వాజాన్వయజనిః పోచనార్యతనూభవః।
ప్రథమామ్నాయపదవీ శ్రీమా నప్పయకోవిదః॥
ఋగ్వేదా మగ్రణీ రగ్రగామీ శాస్త్రకళావిదాం।
శ్రేయోనిధి ర్దేవణార్య శ్శ్రీసుతో న్నాగపార్యజః॥
యదీయమానసే సాంగ మృగ్వేదం పరిజృంభతే।
సహాయసం పెద్దసూరిః కాశ్యపశ్శాంబపార్యభూః॥
ఏతే ప్రత్యేకమంశేశాః అర్ధార్ధాంశాధినాయకాః।
గోపాలసూరితనయ శ్శ్రీమా నృగ్వేదపారగః॥
వాత్సల్యగోత్రజో విద్యాగ్నిమణోఽర్ధాంశకాధిపః।
ఏవం సమ్మిశ్రితా స్సార్ధత్రయోవింశతి రంశకాః॥
యో వేదభాష్యకృద్ధీమాన్ మాయణాచార్యనందనః
అసౌ శ్రీసాయణాచార్యో భారద్వాజో యజుర్నిధిః॥
పదవాక్యప్రమాణానాం ప్రధానం యజుషాం పదం।
ఆత్రేయసూరి స్సూరింప్రసూను ర్విశ్వేశ్వరో బుధః॥
శ్రీకాంత మాచిభట్టార్య తనూజ స్తర్కతంత్రభూః।
కాశ్యపో యజుషాం శ్రీమాన్ రామచంద్రో బుధాగ్ర
అద్వైతాద్వైతసదనం సదనం యజుషా మపి। [ణీః॥
నందిసూరిసుతో విద్వాన్ నృహరిః కాశికాగ్రణీః॥
యజుర్వేదా మగ్రసరః శ్రౌతశాస్త్రవిదామపి।
హరి స్సూరిభట్టస్య సూను ర్రెల్లయకోవిదః॥
నందనో నాగదేవార్య స్సాచలానందవత్సలః।
రామాచార్యో భరద్వాజో ద్వైతభూ ర్యజుషాం
గృహం॥
ఆయుర్వేదవిదాం శ్రీమాన్ యజుర్వేదవిదాగ్రణీః।
శ్రీవత్స శ్శ్రీగిరి ర్విద్వాన్ శ్రీవల్లభబుధాత్మజః॥
అధీతయజురామ్నాయో బోధాయనసూత్రే స్మృతిః।
విద్యాన్నరహరి ర్జామదగ్న్య వత్సాన్వయోద్భవః॥
జ్యోతిశ్శాస్త్రం యజుర్వేదో యదన్వయవిభూషణం।
సవిశ్వనాథతనయో గార్గ్యో మల్లయ కోవిదః॥
అన్నయార్యసుతో విద్వా ననంత శ్శాంతిమానసః।
కళానిధి ర్యజుర్వేదీ కాశికాన్వయసంభవః॥

కాలంకాయనవంశో యో శ్రౌతస్మార్తవిహారభూః।
సోయం యజుర్విత్సూనారార్యకృష్ణార్యతినామభాః॥

భారద్వాజో యజుర్వేది దైవజ్ఞశరణాగ్రణీః।
భారద్వాజాన్వయో హ్యస్య ప్రభూ తాతాచారభూమికః॥

విఖ్యాతనామా విద్వాన్ శ్రీలంభట్టో యజుషాం విభుః।
హారీత శ్రౌతసదనం స్మార్తత్రయీ రుద్రాదక్షః॥

అన్నయార్యాత్మజోఽధీతయజుర్వాత్స్యనదీక్షితః।
యజుస్సాంగం సవేదాంతం సమంత్రం యస్త్రిశీలతి॥

కాశ్యపోఽసౌ నృసింహాఖ్య శ్రీకేసరిబుధాత్మజః।
యత్కులంకలయం తాన్నర్కస్య సంప్రదాయమా
గ్రహీత్॥

కౌశికోఽప్పయభట్టాత్మజాతోఽసౌ భాస్కరార్యకః।
మాంత్రితాచార్యసినాజాతో హారీతో యజుషాం నిధిః॥

సిద్ధాన్తసంహితా హోరా వేదపాఠ్యస దైవవిత్।
యజుర్వేదవిదామగ్రేసర శ్రౌతవిదాం మతః॥

శ్రీవత్సవంశో సంతార్యః పెరమాడి బుధాత్మజః।
కలావాన్ తాద్రికాగ్రియో అక్కయార్యతినామభాః॥

హోతిసూరి ర్యజుర్వేదీ శ్రీవత్స శ్రీనివాసభూః।
అప్పయార్యాత్మజో విద్వాన్ యజుర్వేదవిదాంవరః॥

హారీతః కామదేవార్య సూర్యసంప సుతోదయః।
యస్మిన్ సాంగంయజుర్గాథ హారీతాన్వయమండనే॥

హోపనార్యసుతస్సోయం సిట్టుశింగయకోవిదః।
ఏతే ప్రత్యేక మంశేశాః అథాగ్రాంశాధనాయకాః॥

సుణాధారో యజుర్వేదీ గోవిందార్యతనూభవః।
హారీతాన్వయభూః పెద్దసూరి రగ్రాంశకాధిపః॥

అథ వశిష్టభాగేశాః కథ్యంతే యజుషాం క్రమాత్।
లఖయార్యస్య తనయో లీలాశాలా యజుశ్రియః॥

కౌశికాన్వయ సంజాతః కృష్ణావాన్ మల్లికార్జునః।
భూమిగ్గరూంపుణ్యానాం భారద్వాజాన్వయో
ద్భవః॥

కామయార్యో యజుర్వేదీ శాంతిమాన్ శింగయార్యజః।
యస్మిన్మమ్మశిభట్టస్యసూనౌ సాంగంయజుః కలౌ॥

ప్రకాశంతే స్వతస్సోఽయమాత్రేయో యల్లుకోవిదః।
జ్యోతిర్విద్యానిధిర్జ్యోతి గంగాధరబుధాత్మజః॥

కాశ్యపో యజురామ్నాయవేత్తా మల్లయ దైవవిత్।
యద్వంశో యజుషాంమూలం ద్వైతాద్వైతవిదామపి॥

కేదారార్యసుతస్సోయం శ్రీవత్సో నృసింహసూరిర్బుధః।
భర్గసేవాసమాసక్తో భార్గవాన్వయ సంభవః॥

శింగయార్యో యజుర్వేదీ విశ్వనాథ బుధాత్మజః।
పరాశరాన్వయో ముఖ్యతో దేవరార్యస్య నందనః॥

అన్నయార్యో వైద్యభూమి దక్షోయజురాగమః।
శాలావంత శ్యామాధారః కాలాతేప యజుశ్రియః॥

అనంతబలార్యశ్చ ధార్మధ్యో రామసూరి తనూభవః।
భేనార్యతనయో వైయాకరణీ గౌతమాన్వయః॥

మంత్రవేత్త యజుర్వేదీ మానీ శ్రౌతసకోవిదః।
శ్రౌతమాలంస్మార్తమాలంయజుర్మాలంయదన్వయః॥

సింగయోఽసౌ భరద్వాజో వెంకటపయ్యనందనః।
పెమ్మయార్యాత్మజ శ్శబ్దశాస్త్రాలంకృతిపారగః॥

అప్పాయభట్టారో యజుషాం సూరి శ్రీవత్సవంశజః।
అప్పయార్యాత్మజోగ్రణి యజుషాం శ్రేయసోగ్రజః॥

విద్వాన్ స్మరహరి శ్రీమాన్ విఖ్యాతవిబుధాగ్రణీః।
సీమాజ్యోతిర్విదాం శ్రీమాన్ యజుషాం పెద్ద
యార్యజః॥

శ్రీమాన్ సన్నయ సజ్జః శాండిల్యాన్వయసంభవః।
అధీతయజురాదిత్యసూరిసూనుః కవీశ్వరః॥

జ్యోతిష్కలాకులగృహం శ్రీవత్సః పోచనో బుధః।
తాంత్రిక స్తార్కిక శ్రీమాన్ నాగదేవబుధాత్మజః॥

హారీతో యజురాకారో బొమ్మకంద్యోభల స్సుధీః।
ఏతే ప్రత్యేక మంశేశా ఏతదంశాస్తు సంఖ్యయా॥

సార్థషట్కం యుతా త్రింశ దేవం సమ్యగుదీరితాః।
శల్లారురాయతనయో శాలా వ్యాకృతితర్కయోః॥

గౌతమ స్సామవేదాఢ్యో వాసుదేవః కలానిధిః।
పుత్ర శ్శల్లారురాయస్య విదుషో విదుషాంవరః॥

అధీతసామవేదశ్శ్రీ విఠ్ఠలో గౌతమాన్వయః।
ఏతే ప్రత్యేకమంశేశా ద్వావుక్తౌ సామవేదినాం॥

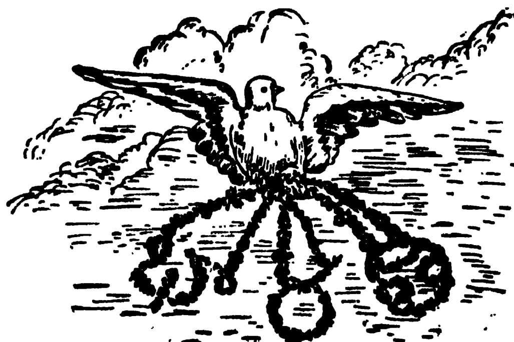
శ్రీపాదకమలోద్భూతా విభాతి విబుధాపగా।
యస్యాస్సా కేశవ శ్రీమాన్ ఏతద్గ్రామాధిదైవతః॥
రామేశ్వరో రాజమౌళిః రామచంద్రప్రతిష్ఠితః।
సోమోఽసౌ విభాతి గౌరీశో ఏతద్గ్రామాధిదైవతః॥
ఏతౌ ప్రత్యేకమంశౌ ద్వావుక్తౌ కేశవేశ్వరౌ।
భాగా ఋగ్వేదినాం సార్ధత్రయోవింశతి కీర్తితాః॥
యజుర్వేదాం పునస్సార్ధ షట్త్రింశత్పరికీర్తితాః।
ద్వౌ సామవేదినో ర్భాగౌ ద్విభాగౌ కేశవేశయోః॥
ఏవం భాగా శ్చతుష్షష్టి రేవ గ్రామ్యాగ్రహోఽస్య సః।
ప్రోక్తాః పంచయుతాష్షష్టి బుక్కరాయపురాధిపాః॥
సాష్టైశ్వర్యస్సాష్టభోగాః సానందా దార్యమాసనే।
సర్వమాన్యం మాగిరారస్యాష్ణో యం పరిసేవితం।
న సంఖ్యాతుం నిర్దేష్టుం శంకతే రాజపూరుషః॥
ఇత్యేతే శంకరా స్సర్వస్వమంగళాస్సన్నిమందిరః।
విజయంతేతరాం విప్రా బుక్కరాయపురేఽనిశం॥

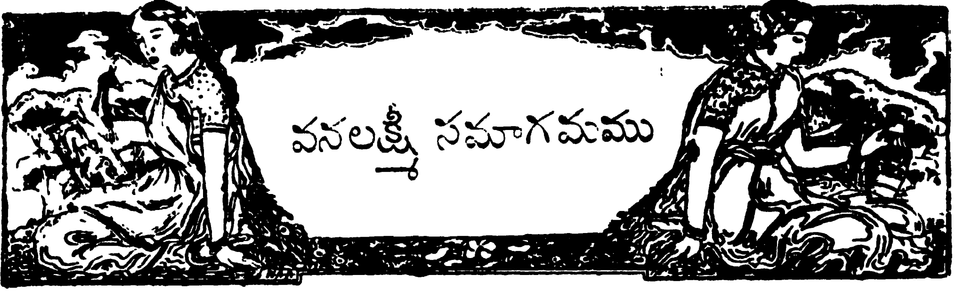
ప్రాగ్దగగ శ్రీశివరానిన సాభిలాషా
స్వద్యాత్మకరః కవివరానినసానుబంధాన్।
శ్రీబుక్కరాయపుర మేత ద మూన్ద్విజేంద్రా
నానందయత్వనుకులం సరసాభిరామం॥

సామాన్యోఽయం ధర్మసేతు ర్నృపాణాం
కాలే కాలే పాలనీయో భవద్భిః।
సర్వానేతాన్ భావినః పార్థివేంద్రాన్
భూయోభూయో యాచతే రామచంద్రః॥

బహుభి ర్వసుధా దత్తా రాజభి స్సగరాదిభిః।
యస్యయస్య యదా భూమి స్తస్య తస్య తదాఫలం॥

దానపాలనయో ర్మధ్యే దానాచ్ఛ్రేయోఽనుపాలనం।
దానాత్స్వర్గ మవాప్నోతి పాలనా దచ్యుతంపదం॥
శత్రుణాపి కృతో ధర్మః పాలనీయః ప్రయత్నతః।
శత్రురేవ హి శత్రుస్స్యాత్ ధర్మశ్శత్రు ర్నకస్యచిత్॥
స్వదత్తాం పరదత్తాం వా యో హరేత వసుంధరాం।
షష్టిర్వర్షసహస్రాణి విష్ఠాయాం జాయతే క్రిమిః॥
సహస్రేణ తటాకానా మశ్వమేధశతేన చ।
గవాం కోటిప్రదానేన భూమిహర్తా నశుధ్యతి॥
ఏకైవ భగినీ లోకే సర్వేషాం భూభుజా మపి।
న భోగ్యా న కరగ్రాహ్యా విప్రదత్తా వసుంధరా॥
శ్రీమద్రామానుకథాప్రధానవిబుధా
శ్రీపాదపద్మాత్మనా।
శ్రీమద్రామానుకృపావిలాసవిలస
ద్విద్యానవద్యాత్మనా॥
శ్రీమత్తోప్యనసూరిణా విరచితం
సత్సూక్తి ముక్తాన్వితం।
శ్రీమచ్ఛాసనమేతదత్ర జయతా
దాచంద్రమాతారకం॥
ఏతస్మి న్నగ్రహారే హరిహర ధరణీ
పాల దానాంబురాశే
రుత్పన్నే ఽతీవరమ్యే స్ఫురదురు మహిమా
వారణసీమాభిరామే।
సద్వృత్తే సత్క్రియాశేసతతగుణయుతే
సత్వసంసంశ్రితానా
సంతానానాం నాయకాయాఽవనిసురనికరా
యాస్తు రాశాప్రశస్తం॥
శ్రీ విరూపాక్ష

వనలక్ష్మీ సమాగమము

గుళ్లపల్లి నారాయణమూర్తి గారు

ఎన్ని భవములఁగల్గు వనేందిరాస
మాగమసుఖం బనంతనిర్మలసుధాభి
షేచనము కాదె? ఈశుష్కజీవి కద్ది!
వేకువను నిద్రమేల్కాంచి వెడలి చేసి
నాడ నొక రసాలవనసందర్శనంబు.

తొలికృశించియు, సన్నమై, మెలికలంబడి,
రానురాను విస్తరిలి, భూరమణి వేయు
కీలుజడభంగి, పూర్ణవినీలనీర
ములనొసంగుచు నాచూతఫలతరులకు,
నవ్యభావ ప్రబోధనానైపుణీవి
లాసముల నొప్పు బాలతరంగమధుర
నిస్వనాలాపముల స్వాగతస్వరాళి
బాడె, సెలయేటికన్నె, ప్రాపంచికవ్య
థాదవానలతప్త చిత్తంబునకును,
నవరసాలపల్లవ భోజనం బొనర్చి,
అభ్రచుంబిత శాఖాగ్ర మధివసించి,
ధాతృవదన విముక్త వేదములనెల్ల
మంజుల సుధారవంబున మార్చి వైచి,
చిలికి, కల్పించె, పికమాని జీవితాశ;
ఫుల్లవికసిత కుసుమ సంపూర్ణగుచ్ఛ
తాళవృంతంబులను దమతావులెల్ల
నాపయికె వీచె, చెంగులాబీపడంతు
లట్టె యిరువెసల న్నిల్చి, ఆలదేమేన
చందన ద్రుమాంగన నిజసౌరభముల,
తుమ్మపూగొమ్మ మేనపుష్పమ్ములెల్ల
రాల్చియొనరించె పీతాంబర ప్రదాన;
మంత మందార కుసుమాంగి యౌవనము
రేకొకటియుంచి కల్యాణరేఖగూర్చె;
అలుముకొన్న శిరీషసుమపంకిలమునాద
ములకు లత్తుకపూతయై, ముక్కువృద్ధ
నారికేళాంగనకు; శోభన ప్రధాన
శయ్యకై యూడకంబముల్ సాచి పాతి,
పందిరిని వైచి, పచ్చికపరుపు సిద్ధ
పరచిన వటవృక్షచ్ఛాయ కరుగుచుండ
దర్శనమొసంగెను రసాలతరునవోఢ
మాధవీలతాంబరము రమ్యముగ దాల్చి
గంధవాహుని కొకవంక గన్నుగుట్ట
స్కంధమున ఫలగుచ్ఛకుచంబు లదర
సిగ్గుచే నగ్రశాఖాంక శిరము వంచి
ప్రమద మొనగూర్చె; నెన్నిభవములకల్గు
నవయుషఃకాలశోభ ప్రాణప్రతిష్ఠ
కల్గువనలక్ష్మితో సమాగమసుఖంబు

రామాయణమునందు వానరు లెవరు?

గో. రాముదాసు గారు, బి. ఏ., యమ్. ఆర్. ఏ. యస్.

ఈ పై శీర్షికతో నొకవ్యాసము 'భారతి' క్రోధన సంవత్సర చైత్రమాసపు సంచిక పు.105—108లో బ్రచురింపబడియుండె. మ.రా.రా. చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు వ్రాసిన వ్యాసమునకు ఖండనగా బ్ర. కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి:

'శారద' 1924 సం. జూలై మాససంచిక పు. 567—573లలో 'రామాయణమునందలి వానరులు' అను శీర్షికతో నొకవ్యాసమును బ్రచురించినారు. ఈ రెండింటియందును శ్రీ శాస్త్రిగారు ఇట్లు స్పష్టముగ వానరులవిషయమై వ్రాసినారు.

"ఇట్టివారెప్పుడు శ్రోతులనుంటి శాఖామృగములు కానేరరు; కాని వాలములు గలిగి హీననాగరికత గలిగియుండు నొకతెగమానవులుగా గన్పించుచున్నారు." మరియు,

"రామాయణ కాలమందలి రామసేనయగు వానరులు మానవత్వమునందు, దేహనిర్మాణమునందును, మెదడుయొక్క ప్రమాణమునందును, కొంతకొంతవరకు కొంత పశుత్వమును, కలవారగుటచే వారిని హీనమానవు లంటినేకాని యపవిత్రు లనుతలంపును నేనట్లున లేదని లోకము తలంచుగాక! శ్రీమద్రామాయణమునందలి వానరులు పల్లెకాపులు మున్నగువారివలె దేహాదిధర్మములచే నరత్వపరిపూర్తి నందినవారు కారనియు, స్వల్పముగ పశుత్వమును, నధికముగ మానవత్వమునుగల యొక మిశ్రజాతివారని లోకము గ్రహించుకొనునుగాక."

వానరులకు మేధాశక్తి అల్పమైనయెడల రామాయణమునందలి వానరుల కట్లు చెప్పలేదే! అంతరిక్షంలో పెద్దతోకగల హనుమంతుని కే బుద్ధితక్కువైతే అంతపని నెట్లుల చేయగలుగును? ఒక్కొక్కసమయములో వీరు చెప్పునీతులు ఎంతమేధాశక్తి వీరికిగలదో యని సూచించుచున్నది. ఆలోచనలో నైతే నేమి, ధైర్యస్థైర్యములు నైతేనేమి, పరాక్రమమునం దైతేనేమి వీరు ఏమానవునకు తీసిపోదురు? అటువలెనే సుగ్రీవుడు, జాంబవంతుడు మొదలైనవా రంత విస్తారమేధాప్రమాణము గలవారనియే తోచుచున్నది. వానరస్త్రీయైన తార యెంతబుద్ధిశాలియో, యెంత ఆలోచనపరురాలో చూడుడీ!

స్వల్పముగా పశుత్వము ఈవానరులయందున్నదట. మానవులయందుమాత్రము పశుత్వము లేదా! "ఆహారనిద్రా భయమైథునాద సామాన్య మేత త్పశుభి ర్నరాణామ్" అని ఇవి నరులకు పశువులకు సామాన్యగుణములే కదా? ఇట్టి పశుత్వమే ఆ వానరులయందు

గూడ నున్నది. ఇంతకంటె వీరియందు అధిక పశుత్వ మేమున్నది? తోకలా?

ఈ వానరులకు తోక లున్నవని స్థాపించుటకు శ్రీశాస్త్రిగారికి ఆధారము ఆఫ్రికా, బెషూనాల్యాండులో దొరికిన పుర్రెయొకటియు, బొర్నియో అడవిలో నున్న ఒకజాతి మనుష్యులు నట! అట్టి పుట్టిలుగల మానవజంతు వొకటి యుండియుండవచ్చును. చిన్న చిటికెన వ్రేలంత తోక గలిగిన మానవజంతువులు ఉండవచ్చును. కాని ఆయాధారముపైన రామాయణమునందు వర్ణింపబడిన వానరులకు నిజమైన వాలము లున్నవని స్థాపించు టెట్లు? వారు మనుష్యులకును, కోతులకును మధ్యనుండి ఇప్పు డంతరించిపోయిన సృష్టియని చెప్పుటెట్లు? వీటికి అసలు గ్రంథమం దేమైన నాధారము లున్న వా?

వానరస్త్రీలకు తోక లెచ్చటనైనా వర్ణింపబడియున్న వా? యను ప్రశ్నకు ఉత్తరముగా వీరు ఉత్తరకాండలో వాలి సుగ్రీవుల యుత్పత్తి ఘట్టము వీరికి ప్రమాణము. ఉత్తరకాండ వాల్మీకి వ్రాసినది అవునా కాదాయని విద్వాంసులందరు సంశయించుచున్నదే. అట్టి సంశయాస్పదమైనది ప్రమాణ మెట్లగును? అదిగాక మరి యేకాండయందైనను వానరస్త్రీలకు వాలము లున్నట్లు చెప్పబడియున్నదా? ఇంతే కాదు ఉత్తరకాండలో వ్రాసియున్న కొన్ని యంశములు శాస్త్రపరిశీలనకు తాళవనిగూడ ముందుచూపబడును.

నిజముగా లేనితోక లున్నవని సమర్థించుటకు పుట్టెలు తోకలు వెతుకుటకన్న ఈ వానరుల భాషను, ఆచారములను వెతకి కనుగొని వాటివల్ల వీరిజాతినిష్కర్ష చేసిన బాగుండును. ఈ విషయమై శ్రీశాస్త్రిగారు కొంత చర్చ చేసినారు గాని పూర్తిగా చేయలేదని నా తాత్పర్యము. భూగర్భమునుండి బైలువెడలు ఎముకలు మొదలైనవస్తువులు సృష్టిచరిత్రము నెట్లు వెల్లడిచేయునో భాషలలో పాతుకుబడిన పదములుగూడ నట్లే మానవజ్ఞానాభివృద్ధిచారిత్రమును తేటపరుచును. కాన వానరభాషాన్వేషణము ఈ జాతి మానవులవిషయమై ఉన్న సంశయములను పోగొట్టగలదు.

కాని వానరభాష ఏదో కనుగొనుట కవకాశము లేదని శ్రీశాస్త్రిగారి నమ్మకము. శ్రీ మద్రామాయణము సంస్కృతములో వ్రాయబడియున్నది. అందులోనే వానరభాష వేరేయున్నదని చెప్పియున్నది. శ్రీఆంజనేయులవారు సీతతో మొట్టమొదట మాట్లాడ నుద్యుక్తులై యిట్లాలోచించును:

> వాచం చోదాహరిష్యామి
> మానుషీ మిహ సంస్కృతామ్,
> యది వాచం ప్రదాస్యామి
> ద్విజాతి రివ సంస్కృతామ్;
> వానరస్య విశేషేణ
> కథం స్యా దిహ భాషణమ్.
>
> సుందర. ౩౦,౧౭-౧౯

దీనివలన వానరభాష యొకటి వేరే యున్నదని స్పష్టమగుచున్నది. అది ఏది? దానిని యెట్లు రామాయణము నుండి తెలిసికొననగును.?

గ్రంథము సంస్కృతమునం దున్నప్పటికి ఏప్రదేశమందున్న స్థలములు ఆప్రదేశ భాషానామములతోనే చెప్పబడును. ఊరు, పల్లె మొదలైన ద్రవిడపదములు సంస్కృతములో వ్రాయబడిన అలహాబాద్ శాసనమునందు మార్పుచెందకయే, కొత్తూరు, ఏరండపల్లి అను నామములం దున్నవి. ఏభాషయందు మన దేశచరిత్రమును వ్రాసినను అలహాబాద్, ఆగ్రా,ఢిల్లీ మొదలైననామములు మారవుగదా! అటువలెనే గంగానదీ ప్రాంతమునుండి లంకవరకునున్న ప్రదేశములో చెప్పబడిన స్థలములయొక్కయు మనుష్యులయొక్కయు పేరులు అచ్చట నివసించియుండు జనులభాషయందే యున్నవి. వాటియర్థమును, ఉత్పత్తిని బరిశీలించినవారు ఉంటే భాషయేదో తేలును.

ప్రతివస్తువుకున్ను ఉండేపేరు ఆవస్తువులో వ్యక్తమయ్యేగుణమును దెలుపునదే. ఇట్టివాటికే సార్థకనామములు. కావుననే ప్రతినామమునకును పూర్వ వ్యాఖ్యాతలైతేనేమి కవులైతేనేమి అర్థముసాధించుటకుయత్నించిరి. దశగ్రీవుడంటే పదిమెడలవాడని, త్రిశిరుడంటే మూడుతలలవాడని, శూర్పణఖయంటే చేటలవంటి గోళ్లుగలదని, సీతయంటే నాగలని మొదలైన యర్థము చెప్పిరి. ఈయుద్దేశముతోనే 'వాలి' యనుపేరునకు తోకలోనుండి పుట్టినవాడని యర్థము చేసి దానిని స్థిరపరచుట కొకకథకూడ జెప్పినారు. కావున పేర్లవలన ఆపేరుగలవస్తువుకు ఆపేరువలన తెలియబడు గుణము ఆవస్తువందు బహుళముగానుండునని మనపూర్వులు సహితము ఒప్పుకొన్నచే. మనముగూడ ఆధర్మము ననుసరించినయెడ పరిశీలన చేసిన తప్పేమున్నది? దీనిని మనస్సునం దిడుకొని రామాయణమునందు చెప్పబడిన స్థలములయొక్కయు జనులయొక్కయు నామములను బరిశీలింతము.

అన్నిటికంటెను ముందు రావణుని ముఖ్యస్థానమైన 'లంక'యొక్క నామమును పరీక్షింతము.

'లంకా'యను పదముయొక్క అర్థమును నిఘంటువులలో జూచిన 'రావణుని ముఖ్యపట్టణము'నియే యున్నదిగాని మరి యేమియు లేదు. మన దేశమందున్న భాషలన్నిటిలోను ఇదియే యర్థము. ఒక్క తెనుగులోమాత్రము 'లంక' లంటే చుట్టు నీటిచే చుట్టబడియుండు భూప్రదేశము. ఈయర్థమెట్లువచ్చెనో ముందు విచారింతము.

రావణుని పట్టణమునకు 'లంకా' యని పేరు బెట్టుటకు కారణమేమో? ముందుచెప్పినట్లు ఈనామము ఆస్థానమునందున్న బహిరంగగుణమును తెలియజేయవలెను. అట్టిగుణము రావణునిపట్టణమునకేదియున్నది? దానిని జూచినవారు దానిని వర్ణించుచు జెప్పినమాటలను బరిశీలించిన ఆగుణము వ్యక్తమగును. రావణుని పట్టణమును జూచిన విదేశీయులు ఇద్దరు దానిని జూచినతోడనే వీరికి తట్టినగుణమేమియో చూతము.

హనుమంతుడు దానిని జూచినవారలలో మొదటివాడు. ఆయన తిరిగివచ్చి రామునితో దానినిట్లువర్ణించెను. "శైలాగ్రే రచితా దుర్గా సా పూ ర్దేవపురోపమా"(యుద్ధ.3,3) పర్వత

శిఖరమందున్నదట ఆ రాక్షసనగరము. అనగా చాలా ఉన్నతప్రదేశమందున్నదని యర్థము.

కొండపవాడు రాముడు. సముద్రమును దాటిన వెంటనే రావణుని పట్టణమునుజూచి లక్ష్మణునితో నిట్లు సెలవిచ్చినాడు.

"ఆశిఖంతీవ నాకాశ
ముదితాన్........
మనసేవ కృతాం లంకాం
నగాగ్రే విశ్వకర్మణా."

అటు తర్వాత బాగా పరికించుటకు సువేలాచలము నెక్కి యిట్లు చెప్పెను.

"శిఖరం తత్త్రికూటస్య
ప్రాంశు చైకం దివిస్పృశమ్,
సమంతాత్పుష్ప సంఛన్నం
మహారజతసన్నిభమ్;
శతయోజన విస్తీర్ణం
విమలం చారుదర్శనమ్,
శ్లక్ష్ణం శ్రీమన్మహచ్చైవ
దుష్ప్రాపం శకునైరపి;
మనసాఽపి దురారోహం
కింపునః కర్మణా జనైః,
నివిష్టా తత్ర శిఖరే
లంకా రావణపాలితా."

యుద్ధ ౩౯-౧౯, ౨౦

త్రికూటముయొక్క శిఖరమునకు పక్షులుకూడ వెళ్లలేవట. మనస్సే వెళ్ళలేదట. అలాటిది పైకెక్కవలెనంటే ఏదైనా ఆధారము లేనిది యెక్కలేని మనుజునిమాట చెప్పనవసరిసేలేదు. అంతయెత్తున నున్న శిఖరముపైని రావణునిపట్టణమైన లంకా యున్నదట. వీరిద్దరకుగూడ దాని ఉన్నతస్థితియే బాగా తట్టిన గుణము.

'అతివేగముగా యెక్కివెళ్లేదు' అని సుగ్రీవుడు రామునితో చెప్పెను.

యుద్ధ.

ఎన్నడూ 'లంకా' నెరుగనివారికి చూచేసరికి తట్టిన గుణము ఔన్నత్యము.

దానిరాజైన రావణుడు సీతతో తన్నివాసస్థానమువిషయమై చెప్పినప్పుడు కూడ తన పట్టణము పర్వతశిఖరముపై నున్నదనే చెప్పెను.

కాని 'లంకా' యను పదము వ్యక్తపరచు గుణము ఔన్నత్యమన్యే యుండవలెను. ఈయర్థమున సంస్కృత భాషయందు ఈపదమునకు వాడుక లేదు. మరి యేభాషలోనిదై యుండునో?

పంపాతీరమునందున్న 'శబరి' యను ముదుసలిదానికి రామకథలో నేమియుసందర్భమున్నట్లు గన్పించదు. సీత పోయినదని వెదకుచు దుఃఖించుచున్న రామునికి సీతజాడలు చెప్పువారు ముఖ్యముగాని గురుశుశ్రూష మొదలైన కబురులు అంత సందర్భముగా గన్పించవు. అయితే వాల్మీకివంటికవి ఈవ్యక్తిని యేల యిచ్చుట జెప్పవలెను. అనగా ఈప్రాంతప్రజను లజాతిని వెల్లడి చేయునిమిత్తమే ఈమె నిచ్చుట చెప్పినట్లు గన్పించుచున్నది.

శబర భాషయందు 'లంకా' అంటే 'ఎత్తు, మీాద, పైన'యని అర్థము. పాకవాటి

మనుష్యుని 'లంకా మంత్రి' యందురు. మిరప కాయలు పొడవుగానున్న మిరియముగాన 'లంకా మిర్చో' యందురు. ఎత్తైన చాపాటి కట్టు 'లంకా డాంగ్.'

'లంకాక్' శబ్దములో తుది కకారంపోల్లు పోయిన 'లంకా' యని ఆకారాంతశబ్ద మగును. కాని నిత్యస్త్రీలింగ శబ్దముగా సంస్కృతమున వాడబడును. ఇది నామలింగాను శాసనము 3 వ కాండ 5 వ సర్గ 5 వ శ్లోకములో చెప్పబడినది.

"స్త్రీ స్యాత్కాచి న్మృణాల్యాది
ర్వివక్షాపచయే యది
లంకా శేఫాలికా టీకా
ధాతకీ పంచికాఢకీ."

వివక్షకొఱకు చెప్పినప్పుడు మృణాల్యాది శబ్దములున్ను అంత్యలోపము గలిగినప్పుడు కొన్ని శబ్దములు స్త్రీలింగము లగుచున్నవి. 'లంకా' అను శబ్దము వివక్షకొఱకైనదిగాదు. కాని అపచయమును బొందిన పదముగాన స్త్రీలింగమైనది. కాన ఈశబ్దమున కేదోలోపము గలిగినదని స్పష్టపడుచున్నది. ఏమిలోపించినదో పైనజూచితిమిగదా! ఇందువలన నవర నామము సంస్కృతమునందుకొంతలోపమును బొంది 'లంకా' అయినదని స్పష్టమైనది.

రాక్షసులు కొండపై నున్నయెడల సమతలప్రదేశమైన దండకారణ్యప్రాంత వాసులను హింసించుటెట్లు? ఆర్యులను బాధపెట్టి దాగొనుటకుగాని, ఆత్మరక్షణ చేసుకొనుటకుగాని కొండదిగువ నొకస్థానము వీరి కుండవలె. అట్టిదే జనస్థానము. ఇచ్చట రావణుడు పదునాలుగువేల రాక్షసుల నుంచినట్లు చెప్పినాడు. (అర. 36-౧౫)వీరలను రాముడు నాశనము చేసెనని తెలిసి బలశాలులైన రాక్షసులను ఎనమండుగురిని తిరుగా పంపించినాడు. (అర. 38-౧౮, ౨౦) గాన జనస్థానము ఆర్యులతో దగ్గరగానుండి పోరాడుటకు రాక్షసులచే ఏర్పరుపబడిన నెలవయని స్పష్టమగుచున్నది.

జనస్థానమను పదమునకు జను లుండే స్థలమని యర్థము. ఆ జను లెవరంటే రాక్షస జనులు. ఇట్లు చూచిననూ కొండపైనున్న రాక్షసులకు నెలవయిన స్థానమని కన్పించుచున్నది.

కొండలపైనున్న వారు పల్లపుప్రాంతముల కు దిగువ యని చెప్పుట సహజమే. విశాఖపట్టణపు ఏజన్సీప్రాంతములయం దున్న వారు. విశాఖపట్టణము మొదలైన పల్లపుగ్రామాల కు వెళ్లునప్పుడు దిగువకు వెళ్లుదుమని చెప్పుదురు. తిరుపతికి వెళ్లువారు కొండదిగువనున్న పట్నములో బసచేసి మరి కొండయెక్కవలెను. ఈ కొండదిగువ నున్న పట్నమును దిగువ తిరుపతి యని పిలుతురు. కాన లంకలోనున్న వారికిది దిగువ. 'లంకా'యను పదము వచ్చిన భాషలో 'జైతాక్' అనగా 'దిగువ' సంస్కృతములో 'జనస్థాక్' అని సులభముగా నగును.

ఈజనస్థానసామీప్యములోనే 'జటాయు' వనే యొకవ్యక్తి యుండెను. ఇతను 'పితృసఖా ఒహం' అని రామునితో జెప్పెను.

'ఉవాచ వత్స! మాం విద్ధి
వయస్యం పితు రాత్మనః.'
అర. ౧౪-౩

గాని రామునితండ్రికి తానెట్లు స్నేహితుడా యెనో ఎచ్చటనూ చెప్పబడలేదు. సీతాన్వేషణముకొఱకై వెళ్లిన వానరులు సీతను గానలేక సముద్రపుతీరమున గూర్చొని దుఃఖించుచుండగా, సంపాతి విని, "నాయనా! జటాయువు దశరథున కెట్లు స్నేహితుడాయెను?" అని ప్రశ్నించెను.

తస్యైవచ మమ భ్రాతు స్సఖా దశరథః కథమ్.
అర. ౫౬-౨౪

వానరులు దానికి జబాబు చెప్పక తిరిగి అలాగుననే చెప్పుదురు.

"రామస్య తు పితు ర్మిత్రం
జటాయు ర్నామ గృధ్ర రాట్."
అర. ౫౧-౯

దశరథునికి జటాయువునకు స్నేహము జరిగిన ట్లెచ్చటనూ చెప్పలేదు. రామునికే ఇతను విశేషస్నేహితుడు. సీతను రావణునినుండి తప్పించుటకుతనప్రాణమునుగూడనిచ్చివేసెను. కాన 'పితృసఖా' అనుదానికి ఏమిసందర్భము గానరాదు. 'జటాయు' అనుపదమున కిది అర్థమేమో. ?

సవరభాషలో 'యువ' అంటే తండ్రి; 'జటా'అంటే జట్టు. 'జటాలే' అంటే'జట్టుగా' యని యర్థము. సవరులభాషలో 'ఆ' షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయము. ఇదిచేర్చిననూ 'యువా' యనుపదముమారదు. కాన'జటా + యువా' అనగా తండ్రికిజట్టు (వాడు); ఇది 'జటాయు' అయినది.

ఆర్యులకు రాక్షసులకు కలహకారణమైన దండకారణ్యమువిషయమైచర్చచేతము. దండకారణ్య మనగా దండునియొక్క అరణ్యమని అర్థముదీసి దీని కీపేరు వచ్చుట కొకగాథ ఉత్తరకాండలో జెప్పియున్నది. దండుడనే రాజుదట పూర్వ మీప్రదేశము. శుక్రకూతునితడు చెరబట్టెనట. అదితెలిసి రాక్షసగురువు దండుని శపించగా వానిరాజ్యమెల్ల జంతుజాల రహితమై భస్మమయ మైనదట.

"సప్తరాత్రేణ రాజా ఽసౌ
సభృత్య బలవాహనః,
పాప కర్మ సమాచారో
వధం ప్రాప్స్యతి దుర్మతిః.
సర్వసత్వాని యాని హ
జంగమ స్థావరాణిచ,
సర్వేషాం పాంసు వర్షేణ
క్షయః క్షిప్రం భవిష్యతి.
దండస్య విషయో యావత్
తావద్వ నసమాశ్రమమ్;
పాంసు భూత మివాకస్మాత్
సప్తరాత్రా ద్భవిష్యతి.
... ...
తదా ప్రభృతికాకుత్స్థ
దండకారణ్య ముచ్యతే."

జంతువులు, స్థావరములు లేవట; భస్మమయమైనదట. శ్రీమద్రామాయణమందు అరణ్యకాండలో దండకారణ్య మెట్లు వర్ణింపబడియున్నదో పరిశీలించిచూతము. మొదట ఈయరణ్య మెచ్చటనుండి ఎంతవర కున్నదో తెలిసికొనవలెను.

అత్రిమహాముని యాశ్రమమును వదలి కొంతదూరము వెళ్లునరికి దండకారణ్య మారంభమాయెను.

"ప్రవిశ్యతు మహారణ్యం
దండకారణ్య మాత్మవాన్."
అర. ౧-౧

ఇచ్చటనుండి ప్రయాణము చేసిచేసి ఆశ్రమమునుండి యాశ్రమమునకు వెళ్లివెళ్లి తుదకు పంచవటిలో బసచేసియుండిరి. అచ్చట సీతను రావణుడు యెత్తుకొనిపోగా, సీతను వెదకికొనుచూ వెళ్లి చావసిద్ధమైన జటాయువును జూచి అతనిని దహనము చేసి కొంతదూరము వెళ్లునరికి దండకారణ్యము వదలి క్రౌంచారణ్యము ప్రవేశించినారట.

తతః పరం జనస్థానా త్త్రిక్రోశం
గమ్య రాఘవౌ;
క్రౌంచారణ్యం వివిశతు
ర్గహనం తౌ మహౌజసౌ."
అర. 3-౫

గాన అత్రి ఆశ్రమమునకు సమీపమునుండి జనస్థానము దాటి మూడుక్రోశములు దూరమువరకూ ఈదండకారణ్యము వ్యాప్తమైనది. ఈప్రదేశము యెన్నియోభాగములుగా ఋష్యాశ్రమములనుబట్టి విభజింపబడినది.ఒక్కొక భాగముయొక్క నైసర్గికరూపములను బరిశీలించిన మొత్తముపైన యావత్తు ప్రదేశము యొక్క నిజస్వరూపము తేలును.

మొట్టమొదటే యొక తాపసాశ్రమమున్నది. ఇదిట

"శరణ్యం సర్వభూతానాం
సుసమ్మృష్టాజిరం తదా,
మృగై ర్బహుభి రాకీర్ణం
పక్షిసంఘై స్సమావృతమ్."
అర. ౧-3

మృగగణములు, పక్షిసంఘములు గలవంతమైన ప్రదేశము గాకపోతే యెట్లుండగలవు? దీని నతిక్రమించి వెళ్లగా విరాధుని కునికిపట్టైన యడవి యున్నది. ఇది.

"నానామృగ గణాకీర్ణం
శార్దూల వృకసేవితమ్.
ధ్వస్తవృక్షలతాగుల్మం
దుర్దర్శ సలిలాశయమ్."
నిష్కూజనానాశకుని
ఝల్లి కాగణనాదితమ్."
అర. ౨-౨,3

ఈవర్ణిన జూచిన వర్షాధికముగల ఉష్ణప్రదేశములయందుండే కీకారణ్యముగా దోచుచున్నది. ఇచ్చట విరాధుని చంపి శరభంగాశ్రమమునకు వెళ్లిరి. ఇచ్చటనుండి వెడలిపోవుచుండెను. ఆవెళ్లుచున్న ప్రదేశములో పెక్కుయేళ్లను దాటునట."

"స గత్వాదూర మధ్వానం నదీ స్తీర్త్వా బహూదకాః."

తరువాత ఒక పెద్దకొండ యున్నదట. దీనిని దాటి వెళ్లగా వివిధములగు వృక్షములు గల అరణ్యమును ప్రవేశించిరట. ఇచ్చట సుతీక్ష్ణాశ్రమమున్నది. ఈప్రదేశములో అనేకులు

ఋషులున్నారట. మూలములకు ఫలములకు లోపము లేదట.

"అయమేవాశ్రమో రామ
గుణవాన్ రమ్యతా మిహ,
ఋషిసంఘానుచరిత స్సదా
మూలఫలాన్వితః."

అర. ౯-౧౫

గనుక రామలక్ష్మణులు సీతతోగూడ నిచ్చటనే నివాసముండిరి. ఈవిధముగా అనేకాశ్రమములున్నవట. వాటిని చూచుటకు రామలక్ష్మణులు సీతతోగూడ వెళ్లిరి. ఆప్రదేశమెటులున్నదంటే:

"ఫుల్లపంకజకిషండాని ప్రసన్నసలిలాని చ,
కారండవవికీర్ణాని మయూరాభిరుతాని చ;
సప్రాజ్యఫలమూలాని పుష్పితాని వనానిచ,
ప్రశస్త మృగయూథాని శాంతపక్షిగణానిచ."

అర. ౭-౧౬,౧౭

జలాశయములతో నిండి ఫలవంతమైన ఈప్రదేశములో పదిసంత్సరములు గడపెను.

"తదా సంవసత స్తస్య
మునీనా మాశ్రమేషు వై
రమత శ్చానుకూల్యేన
యయు స్సంవత్సరా దశ."

అర. ౧౧-౨౭

తిరిగి సుతీక్ష్ణాశ్రమమునకు వచ్చిరి. ఇంతకాలము వీరు తిరుగుచున్న నిర్మలోదకజలాశయములు నదులుసరస్సులు,కొండలపైనుండి కుప్పిగంతులు వేయుచు వచ్చుచున్న సెలయేళ్లతో నిండి ఫలవంతమై వాసయోగ్యమై యుండెనట

సుతీక్ష్ణునియొద్ద సెలవు పుచ్చుకొని అగస్త్యమహర్షి దర్శనము కొరకై దక్షిణముగా వెళ్లిరి. ఈమధ్యప్రదేశ మిట్లు వర్ణింపబడినది:

"స్థలీప్రాయే వనోద్దేశే పిప్పలీవన శోభితే;
బహుపుష్పఫలే రమ్యే నానాశకుని నాదితే;
పద్మిన్యో వివిధా స్తత్ర ప్రసన్నసలిలా శ్శివాః,
హంసకారండవాకీర్ణా శ్చక్రవాకోపశోభితాః

అర. ౧౧-౪౮,౪౯

అగస్త్యాశ్రమము 'రమణీయో వనోద్దేశే బహుపాదపసంవృతే' యందున్నది. అగస్త్యుని సెలవుపుచ్చుకొని పంచవటికి వెళ్లి అచ్చట పర్ణశాల గట్టుకొనినారు. ఈస్థలమునకు సమీపమున నే గోదావరి యనునది యున్నది. దీనికి సమీపములో ఖరుడు మొదలైన రాక్షసులు నివసించి యున్న స్థలము.

ఈప్రాంతమంతయు దండకారణ్యమని ఇదివరకే తెలిసికొంటిమి. ఈపైన ఉదహరించిన వర్ణనలవల్ల ఇది పశుపక్షిమృగాదులు లేని భస్మభూయిష్ఠమైన ప్రదేశము గాదనియు జలసమృద్ధిగలిగి ఫలవంతమైన గుల్మలతావృక్షాదులచేతను, పశుపక్షులచేతను నిండి జనులకు వాసయోగ్యమైన దేశమనియు తెలుచున్నది. ఉత్తరకాండలోని గాథకును దీనికిని ఎంతభేదమున్నది? ఈ రెండు ఒక్కవాల్మీకియే వ్రాసియున్న ఇట్టిభేద ముండునా? కాన అరణ్యకాండలోని వర్ణన వాల్మీకి వ్రాసినది.

ఉత్తర కాండలో జెప్పిన కారణము తప్పైతే ఈప్రదేశమున కీపే రెట్లు వచ్చి యుండును?

1, బంగారు పూసలు. 2, రాతి పూసలు.
(త్రవ్వకమందు సంపుటమున దొరకినవి)

3. [illegible]తవనమున [illegible]స్తూపమునందు దొరకిన
[illegible] సంపుటము. (Reliquary)

4. బోధిసత్వ విగ్రహముయొక్క పీఠము. [illegible]

1 జేతవనములోని
యొకపతకము మట్టిలోఁజేయఁబడినది.

2

శ్రావస్తికుత్తరమున కశ్యపగ్రామమున
దొరకిన శిల్పనిధానము.

3. జలపాత్రము. జేతవనమున
దొరకినది

పైనజూపిన వర్ణనలవల్ల దండకారణ్య ప్రదేశములో జలసమృద్ధి గలిగినట్లు స్పష్టముగా నగుపించుచున్నది. కాన దీనిపేరు ఈస్వభావమును దెలుపునదై యుండవలెను.

సవరభాషలో "దాఁ" అనగా నీరు; 'డాక్' అనిగూడ నందురు. సవరభాషా సంబంధములైన మూండారీ మొదలైనఅన్ని భాషలలోనూ నీటికి 'డాక్' అనియే అందురు. విశేషము నీరు అని చెప్పుటకు దాఁ-డాక్. విశేషఫలచన యనిచెప్పుటకు 'ఫలఫలాచన' అనిచెప్పినట్లుగానే 'దాఁడాక్' అగును. దీనికి షష్ఠీవిభక్తి ప్రత్యయమైన 'అ' చేర్చిన 'దండకా' అగును. ఇది 'విశేషనీటియొక్క' యని అర్థమగును. దండకా + అరణ్యముఅంటే విస్తారము నీరుగలిగిన అరణ్యమని యర్థము. ఈయర్థము పైవర్ణలకుసరిపోవుచున్నది. కాన 'దండకా' అనేది సవరభాషనుండిఉత్పన్నమైన పదము.

క్రౌంచారణ్యము దాటి వెళ్లగా 'కబంధుడ'ను రాక్షసుడు గనిపించెను. వీనికి సహజమైన గుణము లేమీ కనపడవు. కాని ఈ పేరు 'బండ' అనుపదముతో సంబంధించినట్లు కనబడుచున్నది. తెనుగులో 'బండ' అంటె పెద్దరాయి. తెలివిలేని మనుజునకు 'బండముండాకొడుకని' అనుట వాడుకైయున్నది. సవరభాషలోగూడ ఈపదము ఉన్నట్టు ప్రస్తుతము దొరకు వాక్యావళీలు (Vocabularies) లో నగుపడకపోయినప్పటికి కొన్ని స్థలనామములలో ఈమాట కనిపించుటవల్ల సవరలుగూడ నీపదమును ఈయర్థముతో వాడినట్లు కనిపించుచున్నది. కావున దారిలో నడ్డముగా వీడుండుటవల్లనూ, అత్రోవను బోవువారికి కష్టము గలుగజేయువాడగుటవల్లను, తుదను గోయి త్రవ్వి తిరుగ ద్రోయబడినవాడగుట చేతను వీనినామము 'బండ' యనుదానితో సంబంధించినట్లు కనబడుచున్నది.

వీనివద్దనుండి రామలక్ష్మణులు సంపా తీరమునకు వెళ్లిరి. సంపాసరస్సులో వెన్నముద్దవంటిపక్షులు లున్నవని కబంధుడు చెప్పినాడు.

"ఘృతపిండోపమాఁ స్థూలాం
స్తాఁ ద్విజాఁ భక్షయిష్యథః."
అర. ౭౩-౧౪.

ఇవి భయము నెరుగవు గాన మనుష్యులను జూచి యెగిరిపోవట.

"నోద్విజంతే నరా న్దృష్ట్వా
వధస్యాకోవిదా శ్శుభాః."
అర. ౧౩-౧౪.

ఇవి ఎన్నడూ కొట్టబడుట నెరుగకపోతే 'మీరు తినెద'రని కబంధు డెట్లు చెప్పగలుగును? అచ్చటివారు వాటిని చంపి తినకపోతే వాటిని తింటారని యెట్లు చెప్పెను. కాన మనుష్యులను జూచి భయపడి యెగరిపోలే వంటే యెగురశక్తిలేదని మృదువుగా చెప్పుటయే. ఇట్టిపక్షులు మరెచ్చటనూ ఉండినట్లు చెప్పలేదు. గాన ఈసంపాసరోవరము ఈపక్షులకే యునికిపట్టు. కాన ఈపక్షులనుండి ఈసరస్సుకు పేరొచ్చి యుండవలెను.

పక్షుల వర్ణమునుబట్టి చూడగా నివి బాతులవలె దోచుచున్నది. వెన్నముద్దలవలె

స్థూలముగా నుండి యొగురలేని సకారము భాషలే. సవరభాషలలో భానుకు 'సంసా' అందురు. ఇతర ముండారీభాషలలో హంస యను సంస్కృతపదమునే యుపయోగించినారు. కాని ఒక్క సవరభాషలోమాత్రమే మామాట ఇంకనూ నిల్చియున్నది. ఈ 'సంసా' నే 'హంసా' అయినట్లు ఊహించుచున్నది. ఏమనగా సంస్కృతపదము 'హంస' ఈ 'సంసా' పదము. 'హంస' ఈ 'సంసా' పదమునుండి ఉత్పన్నమైనది. కొన్నిభాషలలో 'స' అనుస్వరమునకు బదులు 'హ' వాడుట గలదు. విశాఖపట్టణపు కొండలలోని దేశీయులు 'పాసి'-తెనుగు నీరుకి 'హాసి' అందురు. కన్నడములో 'స'కుబదులు 'హ' ఉపయోగించుట అందరికి తెలిసినదే. కాన 'సంసా', 'హంసా' అయినది. కాని విశ్వ... 'హంస' కన్నడదేశములోని పక్షిమును కాదు. ఈ విధముగా బట్టిచూచిన 'సంసా' అన్నదే యుండవలెనని జననామునకు. 'హంస' పలుకుటకు కష్టమని 'హంస' అయినది. చాలకాలముగా 'సంసా' లోనుండి 'హంస' ఉత్పన్నమైనది యని తలంచుచున్నది. (ఎడిటరు)

పండ్లబేరము

[లోహితశర్మ]

వాడు కాలకించి, వారడి కసిపెట్టి, విత్తనాలు, విలువ, వినికిచూచి
వాలువిలుగలుగు, సర్తకమనిసేతు, సమ్మకాలు, మూటసమ్మకాలు.

ఉ. భోజన సేతురా ? గుచికిపన్నా చిద సీమపసంము, పాదికీ
"రాజు "కు టోపిచేసి, మన రావుదొరో శ్లోకయంటు పెచ్చి మా
మోజుగ పెంచిరండి, సంబమూలల బాకిసదండి, నేనురి
వ్వాజుగ చేట గుత్తగొని, వందలు నోటును దెచ్చి గొప్పమా
రాజులకమ్మి నాలుగువరాలు గణించి బరింతు పొట్ట, ఆ
వాడిబినాశమై పలుకబారని బెట్టలు తట్టకెత్తి, నో
నాజుకు పేరో పెట్టుకొని నాసి రకాలను సొమ్ముచేసి, ఆ
రోజుకురోజు కాయికము రోతనిపించిరి బేరగాళ్లిలె
క్కా జమ లేదు, గొప్పయదికాపులముందట, " డచ్చికోరురీ
వాజలు, మాటలమ్ముదురు పట్టిదగా " యనిపించి, రాళ్లతో
వేజత సెయ్యకండి, సిసలే, యసలే నసలేని జాతులే.

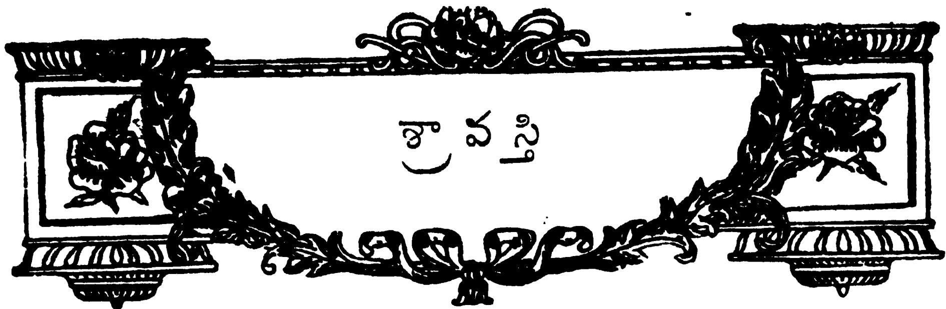
సీ. కుప్లమాటన రాదు కొమ్మంటుమచ్చండీ, పట్టితే దనముట్టి పటుసుమండి
మూసూసి మొగమిట్ట ముసుచుతారేమండి, కడిగితే సొసకంపు కాసమండి
నమ్మపై కాసింత చిలికితే మాడండీ, క్లోనముట్ట దుకుండ కసరకండి
పంపంట ససిలేక ఎరగాజేసండీ, పట్టిముంచితె మాకు కష్టమండి
ఆ. అద తెనగాయకాని దూరుచాలుడ కొద్ది, గొప్పటెంక పుల్పు తప్పదండి
కోసి కకండి మీరుకొసస తీసపార, మొంపకండి, గంపముత్తిపొండి.

సీ. సేమసందమ్లు చమటాసీచి గలించి, సప్పైన చోటుల కుదాగుసేసి
సాజాతి కాజాతి చేరి సూటిగ నాటి, మట్టిచిసోకుండగా గుట్టుతొ ఉంచి
పటిగదాసనోక్లి బసకుండ కట్టబా, పసగసేసి దప్పబాసుమ్మలు తగిలి
నాడే సరిసమైన జాడే తోచినదానే, సరిసపుష్పిగ పోటిపంట చేసి
ఆ. పెంచినోడు జాతి మంచిచెడ్డలుచూచ్చి, గుంపుగాని గుస్సిగాల్ల కాడ
తెచ్చిమాకిస్తిరకు ఎగనమ్మమారేం, చెప్పండి, ఆటికి పుట్టకేంది?

సీ. ఇసులామువోట్లలో నిమ ముద్దనుసంపదు, జట్టిచేసిన సుబ్బి కెట్టిగనుగ
బంగాళిని నకని వాగిని పల్లిదా, ముంచెస్తు నచ్చిన్యా మంచినోడె
కరాకటిచింటులు కలిగెల్పుతో పెట్టు, దోచుడె రెడ్డియ్య దొడ్డినోడు
పెనరసానిపేయ పెట్టి గడించునా, రామయ్య శాసగి రాసమునిచ
ఆ. అయిన నిసకు తెచ్చి, అసలు దరలకిచ్చి, పలుకుబడిని గన్న పాతకాపు
పిలిచియున్నగాని పలచనై పోనాము, మాయకాలమూరి మాయపజలు!

సీ. సేమంటి లనగాని మామిళ్లపిల్లి వాడు, రిరుచుకుండి బుట్టివిప్పెసిరు .
నాటురకాలంటె నోటబెట్టరు రాను, వోరి సేమరకాల కూయతారు
చచ్చోపుచ్చో సేమనరుకంటె తమకిచ్చు, పాటని కొంటారు కూటమోరు
సీమసెప్పము చీకుతోనుంటారు, అంతగొప్ప మహాత్మ్యములోను
ఆ దేశవాళి శాన తీపంట, గొప్పంట, సీమజాతి నట్టిజిడినంట
మీరు తెలిసినోరు, ఆదుపుల్లాయలా, శానబేరం, మునిక సాగిపొండి.

శ్రావస్తి

(ఒకప్రసిద్ధపురాతన బౌద్ధనగరమును తత్సంబంధమగు కొన్ని కథలును)

కే. నరసింహాచార్యులు గారు

శ్రావస్తి బౌద్ధులపరిభాషయందు సుప్రసిద్ధనగరములలో నొకటి. ఇది యుత్తరకోసలదేశములో అయోధ్యానగరమునకు ఉత్తరమున సుమారు 56 మైళ్లదూరమున నున్నది. దీనికి ఉత్తరపుదిక్కుగా ప్రవహించుచుండిన 'రప్తి' నది, శిథిలావస్థనొందిన పిదప నీనగరమునందు ప్రవహింపనొల్లక కొంచెము తనమార్గమును మరింత యుత్తరమునకు త్రిప్పుకొని ప్రవహించుచున్నది. ఆకారమున శుక్లపక్షసప్తమినాటిచంద్రునిబోలిన యీనగరమునకు, వ్యాసము కొంచెము ఎక్కువగలిగి, 11/3 మైళ్లపొడుగై, 'రప్తి' నదియొక్క పూర్వమార్గమునకు సమాంతర (Parallel) మై యొప్పుచున్నది. నగరముయొక్క చుట్టుకొలత సుమారు 3¼ మైళ్లు. నగరముయొక్క ప్రాకారము ప్రస్తుతము 25 అ. మొదలు 50 అ. వరకు భేదించుచుండు ఎత్తు కలదై కానుపించుచున్నది. ఈశాన్యమున 'రప్తి' నదియు, పక్కనభాగములకొకయగడ్తయు రక్షకములై యుండియుండవలెను. ఆవరణము లోపువనను అనేకస్థూపములును, బురుజులును ఉండినట్లు చిహ్నములు కలవు. బుద్ధునికాలమున నత్యున్నతస్థితియందుండి ఆయనపాదధూళివల్ల పవిత్రమయిన శ్రావస్తినగరము బుద్ధునియనంతరము 11వ శతాబ్దమునాటికి మిక్కిలి క్షీణించి శిథిలమై వైశాల్యమునందు చిన్నదై యుండినందున ఉత్తరహిందూస్థానమున క్రీ. శ. 637 సం॥న యాత్రసల్పిన చీనాదేశయాత్రికుడగు హి. వెన్‌త్సాంగ్ ఈప్రదేశమును దర్శించి అప్పుడు దీనిని నగరమని చెప్పుటకు దోచక శిథిలావస్థయందుండు 'అంతఃపురమని' లేక 'రాజభవన' మని వర్ణించెను.

2. శ్రావస్తి పురాణప్రసిద్ధి జెందిన నగరముగూడనైయున్నది. సూర్యవంశమున జన్మించిన పరగియు నరాజగు యువనాశ్వుని పుత్రుడు శ్రావస్తుడు దీనిని నిర్మించెను. వాయుపురాణమున నీనగరమును శ్రీరాముని పుత్రుడగు లవుడు పాలించెనని చెప్పబడియున్నందున నిది ఆయుగమునందుగూడ అయోధ్యారాజ్యములో జేరినదై యుండెనని తెలియుచున్నది. మరల నీనగరము భారతయుద్ధానంతరము పునర్నిర్మితమై ప్రవేశించిన పిదప. మహాకోసలుడను రాజుయొక్క కుమారుడగు ప్రసేనజిత్తుని ముఖ్యపట్టణమై యుండెను. ప్రసేనజిత్తు బౌద్ధమతము నవలంబించి బుద్ధునకు కాప్తమిత్రుడును అనుగుడై యుండెను. కాని ప్రసేనుని కుమారుడు విరూఢకుడనువాడు శాక్యవంశద్వేషియై వారి రాజ్యనాశనము కావింప బద్ధకంకణుడై తన్మూలమున తానుగూడ నశించెను.

3. మరలకాలచక్రపరిభ్రమణగతిమై శ్రావస్తికిని బుద్ధునియనంతరము ఒకశతాబ్దము తిరుగాతి ననగా బుద్ధునకు 5 శతాబ్దములనంతరము విక్రమాదిత్య పాలితమగుచు ప్రపంచనాటకమున గనబడుచున్నది. విక్రమాదిత్యుడు బౌద్ధమతద్వేషి. ఇతనికాలమున బౌద్ధగ్రంథమగు విభాషాశాస్త్రకర్తయగు మనోర్హితుడు మతవాదమున బ్రాహ్మణులచే పరాజితుడై యాత్మహత్య కావించుకొనెను. విక్రముని యనంతరము మరల మనోర్హితుని శిష్యుడు వసుబంధునిచే బ్రాహ్మణులు లోడింపబడిరి. తదనంతరము అనగా క్రీ. శ. 275-319 వరకు శ్రావస్తి మగధలోని గుప్తవంశపురాజులకు లోబడియుండెను. గుప్తుల క్షీణ

వేళతో శ్రావస్తియు క్రీ. శ. 4000 మొదలు క్షీణదశను పొంద నారంభించెను.

4. శ్రావస్తి యుండినప్రదేశమునకు ప్రస్తుతము సాహేత్ మాహేత్ అని పేరు. ఇందు మాహేత్ శ్రావస్తినగర ప్రాకారములోని భాగమును, సాహేత్ నగర బహిఃప్రదేశమున జేతవనమను భాగమును నై యున్నది. జేతవనమునకు రావలెనన్న శ్రావస్తియొక్క నైరృతి మూలనున్న ద్వారమునుండి సుమారు ½ మైలు రావలెను. నగరమున నంతటను ననేకస్తూపములును ఆలయములును, కూపములును ఉండినట్లు వాటిశిథిలీభూతభాగములు కలవు. ఇందు ముఖ్యమైనవి రాజగు ప్రసేనజిత్తుని భవనము, మంత్రియు, జేతవననిర్మాతయు, అనాథపిండదుడను సార్థక నామాంతరముగల సుదత్తుని గృహస్థూపములు, అంగుళీమాల్యుల స్తూపము, జేతవనము, గంధకుటి, కోశాంబకుటి, శోభనాథ (జైనా) లయము, ఇంకకొన్ని కూపములును నై యున్నవి.

5. జేతవనము హిందూదేశమున మిగుల ప్రసిద్ధిచెందిన అష్టబౌద్ధవనముల (ఆలయములు)లో నొకటియై యుండెను. దీనినిగురించి చిన్నకథ సింహళశిల్పచిత్రములలో నిట్లు వ్రాయబడియున్నది.

బుద్ధుని జీవితకాలమున శ్రావస్తికి ప్రసేనజిత్తుడు రాజై యుండెను. ఆయన బౌద్ధుడు. మీదు బుద్ధునికాప్తమిత్రుడును శిష్యుడునై యుండెను. అట్టిరాజునకు సుదత్తుడను మంత్రి యుండెను. సుదత్తుడు సదార్ద్రహృదయుడు, గొప్ప దానశీలుడు. అనాథజనుల కెంతయు పోషకుడునై యుండినందున నితనికి అనాథపిండదుడను సార్థకనామము కలదు. ఇతడుకూడ బుద్ధశిష్యుడు. శ్రావస్తియందు జేతుడను రాకొమరునికి ప్రీతిపాత్రమగు వన మొకటియుండెను. ఆవనము 1000 మూరలు పొడవును అంతియ వెడల్పును గలది. బౌద్ధుని గౌరవార్థముగా నొకగొప్పమఠమును కట్టించవలయునని సంకల్పించుకొని సుదత్తుడు దాని కనువగు ప్రదేశము వరసి మరియొందును కానక తుదకు జేతునివనమును తనకియ్యమని కోరెను. ప్రాణసమానమగు వనమును ఇతరుల కిచ్చుట కిచ్చగించనివాడై దుస్సాధ్యమగు మూల్యమును గోరిన యెడల వనమును కొనునాశను వదలుకొందురను నూహచే తోటయందంతటను నేలనుమూయుటకు కావలసినన్ని 'మసురణము' (బంగారునాణెము) లను మూల్యముగా కోరెను.

ఎంతగొప్పమొత్తమునైన నిచ్చుటకు సిద్ధముగా నుండిన సుదత్తుడు మూల్యమునకు వనమును ఇచ్చెదనని జేతుడుచెప్పగానే ధనమును తెచ్చి తోటలోనియున్న చెట్లను పెకలించినాణెములను నేలపైపరపించెను. (మామిడి, చందనముచెట్లనుమాత్రము పెకలింపక విడిచెను.) అట్లు పరచిన నాణెములు సుదత్తు (అనాథపిండదు)ని కోశాగారము లేడింటినుండియు దీయబడి 18 కోట్లు లెక్కయయ్యెను. ఇంతతో నేనుదీయక పెల్లగింపక విడిచిన వృక్షముల స్థలమునుగూడ లెక్కకు చేసికొని గూర్చలమునకు కావలసిన ధనమునుగూడ కోశాగారమునుండి దీయ నాజ్ఞాపింపగా జేతు డానందాతిశయమున మేను మరచి బుద్ధునియందొక నూతనగౌరవ మంకురింప సుదత్తునితో ధనకాంక్ష నాకక్కర లేదనియు తనవనమును ఉచితముగా నిచ్చెదననియు జెప్పెను. కాని మొదట చెప్పిన ప్రకారము మాట చెల్లించుకొనక తీరదని సుదత్తుడు ధనము నిచ్చి వనమును దీసికొని యందొక విహారమును మఠములను గట్టించెను. విహారమును జుట్టి గురువులకు నివేశనములును పుష్పఫలయుతములగు వనములును కలవు. జేతవనమునుచుట్టి 18 అ. ఎత్తుగల ప్రాకారము కలదు. ఈ ప్రాకారమునకు చేరి నలుపలకూడ ననేకవిహారములు, వనములు, తటాకములు వేర్వేరు ప్రాకారములతో గూడుకొనినవి కలవు. సుదత్త నిర్మితమగు నీవనమునకు మరింత శోభ నిచ్చుటకు జేతుడు తనవనమును విక్రయించిన ధనమంతయు వెచ్చించి జేతవనమునకు నలు వైపులను ఏడంతస్తుల మేడలను కట్టించెను. ఈ మేడల యందన్నింటిలోను అహోరాత్రములు తెరపిలేక ధూప దీపములు శోభిల్లు చుండెడివి. జేతవనమున (అనాథ పిండదవనమున)కు తూర్పునను ఉత్తరమునను రెండు ద్వారములు కలవు. ఇందు తూర్పుద్వారమునకు రెండు ప్రక్కలను * 70 అ. ఎత్తు స్తంభము లుండినవట. ప్రస్తుతము వీటిపటములుమాత్రము నిలిచియున్నవి.

* హియన్‌త్సాంగు లిఖితమగు గ్రంథమున నిట్లు వర్ణింపబడియున్నది.

గలవాడై బయలుదేరెను. శాక్యులు తమనగరమును కపిలవస్తు బహిర్భాగమున బుద్ధదేవుని యాదరణార్థమొక గొప్పభవనమును గట్టించి యుండిరి. విరూఢకుడు కపిలవస్తు నగరమును సమీపించి యాభవనమునందు తన పరివారముతో విడియగా లోకోత్కృష్టుడగు బుద్ధుని కొరకు గట్టింపబడిన యాభవనమునందు హీనకులజసంజాతుడగు విరూఢకుడు విడియ నర్హుండు కాడని వానిని తరిమివేసిరి. ఈయవమానమును సహింపక మనసుననే యుంచుకొని తాను రాజ్యాధికారమును బొందగనే తన పూర్వవైరమును దీర్చుకొనదలంచి గొప్పసైన్యముతో కపిలవస్తుపై దండెత్తెను. అప్పుడచ్చటపొలములయందు కృషికర్మములయందు తత్పరులైయుండిన 4గురుశాక్యవీరులు విరూఢకుని సేనల నెదిర్చి మహాపరాక్రమున బోరి వారిని బారదోలి జయజయ ధ్వనులతో నగరమును బ్రవేశించిరి. శాక్యుల సత్యాగ్రహ దీక్షకు విరుద్ధగ దురాగ్రహ దీక్షను వహించి విరూఢకుని సైన్యముల నెంతాడిగని యా నలుగురు శాక్యవీరుల నభినందించుటకు మారుగ పురమునుండి వెడలనడచిరి. ఇట్లు పురమునుండి వెడలగొట్టబడిన నలుగురు శాక్యవీరులును క్రమముగా ఉత్తరాభిముఖులైపోయి 'బమ్యాను' 'ఉద్యాన' 'హిమతల' 'శాంబి' యను 4 దేశములకు రాజులై పరిపాలించుకొనుచుండిరి.

విరూఢకుడు మరల నొకసారి కపిలవస్తుపై దండెత్తెను. ఈమారు సత్యాగ్రహ దీక్షవహించిన శాక్యులు ఎవరును తన్నెదుర్కొనుటకు రామి నిరాటంకముగ వారినందర జంపి తనజయచిహ్నముగా 500 శాక్యకన్యలను రాణులుగ దేవకన్యలనువలె చెఱబట్టి తననగరమునకు కొంపోయెను. ఈకన్యలను తనమహిషుల గమ్మని నిర్బంధించగా మానమే ప్రాణముగా దలంచు నాధీరలు విరూఢకుని యాజ్ఞోల్లంఘన మొనర్చిరి.

భగ్నాశుడైన విరూఢకుడు కామాంధకారమగ్నమానసుడై నిష్కరుణుడై వారినందరిం జంప నుత్తరువు చేసెను. అదేవిధముగ రాజసేవకులు 500 శాక్యకన్యలకును కరపాద ఖండనమొనర్చి వారినొక యగాధకూపమునందు బడద్రోసిరి. ఇచ్చటనే యొకస్తూపము వెలయుచున్నది. ఈదారుణ కృత్యము నెఱింగి బుద్ధుడాకన్యల దర్శించి వారికి సదుపదేశము నొనర్చి దుఃఖదూరులను మోక్షగాములను జేసెను. తర్వాత తన దుష్కృత్యఫలముగా విరూఢకుడు సప్తరాత్రములకు దగ్ధుడగునని యనాగతము నెఱింగించెను. అదేవిధముగ నేడవనాటికి తనసకల బంధువులతోగూడ విరూఢకుడు దగ్ధుడయ్యెను. ఈప్రదేశము విరూఢకకూపమని ప్రసిద్ధికాంచి వెలయుచున్నది.

అంగుళిమాలాస్తూపము

అంగుళిమాల్యులు శ్రావస్తిలోని యొక చోరసంఘమువారు. జనులపీడించియు చంపియు వారి ధనాపహరణమువల్ల జీవయాత్ర సలుపు కఠినహృదయులు. వారికి మానుషభీతియు, అంతకుముందే దైవభీతియు లేదు. వారు చంపినమనుజుల యంగుళులను మాలగా తలలయందుధరించు నియమముకలవారు కాన వారికి అంగుళీమాల్యులను సార్థకనామము కలదు.

ఒకసమయమున వారి నాయకుడు తన యంగుళీమాలకు వ్రేళ్లు కొన్ని కొఱవడినందున తనతల్లినిచంపి యామెవ్రేళ్లను ధరింపసంకల్పించుకొనగా బుద్ధుడిదియెఱింగి యానిర్భాగ్యుని దుర్ణయమునుండి మాన్పనెంచెను. బుద్ధునిచూడగనే అంగుళీమాల్యుడు వీరావేశము పెరుగ బుద్ధుని చంపిన తనకు స్వర్గప్రాప్తి కలుగునని యెంచి తల్లినిచంపుట తర్వాత చూచుకొనవచ్చునని యొక కత్తితో బుద్ధునిపై కురికెను. ఇట్లు తనపైకి వేగముగా వచ్చుచుండిన యా కిరాతునిజూచి బుద్ధుడు మందగమనమున వానినెదురవచ్చుచుండెను. కిరాతుడు సమీపించగనే కరుణామయుడగు బుద్ధుడు "కిరాతా నీవేల యిట్టి దారుణకృత్యములకు గడంగెదవు? నీమనసు కరుగ నేరు గదా? నీవలెనే జనులందరు దారుణకృత్యముల జేయుచున్నారా? వారికి లేనిస్వర్గము దారుణకృత్యముల జేయు నీకుమాత్రము లభించునని ఎట్లు నమ్మెదవు?" అని గంభీరముగను మృదుమధురముగను కిరాతుని మనసు కరగునట్లు పలికెను. చోరుడును తత్క్షణమే చలితమనస్కుడై తన పూర్వకృత్యముల దలచుకొని సిగ్గుపడి బుద్ధుని శరణుచొచ్చి తన్ను ధర్మమార్గమున ప్రవేశపెట్టునట్లువేడుకొనెను. బుద్ధుడును వానికి సద్బోధగావించెను.

కాలక్రమమున తన భక్త్యతిశయమున గొప్పవాఁడై అంగుళీమాల్యుఁడు (వీరి తెగకే అంగుళీమాల్య నామము నిలిచినది) 'అర్హాత్' అను సంఘపదవిని పొందెను.

అప్తనేత్రవనము

జేతవనమునకు వాయవ్యమున నొకయడవి కలదు. ఇందు బుద్ధుఁడు వ్యాఘ్రమార్గ (నడచుట) మేతెంచుట కలదు. ఈప్రదేశముననే ఋషులు తపమొనరించుచుండిరి. ఈదేశభాగమున 500 చోరులుండి చుట్టుపట్లనుండు జనుల బాధించుచుండిరి. శ్రావస్తిరాజు ప్రసేనజితుఁడు వారినందరిని బట్టి వారి నేత్రముల నూడబెరికించి యొకమహారణ్యమున విడిపించి దండించెను. పిమ్మట నాచోరులందరు కన్నుగానక మహారణ్యమునబడి తపించుచు బుద్ధునిగూర్చి పలవింపసాగిరి. బుద్ధుఁడప్పుడు జేతవనమున నుండినవాఁడై తన జ్ఞానదృష్టిచే వారి దీనస్థితి నెఱింగి యొక మందమారుతము వీచునట్లు చేసెను. ఆ మారుతవశమున పరిసరపర్వతములనుండిన యోషధులు కొన్ని చోరుల నేత్రములపై బడఁగా వారంతయు పునర్లబ్ధనేత్రులై బుద్ధుని సమీపమును వేనోళ్ల బొగడి పూజించిరి. ఈవనమునకును తత్కారణమున అప్తనేత్రవనమని పేరు గలిగెను.

గంధకుటి

జేతవనప్రాకారములోని యనేక బౌద్ధాలయములలో నిదియొకటి. దీనియందు ఒకగొప్ప సభామంటపము కలదు. జేతవనమునందు దొరకినదని వ్రాయబడిన బుద్ధుని చందనవిగ్రహ మీగంధకుటియందే యుండినది. గంధకుటియొక్క కుడ్యములు 6 అ. మందముగలవిగా నున్నందున నిదియొక గొప్పభవనముగానుండియుండవలెను. దీని కేడంతస్తు లుండినవట. అహోరాత్రములు ఈభవనమందు దీపధూపము లొప్పుచుండినవట. ఒకనాడు మూషకమొకటి గ్రహచారవశముననీదీపములందు వెలుగుచుండిన వత్తి నొకదాని నోటగరచుకొని గృహమున నితర భాగములయందు పరుగిడుచున్నప్పుడు నిప్పంటుకొని సర్వమును దగ్ధమయ్యెను. జేతవనమున కోశాంబకుటియను మరియొక ఆలయము ముఖ్యమయినది.

చూతవృక్షము (బర్మాదేశ బుద్ధకథలలోనిది)

బుద్ధుఁడొకమారు తా నొకమామిడిచెట్టుక్రింద తన మహిమలను చూపుటకు ఒప్పుకొనెను. ఆయనవిరోధులగు తీర్థికులనువారీసంగతివిని శ్రావస్తికి బహిరంతరములనుండిన చూతవృక్షములనన్నింటిని నాశనముచేయుతలంపున నాటినన్నింటిని క్రయమునకు తీసికొనిరి. కాని నిర్ణీతదినమున బుద్ధుఁడు తన భిక్షాపాత్రమును వాడుకప్రకారముగా గైకొని తనశిష్యబృందములతో పురద్వారమును సమీపించి వచ్చుచుండెను. అదేదినమున రాజుయొక్క తోటమాలి గండంబుఁడనువాఁడు తోటలో పోవుచుండగా నొకమామిడిపండ్లగుత్తిని చూచెను. అది మామిడిపండ్లకు కాలము కానందున ఆపండ్లను రాజునకు అరుదగుకానుకగా సమర్పించిన రాజు సంతసించునని యెంచి తోటమాలి యాపండ్లఁ గైకొని నగరమునకు పోవుచుండెను. మార్గమున బుద్ధుఁ డగుపడఁగా వాఁడు "నేనీఫలములను రాజునకొసగిన నాకు గొప్పబహుమానము లభింపగలదు కాని అది ధనమో ధాన్యమో కాగలదు. బుద్ధదేవునికీఫలముల సమర్పించిన యెడల నాకీదుఃఖభాజనమగు జన్మమునుండి విముక్తికలిగి మోక్షమే లభింపగలదు" అని యెంచి యాపండ్లను భక్తిపూర్వకముగ బుద్ధునికి నివేదించుకొనెను. బుద్ధుని శిష్యుఁడగు ఆనందుఁడు దాని గైకొని, బుద్ధుని కాప్రదేశమున నొకయాసనము నేర్పరచి విశ్రమింపజేసి యాఫలమును తిన నొసగెను. బుద్ధుఁడాఫలమును భుజించి విత్తనమును మరల తోటమాలికిచ్చి, దాని నచ్చటనే నాటుమని చెప్పెను. ఆసమయమున దేవతలచ్చటికి వచ్చియుండి గండంబునికిమాత్రము గోచరించుచుండిరి. బుద్ధుఁడు తనచేతిని కడుగుకొని యానీటిని మామిడిటెంకపై చల్లుమని ఆనందుని కాజ్ఞాపించెను. నీరు చల్లగనే సద్యఃఫలితముగా నొకమామిడిచెట్టు 5 పెద్దకొమ్మలతోను వేలకొలది చిన్నచిన్నకొమ్మలతోను నగరమునకంతయు నీడనొసగుచు 300 మూరల చుట్టుకొలతకలిగి మొలచెను. దానియందు పుష్పములును, ఫలములును సమృద్ధిగనుండెను. బౌద్ధేతరులు (ప్రక్షిప్తవాదులు), ఆచెట్టులోని పండ్లను భుజించగనే మతిభ్రమకలిగి ఇటునటు పరుగులిడ నారంభించిరి. కోసలరాజు తానాచిత్రమును చూడనోచుకొనినందులకు చింతించెను. వృక్షమునకు పామండులవల్ల

నేపాళియు లేకుండునట్లు రక్షింపబడిరి. ఈవృక్షము శ్రావస్తిపట్టణమున జేతవనమునకు ఈశాన్యమున నుండు పూర్వారామము అను తోట నుండినది. ఇప్పటికిని ఇచ్చట నొకమామిడిచెట్టు కలదు.

బుద్ధునికాలమున ఆయనపాదస్పర్శచే పవిత్రమై బౌద్ధులకు పుణ్యభూమియై వెలయుచుండిన శ్రావస్తి బుద్ధునియనంతరము 5 లేక 6 శతాబ్దములకు మతవిద్వేషులు, అయోధ్యరాజులునగు గుప్తసంస్థలచే నన్నివిధముల నవస్థలం బడి నాశమునొంద నారంభించెను. అందువల్లనే ఒకానొకప్పుడు సర్వైశ్వర్యసంపన్నమై యుండిన యానగరము 1½ మైలు పొడవై యుండినను ఫాహియాన్, హియన్‌త్సాంగ్ యాత్రికులనాటికి క్రమముగా క్షీణదశనొంది 200 కుటుంబములుమాత్రము నిలిగియుండినది. హియన్‌త్సాంగ్ తర్వాత మరల క్రీ. శ. 607-648 సం. పర్యంతముండిన కనోజ్ దేశపాలకుడగు హర్షవర్ధనుని సుపరిపాలనక్రింద ఈపట్టణము వృద్ధినొంద నారంభించి 2 శతాబ్దములు వర్ధిల్లియుండెను.

నమ్మకము

మిన్నికంటి గురునాధ కవిగారు

ఉ. నేత్రయుగంబు దేనిం గని చేర్చినచో సఫలత్వ మొందునో?
గాత్ర మొకింత బవిత్రమగుఁ గ్రాలునో యేపురి నున్కి? నట్టిసు
క్షేత్రము కాశికాపురము చేరి త్రిశంకుతనూజఘట్టమున్
జిత్రముగా గనుంగొనుచుఁ జేరితిఁ గార్తిక పూర్ణిమాతిథిన్.

ఉ. నేనటఁ జేరునంతకు జనించెనొ? లేదొ? విభానుబింబ మా
శానిచయంబులం దలమి సాంద్ర తుషారపటావకుంఠమున్
బూని ధరాపురంధ్రి కను పోడిమి మాఁపుటఁ జూడఁ జాలఁగా
లేనయితిన్, దరుల్ స్రవత లేఖల నెల్లెడ రాల్చుచుండెడిన్.

ఉ. గట్టున నెవ్వరేఁ జిదుగుఁగట్టెయలన్ రగిలించి మంటకుం
జుట్టును గూరుచుండిరొకొ? చుక్కనెఱుంగని మిణ్కుమిణ్కుమం
చెట్టులొ తాను వారిచలి నించుక వాపుచుఁ గూర్కుచుండె న
ప్పట్టున, దివ్వెయుం జముదు వాసిన మగ్గెడిరీతి [illegible]ఁచఁగన్.

ఉ. తెల్లని చీరడాలు వలితేజుని డాఁగురుమూఁత లాడఁగా
ఘల్లున మ్రోఁగుచుండ నిరుకాళ్లఁ బెనంగొనుసొమ్ము, జాళువా
పళ్లెరముం బయంటకొని వాలిచి నందిట నిల్పి యంచనా
నల్లన రేవు చేరె నరయం దనభావిశుభోదయంబులన్.

వ. ఆలతాంగి యయ్యెడం గంగం గనుంగొని యుప్పొంగుచుం గైమోడ్పులర్పించి.

గీ. ఒకపవిత్రస్థలమ్మున నుంచి పళ్లెరమ్ము భద్రముగాఁగ, స్నానమ్ము సలిపి
గౌరిఁ బూజింపుచుం దాలిఁ గన్నుఁ గవకు, నద్దుకొని భక్తితో నోట ననుచునేమొ.

చ. కలుములఁ నీను ముద్దియ నిగారపుటిల్లగు మేలుతామరా
కులఁ బెడఁగారుదొప్ప నెలకొల్పి సుమంబులఁ బూజ సల్పి, యా
వులఁ జవినేతి నిల్పి, మది వ్రేంగఁగ వత్తిని నల్పి, సల్వగా
వెలుఁగఁగఁ జేసి జోతికిని వేయు తెలుంగుల జోత లిచ్చుచున్.

కం. అమ్మా! జ్యోతీ! సౌభా, గ్యమ్మిమ్మా ప్రియునిప్రేమఁ గాపాడుము నా
కిమ్మా కడుపెడుబిడ్డల, నమ్మా! పదివేలు మ్రొక్కు లప్పన సేతున్.

కం. కరుణింపు మంచు, నన్నున్, మఱువ కనుచు జయరమారమణా గోవిందా
హరియంచుఁ బదిలముగ నా,దరి కేగ జలంబుల న్వదలె నాజ్యోతిన్.

గీ. అతులకవితా ప్రవాహంబు నందుఁ దవిలి, నరసుచిత్తము న్వ్రాత్తుగఁ బరువులెత్తు
నట్లు గంగాప్రవాహంబునందు నదియు, నాగరిత భావము హరించి యరుగఁదొడఁగె.

సీ. ఉవిలించు తరఁగల యుయ్యాలలకు నల్లి, నడయాడు నామెడెందమ్ముతోడ
తాలి నీటిపుల్గులయులివుఁ బెన్నుబ్బగ, తలనూఁగు నాగరికతలతోడ
ఎడనెడఁ బ్రజ్వలించు బుడిబుడి నరగలు, నాఁటు నాప్రొయాలి యాసతోడ
నడిపాయఁ గడతేని సుడిగుండములవడిఁ, బచ్చి తిరుగు నా మెచ్చుపుత్తోడ
మలుగఁబోయు మసఁలు మఱలి మలుఁగఁబోవు, సిమసిమమను మఱలఁ గటపటమను
కనుల నీరు గ్రమ్మి కదనేరఁ బొడివాలు, నడఁచి కపుడు గుండె దడదడమన.

ఉ. ఇక్కరణిన్ లతాంగి హృదయేశుని చెట్టల నాఁచికొంచు నా
చక్కని గొంతదూర ముపచారము సేసి యదేమి మాయయో?
గ్రక్కున నాతిపోయఁ బొడి గన్పడదాయెను జోతి కావల
న్నక్కొనును వింత యేమనుచు నెల్తను నిశ్చల దృష్టిఁ జూచెన్.

ఉ. అక్కట! జోతిమగ్గఁ గనులందలి సోయగ మంతె నింతికిన్
జెక్కులు వాడె, మోమునను జెల్వతె, దీర్ఘములయ్యె నూర్పులున్,
గ్రక్కునఁ బాఱె బాష్పములు గంటికి మంటికి నేకధారగా,
ఢక్కున గుండెయుం బగిలె, వ్రాలెను నేలకుఁ దీవ పోలికన్.

కం. తననిక్షేప మదో పో, యిన యట్టులఁ దలఁచుఁగాని యేకతమునఁ బో
యెనో? యించుకయుం దలఁపద, మనమున నమ్ముద్దరాలు మఱి యేమందున్.

కం. చల్లనిగాడ్పులు వీచుట, నల్లనో? జలకణము పైనిబడుటవలననో?
చల్లాఱె జోతి యని యపు, డుల్లంబున నాకుమాత్ర మూహాజనించెన్.

వ. మఱియు భారత నారీమణుల విశ్వాసంబును స్మృతిపథంబునంబడియె.

మ. అరరే! దీపము చూపుమేరవఱ కానంతైన నైజప్రభా
స్ఫురణం బాయక యున్న దంపతులకుం బూర్ణానురాగంబు లోం
డొరులం బాయక యుండుసంట సత మేయోజ న్వియోగవ్యథా
భరమే కల్గదఁటంట యెంతదాకా? విశ్వాసంబు కా తాళికిన్.

వేదాంత విమర్శాఖండన నిరాసనము

యస్. కాసుశాస్త్రి గారు

(1) బ్రహ్మశ్రీ సుసర్ల కామశాస్త్రిగారు 'శంకరాదిప్రతిపాదిత భాష్యత్రయ ప్రతిపాదితార్థము కంటె వ్యాసతాత్పర్యము భిన్నముగ నుండవచ్చును' అని వ్రాసిరి.

బ్ర-శ్రీ. వేమూరి నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి 'కామశాస్త్రిగారికివ్యాసాభిప్రాయము నూతనముగ పొడగట్టినదని తోచెడిని' అని యాక్షేపించిరి.

సమాధానము

పరమ ప్రమాణమగు వ్యాససూత్రములకు మూడభిప్రాయము లుండవచ్చును. అవి ప్రమాణములు కావచ్చును; కాని కామశాస్త్రిగారి చతుర్థాభిప్రాయ మునుండకూడదు; ప్రమాణమును కాకూడదు, అనెడు ఈనృసింహశాస్త్రిగారిపంచమాభిప్రాయముమాత్ర మెట్లు ప్రమాణమగునో?

(2) 'ఉపాస్యోపాసక భావము కుదురదు, అద్వైతులు నాస్తికసము'లని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి.

నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి, 'బ్రహ్మమైన విదేహముక్తునకు ఉపాస్యోపాసక భావము నంగీకరింపకున్నను, సాధకులకు దాని నంగీకరించియేయున్న అద్వైతులు నాస్తికసములనుట కామశాస్త్రిగారికి సాహసముకాదా?' అని పూర్వపక్షమును వ్రాసిరి.

సిద్ధాంతము

నృసింహశాస్త్రిగారి వాక్యమును బట్టి విచారింపగా అద్వైత విదేహముక్తులు నాస్తికసములు కావచ్చునుగాని, ఉపాసకులయిన సాధకులనుగూడ నాస్తికసములలో గలుపుట కామశాస్త్రిగారి పొరపాటే.

(3) 'అద్వైతులు ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధు'లని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసినారు.

నృసింహశాస్త్రిగారు దీనిజూచి

శ్లో॥ 'ఐక్యశ్రుతీనాం సర్వాసా
మప్రామాణ్య ప్రకల్పనాత్,
బౌద్ధానాం ద్వైతినాం చైవ
భేదం నోపలభామహే.'

అను నొక శ్లోకమును వ్రాసి ఐక్యశ్రుతులకు అప్రామాణ్యము జెప్పుట ద్వైతులే బౌద్ధసము'లని పూర్వపక్షము వ్రాసిరి.

సమాధానము

వారు ప్రమాణముగజూపిన యీశ్లోక మెందులోనిదో శాస్త్రిగారు తెలుపలేదు. పూర్వ మీమాంసమునందున్న

సూ. 'ఆదిత్యోయూపః'
'యజమానః ప్రస్తరః'

ఇత్యాద్యభేదశ్రుతులకు సూర్యుడే యూపము, యజమానియే రాయి, అని యర్థమును

చెప్పిన బాధించుననియే సాదృశ్యవివక్ష సంగీకరించి, యూపము సూర్యునివంటిది, యజమాని ప్రస్తరసముడు అని యర్థమును చెప్పినారు.

అట్లనే 'తత్త్వమసి' అను శ్రుతికిగూడ కనబడుచున్న అర్థమును చెప్పినచో సంసార మహాదుఃఖసముద్రములో మునిగి తేలుచున్న జీవుడు నిత్యశుద్ధబుద్ధముక్తస్వభావము గల పరమాత్మయే కాడు కనుకనే సాదృశ్యవివక్షచే నర్థము చెప్పవలయును అని ద్వైతులు సమన్వయము చేసినారుగాని అశ్రుతు లప్రమాణ మనుటలేదు.

కాని (1-1-11) 'శ్రుతత్వాచ్చ' అను సూత్రభాష్యములో 'పరాపర విషయత్వేన సందిహ్యమాన వాక్యగతిః పర్యాలోచనయా నిర్ణేతవ్యా భవతి' అని వ్రాయబడి యున్నది ఈవాక్యముచే బ్రహ్మద్విత్వము కల్పింపబడినది. కామశాస్త్రిగారికి భాష్య వాక్యాభిప్రాయము తెలియలేదను సంశయమును నివారణ చేయుటకు, శాంకరభాష్యటీకయగు రత్నప్రభయందు 'విద్యావిషయో జ్ఞేయం నిర్గుణత్వం సత్యం' 'అవిద్యావిషయ ఉపాస్యం సగుణత్వం కల్పితం' అనివ్రాసి యున్నది. ఇట్లు బ్రహ్మమునందు ద్విత్వమును గల్పించి, 'ద్వాసుపర్ణా' ఇత్యాది ద్వైతశ్రుతులలో:—వ్యావహారికః, అవిద్యా, నిర్గుణః, మిథ్యా, ఉపాధిః,సగుణముక్తిః, నిర్గుణముక్తిః, మాయా, ఔపాధికః, అనిర్వచనీయః, భేదో భ్రమః' ఇత్యాదివాక్యములదూర్చి వాటి పవిత్రార్థమును పాడుచేయుటయుచితమో, సగుణ నిర్గుణ శ్రుతులను బ్రహ్మమునందు సమన్వయించుట యుచితమో నృసింహశాస్త్రిగారు నిష్పక్షపాతముగ నాలోచించినబాగు.

మరియు—"భేదవ్యపదేశాచ్చ; భేదవ్యపదేశాచ్చాన్యః; భేదశ్రుతేః; అధికంతు భేదనిర్దేశాత్; జగద్వ్యాపారవర్జం;" ఇత్యాదిసూత్రములకు పూర్వముచూపిన 'అవిద్యా' 'భేదో భ్రమః' ఇత్యాది కల్పితవాక్యములను విడిచి నృసింహ శాస్త్రిగారు మరల భాష్యమువ్రాసిన బాగుగనుండును.

నృసింహశాస్త్రిగారు స్కాందపురాణాంతర్గత సూతసంహితలో యజ్ఞవైభవఖండపూర్వభాగమున 37-వ అధ్యాయములోనున్న 'అథాతస్సంప్రవక్ష్యామి ...... అద్వైతం సర్వదా సత్యం భేదాభావాత్కథంచన' అను శ్లోకము వరకువ్రాసి, బ్రహ్మాద్వైతము సత్యము, ద్వైతమసత్యము అని సూతశ్లోకము లుపదేశించుచున్నవని వ్రాసినారు.

సమాధానము

కామశాస్త్రిగారు జీవబ్రహ్మభేదమున్నదని వ్రాసినారు. ఇందుచే బ్రహ్మైకత్వమునకు భంగమేమి?

నిత్యశుద్ధ, నిత్యబుద్ధ, నిత్యముక్త, సర్వజ్ఞ, సర్వశక్తికబ్రహ్మము, అవిద్యకు స్వాధీనమయి కర్మబద్ధుడయి కించిజ్జ్ఞుడయి నరకాదులలోబడి దుఃఖము ననుభవించుచు నున్నాడని అసలుమొదల బ్రహ్మాద్వైతము సిద్ధింపదా? పోతేపోనీగాని బ్రహ్మము నరకాది దుఃఖముల ననుభవించుచున్నదని యనెడువాడు లోకమునం దెవ్వడేని యుండునా?

మరియును నృసింహశాస్త్రిగారు, 'తత్త్వమసి' అనుశ్రుత్యర్థమును ప్రతిపాదించెడు బ్రహ్మగీతలలోని 'స్వాంశత్వాత్...... స్వామిత్వైక్యం ప్రవీతిచ' అను నరకు శ్లోకములను వ్రాసి యీశ్లోకములు జీవబ్రహ్మైక్యమును బోధించుచున్న వని వ్రాసినారుగాని ఆశ్లోకములు చైతన్యధర్మపురస్కారముగ జీవబ్రహ్మైక్యమును, స్వరూపముచే జీవబ్రహ్మభేదమును చెప్పుచున్నవి. దీనికే సాదృశ్యవివక్ష యని యర్థము. కనుకనే శ్రీశంకరులు:—

'అంశో నానావ్యపదేశాత్'

(2-3-43)

ఇత్యాది. సూత్రభాష్యాంతమున

'చైతన్యం చావిశిష్టం జీవేశ్వరయోః,
యథాగ్నివిస్ఫులింగయోరౌష్ణ్యం అతో
భేదాభేదావగమాభ్యామంశత్వావగమః'

'ప్రకాశాదివన్నైవంపరః.'

(2-3-46)

ఈసూత్ర భాష్యాంతమున 'అవిద్యానిమిత్తజీవభావవ్యావర్తనేన బ్రహ్మభావ మేవ జీవస్య ప్రతిపాదయంతి వేదాంతాః, 'తత్త్వమసి' ఇత్యాదయః. ఇట్లనిరి. కావున సర్వదా జీవబ్రహ్మభావ మసంగతము.

ఇందు విషయము శ్రీమహాభారత, వాసిష్ఠ, లైంగ, సూతసంహితలలోనున్న శ్లోకములు వ్యాసప్రోక్తములుగాని బృహన్నారదీయములో నున్నవని కామశాస్త్రిగారు వ్రాసిన 'తత్త్వమస్యాది వాక్యార్థం' అనుశ్లోకమును, బ్రహ్మాండ పురాణములోని 'ప్రసిద్ధస్థూలసూక్ష్మాది' అను శ్లోకమును మాత్రము కావు కాబోలు.?

మరియును

'అసత్యమప్రతిష్ఠం తే జగదాహురనీశ్వరమ్'

(గీత. 16-8)

'సర్వే బ్రహ్మాత్మవేత్తారో జీవబ్రహ్మాత్వవేదనః, సర్వేయాంతితమోఘోరం.........'

(స్కాందపురాణం)

'అధికంతు భేదనిర్దేశాత్'

(బ్ర. 2-1-22)

'జీవేశ్వరభిదాం భ్రాంతిం కేచిదాహుర పండితాః.........'

(సూతసంహిత)

'చేతనస్తు ద్విధా ప్రోక్తో జీవ ఆత్మేతి చ ప్రభో, జీవా బ్రహ్మాదయః ప్రోక్తాః.........'

(పద్మపురాణం)

'ద్వేవాన బ్రహ్మణో రూపే ఆత్మాచైవానాత్మా చైవ, తత్ర య ఆత్మా స నిత్యః ...అథహాయోఽనీశః.........'

(తలవకార బ్రాహ్మణమ్)

'స ఆత్మా పూర్ణగుణకః
సనూక్ష్మ స్సర్వగస్సదా,
సర్వోత్తమత్వా త్సత్యాంత
జ్జీవాభిన్నం తథాసురాః.
విదుర్నత్వం తథా విద్ధి
శ్వేతకేతో! కదాచన,
కింతు బ్రహ్మాస్యథ స్సర్వ
దేవదేవేశ్వరః ప్రభుః.

స్వప్రీతిగే వాహా మత్యల్పశక్తిజ్ఞాన సుఖదః
ఇత్యేవవిద్ధసతతమత్తో మోక్షమవాప్స్యసి.
ఏష తత్వమసీత్యాదశ్రుతే రర్థోఽస్తి సువ్రత'
(బ్రహ్మాండపురాణమ్)

'అస్య ఈశ స్తథాన్యోఽహ
ముక్తిజ్ఞానం విశిష్టతామ్'
(మహాభారతే మోక్షధర్మే)

'జుష్టం యదా పశ్య త్యన్యమీశ మస్య
మహిమాన మితి వీతశోకః'
(ముండకోపనిషత్)

'అభేద మీశరూపాణాం
భేదం జీవేశయో రపి
యః పశ్యేత్ స్థిరయా బుద్ధ్యా
భక్తిమా న్విముచ్యతే'
(భవిష్యత్పురాణమ్)

'ఏత మేవ బ్రహ్మేత్యాచ చక్షతే, సహ జీవమేవ బ్రహ్మేత్యాచక్షతే (ఇంద్రద్యుమ్న శాఖ)
(ఐ. ఆ. 3-2-3)

ఇవి అన్నియును నృసింహశాస్త్రిగారి మతమున వ్యాసప్రోక్తములు కావు కాబోలు.

ఋ తు మా ల

శ్రీమతి జూలూరి తులశమ్మ గారు

చైత్రంపు రాక కామినిం జింతతోడ
నున్నవనకాంత కోకవాగ్విన్నవింప
వచ్చె కోయిలయింతియో మచ్చికంగ
కొంకదధ్వనితోడఁ గూసెను గాయటంచు
అట్టి యవ్యక్తమధురిమ నాలకించి
యెంతొ రహియించి పులకించి సంతసించి
వింత తళుకొత్తి నసలెత్తి వేడ్క హత్తి
పోవ నున్నట్టిప్రాణముల్ పొందుపఱుచు
గతిని జివురుల నలనల్లఁ గొమ్మ వెరిచి
ప్రాత వస్త్రంబు లూడిచి నూతనంపుఁ
బట్టుపుట్టంబులనుగట్టుపగది మెఱసి
తనదు చెలులకు వేవేగ ధవునిరాక
చెల్పెనోయన వనపంక్తి తేట గలిగి
చివురుచేతుల నలదూతఁ జేరఁ బిల్చు
దారి ముత్యాల కెంపుల తోరణాలు
లీల వనవాటికల సొంపు గ్రాలుచుండె
లతలఁ దరువుల నరవిరి ప్రతతికొంత
మొగ్గదొడిగిన తీవల మొత్త మొకట
నిండఁబూచిన పందిళ్ల నెలవులొకట
పూఁతలో నుండి తలసూపు లేఁతపిందె
తార వేగుల లేమావితరువుపైన
నుండి చివురుల మేయుచు నొక్కపికము
పాడఁ దొడఁగెను మిత్రమా పాటయొకటి
యెంత మృదుతరగానమో యెఱుకపడదు
యెంత చక్కనిహాయియో యెఱుకపడదు
యెంత రుచిగలవస్తువో యెరుకపడదు
యెంతవిలువగలయదియో యెఱుకపడదు
యెంతయాలింపఁ దృప్తియో యెఱుకపడదు
యెందు నేర్చెనో యప్పిక యెఱుకపడదు
యెందుఁ బుట్టెనో తన్నాద మెఱుకపడదు
శిశువులెఱుఁగును దద్రుచి పశుగణమ్ము
ఘనులెఱుంగును స్థిరములో మణుల కెఱుక
యెందుమ్రోడులు ననలెత్తి నిండఁబూచె
మలయపవనుండు వీచెను మందగతిని
కోదమతుమ్మెదకదుపులు కోరిపాడు
ఎట్టిదోసఁగులనైనను బాసఁగు హాయి
యెట్టిమూఢులమనసైన నింపుచెందు
అట్టిసంగీతలహరిచే నవనియెల్ల

హర్ష పులకల నొందించె నౌరపికము
యాదినంబునఁ దాలేచి యింపుమీఱ
పాడఁదొడఁగెను దన నేర్పు ప్రచురపడఁగ
పాటలో పాట యింకొక్క పాటగలదు
మాటలోమాట యింకొక్క మాట గలదు
మందపవనుండు చోరుని మాదిరిగను
కుసుమవాసన లెల్లను గూర్చి తెచ్చి
యిచ్చి హాయిని గలిగించు నెవరికైన
తేటికదంపులు గుమిగూడి పాటపాడె
మాసముల మంచి దీమధుమాస మొకటె
ఋతువులను హృద్యమగున దీఋతువొకండె
అంతకంతకు ద్విజసేన లతిశయిల్లి
మంత్రి సామంతవరులతో మాధవుండు
విడిసె నెలమావితిన్నెల నేడ్కమీఱ
పాటలను హాయి కోకిలపాట యొకటె
పల్కులను హాయి చిల్కల పలుకొకండె
నడకలను హాయి రాయంచనడక యొండె
తోఁటలన్నియు లేఁతలై తోఁచె పూఁచె
తీవలన్నియుఁ గాచెను మావులన్ని
వెండిగరగించి పోసినవిధము తోఁప
వస్తుజాలంబు చూడఁ బ్రశస్తమగుచు
నుండ నాచందురుం డపు డుదయ మయ్యె
తాటియాకులసందుల్లో తరుచులయ్యె
వట్టివేళ్లచాపలు వఱలెనయ్యె
డలను పీపసల్ చాపలుఁగనఁగనయ్యె
గదులు మంచాలు పరుపులు కానివయ్యె
పండువెన్నెలబయళులఁ బడకలయ్యె
అగరుధూపంబు లంతట నధికమయ్యె
చందనంబును బూవులుఁ జౌకయయ్యె
అందరకు నిట్టిరోజులే హాయియయ్యె
పాపలెల్లను దమతల్లి దాపు కరిగి
అన్న మిడఁగదె వెన్నెలలందు మాకు
వెండిగిన్నెను పెరుగునఁ బండువేసి
యనుచు వేడంగ దల్లి దా నట్లుసేయు

తల్లి యెఱుఁగును పిల్లల తలఁపులెల్ల
బూటపూట వసంతంబు పొడవడంగ
నాటనాటను గ్రీష్మమే యలవరించె
యిచ్చిపుచ్చుకొనుటయును వచ్చిపోవు
టనెడి లోకోక్తి తిరమయ్యె నౌర యిందు
తానొసంగిన రసరూప ధనము మరల
గైకొనుట కేమి కమలను గనుటకేమి
చండతరవర్తి ప్రచుర మార్తాండమూర్తి
తనకుగల వేయికరములఁ దరిమి సాచి
గైకొనంబూనెఁ దనసొమ్ము కరుణమాలి
నదులు లోఁగుంచె నదములు నల్లవారె
సరసులును దీర్ఘికలుగూడ సన్నమయ్యె
నోషధులు పల్కవయ్యె సంతోషముగను
తరువులెల్లను ఋణమునే మరచిపోయె
లతలు తలవాల్చె కిసలయప్రతతినంత
భానుఁడును రోషవిస్ఫురద్భానుఁడగుచు
మండి తనచండకిరణముల్ మహిమ మొప్ప
నేఁడినిట్టూర్పు గాలిచే విసరి విసరి.
మున్ను తా నిడ్డ రసమెల్లఁ బుచ్చికొనియె
ఆతపముగాదు నిప్పిదియ యనెడువారు
అగ్గికిని గాలి తోడయ్యె ననెడువారు
పేర్చి సుడిగాలివీచెను భీకరగతి
వచ్చె నెద్దడి త్రాగగా వారిలేదు
తానమాడుట కటమున్నె కానఁబడదు
లోకమంతయు వేఁడి నాకులతఁ జెందె
భూతములు తాపములచేతఁ బొక్కుచుండె
కాల మొకరీతి నేరికిఁ గడువఁబోవ
దౌర మారుట నైజంబెయగునుగాన
మెరుము లురుములు మబ్బులు మింటవెడలె
గాలిమెంతయుఁ జల్లనై క్రాలఁజొచ్చె
బాటపాటగఁ జినుకులు పడఁగఁజొచ్చె
అంతలోనన వడగండ్లు బంతులగతిఁ
బడఁగ నచ్చెరువందుచు పడఁతులెల్ల
నేరఁజొచ్చిరి కరకల నేమొకాని (సశేషము)

1

2

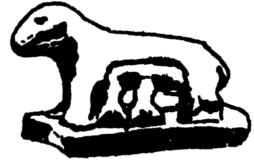
3

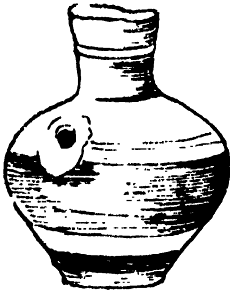
4

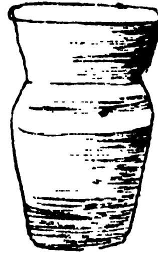
5

6

7

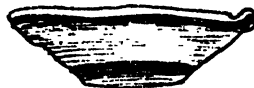
8

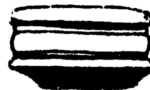
9

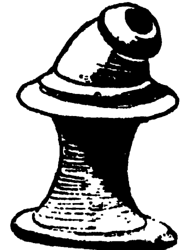
10

11

12

13

1. ఒక స్త్రీయొక్క తల. 2. బుద్ధుడు. 3. ఒకతల (బంకమట్టితో జేయబడినది.) 4. తొండమును కాళ్లునువిరిగిన ఏనుగు. 5. వరాహము. 6. ఒకకుక్క; రెండుపిల్లలు పాలు ద్రాగుచున్నవి. 7. కూజా (మట్టిది). 8. మట్టికూజా. 9. లోహములుకరగించు మట్టిదిప్ప. 10. పగిలినగిన్నె. 11. దీపపు ప్రమిదె. 12. ఒక మట్టి పాత్రము. 13. ఒక కూజా మెడ.

1. లోకనాధుడు (బుద్ధుడు)

2 త్రైలోక్యవిజయుడు

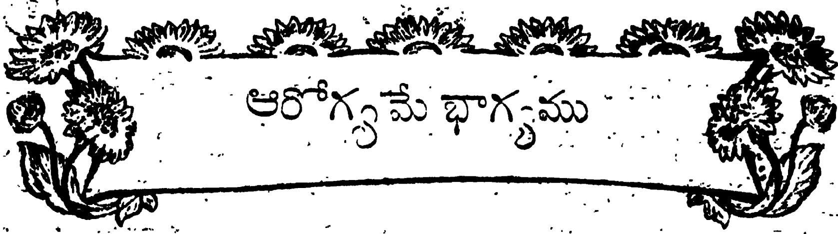

ఒక స్త్రీ విగ్రహము.

3. గణేశుడు.

1. లోకనాధుడు, జేతవనములో తూర్పున నొకమఠమునందు దొరకిన శిలావిగ్రహము. 6½ అంగుళములెత్తు. డమచేతియందు కమలమున్నది. 2. త్రైలోక్యవిజయుడు, బౌద్ధుల దేవతలలో నొకడు. నాలుగు ముఖములయందు ఒకటి నుక ప్రక్కనున్నది. కిరీటమునందు ధ్యాన బుద్ధవిగ్రహము కలదు. పైమఠమునందు దొరకినది. 3. గణేశుడు. బ్రాహ్మ ల విగ్రహము. 2'—1½" ఎత్తు. నాలుగు చేతులయందును మూడు విరిగిపోయినవి. నాలుగవ చేతియందుండునది వేత్రము. మూలలందు గంధర్వులు పుష్పమాలికలను తెచ్చియున్నారు. పైమఠమునకు వాయవ్యమున నొక దేవాలయమునందు రకినది. 4. ఒక స్త్రీవిగ్రహము; 9 అంగుళములఎత్తు. ఆభరణాలంకృతము పై దేవాలయమునందు దొరకినది.

ఆరోగ్యమే భాగ్యము

డాక్టరు ముత్తు గారు

క్షయరోగమునకున సాంఘికాచారము

క్షయరోగ కారణ పరిశీలనార్థమై క్రిందటి వత్సరమునుండి నేను భారతదేశమునందు సంచారముచేయునపుడు నామనస్సునకు నాటిన కొన్ని సంగతులను నా దేశజనుల కౌతుకపరుపఁ గుతూహలాయత్తచిత్తుండనై నోట నందులకుఁ గడంగితిని. నే నే రాజకీయ వ్యావహారికసంబంధిని గాకుండుటచే, నాయుద్దేశములు నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నుడువఁగలను. భారతీయులందఱును వివిధాభిప్రాయులయ్యు, స్వరాజ్యమెన్నఁడో యొకనాఁడు తప్పకవచ్చునని యేకభావము కలిగియున్నారు. కాని దానిఁ గైకొనుటకు సర్వసన్నద్ధులమై యుంటిమా; అది రానున్నప్పుడు దాని స్వీకరింపఁ దగుదుమా; లేకున్నఁ దగియుండుటకుఁగాను ప్రయత్నము చేయుచుంటిమా; అనునీముఖ్యప్రశ్నలు భారతదేశములోని ప్రతిసాంఘికుని యొక్క మనంబును వేధించుచున్నవి.

పరిశుభ్రమగు గృహములలోను ఆరోగ్యకరంబగు ప్రదేశములలోను నివసించుచు ననుపమానసౌఖ్యారోగ్య జీవనంబుల గడుపు ప్రజలచేతనే యేదేని రాజ్యరక్షణంబు కలుగఁగలదనుట స్వతస్సిద్ధమౌ సత్యము. ఏజాతియైన బలిష్ఠమైనట్టి దేహసామర్థ్యము గలదైన నాగరకతకు స్వాతంత్ర్యసౌఖ్యామృతబిందువులఁ బ్రోవఁగలదనియు, దానినే, తామును, వంశపారంపర్యముగాఁ దమసంతతి వారు కొప్పఁ జెప్పెదురనియు విని సంతృప్తుఁడనైతి. ఈయార్థికపు గ్రొత్తెడి దినంబులలో, నీభయంకర పారిశ్రామికపుఁ బోటీరోజులలో, నే రాజ్యమునం దెక్కుడారోగ్యవంతులు, నెక్కుడు సామర్థ్యవంతులు నగు పనివాండ్రు గలరో యట్టిరాజ్యమే తలయెత్తును. అట్టిరాజ్యమే తదితర దేశవ్యవహారములపై నధికారము కలిగియుండును. వేయేల యట్టిరాజ్యమే ప్రపంచ మంతటిలో ననంత జయప్రదాయియై చెలంగును.

వ్యాధుల కానుపుస్థానమా నేల.

ఈనాటి మనయాధిక్యత యేమి? పైసంగతులన్నియు నాలోచించిచూడ నేటిమన భారతీయుల దశయేమి? ఒకదేశాభివృద్ధికై పాటుపడు ప్రతివర్ణమువారును ప్రతిపర్యాయమును నిష్ఫలమనోరథు లగుచుండిరి. కనుక మనస్థితిగతుల నాలోచించిచూతము. లోకములో, భారతదేశములోనున్న దారిద్ర్యము, అశుభ్రత, యనారోగ్యము నితరదేశములలో వేటియందైన నేటిదినమున గలవే? మహామారి, విషూచి, మశూచి తాపజ్వరాదులు మన భారతదేశములోఁ బ్రబలినటుల నే దేశములలోనైనఁ బ్రబలుచున్నవే? ఇవి చాలఁ

యట్లు వీనికిఁదోడుగా క్షయరోగ మేభాగమం దుఁజూచినను ముఖ్యముగా యౌవనవంతు లగు స్త్రీపురుషులయందుఁ బ్రబలుచుఁ జెప్ప శక్యముగానిబాధను నుడువవలనుగాని నష్ట మును గలుగఁజేయుచున్నది. మనచంటిబిడ్డ లనేకులు చనిపోవుచున్నారు. ప్రపంచము లోని యేయితరదేశమందు నింత బిడ్డల నష్ట ముండుటలేదు. వేలకువేలు యువకులు, పురుషు లనక స్త్రీలనక జీవనరంగమునందుఁ ఘోర నసమర్థులై, పీతబలులై జీవితకుసుమం బునందే, క్షయరోగ పీడావృతులౌటచే, వాడి, పటుత్వము తరిగి నశించుచుండిరి. యౌవన దశ యందలి జను లనేకులు దేశోపకారంబునకుఁ బనికివచ్చుసమయంబువ హేమంతఋతువునం దలి మలయమారుతంబుల వలన నేలకురాలు పండ్లవిధాన నీక్షయరోగబాధచే పుడమికి వ్రాలుచుండిరి. వీనియన్నిటికిని గారణంబేమై యుండును? పునాదిగట్టిలేమియని తేలకమా నదు. తల్లి నీరసపుఁదల్లి; పిల్లమాత్రము నీరస ముగానుండక గట్టిగా బలముకలిగి యెటులుం డఁగలదు? ఆ నీరసత్వం బాబిడ్డరక్తనాళంబు లలో దాని జీవితకాలమంతయు నల్లే ప్రవ హించుచుండును. ఇటీవల వైద్యశిఖామణు లనేకులు క్షయరోగాగమాభివృద్ధులకు సాం ఘిక పారిశ్రామి కార్థికపరిస్థితులు చాలఁ గార ణభూతంబులని గ్రహింపగలిగిరి.

వి త్తనముకన్న నది నాటఁబడునేల ము ఖ్యము. భూమి మిక్కిలి సారవంతమైనచో నేక్రిమి కీటకాదులవలనిభయం బనావశ్యకంబు ఈసంగతినే నే ననేకవత్సరములకుఁ బూర్వ ము తెలియఁబరచి యుంటిని. దీనినే యిప్పు డిప్పు డనేకులువైద్యులు తప్పక గ్రహించు చుండిరి. మానవుడే తన దేహములో నస్వస్థత ప్రవేశింప నట్లు చేయువాడు. అటులు స్థాపిత మైన యస్వస్థతయే రోగంబుగా పరిణమిం చును. దారిద్ర్యము, నశుభ్రత నోకవంకయు, వేఱొకప్రక్క తరుగనితంపిగా బహువత్సర ములనుండి పెరుగుచున్న సాంఘికాచారం బులు నలవాటులును భారత దేశములో క్షయ వ్యాధిప్రబలఁ గారణభూతములుగా నొప్పు చున్నవి. కానఁ దమబిడ్డలు దృఢకాయులై యుండునటుల ప్రతిజననీ జనకులును చూచు కొనుట వారి ముఖ్యవిధియైయున్నది. వారు తమబిడ్డలకు పిత్రార్జితముగా ధనమీయఁకున్న మానె; ఆరోగ్యభాగ్యమూనైన నీయఁవలదా?

౨. పెద్దనష్టము

అతినీచము నతిస్వల్పము నగు తిండి; మురికి కాలువలచేతఁ జుట్టఁబడి పాడువీథు లలో దుర్గంధకూపముల దరినుండు జీమూత సంభూతగృహంబులు; ఈపాడు పరిస్థితులలో నారోగ్యవంతులగు స్త్రీపురుషుల యభివృద్ధి అత్యంతకష్టము. పదమూఁడు, పదునాల్గువ త్సరముల పిల్లతల్లుల గర్భమున జన్మించిన బాల లెట్లు ప్రపూర్ణారోగ్య యౌవన తేజ శ్శాలులై యుండగలరు? తల్లులే పిల్లలు. అట్టి చోనది యసంభవంబేకదా? ఈబాల్య వివా హములే, మనజాతియొక్క క్షీణదశకుఁ గారణ భూతములు. బాలికలుగానుండుకన్యకల వివా హము చేసికొనుటగాని వారికి వివాహము

చేసి సంసారభారంబు వారి భుజంబుల మోపు టగాని మానవిక దైవిక విరుద్ధముగాఁ జేయు నొక గొప్పతప్పిదము. నవనాగరక దేశమం దెచ్చటను నీదురాచారము కనఁబడదుగాని, మన దేశమందుమాత్రము బహుప్రబలముగా నున్నది. వేలకు మిక్కుటముగా బాలమాత లుబ్బసముచే మరణించుట గాని, జన్మించుట తడవుగాఁ గాలధర్మమొందు చిన్నశిశువులఁ గనుచుండుటగాని,తటస్థించుచున్న దన నబ్బుర పడవలసిన యవసరము లేదు. ఈపిల్లతల్లులు బలవంతులు,ఆరోగ్యవంతులునగుబిడ్డలఁగనుట కుఁగాను శక్తిబలంబులు లేకుండుటచే నతిసీరసులు బలహీనులునగు బిడ్డలఁ గాంచుచుండిరి.వీరు తమకన్న బలహీనులగు బిడ్డలజన్మమునకుఁ గారణభూతు లగుచుండిరి. ఇటులనే యొక తరమునుండి యింకొకతరము క్షీణించు చున్నది.

మనజాతియంతయు నొక పర్యాయము కండ్లను విప్పి యొడలు తెలిసి ధైర్యసాహసం బులఁబూని, యీ పెద్దనష్టమును దొలఁగింపఁ బూనకున్న నీలోకములోన మనపే రుండకుం డుసటుల రూపుమాసి పోవలసివచ్చుదినములు రానున్నవి. నాయనుభవమునుబట్టి చూడ నాకు గోషాపద్ధతియు బాల్యవివాహములును క్షయరోగమున కెక్కుడు కారణభూతము లుగాఁ గన్పట్టుచున్నవి. ఈక్షయరోగము పురుషులలోనికన్న స్త్రీలలో మూఁడురెట్లధికనష్టమును గలుగజేయుచున్నది. ఈసాంఘిక దురాచారనిరోధమునకు శాస్త్రనిర్మాణ చట్టములపై నాధారపడుట మననైతిక నీరసత్వంబును వెలిపుచ్చక మానదు. రాజకీయ సాహాయ్యమును గోరకయే యీ చెడుగుల స్వదేశాభిమాన విశ్వాసముగల ప్రతియొక్కరును సాహసించి సవరింప సమకట్టవలెను. ప్రతిజననియు జనకుండును తమకుమారికలకుఁ బదునెనిమిది వత్సరములలోను, కుమారుల కిరువది వత్సరములలోను వివాహములు జరుపమని దైవముముందరఁ బ్రతినసల్పి యటులునడచుకొనినఁ జాలవఱకు సవరణయగును.

దైవము, భారత దేశమున కసమాన తేజస్స్ఫూర్తి బహుమానముల మరియేజాతియైన గలిగియుండిన, గర్వించునట్టివాని నిచ్చియున్నాడు. కనుక మన సాంఘికాచారములచే తను స్వకపోలకల్పితము లగు చెడుగులచేతను మనసంతతిని బాధుచేయకుఁడు; లోకమునందలి మనహక్కులను గోల్పోకుఁడు.

[ఆర్. కృష్ణశాస్త్రి-అనువాదకుఁడు]

కలియుగధర్మములు

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రి గారు

(ఆంధ్రభవిష్యపర్వములోని కొన్నిపద్యములు)

కలియుగపూర్వసంధి యిది కావున నింతకు ధర్మకర్మముల్
దలఁగకయుండె నింకట స్వధర్మము జాతుల నాశ్రమాదులున్
గలఁచుట, యాప్తకర్మ మధికంబగు పాపము గూర్చుటన్న సీ
పలుకుల విస్మయంబుగఁ గ్రహింప వినిపింపు కవిప్రభాసమున్.

క. అని యడిగిన నాద్వైపా, యనముని నిజయోగదృష్టి నరసి కలియుగం
బున నయ్యెడు పలువింతలు, జనమేజయునకుఁ గృపను [illegible] దక్కఁగఁ దెలిపెన్.

సీ. సకలశాస్త్రసుఖము [illegible] వియుక్త [illegible], [illegible] నదిమి కష్టములు [illegible]
రతిక్రియలు భూమి కధికకష్టములగుచాక్కె, [illegible] భాగ్యములు [illegible] గుచూరు
రసవిదేశములు [illegible] యాగ [illegible], [illegible] వనమును గడప [illegible]
[illegible] లవసీసురాచా [illegible] దవి, బ్రాహ్మణులాయుష్పమాను [illegible]
రఖిలవేదోక్తకర్మముల [illegible], నెల్లజాతులవారి [illegible] వేశ్య [illegible]
[illegible] తురు [illegible] మాంసాశనము [illegible], గాంచి [illegible] ప్రజకు [illegible] ము.

గీ. శస్త్రాచారు లగుదురు ధరణీశులు, ధర పాలకు లగుదురు తస్కరులును
విధి నిషేధము లెంతయు వీటిఁ బుచ్చి, యెల్లవారును విహరింతు రిట్టిమతిని.

క. ధనమునకుఁ గలుగగౌరవ, మున [illegible] కవీనంబు సుగుణము [illegible] కబ్బదు నీ
చున కయ్యెడి తెలుఁగునన, జ్ఞునకు నొకచిన్నపనియు సాగదు కలిలో.

గీ. అన్న మమ్ముదు రూహార నఖిలజనులు, వీక్షవీథిని విప్రులు వేదము ను
వెల్లకొసంగెద, రందందుఁ గులముకులము, కాంత లమ్ముదు రంగముల్ కలియుగమున

గీ. కపటసన్న్యాసులు వితంతుకాములులును, పుత్రముఖపితృసుఖములు పొందఁగలరు.
పడియున్నాత్మజులు నిసివిబాలికులును, కలినిర్గ్రా తంత్రులై [illegible] ఁగలరు.

క. తెలుపగు [illegible] ల్లను నున్నని, [illegible] కొంగన పలుచ
న్నెలు కావిరంగుబట్టలు, నల [illegible] గుదురు కాఁపుల్.

గీ. ఉచితకర్మంబు లెల్లరు నుజ్జగించి, బ్రహ్మ [illegible] నూంతగాఁ బడయఁగలరు
కులమత భ్రష్టు లనియెడి [illegible] లేక, [illegible] మన్నన పడయఁగలరు.

గీ. ఏమి యేమోయి యేమండి యేమిర! యని, యెచ్చుతగ్గులఁ గనిపెట్టి యెచ్చరించు
నట్టిపిలుపులు తొలఁగుచునుండుఁ, దలఁగు నుత్తమమధ్యమాధమవివక్ష.

చ. ఋతువులు తల్లక్రిందగును, వృష్టియుఁ జిత్రవిచిత్రఖండప
ద్ధతిఁ గురియంగఁ జొచ్చు గడితప్పనిదూడలు దుక్కిటెద్దులౌఁ
గుతలము చౌడువాఱి జిగిఁ గోల్పడుఁ గోడులు మెట్ట చేలగున్
హితరుచిఁ బాయు ధాన్యములు నెల్లఫలంబులు కూరగాయలున్.

క. పుడమికడ నున్న మ్లేచ్ఛులు, నడుభూమికి వత్తు రల్ల నడిచోటి జనుల్
కడఁ జొత్తు రిందు సందును, కుడియెడమలు లేక వారికోర్కులు తీరన్.

క. కొని యమ్ముట మోసంబున, ధన మార్జించుటయు దొంగతనమును గలిమిం
గని స్రుక్కిపడుట వదరుట, యనునివి సామాన్యగుణము లగు నందఱకున్.

క. చెడునడవడిఁ బూర్వార్జిత, మెడలించి సమస్తభోగహీనుం డగుచున్
గడియింప నేర కుండిన, జడమతిఁ బెంగ్లము ప్రోచునమయము వచ్చున్.

క. వివినాడి స్నిగ్ధకలము, తొంపులు, జపమునియె తమకుఁ దొడవుగఁ బడఁతుల్
చెడుతెలివి నాగుంటు పడుచుల, గడితము మగవారి కొంత కలిలక్షణముల్.

గీ. వయసుమీఱక వచ్చుఁ బార్ధకంబు, హద్దుమీఱిన కోర్కులు వ్యసనములును,
తరుణజనము నణఁచు నంతఋను ననఁచుఁ, దస్కరాగ్ని స్వపత్ర మోత్పాతభీతి.

క. వికలాంగు లగుచు నాఁకట, వకనకఁ బడువారి యార్తనాదము వెలిగా
నొకనిముసము మూసి ద్వారము, యొక కబళము పెట్ట నిల్లు నూడదు కలిలో.

క. ఈసును ద్రోహంబును జే, రాసయుఁ బరదూషణంబు నాత్మస్తవమున్
రోసము బ్రహ్మద్వేషము, బోసపుఁ జేతలును జనులతో డసఁ బుట్టున్.

క. వడగండ్లవాన వేంచ్రము, వడగాలియుఁ గాలివాన వనపావకమున్
పిడుగులు నుల్కాపాతముఁ, గడునడిఁ దలచూపుచుండుఁ గలియుగమందున్.

సీ. వేదాంతవిద్యావివేకంబు సంసార, పోషణ సాధనంబుగ ఫలించు
ధర్మశాస్త్రపురాణదతత్త్వ మభినవాచారముల్ సాధింప సందడించుఁ
జదివినక్షేంచెంబు సాధుసమ్మతిఁ బాసి, సర్వజ్ఞభావంబు సంతరించు
శబ్దార్థభావ స్వాగవదూర నిస్సార, నవనవకావ్యసంతతి జనించు
నఖిలవర్ణంబులు ద్విజత్వ మధిగమించు నస్త్రవర్ణంబులు మహత్త్వ మంతరించు
దయయు సత్యంబు శౌచంబు దత్తరించు, గనఁ దరంబౌనె కలికాలజనము సంచు.

గీ. సమయములఁ బత్రములఁ బాక్షికథలగును, స్వీయకరలేఖనంబుల వేతు చేసి
యుత్తమర్ణాధమర్ణుల భాగ్యనిధులఁ గాడి తప్పుచు రన్యాయవాదు లగుచు.

క. పరలోకంబును బూర్వో, త్తరజన్మంబులును బండితమ్మన్యులచే
నరమరఁబడు శాస్త్రంబుల, పరమార్థం బప్రమాణపద్ధతి నరుగున్.

క. కులమత వర్జితకృత్యం, బులు చేసెడివాఁడు సంఘమునఁ బెద్దయగున్
కులటాపుత్రు లపాంక్తే, యులు క్రతువులు చేయఁ గడఁగుచుందురు కలిలో.

గీ. తల్లిదండ్రుల నియమించుఁ దనయుఁ డెందు, నత్తమామలఁ గోడలు నాడిపోయు
నాలు మగని మగండును నాలి మొఱఁగి, తిరుగుదురు శిష్యుఁ డెదిరించు గురువరేణ్యు.

క. ఉపకారము శూన్యంబగు, నపకారము హెచ్చు నతిథి నభ్యాగతునిం
గృపఁ జూచు గృహస్థుండఁడు, జపహోమ సురార్చనాదిసత్క్రియ లణఁగున్.

క. అందఱు కవనము చెప్పెదు, రందఱు నీతులు వచింతు రందఱు పరకాం
తం దడవుదు రొరులధనం, బందఱు చవిగొందు రంద ఱధికులు కలిలో.

క. లోకం బివ్విధి బహురో, గాకీర్ణము నిచగుణము నల్పాయుష్కం
బై కాఱియపడియెడు హా, హాకారం బెసఁగఁ గలియుగాంతమునందున్.

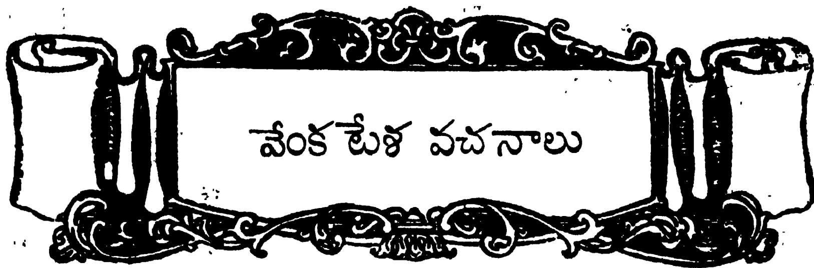
చ. ఎవనికి వాఁడె యొల్లజగ మేలఁగఁ బూనిన లోభవృత్తిచే
నవనితలంబు నగ్గడల నాహవమేర్పడి కీడు మూఁడు భూ
ధవులు విధించు నన్ను లమితంబగు భూము లొకింత యేని పం
డవు కఱ వెంతయుం బొడనడంచును లోకుల దాన వారలున్.

చ. దారుణమైన యాఁకటికిఁ దాళక యిండ్లెడఁ బాసి దేశసం
చారము చేసి చేసి యొకచక్కిని గూడును గుడ్డలేక కాం
తారసముద్రతీర వసుధాధరభూములఁ జొచ్చి లోకులున్.
నారలు చీర లాకు లశనంబుగ చెందెదల నుందు రెట్టులో.

గీ. అట్లు లోకంబు కుతకుతలాడునపుడు, పుడమి నిస్సారమై గొడ్డుపోవు నపుడు
తారకంబులు తమగతుల్ తప్పునపుడు, మొదలులేకుండ ధర్మంబు పోవునపుడు.

వ. .....ప్రచ్ఛన్నవేషులై వనాంతరంబుల నందందు నివసించు మహాత్ములగు తపోధనుల యనుగ్రహంబున.

చ. అమితవిపత్పరంపరల నవ్విధిఁ జేడ్పడియున్న వారి కా
హూటరుచి రాహుసోట వెలుఁగేది పదంపడి తోఁచినట్లుగాఁ
గ్రమముగ హీనమై కలియుగంబు తుదన్ మొదలాడినట్టి యా
యమలినధర్మముం గృతయుగాదిని గన్నులపండు వయ్యెడున్.

[సంపుటము ౨. సంచిక ౧౨ తరవాయి]

వ. పీతాంబరధరా! మీసాలోక్యంబు నాకు నీభూలోకంబుననే సిద్ధించియున్నది; మీసామీప్యంబు హృదయకమలంబున లభియించె; సారూప్యంబు మీధ్యానంబున నిలిచినది; సాయుజ్యంబు నిద్రాసమయంబునం గలదు; నీకు శరణుసొచ్చినం బాపవిముక్తి సేతునంటివిగావున జీవన్ముక్తి సమకూడె. నీవు నన్నెడబాయకుండుటం జేసి సదానందానుభవంబు గలిగె. నీపై భక్తి యొసంగినందువలన జన్మశుద్ధి యయ్యె. నాలుకకు మీనామామృతంబొసంగినకతన నమృతపానంబుదొరకె. మఱియు మీదాసులసంగతిని యోగము నలవడె. ఇంక నిన్నడిగెడిదేమి? నన్నిటం గృతార్థులఁ జేసితిమి. నమో నమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. శార్ఙ్గాయుధధరా! నిన్ను భజియించి యేమియైనను గోరి యడిగెదనంటినేని నీకంటె నుత్తమవస్తువు లెక్కడ నున్నవి? నీయందే మూర్తిత్రయంబును, ద్వాదశాదిత్యులును, నేకాదశరుద్రులును, నవబ్రహ్మలును, పంచశరన్మరుత్తులును, వసువులును, దిక్పాలకులును, మునులును, సిద్ధగంధర్వపదంబులును, అణిమాద్యష్టైశ్వర్యంబులును, చతుర్దశభువనంబులును, కులాచలదిగ్గజమహానాగసింధుగంగానదీముఖ్యతీర్థసకలసామ్రాజ్యంబులును నున్నవి; పరమపదం బున్నది. మీరు గలచోట నన్నియుం గలవు; మిమ్ముల నాత్మఁ దలంచిన మాకు సకలసౌఖ్యంబులుం గలవు. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. నీలమేఘశ్యామలా! అణువులకు నణువవు; మహాత్ములకు మహనీయుండవు; ప్రకృతిపురుషులకుం బరమాత్మవు; మూఁడుమూర్తులకు మూలమవు; చరాచరంబులకు సాక్షివి; ఊహించిచూచిన నొక్కండవే దేవుండవు; ఏర్పరచిచూచిన ననంతుండవు; తలఁచిన నభేద్యతత్త్వుఁడవు? విచారించిన నిర్గుణుండవు; వినంగణంగినఁ గల్యాణగుణుండవు; కన్నులం జూచిన సాకారమవు; స్వరూపవ్యాప్తిని నిరవద్యుండవు; స్వాతంత్ర్యంబున జీవచైతన్యమవు; భక్తిపరులకుఁ బ్రసన్నుండవు; తుది విచారించిన జగత్కర్తవు; యిట్టి నీగురుతు తెలియంగవచ్చునయ్యా, పెక్కురూపంబులు గలవాఁడవు; పెక్కునామంబులు గలవాఁడవు; వేదవాదులకునునగోచరుండవు. నిన్నుం జేపట్టి కొలువనేరము, నీవే కరుణించి కావవే నమో నమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

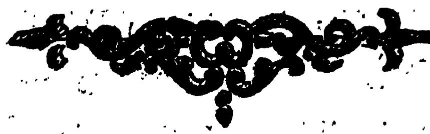
కోనేటినిలయా! విరజానదిపర్యంతంబును విడువని ప్రాకృతదేహంబులు మొలచిన జీవులు

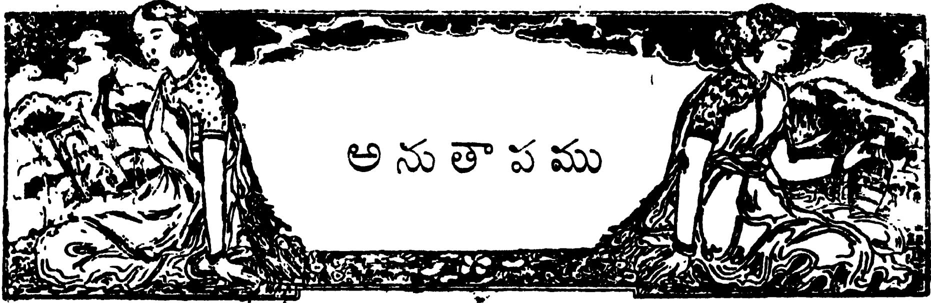
తమతమసామర్థ్యంబుల జీవన్ముక్తుల మయ్యెదమన నెట్లువచ్చు? ఇట్టి ప్రకృతిసంబంధంబున వచ్చినయింద్రియంబు లేల జయింపనిచ్చు? అందులకుఁ గారణంబైన మనస్సు నేరీతి నిర్మలంబగును? తన్మూలంబునం జేసిన కర్మంబు లేల శాంతింబొందు? అయిన నాకుఁ గాకేమి! ఇందులకు నేల భయంబునొంద? అందులకుఁ గారణం బిన్నివిధంబులం బ్రవర్తిల్లెడు నీమాయ. నిన్నుం గొల్చినవారికి నీమాయ నుపసంహరింపనేర్తువు. తాళముచే యొకవంక నుండగాఁ దలుపు తెఱచునట్టికథ గా నేల? ఇది యెఱింగికదా మున్నిట్టివారలు కొందఱు మీ దాసులయి మిమ్ముం బొగడి మీకు శరణు సొచ్చియును మహాత్ములయిరి. ఏము నిదియె యుపాయంబని యెఱుంగుకొంటిమి. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. అప్రమేయా! భువి నెన్ని మాయోపాయంబులు గలిగిన మీదాస్యమునకు నీడు రావు. సేయవచ్చుబహువిధపుణ్యంబులు; నీవు దేవుండవని తెలియు విజ్ఞానమునకు సరిగావు. నేరందగుయోగాభ్యాసంబులు; ఇవి నీభక్తితో సరిగావు. ఉండుఁగాకేమి పెద్దతనంబులు కొండదాకిని; మీశరణాగత ధర్మంబుతోఁ బురుణింప రావు. మ్రోయుచున్నవి పెక్కుశబ్దంబులు; మీతిరుమంత్రస్తోత్రంబువలెఫలంబు లొసంగవు ఇదియెఱుంగుడు. ఇంక నానావిద్యలు; మీసంకీర్తనవిద్యం బోలవు. నిగుడెదరుముప్పదిమూఁడుకోట్ల దేవతలు; మీవంటి బలవంతులు గారు. మీ రిచ్చువరంబులకు హానిలేదు. మిమ్ముం గొలిచినవారి పదవులు ధ్రువపట్టములు. యిది లోకదృష్టాంతము. మీచరిత్రలు గణుతింపనలవిగావు. మరియు నితరమార్గంబులు యెండమావుల నీళ్లనంటివి; మిణుగురుఁబురువుల ప్రకాశమువంటివి; కాకిపగడలసొమ్మునంటివి; కప్పచిప్పల వెండివంటివి. ఇట్టి భ్రమలంబారలక మీశ్రీపాదంబు గతి యని యున్నవారలు ధన్యులు. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

వ. నారాయణా! పుట్టువులు హేయమూలమనంగా నూరక రోయుటేకాని అవి యెవ్వరికి నపకారంబులని తెలియంబడవు. కర్మంబు ఫలంబులొసంగునని చేయుటకాని యవి ఘాతో నోడంబడుటలేదు. సంసారభారంబున నూఱక జడియుటకాని యది యెవ్వరికి నసహ్యంబని తోఁపదు. మోక్షంబు మంచిదనంగా నాసపడి వెదుకుటకాని అది తొల్లి యనుభవించి చూచినదిగాదు. నీవు సర్వేశ్వరుండనంగా విని మ్రొక్కుటగాని నిన్ను నింతటివాఁడవని తెలియనలవిగాదు. ఏమని విన్నవించెద? నాజ్ఞానంబనగా నెట్టిది? తొల్లిజన్మంబున నా మీఁద మీకటాక్షం జేపట్టితిరో యీజన్మంబున మీదాసుండం గాఁ గలిగె. నమోనమ శ్రీవేంకటేశ్వరా!

(సశేషము)

అనుతాపము

చింతలపాటి వెంకట శ్రీరాములు, బి. ఏ., యల్. టి.,

తాప మడరించుచుండు నిదాఘవేళ
స్నిగ్ధనింబతరుచ్ఛాయ శీతవాత
పోతములు సోకుచుండ మేను పొంగుచుండ
సాంద్రనేఁపశిలాటువు నాశ్రయించి బసి
మోము పైకెత్తి కాంచితి వేముమీఁద
దట్టమగు నాకుజొంపముల్ తనువు నాఁచ
శోణకాంతులు వెదచల్లు శుకముఖములు.

*   *   *   *

పరిణతరసాలఫలములఁ జెఱకుగడలు
మెసవి కేరడి కీరంబు నసి దొలంగి
క్షుద్రపిచుమందవృక్షముఁ జొక్కుచుంట
కాంచఁగానయ్యెఁ బాపిష్ఠికాలమహిమ.

*   *   *   *

అనుచు నటనుండి కదలెదనంతలోన
కంటకావృత్తమై కుఱంగటఁ జెలంగు
బర్బురానోకహంబుపై బాలపికము [అని
కూయఁగాఁజొచ్చె నెలుఁగెత్తి 'కుహుకుహు'

*   *   *   *

ప్రకృతి నీతిదొలంగినపగిదిఁ దోచెఁ
జంగమస్థావరంబులభంగి మాఱె.

*   *   *

ధర్మహానికి నోడక తగవుమాలి
ఆశ్రయనికృష్టతను నెంచ కక్కటకట
కుక్షి నింపుచునున్నారు కూళజనులు

*   *   *   *

పక్వఫలములు మంజులపల్లవములు
దుష్టమానవతృష్ణచే దూరమైన
సద్ద్విజాళికి సత్పథసంచరులకు
మరణమె ఫలంబు కాదుసూ మార్గమొండు.

*   *   *   *

జలదములు జారు నీరాను చాతకంబు
చౌటినడె నాశ్రయించునె చావనున్న ?
కొదమసింగంబు లేనుంగుమెదడులేమిఁ
బూరిఁ గఱచునె జీవంబు పోవనున్న ?

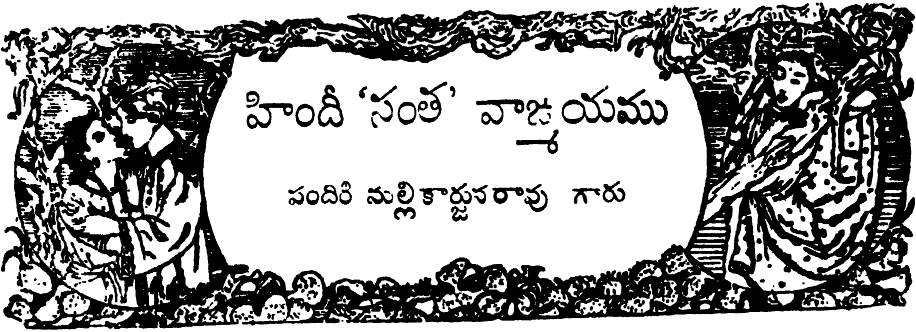
*   *   *   *

హెచ్చుపదవుల బిరుదుల నిచ్చగించి
స్వీయదేశంబు, స్వప్రజ, స్వేచ్ఛ నాక
త్యాగశీలురు, ధీరు, లుదారమతులు
నీతిపథమును వీడఁగా నేర్తురెట్లు ?

*   *   *   *

ప్రాజ్యమా స్వరాజ్యమునకై పాటుపడిన
దాసు, నిజదేశదాసు, నాత్మార్పణంబు
కొలఁది గ్రహియింప నల్పులు వలఁతులెట్లు ?

హిందీ 'సంత' వాఙ్మయము

పందిరి మల్లికార్జునరావు గారు

పదమూడవ శతాబ్దారంభమునుండి హిందీ వాఙ్మయోత్పత్తి కాదకాలమని చెప్పవచ్చును. విక్రమ శకము* 700 నుండి 1200వరకు పుష్పకవి మొదలయిన వారు జన్మించి తమ రచనలనుగావించి యుండిరి. కాని, యప్పటి గ్రంథములు కాలగర్భమున లీనమైపోయియుండుటచేతను, ఆకాలము నాటిభాష అపభ్రంశభాషాస్వరూపమును సంపూర్ణముగ వీడక, హిందీభాష యొక్క ప్రత్యేక స్వరూపమును దాల్చకపోవుటచేతను విక్రమ శకము పదిరెండవశతాబ్దాంతిమచరణమందు జన్మించిన 'చందబరదాయీ'నే ఆదికవిగ నెంచుట సమంజసము.

'రాసో' యుగము

వి. శ. 1200 నుండి వి.శ. 1500 వఱకును 'రాసో యుగ' మని చెప్పవచ్చును. 'రాసో' లనగా రాజపుత్రుల వంశావళులను తెలియజేయు గ్రంథములు. రాజపుత్రుల యొద్దనుండు వందిమాగధులవంటి చారణులచేతను, భాటులచేతను వ్రాయబడిన వర్ణనలు. ఈచారణులు, భాటులు తమరాజు లొనరించినయుద్ధములు, వారిశౌర్య ప్రతాపములు, కీర్తి మొదలగువానిని ఆసువుగను, గ్రంథరూపముగను వర్ణించుచుండిరి. అట్టివానినే నేడు 'రాసో' లనెదరు.

మహమ్మదీయు లాకాలమున భారతవర్షముపై దాడివెడలి, హిందూరాజ్యములను ధ్వంసము చేయుచు, తమరాజ్యములను స్థాపించుచుండిరి. కావున ఆకాలమంతయు యుద్ధములయందు గడచెను. రాజపుత్రులు తమరాజ్యములను సంరక్షించుకొనవలసిన యావశ్యకత కూడ కలిగెను. అందుచేతనే మనము 'రాసో' లయందు యుద్ధవర్ణనలు, రాజుల శౌర్యప్రతాపముల నుద్దీపింపజేయు వీరరసవర్ణనలను చదువగలుగుదుము. సారాంశమేమన, ఆయుగమును మనము సంగ్రామయుగమనికాని 'రాసో'యుగమనికాని చెప్పుట అనుచితము కానేరదు. అందు 'చందబరదాయీ' కవిచే నారంభింపబడి ఆతని కొడుకగు జల్హణకవిచే పూర్తిగావింపబడిన 'పృథ్వీరాజు రాసో' జగనికకవిచే రచియింపబడిన 'ఆల్హాఖండము' శారంగధరునిచే రచింపబడిన 'హమ్మీర్ రాసో' ముఖ్యమైనవియును 'విజయపాలరాసో' 'బీసలదేవరాసో' లును ముఖ్యములైనవి.

సంఘసంస్కరణము: దేశభాషావిజృంభణము

'రాసో' యుగమునకు పిమ్మట దేశము మహమ్మదీయాధిపత్యమునకులోబడి స్వాతంత్ర్యమును గోల్పోయెను. మహమ్మదీయ సంపర్కముచే దేశముయొక్క పరిస్థితులు కొంతవఱకును మార్పుచెందినవి. సంఘమునం దదివఱకే కొన్నిదురాచారములు వ్యాపించినవి. జాతిభేదము సంకీర్ణమయ్యెను. అది మహమ్మదీయ సంసర్గమున మరియు దృఢముగ పాదుకొనెను. ఉచ్చనీచభావము పెంపొందెను. మతాధిపతులందరును సంస్కృతపండితులైయుండుటచేత మతగ్రంథము లన్నియు సంస్కృతమునందే యుండెను. జనులు మతవిషయక జ్ఞానమును పొందుటకుగాని, జటిలసమస్యలను బరిష్కరింపవలసి వచ్చినప్పుడుగాని పండితుల నాశ్రయింపవలసి వచ్చుచుండెడిది. అందుచే సామాన్యజనులకు పండితుల సంస్కృతపాండిత్యము తృప్తికరముగ నుండకపోవుటయే కాక, అట్టిజ్ఞానము సులభముగ నందుబాటులో కూడ లేకపోయెను. కావున, వారి వాంఛలను నెరవేర్చుటకును, సంఘమునందు వ్యాపించిన దురాచారములను నిర్మూలను గావించుటకును ఒకమహోప్లవము జరిగెను. 'యదా యదా హి ధర్మస్య గ్లాని ర్భవతి భారత, అభ్యుత్థాన

---

* ఈవిక్రమశక సంవత్సర సంఖ్యనుండి 57 తీసివేసిన క్రీస్తుశక సంవత్సర మగును.

మధర్మస్య తదాఽఽత్మానం సృజామ్యహ' మ్మను సూక్తి కనుగుణముగ సమస్తజాతులందును మహాపురుషు లావిర్భవించి దేశభాషలలో పద్యములు, గీతములు, పాటలు, పదములు, మొదలయినవి రచించి తద్ద్వారమున తమభావములను సర్వతోముఖముగ వ్యాపింపజేసిరి. వారు నిర్మలభావములను మధురముగ గానముచేసియుండిరి. ఉపదేశములనొసంగిరి. 'దేశికవిత'లో వాఙ్మయమును సృష్టించిరి. అట్టిదియే నేడు హిందీభాషయందున్న స్థానము నధిష్ఠించి 'సంతవాఙ్మయ' మను పేరిట విరాజిల్లుచున్నది. ఈవాఙ్మయము దార్శనిక భావపరిపూరితము. ఇందు సంకీర్ణత కించిన్మాత్రమును తావులేదు. ఇందు దాంభికముగాని, ఆడంబరముగాని మచ్చునకైన లేదు. భక్తి చిప్పిలుచుండును. ఇది సరళహృదయుడగు పసిశిశువు లేనవ్వువలె తేటయైనది.

సంస్కృతము పండితులభాష. సామాన్య జనుల భాష హిందీ. సంస్కృతమును చదివి, సంస్కృతములోనికి తమభావముల ననువదించగలవారు పండితులని యాకాలపుపండితులు తలచుచుండెడివారు. జనసామాన్యము వారు దేశభాషలయందు కవిత్వము చెప్పుట నీచముగ నెంచుచుండిరి. అంతియకాక పూర్వాచారశృంఖలాబద్ధులును, దంభాచార పరాయణులును, శుష్కతర్కప్రియులు నగు పండితోత్తము లిట్టివాఙ్మయమునెడ తిరస్కారభావమును కలిగియుండుటయం దాశ్చర్య మిసుమంతయు లేదు. ఆనాటి ఇట్టి వాఙ్మయమును పండితులు నిరసించుచుండి రనుసంగతి కబీరుయొక్క ఈక్రింది పద్యమువలన విదితమగును.

संस्कृतहिं पंडित कहै, बहुत करै अभिमान ।
भाषा जानि तरक करे, ते नर मूढ अजान ॥
संस्किरत ससार में पंडित करे बखान ।
भाषा भक्ति दृढावही न्यारा पद निरवान ॥

(పండితులు సంస్కృతములో మాటలాడుటకు చాల గర్వపడెదరు. హిందీభాష నేర్చి దానిలోనే తర్కము కావించినచో మూఢత్వము, అజ్ఞానము నను కొందురు. పండితుడు ప్రపంచమున సంస్కృతమునే మాటలాడనిమ్ము. కాని, హిందీభాషయే భక్తిని దృఢపఱచును అని తాత్పర్యము.)

గోరఖనాథుడు

ఇట్టి 'దేశికవితా' రచనకు మొట్టమొదట ప్రయత్నించినవాడు బాబాగోరఖనాథుడు. ఇతడుహఠయోగ గ్రంథములయందు మత్స్యేంద్రనాథు డనుపేర బరగుచున్న 'మఛందరనాథు'ని శిష్యుడు. గోరఖనాథుడు హఠయోగమునందు పరిపక్వతను గాంచినవాడు. కావున, నితడనేక చమత్కారములనుకూడ చేయుచుండెడివాడు. ఇతడు శైవమతము నుద్ధరించెను. అది యిప్పుడు 'గోరఖపంథ' అనునామముతో వ్యవహరింపబడుచున్నది. ఇతడు సంస్కృతమున గొప్పవిద్వాంసు డయ్యు హిందీభాషా న్యూనత తొలగించుటకై హిందీభాషలోకూడ గ్రంథరచన చేసెను. హిందీలో గ్రంథరచన చేయబూనిన సంస్కృతపండితులలో నితడే మొదటివాడు. ఇతడు సంస్కృతమునందును హిందీలోను సుమారేబది గ్రంథములను రచియించెను. ఇతనికిని, సంతమతమునకు నెట్టిప్రత్యక్ష సంబంధమును లేకపోయినను, ఇతని రచనాప్రభావము 'సంతమతము'పై స్పష్టముగ కాన్పించుచున్నది.

రామానందుడు

అటుతరువాత రామానందుడు వైష్ణవమతమును వ్యాపింపజేసెను. అతడు హిందీలోకూడ పద్యములను రచించెను. అనేక హీనజాతులలోనివారిని తనశిష్యులుగ జేర్చుకొనెను. రామానందునికాలమునుండి భక్తిమతము చాలబాగుగ విజృంభించెను. కబీరు, మంగలిజాతియందు పుట్టిన 'సేనా' అనువాడు, తనరాజ్యమును విడచి సన్యాసమును గ్రహించిన 'పీపాజీ', 'జాట్' కులములోని 'ధనా', మాదిగజాతియందుద్భవించిన 'రైదాసు' మొదలయినవారందరు నీతని శిష్యులే.

'సంతవాఙ్మయము' విశేషముగ గేయరూపమున వర్ధిల్లినది. ఈవాఙ్మయమును పోషించినవారిలో చాలమంది అక్షరపరిజ్ఞానము లేనివారే. కావున ఈ వాఙ్మయము మొట్టమొదట పుస్తకరూపమున వ్రాయబడక, ముఖతః పాటలు, పద్యములు, గేయములు ఇత్యాది రూపముల వెలువడి ప్రజలలో వ్యాపించెను. అటుతరువాత నా రచనలన్నియు సంపుటీకరణము చేయబడినవి. 'సిక్కుల'వేదముగ పరిగణింపబడు 'గ్రంథసాహెబ్' అనునదిట్లు సంపుటీకరణము చేయబడినదే.

కబీరు

రామానందుని శిష్యులలో నగ్రస్థానమును వహించినవాడు కబీరు. ఇతడు జన్మచే హిందువైనను హిందూ మతదౌర్భాగ్యముచే బట్టలు నేయు మహమ్మదీయునింట పెరుగవలసివచ్చెను. ఇతడు బ్రాహ్మణ వితంతువునకు జన్మించెను. పాప మా నవప్రసూత యయిన వితంతువు తన ముద్దుబిడ్డని గారాబముగ లాలించుటకు నోచుకొనకపోవుటచే నెట్టి యుండెనో కాశీలో నొకచోట విడువవలసివచ్చెను. అతడు పెరుగుటకు మహమ్మదీయుని యింట చేరెను. బట్టలనేత అనునిత్య వృత్తియయినట్లు అతని రచనలు స్పష్టముగ తెలియుచున్నవి.

ఇతనిపేరిట సుమారు డెబ్బదియైదు గ్రంథములు కానవచ్చుచున్నవి; కాని అందులో నివి కొన్ని కబీరు రచించినవి కావు. కబీరునకు వ్రాయను రాదు. అతని సూక్తులన్నియు ముఖతః చెప్పినవే. అందువలన వాని శిష్యులు మొదలైనవారు వానిని గ్రంథరూపమున సమకూర్చిరి. అట్టి గ్రంథములలో 'బీజక్' 'ఆదిగ్రంథము'లు ముఖ్యములైనవి. కబీరుయొక్క గ్రంథము సిక్కులచే సంపుటీకరణము చేయబడినది గనుక అందు పెక్కు సిక్కులు పూజింతురు. అప్పుడప్పుడు కబీరు చాలవిషయములను జెప్పునపుడు నొక పుస్తకములను చూచినను కొన్ని విషయములు పాలకులనిమిత్త పుస్తకములయందు కనబడును. ఇతని గ్రంథములయందున్నటువంటి సిద్ధాంతములు వా గ్రాహ్యములై గోచరమగును. కావున, సాహిత్యజనితానందమును గ్రోలదలచినవారికిం దాశాభంగమగును.

కబీరును హిందువులును మహమ్మదీయులును సమానముగ నాదరించెదరు. హిందువులు 'భక్తకబీరని'యు, మహమ్మదీయులు 'పీర్ కబీ'రనియు పిలుచుచుండెడివారట.

రామానందు డగాధపండితుడు. ఇతడు పెరుమ 'సూఫీ' (Sufi) సంప్రదాయకులతో వాదప్రతివాదములను జరుపుచుండెడివాడు; కావున కబీరునకుగూడ సూఫీ (Sufi) సిద్ధాంతములను తెలిసికొనుటకు అవకాశ మేర్పడియుండెను. ఇందువలననే కబీరురచనలయందు దాపిద్ధాంతములుకూడ కనబడును. ఇంతేకాకుండ కబీరు రచనల యందు హిందూమత ప్రాబల్యము స్పష్టముగ పొడగట్టును. ఉపనిషత్తులలోని భావములకు సరిపోలు అనేక ఘట్టము లందు కలవు. ఇతనిది సతీసంప్రదాయమైన భక్తి. గురువునుకూడ నితడు చాల పూజ్యభావముతో జూచుచుండెను. ఈశ్వరునినిగూర్చి గురువునే గౌరవముగ జూచుచుండెను. కబీరు రచనలయందు ప్రేమ, భక్తి, నీతి, అహింస మొదలగు విషయములను గురించినవి కూడ చాల కలవు. ఆచారవ్యవహారములయందు స్వచ్ఛత మహత్వమును పూజాడంబరమును సర్వదా త్యాజ్యమని ఇతడు నమ్మెను. సర్వసాధారణముగ బ్రహ్మను విగ్రహరూపమున పూజించుట వ్యర్థమని తలచెను కావుననే ఇట్లు వచించెను.

दुनिया ऐसी बावरी, पत्थर पूजन जाय।
घर की चकिया काहे न पूजै, जिसका पीसा खाय॥

(ప్రపంచము పిచ్చిది, శిలయను రాతిని పూజ చేయును. ఇంటిలోని తిరుగలిరాయిని పూజించరాదా? అది విసిరిన పిండిని కదా తినుచున్నాము.)

ఇస్లాముమతమునందు కూడ నాతడు దాంభికమును ఖండించెను. కావున దాని నట్లు తీవ్రముగ నిరసించెను.

काँकर पाथर जोरिकै, मसजिद लई चुनाय;
ता चढ़ि मुल्ला बाँग दे, क्या बहिरा हुआ खुदाय?

(రాళ్లు, కంకర ప్రోగుచేసి మసీదును కట్టెదరు. ముల్లా దానిమీదనెక్కి గొంతుచించుకొని యరచును. భగవంతునికి చెవుడు వచ్చినదా?)

మతముపేరిట వ్యాపించిన అశాంతియనునది ననున సరమయినదిగ తలంచెను.

साधो देखो जग बौराना,
साँचि कहौ तो मारन धावै झूठे जग पतियाना।
हिन्दू कहत है राम हमारा मुसलमान रहमाना।
आपसमें दोऊ लड़े मरत हैं मरम कोई नहीं जाना।

(చూడుము ప్రపంచము పిచ్చిది. నిజముచెప్పినచో కొట్ట వచ్చును. అబద్ధమును నమ్మును. రాముడు మా వాడని హిందువులు చెప్పెదరు. రహీమ్ మావాడని ముసల్మాను లనెదరు. ఇద్దఱునుకూడ తమలో తాము కొట్టుకొనెదరు. కాని, రహస్యము నెవరునుగూడ కనుగొనలేరు.)

కబీరు హిందూమహమ్మదీయ మతముల యందు కన్పట్టు భేదములను తొలగించి రెండుమతములను ఏకీకరణము చేయవలెనని ప్రయత్నించెను. ఇతని యనంతరము ఈతని శిష్యులు కబీరుసిద్ధాంతమును వ్యాపింపజేసిరి. హిందూ మహమ్మదీయ జాతుల రెంటియందును నేడు కబీరుపంథానవలంబించినవారు కలరు. కాని, వీరిలో చాలమంది 'నీచ జాతు' లనబడువారియందే విశేషముగ గలరు. వారి గురువులుకూడ నాజాతులందు పుట్టినవారే. కబీరు మొదలగు సంత వాఙ్మయకర్తలు ఎవరికివారే ఒకపంథా నిర్మించుకొని దానిని జనులలో ప్రవర్తింపజేసిరి. ఒక్కొక్క పంథా వారి కొక్కొక్కవిధమైన వేషాచారములు కలవు.

రైదాసు

ఇతడుకూడ కబీరుకాలమునందు జన్మించినవాడే. మాదిగకులమునందు పుట్టియుండెను. ఇతని తల్లిపేరు 'ఘుర్బిని', తండ్రిపేరు 'రఘు'. రైదాసు కాశీలో జన్మించెను. ఇతడుకూడ రామానందుని శిష్యుడే.

రైదాసునకు జ్ఞానము వచ్చినదాదిగ సాధువుల యొక్కయు, సత్పురుషుల యొక్కయు సేవయందు కాలముగడుపుచు, సంపాదించినధనము సర్వము వారి కొరకు వెచ్చించుచుండువాడు. అందుచేత ఇతని తండ్రికి గిట్టదాయెను. అతడు చిల్లిగవ్వనైననీయక భార్యా సహితముగ నీతనినింటినుండి వెడలగొట్టెను. అయినను రైదాసు ఎంతమాత్రమును ధైర్యమునుగోల్పోక చెప్పులు కుట్టుకొనుచు, జీవయాత్రను గడుపుచు రేయింబవళ్లు భగవదారాధన చేయుచు సద్గోష్ఠియందు కాలము గడుపుచుండెను. మాంసమునుగాని, కల్లుసారాయములను గాని ఇతడు ముట్టనైన ముట్టువాడు కాడు.

గుజరాతుప్రాంతమునందితని మతమునవలంబించిన లక్షలకొలది గలరు. వారిని 'రవిదాసీయు' లందురు. 'మీరాబాయి' కితడు గురువు. ఇతని కవిత్వమున భక్తిరసము చిప్పిలుచుండును.

> हरि सा हीरा छाँडि कै करै आन की आस ।
> ते नर जमपुर जाहिंगे सत भाषै रैदास ॥
> रैदास राति न सोइये दिवस न करिये स्वाद ।
> अहनिसि हरिजी सुमिरिये छाडि सकल प्रतिवाद ॥

(హరివంటి రత్నమును విడచి, ఇతరమైన దాని కాశించువారు యమలోకమునుజేరుదురని రైదాసు నిక్కముగ నక్కాణించుచున్నాడు. రేయింబవళ్లు నిద్రాహారములను విడచి, తర్కములనుమాని, ఎల్లప్పుడును హరినే స్మరింపుము.)

ధర్మదాసు

ఇతడు వైశ్యకులమునందు పుట్టెను. 'బాంధవగఢనగరము'నందు మంచి ప్రతిష్ఠగలిగిన వర్తకుడు. ఇతడుకూడ కబీరునకు సమకాలికుడు.

ధర్మదాసు చిన్ననాటనుండియు భక్తుడై, సాధువులను సత్పురుషులను పండితులను ఎక్కువగ నాదరించుచుండెను. అనేక పుణ్యక్షేత్రములను గూడ దర్శించెను.

మధురానగరమునుండి వచ్చునపుడితడు కబీరును కలిసికొనెను. విగ్రహారాధనను, యాత్రలను, వ్రతములను మాన్పించి, కబీరితనిని 'సంతమతము'లో జేర్చుకొనెను. అటుపిమ్మట ధర్మదాసు కబీరువలన తన సంశయములను నివారించుకొనుచుండెను. కబీరునకును ఇతనికిని జరిగిన సంభాషణ 'అమరసుఖనిధాన' మను గ్రంథమందు విపులముగ వర్ణింపబడెను. అందు జ్ఞానసంబంధమైన విషయములు చాలకలవు.

కబీరుమతములోనికి వచ్చినపిమ్మట ధర్మదాసు తనధనము నంతయు త్యజించెను. కబీరు ప్రేమమున కాతని యనంతరము ధర్మదాసే అధిపతి యాయెను.

దాదూదయాల్

ఇతడు వి.శ. 1601 జన్మించెను. ఇతని జన్మస్థానమును గురించికాని, జాతినిగురించి కాని బాగుగ

తెలియదు. ఈతని జన్మస్థానము అహమ్మదాబా దని ఈతనిమతావలంబకులు చెప్పెదరు. ఇతడు గుజరాతీ బ్రాహ్మణుడని కొంతమందియు, మాదిగవా డని మరి కొందరును, దూదేకులవాడని యింకకొందరును జెప్పె దరు. కాని ఈవిషయము ఇదమిత్థమని నిర్ణయించుట కవ కాశము లేదు. సామాన్యజనులలో నీతడు దూదేకులవా డని వాడుక.

దాదూదయాలుని గురువునుగూర్చికూడ మనకు తెలియదు. కబీరనికొందరును,కబీరుకొడుకైన"కమాల్" అని కొంతమందియు చెప్పెదరు, కాని ఇతడు గురువు నెడ చాల పూజ్యభావమును కలవాడని ఇతని రచనల వలన తెలియును.

ఇతడు చాల దయార్ద్రహృదయుడు కావున నిత నిని 'దయాళు'డని పిలుచుచుండెడివారు. దాదూ అంద రిని 'దాదా'అనిసంబోధించుచుండుటచే నితనికి'దాదూ' అను నామము కలిగెను.

దాదూదయాలుడు 'ఆమేర్', 'జయపురము' 'మార్వాడము', 'బికనీరు' మొదలైనప్రదేశములయందు సంచరించి జయపురమున కిరువది క్రోసులదూరమున నుండు 'నరానా'అనుప్రదేశమందుకొంతకాల మాగిపిదప అక్కడకు మూడునాలుగుక్రోసులదూరమున నుండు 'భిరానా' కొండదగ్గరకూడ కొంతకాలముండి, తుద కచ్చట వి. శ. 1660 లో శరీరమును విడచెను. కావు ననే ఆస్థలమును చాలపవిత్రమైనదిగ నెంచి 'దాదూ' పంథావలంబకులుగౌరవింతురు.'దాదూపంథ పీఠాధికారి' ఆప్రదేశముననే యుండును. అక్కడ దాదూదయాలుని మందిరముకూడ కలదు. ఇప్పటికిని, ఆతనిపుస్తకములును బట్టలును అక్కడ ఉన్నవి. ఫాల్గుణశుద్ధ చతుర్థినుండి ద్వాదశివరకును అక్కడ గొప్పయుత్సవము జరుగును.

'భేసధారీవిరక్తు(వేషధారణవిరక్తు)'లనియు'నాగా' లనియు రెండుతెగల సన్యాసు లీమతమునందు కలరు. 'భేసధారీవిరక్తులు కాషాయవస్త్రములను ధరించి' భగ వత్సంకీర్తనమందు తమకాలమును గడపెదరు. 'నాగాలు' తెల్లనివస్త్రములను కట్టుకొనెదరు. వీరు సేద్యము,వైద్య మునందుగాని సేనలోజేరిగాని తమ జీవితమును గడపె దరు. జయపురరాజ్యమందలి నాగాలసైన్యము చాలప్ర ఖ్యాతిగన్నది. ఈరెండురకములసాధువులును బ్రహ్మచర్య వ్రతము పాటించి పెండ్లి చేసికొనరు. గృహస్థుల బాలు రను తమమతమునందు జేర్చికొనుచు, మతమును రక్షింపు చుండెదరు. వీరు బొట్టుపెట్టుకొనరు. కంఠమాలనుగూడ వేసికొనరు. తరుచ చేతిలో జపమాలను పట్టుకొనెదరు. తలపై టోపినిగాని, తలపాగానుగాని ధరించెదరు. వారు ఒకరినొకరు కలసికొనినపుడు 'సత్త' (సత్యం) అని పర స్పరము అభివందనములు చేసికొందురు.

ప్రపంచమం దనంతకాలమునుండియు విశ్వరహ స్యమును తెలిసికొనుటకు ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. భగవానుని లీలలను పృథ్వి పైచూచి ఆనందరసమును పా నముచేయవలెనని దీక్షవహించు సాధకులు సరళప్రయ త్నములచేతనే కృతార్థులు కాగలరు. కఠినమైన నియమ నిష్ఠలచేత నారహస్యముగోచరింపదు. కావుననే దాదూ దయాళు డిట్లు వచించెను.

ना घर तजा न बन गया ना कुछ किया कलेश।
दादू ज्योंही त्यों मिला सहज सुरत उपदेश ॥

(నే నింటిని వీడలేదు; అరణ్యమునకును వెళ్ల లేదు; క్లేశమునుకూడ పడియుండలేదు. సరళమగుప్రేమ చేతనే నేను పృథ్విని, వాని (భగవానుని) రూపమందు జూచితిని.)

దాదూదయాళుడు నిరంజనము నిరాకారమునగు పరబ్రహ్మము నుపాసించెను. ఆ పరబ్రహ్మమునే ఆతడు సమస్తమందును రమించు రాముడని ధ్యానించువాడు.

హిందీ, పార్సీ, గుజరాతీ, మార్వాడీ, మహా రాష్ట్రము మొదలగు నేకభాష లీతనికి వచ్చును.హిందీ గుజరాతీభాషలలోని ఇతని కవిత్వము రసపరిప్లుతమై హృదయమునకు బాగుగ హత్తుచుండును. దాదూ దయా ళుని పాటలందు ప్రేమభావము బాగుగ పరిస్ఫుటమగును. కబీరువలె నీతడుకూడహిందూమహమ్మదీయ భేదము నంగీ కరింపనట్లు ఇతని రచనలవలన కన్పట్టును.

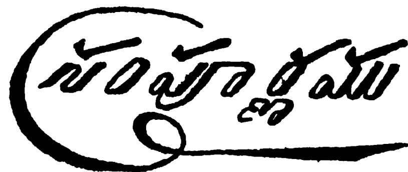
ఈసంతమతమును వ్యాపింపజేసినవారిలో నామ దేవు, చరణదాసు, భగోదాసు మొదలైనవా రనేకులు కలరు. 'సంత' వాఙ్మయము హిందీభాషయం దొక ప్రత్యేకరూపమును వహించి యలరారుచున్నది.

ఈవాఙ్మయమందలి భక్తివిషయకప్రధానమటు తరువాత వచ్చినకవుల రచనలయందును గూడ జూడ నగును. ఒకహస్తమందు ఖడ్గమును, రెండవ హస్తమందు 'కురాన్‌షరీఫ్'ను ధరించి ఇస్లాము మతస్థులు హిందూ మతము నెదుర్కొనినపుడు. దానిని చాలవరకు కాపాడినది 'సంతవాఙ్మయమే'. ఈవాఙ్మయము హిందూ మహమ్మదీ యైకమత్యమునకును, సమ్మేళనమునకు నెక్కువపని చేసి, హిందువులకును, హిందూమతమునకును ఒనగించినలాభ మపారము.

గురునానకు

ఈవిధమైన ప్రయత్నమునకు తోడ్పడిన మహామహు డింకొకడు కలడు. ఆతనిపేరు గురునానకు. అతడు రెండుమతములను సమన్వయముచేసి నూతన సిద్ధాంతములను ప్రతిపాదించి తన నూతన మతమును వ్యాపింపజేసెను. దానినే నేడు 'సిక్కు'మత మందురు. ఇతడు హిందువుల పుణ్యక్షేత్రములతోపాటు మహమ్మదీయుల పుణ్యక్షేత్రమగు మక్కాపట్టణమును గూడ సేవించెను. ఇతని రచనలు 'గ్రంథసాహెబ్' నందు గాన వగును. 'గ్రంథసాహెబ్' నందు నానకుమతమున కనుకూలముగ అనేక 'సంతమత' ప్రవర్తకుల రచనలుకూడ నున్నవి.

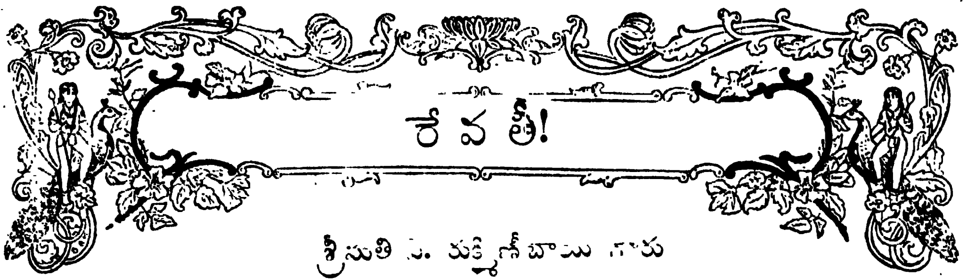
సంతవాఙ్మయము చదువుటకు హృద్యముగను లలితముగను సరళముగను ఉత్తమభావపూరితముగను నుండును. కావుననే నేటికిని ఉత్తరహిందూదేశమునందు పండితులును, పామరులునుకూడ సమానముగ దీని నాదరించుచున్నారు. ఈగేయములుకాని, కీర్తనలుగాని ఒకటిరెండైన నెరుంగని హిందీభాషీయు డుండ డనిన నతిశయోక్తి కానేరదు: ఈవాఙ్మయమందలి సూక్తులు ఇటీవలి హిందీసాహిత్యమునం దంతటను ఉదాహరణరూపమునను, లోకోక్తులుగను వ్యాపించినవి.

పట్టుగొమ్మ

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

శ్రాంతునిర్మాణమును స్వాతంత్ర్యముగఁ జేయు
　　సాలిపురుగట్లు పంచభూతాలఁ జేసి
యొకటొకటిసేసి రెండేసి యొనరఁ గూర్చి
మూఁడిటిం జేర్చి నాల్గింటిఁ గూడఁ బెట్టి
యైదు నైక్యమ్ముసేసి యిట్టటులు మార్చి
పట్టి గారడివాఁ డాడుబంతులట్లు
తూల్చి యాడించి క్రిందుమీఁదుగ నొనర్చి
విధివిరామము లేకయ విసువు లేక
అలసతయు లేక తగునాశయమ్ము లేక
కావ్యనాయికఁ జిత్రించుఁ గవియుఁబోలె
వన్నియల నెన్నియోఁ బూసి ప్రకృతిఁ జేసి
చూచి యానంద మొంది లోఁజొచ్చి తిరిగి
త్రిప్పి సర్వమ్ము నంతలోఁ దృప్తి లేక
చెఱపి యన్నియు నిర్మలక్షీరజలధి
నలల మెలిలోనఁ దూఁగుటుయ్యాల నూఁగు
సచ్చిదానందమూర్తి యాసత్త్వపుంజ
మమలవిజ్ఞానదీప మనంతరసము
నైన చిరునవ్వుమొలక నే నాశ్రయింతు.

రేవతీ!

శ్రీమతి [illegible]. రుక్మిణీబాయి గారు

సంతసించితి నీదుగుణముకు
రేవతీ! యొక్కింతనిలుపుము
నీదుసొగసును గోరినట్టి సుహాస
పూరుషు డెంతేయున్

నిన్ననుసరించుచునుండెనూ— వెను
దిరిగిచూడక పోకుమూ—ఆశనింపు
వంతబెట్టగలే దేదీ మరిలాభమూ—
మదితలంచిచూడంగన్

కటకటా! ఏమాయె ప్రేమలు
కనులలోపల కారముంచవె
బ్రతుకుటాశల భగ్నపరచవె
ఒక్కపరిగా రేవతీ!

నేమిటిది మతి పోయెనా నీ
కేమిటికి సిగ్గా మరిఎందు కీబెదురూ
వెనుదిరిగిచూడక చెరచెరన్ పో
ఎక్కడే నీవు దాగుదూ—

ఆతడెరుగని చోటెదీ—నీకునివ్వగ
తావెదీ—దాగిపోవగ దారెదీ—తప్పి
పోవగపథమెదీ—యిట్టపడి యాతడే
కరుణ నీకున్నన్

ఆతడెంతో పొంగుచూ—పొర్లివచ్చె
ఆసలన్నియు లోపలణచుక నిను
పలుకరించునెపమ్ముజూపుచు
నిలిచె బాట దరిన్

కన్నెసొంపుల కన్నుసైగల
జేసి నిన్నతడపహరింపడు
నగవుచేసెను చిక్కబట్టను
ఒక్కసరిచూపెన్

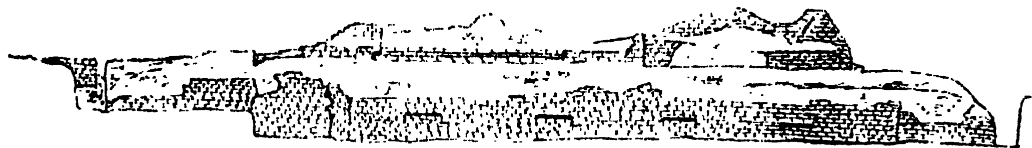
తేనె చిలికేమాటలుండును- సుమలు
విరిసే నవ్వులుండును- మనసునందూ
చేతలందూ- మొన్నడే నొక్కింతపల్కెనె
మనసు నొప్పింపన్

చూచుకొంతంతాశతోనిను- పల్కరింపగ
మారుభావము- నీదుముఖమున జూచిఏమో
నిలిచిపోయెను వెనుదిరిగిచూచియె
పల్కరించవె యాతనిన్

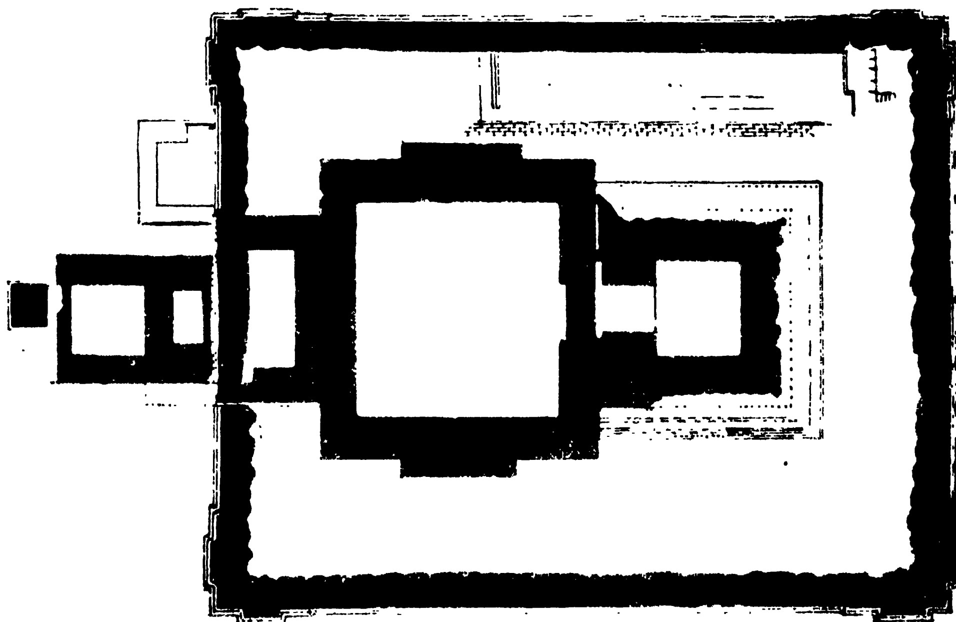
"ప్రేమపథమును మరచి పడతీ నా
ప్రేమపటమును తూలగొట్టవె"
అనుచు కన్నుల నీరునించెడి
యాతనింగను రేవతీ!

పాపహేతువు సుమ్మిచెల్లీ!
పల్కరింపకే పారిపోవుట
పెంచుకొన్నా చిన్నిమొగ్గను
చిదిమివేయుట రేవతీ!

సరసిజాతము శిరమువంచిన
చాడ్పున నీవు పలుకరింపక
యుంటచే నతడెంత యోనియు వీరి
...డింబలె చూచుగా.

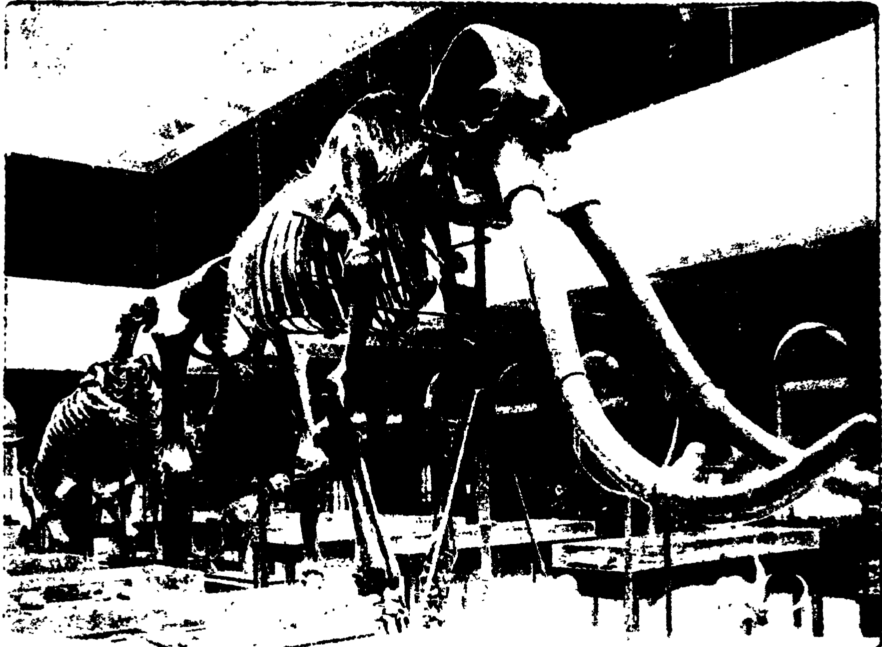

గంధకూటి.
జేతవనము.

'చింపంజి' అను నొకజాతికోతిపిల్ల. ఇటీవల 'కాంగో' లో ఇది చిక్కినది. ఈతల యించుమించుగా మనుష్యుని తలను బోలి యుండు టాశ్చర్యమును గొలుపుచున్నది.

'మామత్' అను ఒకజంతువుయొక్క అస్థిపంజరము. పైచిత్రమున గనుపడుచున్న దంతములు ఇప్పుడున్న పెద్దఏనుగుల కున్నవానికంటె చాల పెద్దవి. 'బ్రిటిషు కొలంబియా' లో 'డాసను' కు సమీపమున నున్న 'సిల్వరు క్రీకు' నందు అలాస్కా సరిహద్దులలో భూమిని త్రవ్వగా నిది దొరకినది.

గండికోట సత్యనారాయణమూర్తి గారు, యం. ఏ.

[వెనుకటి సంచిక తరువాయి]

ఉత్పత్తి కాండము

5-వ ప్రకరణము

అర్థోత్పత్తికి ఆధారములు: ప్రకృతి

౧. ఉత్పత్తి

అర్థశాస్త్రమునందు ఉత్పత్తి అనగా దేవునివలె వస్తువులను సృష్టించుట కాదు. మనుజున కట్టి ప్రభావము లేదు. అర్థోత్పత్తివిషయమున మనుష్యునకు సాధ్యమైన దెద్దియన వస్తువులయందు నైసర్గిక శక్తుల నుచితరీతిని స్వాధీనపరచుకొని అందలి ప్రయోజనములను వినియోగమునకు తగినట్టుల జేయుటయే. వస్తువులకు స్థల రూపాదిభేదంబుల గలుగజేసి వాంఛాతృప్తికి వలయు ప్రయోజనములను గలిగించుటయే ఉత్పత్తి. ముత్యములు కావలసినచో ముత్యపుచిప్పలు దొరకెడుస్థలము కనిపెట్టవలెను; వాటిని తీసుకరాగలిగిన పనివాండ్రుండవలెను; తదుపరి అనేక యంత్రోపకరణసాహాయ్యముచేతను మానవ ప్రయత్నముచేతనను ఆముత్యపుచిప్పలపైని ఎంతయో పనిచేసినగాని ముత్యములు లభింపవు. కఱ్ఱతో చేయబడు కుర్చీకావలెనన్న గట్టిమూలముల నివ్వగల చెట్టునుకొట్టి, దూలమును రంపముతో కోసి, చిన్న చిన్న ముక్కలుగా నరికి, వాటిని కుర్చీకివలయు రూపాదిభేదములు కలుగజేసి, వాటినన్నిటిని పనిముట్లతో సరిగా అమర్చి ఇంక ఎంతయో పనిచేసిన కుర్చీ లభించును. భూమికి వసుమతి అని నామాంతరమున్నది గాని తనంతట వలయుధాన్యాదులను మన కివ్వదు. నీటిసదుపాయముగల తగిన క్షేత్ర ముండవలెను; అటుపిదప దున్నుట, ఎరువువేయుట, విత్తనములజల్లుట మొలకలను తావు మార్చుట మొదలగుపనులన్నియు కాలోచితముగను యుక్తియుక్తముగను వ్యవసాయదారులు జరిగించినగాని ధాన్యాదులు సమకూడవు. వస్తువులకు స్థలరూపకాలభేదములం జేసియే ప్రయోజనములు కలుగుచుండును; సాధనసహాయమున అట్టి ప్రయోజనముల గలిగించుటయే ఉత్పత్తి.

౨. ఉత్పత్తికి ఆధారములు:

ప్రకృతిలోనుండు నైసర్గిక వస్తుశక్తి సముదాయము, మానవశ్రమ (పురుషకారము), మూలధనము (పెట్టుబడిసామానులు) ఈ మూడున్ను అర్థోత్పత్తికి ముఖ్యాధారములు. ఈమూడింటినిన్ని ఉచితరీతిని సమ్మేళనము చేయు నిర్వాహకశక్తి, దేశము నేలెడిదొరతనము వీటినిగూడ భాగ్యోత్పాదక సాధనములుగా గ్రహింపవచ్చును. భూమి (క్షేత్రము, స్థానము), శీతోష్ణస్థితి మొదలగు నైసర్గికస్వభావములు, గనులు, అడవులు, నదులు, పర్వతములు, సముద్రములు మొదలగున వన్నియును ప్రకృతిజాలములోనివే. ఎట్టి భాగ్యోత్పత్తికైన శ్రమ ఆవశ్యకము; శ్రమ రెండువిధములు: దేహశ్రమ, మనశ్శ్రమ. అర్థబాహుళ్యమునకు మూలధనము ముఖ్యమగు కారణము! వినియోగ్యమగు వస్తురూపము నింకపొందని అపక్వపదార్థములు (బట్టలు నేయుటకు వలయు ప్రత్తి, పనిముట్లను, ఇతరవస్తువులను చేయుటకు వలయు ఇనుము, రాతిబొగ్గు మొదలగునవి), యంత్రములు, ఉపకరణములు, ఆయుధములు, పనిముట్లు, ధనము మొదలగు

పెట్టుబడి సామానులన్నియు మూలధనములో చేరినవే; ఇవిఅన్నియును సుఖదాయకంబగు ఫలములను గడించుటకే, అనగా అర్థోత్పత్తికొరకే ప్రయోగింపబడుచున్నవి. పెట్టుబడిసామానులు మనుజుని శ్రమవలనను ఉత్సాహమువలనను జాతమగుచున్నవి. ఏకార్యమునైనను సులువుగాను వేగముగాను చేయుటకు కొన్ని యంత్రోపకరణసాధనములను సేకరించుకొనుచున్నాము. ఒకచో పల్లప్రదేశమునుండి మెరకప్రదేశమునకు నీరు పారునటుల చేయుటకు వట్టిచేతులసహాయముతో ఎంతెంతపని చేయగలము? ఒక మట్టికుండ లేక చిన్నపాత్ర సహాయమున కార్యము సులభమగును; ఏతము సహాయమున పని మరింతశీఘ్రముగ నగును; యంత్రసాధన ముపయోగించినచో ఒక కాలువయేటిజలమునుగూడ మెరకప్రదేశమునకు సులువుగాను వేగముగాను తోడవచ్చును. దైవునిచే సృజింపబడిన ఈభూమిఫలసాయము మన సామర్థ్యమునటుల పూర్వుల శక్తిసామర్థ్యములచే తయారుకాబడిన పెట్టుబడి సామానులు లేక మూలధనమును మనభాగ్యాభివృద్ధికి సాధనముగా జేసుకొనుచున్నాము. రస్తాలు, వంతెనలు, ఆనకట్లు, వాహనములు, బండ్లు, ఇనుపదారులు, కర్మసామానులు, నౌకయోడలు, విద్యుచ్ఛక్తి సాధనములు మొదలగు ననేకములు ఇప్పుడు తయారు చేయబడినవికావు; చాలకాలము క్రిందటినుండియు ఏర్పరుపబడినవి. ప్రతి పురుషాంతరమందును వీటిలో కొన్ని మారుదల నొందుచున్నవి; క్రొత్తవి తయారగుచున్నవి. శాస్త్రవిజ్ఞానము, నాగరికత వృద్ధి అయినకొలది పంచభూతములన్నియును మూలధనసంపత్తిచే మనకు స్వాధీనపడి సేవకావృత్తి చేయుచున్నవి. గాలి,ఆవిరి,విద్యుచ్ఛక్తి మొదలగునవి మనకెన్నియో అద్భుతకార్యములం జేయుచున్నవి. మైసూరురాజ్యములోను నీలగిరిజిల్లాలోను నిర్ఝరములబలముచే విద్యుచ్ఛక్తి ఉద్భవించి పట్టణములకు దీపపువెలుతురు కలిగించుటలోను, గనులలో పని చేయుటకు వలయుకార్యములకును సహకారిగానున్నది గదా! ఇటులనే విద్యుచ్ఛక్తిప్రభావము ప్రతినాగరికపుదేశమందును భాగ్యోత్పత్తికెన్నియోవిధముల ననుకూలించుచున్నది. సముద్రతరంగములును, సూర్యరశ్మియున్ను విద్యుచ్ఛక్తివలె అర్థోత్పత్తికి ప్రశస్త సాధనములుగా నుండునవి వృధాయగుచున్నవని పలువురుశాస్త్రజ్ఞులు విచారించుచున్నారు. ఆధునిక శాస్త్రవిజ్ఞానప్రాబల్యమునుగూర్చియు, పదార్థ విజ్ఞాన రసాయన శాస్త్రములలో నిపుణులు జరుపుచున్న అద్భుతపరిశోధనలగూర్చియు మన మాలోచించినచో కొన్నిసుకాలములో అధికముగ మన భాగ్యభాగ్యోత్పత్తికి తోడ్పడవచ్చునని తోచక మానదు. ప్రకృతి, శ్రమ, మూలధనము వీటిని అర్థోత్పత్తికొరకు బాగుగ సంయోగించెడు వ్యవహార నిర్వాహకశక్తియుకూడ ఒకవిధ్యమగు అర్థసాధనము. ఇంతేకాదు. దేశమందంతట కలహములున్ను పరదేశీయుల దండయాత్రలున్ను నివారించి ప్రజలభాగ్యసంపత్తిని కాపాడినవారి హక్కులను బాధ్యతలను నెలకొల్పి న్యాయశాలలు, కాలువలు, ఇనుపదారులు మొదలగు సాధనముల నేర్పరిచి, హస్తకళలున్ను యంత్రశాలలున్ను వాణిజ్యవ్యాపారాదులున్ను ఎన్నియోవిధముల నుపకారములచేసి దేశము నుద్ధరించునని ఆదేశపుదొరతనమువారి పరిపాలనక్రమమే కావున అదికూడ అర్థోత్పత్తికి ఒకముఖ్యమగు ఆధారముగ పరిగణింపబడుచున్నది.

3. ప్రకృతి (భూమ్యాదులు)

ప్రకృతులలో గాలివలె అనంతములు కానివి అర్థోత్పత్తికి మిగుల ముఖ్యము. మిగతప్రకృతులలో ఎన్నదగినవి పంటలు పండించుటకు, పరిశ్రమల నెలకొలుపుటకు అనుకూలములైన స్థలములు, క్షేత్రములు, గనులు, అడవులు, నదులు, కొండలు, సముద్రము మొదలగునవి. ఈప్రపంచమందున్న భూభాగమును హెచ్చించుటకు గాని తగ్గించుటకుగాని మనకు వలనుపడదు. ఆభూమి మీదనే వ్యవసాయాది కృషులను సలుపవచ్చును. జాగ్రతగా గమనించినయెడల ఏవస్తువైనను భూమినుండియే ఉత్పన్నమగుచున్నటుల తెలిసికొనుచున్నాము! ధాన్యాదులు భూమినుండియే పుట్టుచున్నవిగదా! మన ముపయోగించెడు కంబళము గొర్రెవెంట్రుకలతో తయారుచేయబడుచున్నది; గొర్రెలదేహమునుండి వెంట్రుకలు లభించుచున్నవి; ఆగొర్రెల కాహారము గడ్డి మొదలగునవి; అవి అన్నియును భూమిమీదనే పెరుగుచున్నవి. ఇదేవిధముగ మనమేవస్తువును విమర్శించి చూచినను భూమి ప్రత్యక్షముగనో పరోక్షముగనో ఉత్పత్తి

స్థానమని గ్రహింతుము. భూమి మన కనేకవిధముల ఉపకరించుచున్నది. భూమి విరివిగా నున్నందుననే ఉండుటకు చోటుదొరకుచున్నది. చాలచోట్ల భూమి యొక్క విస్తీర్ణతయే భాగ్యకారణము. ఇంక భూమి యొక్క స్థానమాహాత్మ్య మెంతయో ఐశ్వర్యమునకు హేతువగుచున్నది. పట్టణములందుండుభూమి పల్లెటూరి భూమికన్న ఎంతయో ఎక్కువ విలువగలది; రైలుస్టేషన్‌కు దగ్గరగానున్న భూమి మారుమూలగానున్నభూమి కన్న కొన్ని సమయములందు జాస్తిఖరీదు చేయుచున్నది. బజారువీధులలోనుండు కొట్లస్థలము ఒకమారుమూల నుండు కొట్లస్థలముకంటె ఎక్కువఖరీదు. ఇందులకు కారణములు చదువరులే సులభముగా గ్రహించుకొన గలరు. భోజనపదార్థములన్నిటికిని భూమియే ఉత్పత్తి స్థానము. సమస్తజీవకోటికి భూమియే ప్రధానమైన తల్లి యని చెప్పవచ్చును. ధాన్యములకును వృక్షజాతుల కన్ను వలయు ఆహారపదార్థములన్నియు భూమియందే లభ్యమై యున్నవి. అంతేకాదు. నేలబొగ్గు కిరోసనాయిలు, పాదరసము, అభ్రకము, బంగారము, వెండి, ఇనుము మొదలగు లోహములన్నియును గనులలో నుద్భవించును. ఇనుము నేలబొగ్గు అన్యోన్యసమీపస్థములుగా నుండుట వలననే ఇంగ్లాండు మొదలగు దేశములు భాగ్యవంతము లైనవి. నేలమున్నగు మొదలగుస్థలములలో ఇనుపగనులు న్నవిగాని సమీపమందు నేలబొగ్గు లేనందున అవి యింకను విశేషప్రయోజనమునకు రాలేదు. ఇనుము కరగుటకు ఈనేలబొగ్గే మిగుల ఉపయోగించుచుండును. లోకమునందలి ఖనిజసంపదయంతటను హిందూదేశమే అగ్రస్థానము వహించుచున్నదని ప్రసిద్ధి. అడవులుకూడ అర్థోత్పత్తికి మిగుల తోడ్పడి దేశమునకు సుఖదాయక ములుగా నున్నవి. కొన్నిదేశములలో అడవులు ప్రాణ సమానముగా పరిగణింపబడవలెను. వర్షపునీరంతయునిర ర్థకముగ కొండప్రక్కల ప్రవహింపకుండునట్టుల చేసి ఎల్లకాలములందును నదుల నేకరీతిని మందముగ ప్రవ హింపునట్లు చేయుచున్నవి. అడవులందలి చెట్లక్రింద రాలు ఆకులు భూమిలోను ఊరి మంచిఎరువుగ నేర్పడు చున్నది. చెట్ల ఆకులవలన నీటిఆవిరి నాలుగు ప్రక్కల వ్యాపించి గాలియొక్క వేడిమితగ్గి దేశముశాంతిమొందు చున్నది. వంటచెరకునకును ఇండ్లుకట్టుటకును వలయు కలప అడవులనుండిగదా మనకు విశేషము లభించును. అడవులు జంతుసమూహమునకు మేతకై కసవు నొసగు చున్నవి. అడవులలోనుండు వృక్షరాజి మేఘముల నాక ర్షించి వర్షము నొసగును. ఇంతేకాదు; వాణిజ్యోప యుక్తములగు వస్తువులెన్నియో హిందూదేశపు టడ వులలో దొరుకుచున్నవి. కర్పూరతైలము, మైనము రబ్బరు, లక్క, జిగురు, వార్నిషులు, మంచి గంధపు దారువులు, కరక్కాయలు, గుగ్గిలము మొదలగునవి ఎన్ని యో మన యడవులనుండియే సంపాదించుచున్నాము. పూర్వకాలమందు కామ్యకద్వైత దండకాది వనము లెన్నియో మన దేశమందుండినవని పురాణప్రసిద్ధి. బుద్ధి హీనుల ప్రభావముంజేసి ఆ యడవులన్నియు నాశన మొంది మన దేశమిప్పుడు క్షామదేవత పాలబడినది. ఇప్పుడు అస్సాము, మైసూరు, తిరువాంకూరు మొదలగు కొన్ని ప్రదేశములలోమాత్రము అడవు లున్నవి. మన ఇంగ్లీషుప్రభుత్వమువారు అటవీప్రదేశముల లాభములను నెరిగినవారు కావున ఈదేశమున మిగిలియుండు అడ వులను రక్షించుటకును లేనిచోట ఉత్పత్తి చేయుటకును శాసనముల నేర్పరిచినారు. గవర్నమెంటు లెక్కల ప్రకారము 24,9000 చదరపుమైళ్ల వైశాల్యముగల అడవు లీదేశమం దున్నట్లు తెలియవచ్చుచున్నది. 1915–1916 లో సుమారు 116 లక్షల రూపాయల రాబడి అడ వులనుండి వచ్చెను. కొండలుకూడ దేశమున కెంతయో ఉపకరించుచున్నవి. నీళ్లక్కడక్కడ నిలిచి చెరువులుగా నేర్పడుటకును, నదులుపుట్టుటకును, మేఘనిరోధ మొనర్చి వానలుగురిపించుటకును, రాళ్లు దొరకుటకును, చల్లగా నుండుటవలన దేహారోగ్యార్థము ఎండకాలమందు నివాస స్థానములుగా నుండుటకును కొండ లెంతయో అనుకూ లించుచున్నవి. ఇక నదులు, నిర్ఝరములు, సెలయేళ్లుకూడ దేశమున కుపకారము చేయుచున్నసంగతి అందరకు తెలిసినదే. మన దేశమందు భూముల నెన్నిటినో సార వంతముగా నుండునట్లు లొనర్చినవి నదులే. నదులు ప్రజల కనుకూలించునట్లు దొరతనమువారు వంతెనలను, ఆనకట్లను నిర్మించి, కాలువలు త్రవ్వించి, పొగయోడలను నడిపించి ఇంక నెన్నియోవిధముల పాటుపడుచున్నారు. శాఖోపశాఖలుగ భూమిలో ప్రవేశించి వంకరటొంకర్ల-

గానుండు తీరములుగల సముద్రములు ఓడ ప్రయాణములకును, రేవులుపట్టుటకును అనుకూలములై యున్నవి. ఐరోపాఖండమందలి దేశములకు సముద్రతీరములే వాణిజ్యమున కెంతయో సహాయపడుచున్నవి. మన హిందూదేశమందు బొంబాయితప్ప మరెక్కడను స్వభావసిద్ధముగ నౌకాశ్రయములుండుటకు వీలు గాకున్నది. చెన్నపట్టణము, కలకత్తా మొదలగు స్థలములందు నౌకాశ్రయములున్నను బొంబాయి నౌకాశ్రయమునకు సరిరావు. నౌకాయాత్రలవలనగదా ఈకాలములో ఎన్నియో దివ్య పరివర్తనములు జరిగి నానాదేశముల అర్థసంపత్తిసమకూడుచున్నది! దేశపు శీతోష్ణస్థితులుకూడ జనులస్వభావములకు దేశముయొక్క ఔన్నత్యమునకును హేతుభూతంబై యున్నవి. ఉష్ణప్రదేశములు కొన్నిపంటలకును సమశీతోష్ణప్రదేశములు వారికొన్ని పంటలకును, ప్రత్యేకముగా అనుకూలించుచుండును. శీతోష్ణస్థితిం జేసియే ముఖ్యముగా మన దేశీయులు విశేషముగ శ్రమపడి పనిచేయక చురుకుతక్కువవారుగను, ఆంగ్లేయులు వారి దేశములో చలి మిక్కుటముగా నున్నందున ఉత్సాహముతో ప్రయాసపడి తెలివితేటలు గలవారుగను ఉన్నారు. ప్రకృతిజాలమును నిగ్రహింప మనము ముచ్చటించిన విషయములన్నియును భౌతికశక్తికి మూలాధారములై యున్నవి.

౪. అధికహీన సమవృద్ధిన్యాయములు

మనము భూమిని సాగుచేసి అనేక ఉపకరణముల యొక్కయు మూలధనముయొక్కయు సహాయముతో శ్రమపడి రాబడిని పొందుచున్నాము. క్రొత్తగా సాగుచేయబడిన పొలములు అధికముగ ఫలసాయము నిచ్చును; అట్టిభూములలో ఎరువు మొదలగువాటిని వేసి సత్తువచేసిన యెడల రెండింతలుకన్న ఎక్కువ ఫలసాయము వచ్చును; రెండింతలువేసిన నాలుగింతలుకన్న ఎక్కువరాబడి వచ్చును. దీనినే అధికవృద్ధిన్యాయమనెదరు. ఎట్టిసారవంతమైన భూమి అయినను కొంతకాలమునకు సారహీనతనొందును. భూమిలో స్వభావసిద్ధముగనున్నట్టియు పంటలుపండించు శక్తికలవియు అయిన సారవంతము నిచ్చు పదార్థములు కొన్నిపంటలతో అంతమొందును. అప్పుడు ఎరువు మొదలగువాటివిషయమున ఎక్కువ పెట్టుబడిచేయగా పూర్వమువలెకాక యథాక్రమమున మాత్రము ఫలసాయము నిచ్చును. ఇందులకే సమవృద్ధిన్యాయమని పేరు. మనము వినియోగించెడు శ్రమయున్ను ఉపయోగించెడు మూలధనమున్ను హెచ్చించినకొలది భూమినుండి సాధారణముగ హెచ్చులాభమునే పొందవచ్చునుగాని ఎప్పుడును ఒకేవిధముగా కర్చునకుతగిన అధికరాబడిని పొందలేము. జాస్తిరాబడి ఒక సరిహద్దు చేరువరకు మాత్రము వచ్చుచుండును; తదుపరి పెట్టుబడికి తగినరాబడి రాదు. ఇదియే హీనవృద్ధిన్యాయము. ఈదిగువనుదహరించిన పట్టికలను గమనించినచో ఈ న్యాయము విశదపడును.

శ్రమ, మూలధనము వీటివ్యయము	భూమినుండి రాబడి	ఒక్కొక్కరూపాయికి రాబడి
రూ 10	50 పుట్లు	5 పుట్లు
,, 20	120 ,,	6 ,,
,, 30	210 ,,	7 ,,
,, 40	240 ,,	6 ,,
,, 50	250 ,,	5 ,,
,, 60	255 ,,	4¼ ,,

రూ 30 కర్చుచేసినచో రూ 1కి రాబడి హెచ్చుగానే యున్నది; తదుపరి మొత్తముమీద రాబడి జాస్తిఅగుచున్నను మనము కర్చుచేసెడు ప్రతిరూపాయికివచ్చే రాబడిరేటు తగ్గుచున్నది. కావున ఆభూమిమీద రూ. 50 కు మించిన పెట్టుబడి పెట్టుటకన్న ఆ ద్రవ్యము నింకొక భూమినిగూర్చి కర్చుచేసిన లాభకరముగా నుండవచ్చును.

హీనవృద్ధిన్యాయము ఒక్కవ్యవసాయవృత్తియందేకాదు గనులు, అడవులు, మత్స్యాశ్రయములు, వీటియందును గూడ వర్తించునని తెలుసుకొనవలెను. గనులయొక్కలోతు హెచ్చునకొలది లోహాదులను త్రవ్వి తీయుట కష్టమగుచున్నది. లోహశోధనశాస్త్రజ్ఞులను, యంత్రముల నడిపించువారిని, వందలకొలది నిపుణులగు కర్మకరులను నియమించి ఎన్నియోసాధనముల నుపయోగించి ఎంతయోద్రవ్యమును మూలధనముగా వినియోగించినగాని సురంగాంతర్భాగములలో

నుండు లోహాదులు లభింపకున్నవి. ఖనిజపరికర్షణ పరిశ్రమలలోకూడ ఒక సరిహద్దుచేరినపిదప పెట్టుబడికి తగినరాబడి ఉండదు. కొంతకాలము పరికర్షణ పరిశ్రమ జరిగినపిదప ఎంత పెట్టుబడిపెట్టినను లాభముండదు; కారణమేమన గనులలోనుండు ఖనిజసంపత్తియే అంతమొందును. చేపలవిషయమందుకూడ అంతే. మొదట సులభముగా దొరకుననే విశేషముగ లభించెడు చేపలు రానురాను సముద్రము మొదలగు జలాశయములలో ఎంతయోదూరము పడవలలోబోయి మంచిమంచి వలలు మొదలగుసాధనముల నుపయోగించినగాని దొరకవు; రానురాను పెట్టుబడిసొమ్ము అధికరించును; శ్రమహెచ్చును; గాని ఇందులకు తగినఫలితము మాత్రము ఒకసరిహద్దునకు పిదప ఉండదు. అడవులవిషయములోకూడ హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించుచుండును. అడవులలో సమీపస్థములగు చెట్లను నరుకుట సులభముగను తక్కువవ్యయమునను కావచ్చును. అయితే సమీపమందున్న చెట్లు నరుకబడినపిదప, ఇంకను నరుకబడుచెట్లు దూరస్థమై రాకపోకలు కష్టతరములుగా నుండును; కష్టమునకు తగిన ఎక్కువ ఫలితము ఉండకపోవచ్చును. అడవులలో వేటాడి మృగములనుజంపి మాంసముకైకొనువారి విషయమునగాని కేవలము మృగయావినోదమునే అపేక్షించు వేటకాండ్ర విషయమునగాని ఈన్యాయము వర్తించుచునేయున్నది; మొదట అడవిలో ప్రవేశించి ఆయుధప్రయోగము మొదలగు క్రియలను నిర్వర్తించిన వెంటనే కొన్నిమృగము లగపడవచ్చును; కష్టమునకుమించిన సౌఖ్యము సమకూడవచ్చును. అయితే ఒకప్పుడు వేటకాడు అటవీప్రదేశముల లోభాగములో ప్రవేశించి తిరిగితిరిగి వేసారినను ఒకమృగమైన లభించక ఎన్నియోకష్టములకుపాలుకావచ్చును. ఈవిషయము మన హిందూపురాణేతిహాసములలో తరుచుగావినుచుందుము.

౫. హీనవృద్ధి న్యాయము-యంత్రకళలు

ఈహీనవృద్ధి న్యాయమువ్యవసాయాది పరికర్షణ క్రియలకే చెల్లునా? లేక, హస్తకళల విషయమందును యంత్రకళల విషయమందునుగూడ వర్తించునా అనే సమస్య విచారణీయము. ఏవృత్తికైనను ఏపరిశ్రమకైనను కావలసిన నైసర్గికవస్తువులన్నియును భూమి నుండియే సంపాదింపవలసియుండుటచేతను ఆయావస్తువులను హీనవృద్ధిన్యాయానుసారముగ మితిలేని రాబడి పదార్థములుగ పరిగణించుటకు వీలులేని కారణమునను తుదకు హస్తకళలనుండియు యంత్రకళల నుండియు గ్రహింపబడు లాభముకూడ హీనవృద్ధిసూత్రమునే అనుసరించునని ఒప్పుకొనక తీరదు. హస్తకళలకు యంత్రకళలకు వలయు అపక్వపదార్థసంచయమంతయు భూమ్యాదులనుండియే గ్రహింపబడుచున్నదనుసంగతి మనము మరువరాదు. కేవలము వ్యవసాయాదివృత్తుల నవలంబించినవారికన్న యంత్రకళలే జీవనాధారముగా నుంచుకొనినవారు భాగ్యవంతులుగ నున్నారుగదా! కావున యంత్రకళలందు హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించనేవర్తించదని వాదించుట తప్పు. కొంతవరకు యంత్రకళల విషయమున అధికవృద్ధిన్యాయము చెల్లుననుట వాస్తవమే. అందువలననే ఐరోపాఖండమువారు కోట్లకొలది మూలధనము ఫ్యాక్టరీలలో వెలవుచేసి యంత్రకళలను నడిపించుచున్నారు. ఏసరిహద్దు దాటినపిదప రాబడి తగ్గుచున్నదనుచున్నామో ఆసరిహద్దు చేరేసరికి యంత్రకళల విషయములో చాలకాలము పట్టును. కాని సర్వకాల సర్వావస్థలయందును పెట్టుబడికి తగిన ఎక్కువ రాబడి యంత్రకళలందుండునని తీర్మానించి చెప్పలేము. యంత్రోపకరణముల ఉత్కృష్టతవలనను వ్యవహారనాయకుల బుద్ధిసూక్ష్మతవలనను యంత్రకళలలో ఆసరిహద్దు శీఘ్రకాలములో చేరకుండయుండునట్లున్ను పెట్టుబడికనుగుణ్యముగ ఎక్కువరాబడి వచ్చేటట్లున్ను ఫ్రాన్సు జెర్మనీ, ఇంగ్లాండు, జపాన్ మొదలగుదేశములందుండు పారిశ్రామికనాయకులు విశ్వప్రయత్నములు సలిపి కృతకృత్యులై విశేషముగ భాగ్యసంపాదనము చేయుచున్నారు. యంత్రకళల విషయమునగూడ అమితముగ పెట్టుబడివలన అమితముగ రాబడి రాదు. అందువలననే ఎంత మూలధనము వెచ్చించినను ఎన్ని నూతనవిధానముల నవలంబించినను, లోకమందుండు జనుల కందరికి వలయు బట్టలు, ఒక్క ప్రత్తిఫ్యాక్టరీనుండి తయారు చేయుటకు వీలుకాదు. యంత్రకళలందును హస్తకళలందును, అధికవృద్ధిన్యాయము ననుసరించి చాలకాలమువరకు ఎక్కువ రాబడి వచ్చుచున్నట్లు మన

మెన్ని నివర్తనములను జూపగల్గినను వాటియందు గూడ ఒక సరిహద్దు చేరినపిదప హీనవృద్ధిన్యాయము వర్తించుచున్నదని మనము మరువరాదు.

౬. భూమివలన లభించుపంటలు

భూమినుండి మనము గ్రహించు ఉపయుక్తము లైనపంట లెయ్యవి? భూమిని భాగ్యవృద్ధికి హీనవృద్ధి నట్లు చేయుటెట్లు? హీనవృద్ధిన్యాయమునకు ప్రతి కూలమునకు కారణము లెవ్వి? ప్రజాభివృద్ధికి తగిన ఆహార పదార్థాభివృద్ధి అగుచున్నదా? ఈప్రశ్నలు దేశపు అభివృద్ధి పురోగ్యమునకు సంబంధించిన ముఖ్యమైన విషయములు.

ఈప్రపంచమందుండు భూభాగములు నిజముగా ఎంత వలదు కానిపరిమితి కలదని చెప్పుటకు వీలులేదు. వానిలో కొన్ని భాగములే వ్యవసాయవృత్తికి ఉపకరించుచున్నవి; అందులోను కొన్ని భాగములు సారవంతములుగను మరికొన్ని భాగములు నిస్సారరహితములుగను ఉన్నవి. ప్రతిభూమి మీదను అన్నిపంటలు పండవు. ఏపంటకైనను చాల భూములమీద పండించుటకు వీలైనను భూసారము భేదించియుండుటవలన ఒకేవిధమగు పరిమితిగలపంట ఆభూములన్నిటినుండియు లభించుటలేదు. ఇట్టి అవ స్థలు మన హిందూదేశమందుకూడ కలవు. ఈదేశములో వ్యవసాయవృత్తికి ఉపయోగించుచున్న సాగు బడి భూములపరిమితి 2230 లక్షల ఎకరములు; ఇంకను సాగుబడికి రానట్టియు, సేద్యపరచుటకష్టము నున్నట్టియు భూములవిస్తీర్ణము 1650 లక్షల ఎకరములు. హిందూ దేశపు ఉత్తర దక్షిణభాగములందు సింధు, గంగ, బ్రహ్మ పుత్ర, మహానది, నంశధార, గోదావరి, కృష్ణ, పెన్నారు, కావేరి, వైగ మొదలగు గొప్పనదులు శాఖోపశాఖలుగ ప్రవహించుచుండుటవలన ఆనదు లేయేప్రదేశములగుండ పారుచున్నవో అవి బహు సార వంతముగానుండును. సింధు, గుజరాతు, రాజపుటానా, పంజాబు, సంయుక్త పరగణాలు, బంగాళము, అస్సాము, చెన్నపురి రాజధానియందలి ముఖ్యముగా గోదావరి, కృష్ణా తంజావూరుజిల్లాలు—ఈ ప్రదేశము లందుండు భూమి నదీప్రవాహములగుండ వచ్చెడు బురద వలన సారవంతమై వ్యవసాయవృత్తి కెంతయో అనుకూ లించియున్నది. వీటిలోకొన్ని భాగములందు వరిపంటఅధి కము. సుమారు 1,90,000 చదరపుమైళ్ల వైశాల్యము గల ప్రదేశములలో మనదేశమందలి జనులకు ముఖ్యా ధారమైన వరిధాన్యము పండుచున్నది. దక్షిణను, మధ్య పరగణాలలో చాలభాగము, హైదరాబాదు, కర్ణాటకము మొదలగుప్రదేశములభూమి వరిపంటల కంతసారమైనది కాదు. కీభూసారము ప్రత్తికి, ధాన్యములకు, గోధుమ లకు, పప్పుధాన్యములకు (అనగా శనగలు, పెసలు, కందులు, వగైరాలు మొదలగునవి) తగియున్నది. పత్తి, గోధుమలు, ప్రత్తి, పప్పుధాన్యములు ఈపంటలలో కొంత భాగము ఈదేశీయులు విదేశములకు ఎగుమతి చేయు చున్నారు; 1922వ సంవత్సరములో నే మనదేశం ఎగుమతి చేసిన ఈసరుకులవలన 8396 లక్షల రూపాయలు. ఉష్ణ ప్రదేశములందును అందులో విశేషించి నేటిదేశములందును ప్రత్తిని తేయాకుకు... సుమారు 1,58,44,000 ఎకర ముల భూమిలో ... విదేశపుకట్టడము లలో వస్త్రములను ... 5,865 లక్షల రూప్యముల విలువగలదియు అగు ప్రత్తి 1919 వ సంవత్స రములో మనదేశమునుండి ఎగుమతి చేసెను. మనదేశపు తినుబ్బ పంటలలో ... దేశములున్నవి. నూనెగింజ లు (అనగా వేరుసెనగలు, నువ్వులు, ఆముదములు, ... వేము, ఆవ్వ, ము.) బంగాళము, ... గ్రామములు ... మొదలగునవి ఈ ప్రదేశములలో జాస్తిగా పండుచున్నవి; అందులో బంగాళములో పంట ఎక్కువ. ఈపంటలలో కొంతభాగముకూడ విదేశయాత్ర చేయుచున్నది. 1920లో 2627 లక్షల రూపాయల నూ నెగింజ లెగుమతి కాబడెను. చెరకు, అల్లము, ఉల్లిగడ్డ మిరపకాయలు, ఉల్లి మొదలగు తోటజాతిపంటలలో ముఖ్యమైనట్టియు, పంచదారతయారుచేయుట కుపయుక్త మైనట్టియు చెరకు మనదేశమందల్లెడల 21 లక్షల ఎకర ముల విస్తీర్ణముగల భూములలో పైరగు చున్నది; సం యుక్త రాష్ట్రములు, పంజాబు, బంగాళము, బీహారు, ఈప్రదేశములలో చెరకుపంట జాస్తి. పీచుజాతుల పం టలలో పేర్కొనదగినవి గోనెనార, కొబ్బరినార, కత్తి నార, అనాసనార, అరటినార మొదలగునవి. వీటిలో ముఖ్యమగునట్టియు, మనదేశపు ఉత్తిపంటగానున్నట్టియు ఇతర దేశీయు లీదేశమునుండి అవశ్యముగా దిగుమతిచేయ వలసినట్టియు పంటగోగునార; ఈపంట బంగాళమునం

ధికము. 1917 వ సంవత్సరము లెక్కల ప్రకారము మన దేశమందు 27,29,700 ఎకరముల విస్తీర్ణముగల ప్రదేశములలో గోగునార పైరగుచున్నది. ఇతరపంటలలో ముఖ్యమైనవి పొగాకు, గంజా, గసగసాలు, హాప్సు, తమలపాకులు, మిరియాలు, జాజికాయ, తేయాకు, కాఫీ, నీలిమందు నానావిధములగు పండ్లును, కాయలును. వీటిలో గంజా మొదలైనవి మాదకద్రవ్యములలో చేరినవి. పొగాకు ఈదేశమందంతటను సుమారు 10 లక్షల ఎకరముల భూమియందు సేద్యము చేయబడుచున్నది. తేయాకుపంట ఉత్పత్తిచేయుస్థానములందు విశేషము; సుమారు 6,50,823 ఎకరముల ప్రదేశములలో ఇది పైరగుచున్నది. నూటికి 92 వంతులు అస్సాము ఉత్పత్తిస్థానములందే. 1916వ సంవత్సరములో 33,84,70,262 పౌనుల తూకముగల తేయాకు దేశమునుండి ఎగుమతికాబడెను. తేయాకుపంటవలెనే కాఫీపంట కూడ మైసూరు, కొచ్చిను, తిరువాన్కూరు, మలబారు, నీలగిరి మొదలగు ప్రదేశములలో కాఫీపంట ఎక్కువ. నీలిమందు రంగుపదార్థములలో ముఖ్యమైనది; ఇది చాల కాలమునుండి మన దేశమున విశేషముగ పైరుచేయబడి అన్యదేశములకు ఎగుమతి చేయబడుచుండెను. జర్మనీ దేశపు రసాయనశాస్త్రజ్ఞులు తారు బొగ్గుసాధనముల వలన నీలిమందును కృత్రిమముగ తయారుచేయుట కనిపెట్టినపుడు నీలిమందీదేశములో విశేషము సేద్యము కాలేదు. మన మిప్పుడు సంక్షేపముగా వివరించిన పంటలన్నియును కొద్దిగనో గొప్పగనో హిందువుల కుపకరించుచున్నవని ఒప్పుకొనక తీరదు; ఈపంటలలో కొన్ని మన దేశమువారే వినియోగించుచున్నారు; కొంతభాగము ముడిపదార్థరూపముననే అన్యదేశముల కెగుమతి చేయబడుచున్నది.

7. వ్యవసాయమందలి హీనవృద్ధి సూత్రము నష్టగించుట కుపాయములు:—

ఈపంటల పరిమితిని మనయిష్టానుసారముగ అధికముచేయలేము; ఇవి అన్నియును వ్యవసాయకృషికి సంబంధించినవే. ఈపంటలు పైరుకాబడు ప్రదేశములు కూడ హీనవృద్ధి సూత్రమునకులోబడి కర్చుకాబడు మూలధనమునకును, వినియోగింపబడు శ్రమకును తగిన ఎక్కువ రాబడి నివ్వకున్నవి. కావున జనసంఖ్య హెచ్చినకొలది ఆహారపదార్థములు కరువు కావలసియుండును. ప్రజాభివృద్ధి ఎంతవేగముగ నగుచున్నదో అంతకన్న వేగముగ ఆహారపదార్థములతిశయించినగాని ఏదేశమందైనను సుభిక్షత కలుగదు. ఈసమస్య ప్రతిదేశముయొక్క ఆర్థికసమస్యలలో ముఖ్యతమమైనదని చదువరులు గ్రహించవలెను. ఆహారాదుల కాకరంబగు వ్యవసాయాదికృషులలో హీనవృద్ధిన్యాయ మతిశీఘ్రముగ వర్తించకుండునట్లు చేయుమార్గములెవ్వి? జనసంఖ్య విశేషము విస్తరించకుండునట్లు ఉపకరించు సాధనములెవ్వి? వాటిని సంస్కరించు టెట్లు? జనసంఖ్యతోపాటు ఆహారపదార్థాభివృద్ధి అగుచున్నదా?

ఈ రెండువిషయముల నిపుడు జాగ్రతగా పరిశీలించవలసి యున్నది.

మన హిందూదేశములో వ్యవసాయమునే జీవనోపాయముగ జేసుకొనువా రెక్కువగా నున్నారు. వనుకటి నాలుగు జనాభా లెక్కల ప్రకారము ఈదేశములో నూటికి ఎంతమంది వ్యవసాయవృత్తిని ఆశ్రయించియున్నారో ఈక్రింది పట్టినుండి తెలిసికొనవచ్చును.—

జనాభా సంవత్సరము	నూటి కెంతమంది వ్యవసాయదారులు?
1891	62
1901	68
1911	72
1921	72

అన్ని విధములగు సేద్యపునేలల వైశాల్య మీదేశములో సుమారు 2470 లక్షల ఎకరములు; వ్యవసాయమునే నమ్మినవారు 1780 లక్షల ప్రజలు. ఇంగ్లాండు మొదలగు పాశ్చాత్యదేశములలో వ్యవసాయవృత్తి నాశ్రయించినవారు చాలతక్కువ; వారులాభకరములగుయంత్రకళలపైననే ఆధారపడియున్నారు. అయినను వ్యవసాయమందలి ప్రశస్తమార్గముల నవలంబించుటవలన ఆంగ్లేయులు ఎకరము 1–కి సుమారు 1919–పౌన్లు తూనికగల గోధుమలు పండించుచున్నారట; మన హిందువులో ఎకరము1–కి 814 పౌన్లే. ఒక్క ఇంగ్లాండేకాదు; ఐరోపాఖండమందలి దేశములు, ఉత్తర అమెరికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూజిలాండు, చీనా, జపాను మొదలగు దేశములందలి వ్యవసాయవృత్తిమనదేశపువ్యవసాయవృత్తికన్న ఎంతో

ప్రశస్తముగనున్నదని విమర్శకులు నిదర్శనముల జూపుచున్నారు. ఈవ్యవసాయకృషిలో నత్తరింపు హీనవృద్ధి మాత్రము నష్టగింపు ఉపాయములు నాలుగు కానవచ్చుచున్నవి:—(1) లాభకరములైనట్టియు ఎక్కువకాల మధికవృద్ధిన్యాయ మనుసరించునట్టియు హస్తకళలు, యంత్రకళలు మొదలగువాటి నాశ్రయించుట. ఈప్రకరణములో కాదు; ఇంకొక సందర్భమున ఈ విషయము గూర్చి ముచ్చటించెదము. (2) ఇంకను సాగుబడిక్రిందికి రాని భూములను సాగుబడికి దెచ్చుట లేక పాశ్చాత్యులవలె ఇతరదేశములకు వలసలుపోయి అన్నట సుఖజీవనోపాయములను గల్పించుకొనుట. ఈదేశమందున్న యోగ్యభూములింక సేద్యము కాలేదు. బర్మా, అస్సాము, మధ్యపరగణాలు, మధ్యఇండియా, చెన్నరాజధాని— ఈప్రదేశములలో క్రొత్తభూములను కష్టమునకున్ను కర్చునకున్ను వెనుదీయనియెడల సాగుచేయవచ్చును; లేదా పాశ్చాత్యులవలె విదేశములకు వలసపోవచ్చును. ఐరోపా ఖండమువా రనేకులు ఆఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా, న్యూగినీ, అమెరికా మొదలగు ప్రదేశములకు వలసపోయి సుఖముగా జీవించుచున్నారు. కాని బలపరాక్రమశూన్యులైనట్టియు, ఐకమత్యమంతగా లేనట్టియుమన హిందువులు ఇతరరాజ్యముల నాక్రమించి ఐరోపాదేశస్థులవలె భాగ్యవంతులగుటకుయత్నించుటహాస్యాస్పదము. కొండప్రదేశములను అడవిప్రదేశములను కష్టపడిసాగు చేసి లాభదాయకంబగు పంటలను పండించవచ్చును. (3) వ్యవసాయవిధానముల నభివృద్ధిచేయుట, జపాన్, అమెరికా మొదలగుదేశములలో భూమినిదున్నుట, విత్తనములుచల్లుట, కలుపుదీయుట, కోయుట, పంటలను మార్చుట మొదలైనపనులలో మిగుల అనుకూలించెడు నూతనవిధానములను ప్రజ లవలంబించి భూఫలసాయమధికముగ జేయుచున్నారు. మనవ్యవసాయదారులు పూర్వాచారములను కట్టిపెట్టి లాభకరములగు క్రొత్తపద్ధతుల ప్రకారము పేడ, గత్తము, బోన్మీలు, సూపర్ఫాస్ఫేట్లు మొదలగు ఎరువులను వేసినయెడల భూసారము పోతరించి భూమినుండివచ్చెడురాబడి అతిశయించును. వ్యవసాయవృత్తిలోకూడ ఇప్పుడు పాశ్చాత్యులు యంత్రసాధనములను ఉపయోగించుచున్నారు. తాతముత్తాతల సాంప్రదాయములను కట్టిపెట్టి నూతన మార్గములను త్రొక్కినచో వ్యవసాయముకూడ లాభకరమైన వృత్తి అగును. భూమి సారవంతముగా నుండుటకు జలాధారము ముఖ్యము. పెద్దచెరువులు, నూతులు, కాలువలు త్రవ్వించినచో పంటలు పండుటకెంతయో అనుకూలముగా నుండును. కాలువనీటి సౌకర్యము మన దేశములో సుమారు 48 మిలియన్ల ఎకరముల భూములకే కలదు; ఇంక సుమారు 200 మిలియన్ల ఎకరములభూముల కట్టిసౌకర్యము లేదు; కాని క్రొత్తకాలువలను త్రవ్వించి అట్టిసౌకర్యమును కలుగజేయుట కవకాశము లేక పోలేదు. పయిరులకున్ను ఫలవృక్షములకున్ను తరుచుగా సంభవించెడు వ్యాధులను నివారించుటకు వ్యవసాయ శాస్త్రజ్ఞులచే కనిపెట్టబడిన పద్ధతులననుసరించినచో రాబడి అధికమగుననుట నిస్సంశయము. నదీప్రవాహములు ఉప్పొంగి పంటభూములను నాశముచేయకుండ తగినఏర్పాట్లు జరిగించినచో ముఖ్యముగా నీదేశములో పంటలకెంతయో అనుకూలముగానుండును. విూద చెప్పినట్లు వ్యవసాయశాస్త్రసమ్మతమైన మంచిఎరువును ఉపయోగించినచో ఎకరా 1కి పండెడు ధాన్యాదులరాశి వృద్ధినొందుననుటకు పరిశోధనచేసిన పండితోత్తము లీదిగువ పట్టీలో వివరింపబడిన సంగతులను కనిపెట్టినారు.

ధాన్యాదులపేరు	ఎరువు వివరము	నూటికి ఎంతజాస్తీపంట లభించును?
వరి మొదలగునవి	పేడ, గత్తము, బోన్మీలు, పెట్లుప్పు పదార్థములు, కైనిట్	159,219,220,227
ప్రత్తి	సోడానైట్రేటు, సూపర్ఫాస్ఫేటు, కైనిట్,	200,300
గోధుమలు	సురేకారపువస్తువులు, గత్తము	48,90,120
ఉరలగడ్డలు	సూపర్ఫాస్ఫేటు, పొటాషుసల్ఫేటు	140,150
జొన్నలు	ఆకులఎరువు, సూపర్ఫాస్ఫేట్లు	140,225

మూడవకాలములో వేయబడినఅంకెల అర్థమే వసవెరువులు ఏమియు వేయనియెడల ఎకరా 1కి పంట 100 మణుగులైతే, రెండవకాలములో చెప్పబడిన ఎరువులను శాస్త్రోక్తముగా ప్రయోగించినట్లయిన (100 + 159) (100 + 219), (100 + 220) లేక 259, 319, 320 మణుగుల పంటపండునని తెలుసుకొనవలెను. ఒక్కొక్కపంట విషయముననే వేర్వేరు ఎక్కువలాభము లుండుటకు కారణము తక్కినవిధానములు భేదించి యుండుట.

(4) వ్యవసాయకళ నుద్ధరించు మార్గముల నవలంబించుట. అప్పులవారి పాలబడి కఠినవడ్డీలను సమర్పించి వ్యవసాయదార్లు చెడిపోకుండ "సహకారపరపతి సంఘములను"(కోఆపరేటివ్ క్రెడిట్ సొసైటీస్) స్థాపించినచో సులభమైన వడ్డీలకు అప్పులు దొరకును. వీటి క్రమమును గూర్చి ఇంకొకసందర్భమున వివరించెదము. జర్మనీదేశములో ఇట్టిసంఘములు వ్యవసాయమునకేకాక ఇతర పరిశ్రమలకుకూడ సహాయపడుచున్నవి. మనదేశములోకూడ ఇట్టిసంఘములు కొన్ని కలవు; ఇంకా అట్టివి అధికముగా వలెనని విమర్శకుల అభిప్రాయము. నూతనవిధానములను వ్యవసాయ శాస్త్రోక్తముగ గరపు పాఠశాలలు ఈదేశమం దధికముగనున్న వ్యవసాయకళ వృద్ధినొందదని పలువురి అభిప్రాయము. కోయంబత్తూరు పూనామొదలగు స్థలములలో అట్టి కళాశాల లున్నవిగాని ఈదేశమం దలికాపులకు నేలను దున్ని జీవించెడువారికి అవి అనుకూలించియుండలేదని కొందరి అభిప్రాయము. గ్రామపాఠశాలలోను ఉన్నతవిద్య గరపు కాలేజీలలోను వ్యవసాయముకూడ పఠనీయశాస్త్రముగ ఏర్పడినచో కొంతవరకు లాభముగా నుండును. ఈవిషయమున క్రొత్తక్రొత్త విధానములను దొరతనమువారే అధికద్రవ్యమును సెలవుచేసి అవలంబించి ప్రజలకు మార్గదర్శకులైనచో వ్యవసాయవిషయమున క్రొత్తసంస్కారములుకలుగుననియు, ఇప్పటి సర్కారువారు ఈవిషయమందు చేయుచున్నపరిశ్రమ ఇంక నధికముగావలెననియును చాలమంది ప్రజలభిప్రాయపడుచున్నట్లు కానవచ్చుచున్నది.

ప్రణయసౌధము

మామునూరు నాగభూషణరావు గారు

లలితసంతోషమలయానిలంబు లేని
ప్రణయకారాగృహంబులో పట్టువడితి
కాంత నీకంటిరెప్ప లొక్కింత విచ్చి
ప్రేమగంధవాహము నన్ను బీల్వనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

అమలజలమాధురీశూన్యమగు భవద్వి
యోగపుటెడారుల తపించుచున్నవాడ,
అతివ నీదుకటాక్షవీక్షామృతముల
రాలుచిన్కుల నను తప్పద్రావనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

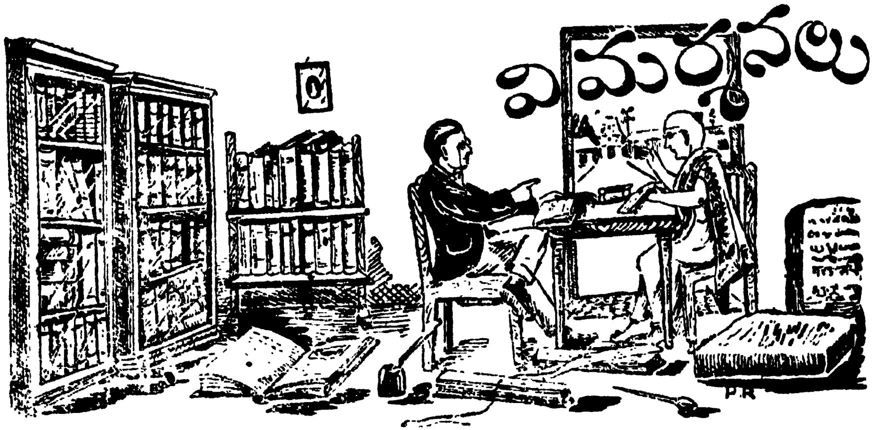
* * * *

చిరవియోగాబ్ధి మున్గుచు దరికి జేర
లేక వెత జెందు నామనోనౌక నేడు
కాంత నీచిరునగవు చుక్కాని జేసి
చారుతరప్రేమతీరంబు జేరనిచ్చి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

ఈవు నను గావ వత్తువో రావో కాని
నేను నీప్రేమసౌధసోపానసవిధ
భూతలము గాచియుంటి నోపాలతి నీదు
సరసవీక్షాప్రసాదభిక్షం బొసంగి
నీపవిత్రనామంబు ధ్యానింపనిమ్ము.

* * * *

శ్రీ భద్రాద్రి రామదాసు చరిత్రము

ప్రకాశకులు: శ్రీయుతులు ఎన్. వేంకటేశ్వర్ అండు కంపెనీవారు, చెన్నపురి.

రామదాసు పవిత్రనామమును, రామదాసు కీర్తనలను, తెలుఁగు నెఱిఁగిన యాంధ్రు లెఱుంగుదురు; కాని గ్రంథమునుగూర్చి యిపు డేమియుఁ జెప్పనక్కఱలేదు.

ఇచటఁ జెప్పవలసినది ప్రకాశకులు, పరిష్కర్తలు (బ్రహ్మశ్రీ. పంచాగ్నుల ఆదినారాయణ శాస్త్రిగారు) కావించిన పరిశ్రమనుగూర్చియే.

ప్రస్తుతమున మన కథానాయకుని చరిత్రాదిక ప్రశంస గలదు. ఇది మిగుల విలువగలది. ఏతత్ప్రచయితలింపఁ గంచర్ల గోపన్న యను నిజనామముగల రామదాసుని వంశావళి చరిత్రము, ఆ భక్తశిఖామణికిని అక్కన్న మాదన్నలకును గలసంబంధము, వారి చరిత్రము, ఈ రామదాసు చరిత్రకారులగు వరదరామదాసు, సింగరిదాసుల చరిత్రము, ప్రకృత గ్రంథమా యుభయుల కృతులను, రామదాసుగారి కీర్తనలనుగలిపి యుద్ధరించిన విధము, సప్రమాణముగ విరివిగఁ జర్చించినారు. ఈ రామదాసు చరిత్రయందుఁ గల గేయములు కొన్ని భిన్నభిన్నాంధ్ర పద్యగేయముల ఛందః పరిణామములని చెప్ప మొదలిడి తోహరానుగూర్చి మాత్రము సోదాహరణముగఁ జెప్పి విరమించినారు.

"ఈచరిత్రలో దాదాపు ఏఁబదిరకముల దరువులు మన ప్రాచీన గేయములగు ద్విపదలనుండియు, రగడల నుండియు, చూర్ణికలనుండియును గ్రహింపఁబడి విచిత్ర సంస్కారముతోఁ గ్రొత్తరూపమునఁ జెలఁగుచు మన కాలంపమును గూర్చుచున్నవి. ఈవిషయమును మఱొకప్పుడు విస్తారముగాఁ జర్చింతము" అని గ్రంథవిస్తరభీతిని సూచించినారు. సూచియు నిందుఁ బెక్కుతరళతకముల నుండియు, గేయగ్రంథములనుండియు గేయములు, పద్యములుఁ జేర్చఁబడినవని చెప్పిరి; కాని, అవి యేయే గ్రంథములనుండి గైకొనఁబడెనో చెప్పక మిన్నక విడిచి స్థలాభావమును శంకించినారు. అముద్రితములును, అత్యావశ్యకములును, నగు నిట్టియంశముల నుజ్జగించుటచే ఆస్తికాగ్రణులగు ప్రకాశకులు తమ కర్తవ్యమును బూర్తిగా నిర్వహింపమి సాటెకొట్టుచున్నది. ఇంతియకాక, ఇట్టి యసంపూర్తి చర్చలు విజ్ఞులగు పాఠకుల కాశాభంగమును సైతముఁ గలిగింపవచ్చును. ఒక్కచో సూచించినట్లు ప్రకాశకులు మున్ముందు గల్గింపనున్న సౌకర్యములలో నీలోపమును దీర్చుట మొట్టమొదటిది.

ఇందొక్కొక్క కీర్తనయును, పల్లవి, అనుపల్లవి, చరణములు వేఱువేఱుగా నుండునట్లు ముద్రించినారు. గ్రంథాంతమునఁ గీర్తనలకును, పద్యములకును నకారాద్యనుక్రమణికలను జేర్పించినారు. ప్రకాశకులు విశ్వసించునట్లీ విధముగ ముద్రించుటవలన సంగీతధోరణి చాలినంత లేని వారలకు సైతము పాడుకొనుటకు ననుకూలముగ నుండుననుట నిశ్చయము.

అక్కన్న మాదన్నల చిత్రములు, ఇతివృత్తమునకు సంబంధించిన ఇతర చిత్రములును ఇందుఁగలవు.

బ్రహ్మశ్రీ పంచాగ్నుల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారు రచియించిన అధ్యాత్మ విజ్ఞానపరిపూర్ణమగు పీఠిక గలదు. సప్రౌఢముగ నుండుటచే నాపీఠికవలనఁ బ్రయోజన మంతగా గలుగకపోవునేమో!

తప్పులు కుప్పలుగఁ బనికిమాలిన కాగితములపైఁ ముద్రితమై జదువరులకుఁజీకాకును గల్గించుచుండిన యీ రామదాసుచరిత్రము నిట్లు సర్వాంగ సుందరముగ సిద్ధముచేయించిముద్రించి యాంధ్రలోకమున కర్పించిన శ్రీ వేంకటేశ్వరకంపెనివా రభినందనార్హులు.

*　　　*　　　*

చెన్నపట్టణములో

గ్రంథకర్త: శ్రీయుత.వేమూరి శ్రీనివాసరావుగారు, బి.ఏ., బి. యల్.

అచ్చుముచ్చటలు సూర్పు మన్నవి. డిమ్మీ సైజున ౨౬౦ పుటలుగల యీనవలవెల రు. ౧-౪-౦ మాత్రమే.

ఇటీవల చెన్నిమోా నవల లాంగ్లేయ భాషాప్రపంచమున సృష్టింపఁబడుచున్నవి. వానిలో ననేకము లన్యభాషా పరివర్తనములు. ఈనవల యట్టిదికాదు. స్వతంత్రముగఁ గల్పింపఁబడినది. కథానాయకుఁడు మైసూరు సంస్థాన నివాసుఁడగు సోమేశ్వరుఁడు. అతఁడు బాల్యము నుండి జరిగిన తనవిచిత్రజీవితమును ముప్పదిప్రకరణములఁ జెప్పినాఁడు. ఇదియొక్క క్రొత్తతీరు గనవచ్చును

కథాలేశము: సోమేశ్వరుఁడు రాజమహేంద్రవరము కళాశాలలో వేదాంతశాస్త్రమున బి.ఏ. ప్యాసయి, సంస్థానమునను, చెంతనున్న తక్షశిల యందును ఉద్యోగమునకుఁ బ్రయత్నించి విఫలమనోరథుఁ డయ్యెను. తక్షశిలకుఁ బోయినపు డచట మిత్రుఁడగు విశ్వసుందరుని చెల్లెలు శశిరేఖను జూచెను. ఆమె లేఁబ్రాయమున నున్న సుందరి; వితంతువు; నవనాగరకురాలు. ఆమె చెన్నపురియందుఁ గళాశాలలో నున్న తాంగ్ల విద్యాభ్యాసము గావింపఁబోయెను. ఆమెయందమును గాంచి సోమసుందరము ముగ్ధుఁడై,యుద్యోగవిషయమునే కాక తల్లిదండ్రులను,ప్రియపత్నిని, ప్రపంచమును మఱచి యూరుఁ జేరెను. అతని మనస్సుమాత్రము శశిరేఖతోఁ జెన్నపురిఁజేరెను. పిదప నతఁడు శరీరమునుగూడఁ జెన్నపురిం జేర్చుట కెత్తులెత్తెను."ఇతర శాస్త్రములను జెన్నపురికి వెళ్లి చదివినఁ గాని తన కుద్యోగము దొరక"దని యతఁడు తండ్రికి నచ్చఁజెప్పి వెంటనే బయలుదేరి చెన్నపురిఁజేరెను. తిరువల్లిక్కేణి నల్లతంబివీథిలో బసచేసెను. శశిరేఖ ప్రవేశించిన కళాశాలలోనే. సోమేశ్వరుఁడును ప్రవేశించెను. అది మొదలు నవకాశములను గల్పించుకొని యామెతోఁ బరిచయము గలుగునట్లు పలుతెఱఁగులఁ బ్రయత్నించెను. తుద కామె తన్నుఁ బ్రేమించునట్లు చేసికొనెను. వారిరువురు నొండొరులఁ బెండ్లాడఁ దలంచిరి. వీరి యిక్కడి సంగతు లుభయుల తలిదండ్రులకుఁ దెలిసెను. పరమ సాధ్వియు,నమాయకురాలునగు సోమేశ్వరుని భార్య ప్రియంవద దీనముగ నీవిషయమును గూర్చి యుత్తరమువ్రాసి చనవునోదుఃఖమును భర్తకు దెల్లపించెను. ఈయుత్తరము సోమేశ్వరుని మనమున సంక్షోభ పూర్వకముగ గొప్ప సందర్భమును గలిగించెను. ఆహా! పతివ్రత లెట్టి మహాశయులగువారలు! వారి కసాధ్యమేది గలదు! వెంటనే నతఁడు క్షేమించిన శశిరేఖ కాయుత్తరమును జూపెను. ఆయమ యతి ఆశ్చర్యచకితయై "సోమేశ్వరా! మీకు వివాహమయ్యెనా" అనెను. నాపము ఆయమకతి యింతవఱకు నాకుఁ జెప్పినాఁడవుకాదేమి తలఁచుచుండెను. అనఁడు చిన్న సంశయము తెలియఁగదు కాన నీయుపయముచే నామెపైఁ దలపైఁ బిడుగు పడినట్లయ్యెను. ఆమె మనోవృత్తి మాఱెను. చిన్న గాఢముగఁ బ్రేమించి, అట్లే చిన ప్రేమను గాంక్షించి సుశీలయై, పతివ్రతయై పెలఁగుచు సంపదయు సంపదమును గూర్చి సిలకాంచను నీకే, పరకాంతను గోరెడు నవినీత వర్తనుఁ డెట్టిసాహసకృత్యములైనఁ జేయ నింతుకయు శంకింపఁడన్న నిది నసత్యమాడెనుదియునా?

ఈ యిరువురు నిట్లు పరిస్థితులను దెలిసికొని తమ పూర్వభావములను వీడి యది మొదలు సోదరులవలె నొండొరులఁ బ్రేమించుచుండిరి. సోమసుందరునకుఁ బ్రియంవద ప్రియంవదయై ముదమునుగూర్చుచు నాతనిని సుఖమయ జీవితునిఁజేసెను.

ఈగ్రంథమున శ్రీనివాసరావుగారు సముచితరీతిని పాత్రపోషణము గావించిరి. ఇందలి శశిరేఖా సోమేశ్వరుల సారస్వత చర్చలు, స్త్రీ పునర్వివాహాది సాంఘిక చర్చలు, సంభాషణములు, ఉత్తర ప్రత్యుత్తరములు, మొదలయినవి వీరి నవనాగరకతకు, సంఘసంస్కరణాభిలాషకు నుత్కృష్ట నిదర్శనములు. గ్రంథనామమును సార్థకముఁ జేయుటకై యిందుఁ జెన్న

పురిలో నున్నతకళాశాలాంధ్రవిద్యార్థుల జీవితము చక్కఁగాఁ జిత్రింపఁబడినది. మఱియు, కాఫీహోటలులు, హోటలులు, బీచిషికారులు, సినీమాలు మొదలగు పెక్కువిషయములనుగూర్చి జమత్కారముగఁ జర్చింపఁబడినది. స్వానుభవములేనివారల కీవిషయముగ వర్ణింప శక్యము గాదనిన సత్యదూరముగాదు. శ్రీరావుగారు చెన్నపట్టణమున నున్నత కళాశాలలయందు విద్యాభ్యాసము గావించెడు నవనాగరకయువకుల వింతవింతపోకడలను దెలుపుటకై దీనిని రచించినట్టు చూపట్టుచున్నది. వారి యుద్దేశ్య మట్టిదే యగునేని దాని నిందు సముచితముగ నిర్వహించి రనఁదగును. అంతయేకాక దీనివలనఁ గొంత సాంఘికాభివృద్ధియుఁ గలుగవచ్చును. మొదటినుండి తుదివఱకుఁ గథ పొందికగాఁ గూర్పఁబడినది. శైలియు సరళముగనున్నది. ఇతరోపయోగములతోపాటు వినోదముగ నుబుసుపుచ్చుకొనుటకై ఆంధ్రుల కీగ్రంథపఠన ముపకరింపఁగలదు.

జెండా పాట

పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతి గారు

పల్లవి

ఎగురుచుండె జండా - నిగ నిగలు జగతి నిండా

అనుపల్లవి

భారతీయ నవభావపథంబున, భాసిలుచున్న మనోరథంబుపై —నెగురు.

౧. అచ్చపుచీకటు లంతరింపగా, హెచ్చిన వైరములెల్ల డ్రెళ్ళగా
పచ్చని యెర్రని కాంతులతోడ, వియచ్చరపథమున నాట్యముసేయుచు —ఎగురు.

౨. జనని దాస్యమును దలగుతలంపున, ననిమిషనాథుని యమృతపుభాండము
గొనిరా నరిగెడు వైనతేయుడో, యననాకసమున రెపరెపలాడుచు —ఎగురు.

౩. పుట్టితి గాంధిమహాత్మ్మహృదయమున, కట్టితి తురకల హిందువులను, చే
పట్టితిరాటము ధర్మచక్రమని, మిట్టిపడుచు మిరుమిట్లు గొలుపుచును —ఎగురు.

౪. హైందవ క్రీస్తుమహమ్మదీయజన, బృందంబులు దనక్రింద మహాత్మా
గాంధికి 'జే'యను సంరావము మి,న్నందజేయు కోలాహలంబుతో —ఎగురు.

౫. నాగపురములో తనుగట్టిన నవ,నాగరికుల కట్లెల్ల ద్రెంచుకొని
సాగరములపై నగములపై నూ,రేగుచు ధర్మోజయయని చాటుచు —ఎగురు.

౬. మాటవలదు పోరాటమువల దా, రాటమువల దీరాటముచేత నె
మేటిజయము నేకొనెదనునేనని, చాటుచు తనపటు భాటిమూపుచును —ఎగురు.

౭. తెల్లజాతులను నల్లజాతులను, ఎల్లజాతులను నేకముసేయుచు
ముల్లోకంబుల నొకచోజేరిచి, చల్లనిరాజ్యము స్థాపించెదనని —ఎగురు.

సాభిప్రాయవిశేషములు

ప్రపంచ వ్యవహారము లధ్వాన్నముగ నున్నవి. మాటలయందు శాంతి, చేతలయందు కలహము ప్రపంచస్థితిగను బరిణమించుచున్నది. బాల్డ్వినుగారి ధర్మోపదేశములు, సర్ ఆస్టిను ఛేంబర్లినుగారి స్వస్తివాచకములు మంచిమాటలుగ నున్నవి. మాటల కనురూపమైన కార్యము కొంచెమైనను కార్యములందు గనుపడదు. లోకర్నొయొడంబడికను సఫలము చేయుటకైనను ప్రబలరాజ్యములు పూనుకొనకున్నవి. ఆంగ్లసైన్యములు కొలోనుప్రాంతమును విసర్జించినవి. ఫ్రాన్సును బట్టిన జర్మను బ్రహ్మరాక్షసి భయము మాత్రము విడువలేదు. జర్మనుబాధనమున కేర్పడిన నిర్బంధములను శిథిలము చేయుటకు ఫ్రాన్సు అంగీకరించుటలేదు. జర్మను ప్రభుత్వము నానారాజ్యసమితియందు చేర్చుకొనుటకు విన్నపమును జేసినది. జర్మనుదేశము నానారాజ్యసమితియందు జేర్చుట ఫ్రాన్సునకు సంతాపకరముగ నున్నది. జర్మను లధోగతిపాలైనను ఫ్రాన్సునకు మనశ్శాంతి గలుగలేదు. ద్వేషపూరితమైన చిత్తమునకు శాంతిగలుగుట యసంభవము. ఫ్రాన్సును విజయోన్మాద మావహించినది. జర్మనులను పీల్చిపిప్పి చేయుటకు ఫ్రాన్సు నిశ్చయించినది. జర్మనురాజ్యము నన్నివైపులను పాశబంధములచే బంధించినది. జర్మను దేశమధ్యమునను హృదయకంటకమై దుర్భరమైన దుఃఖవేదనను గలుగజేయుచున్నది. జర్మను దేశాక్రమణముచేసిన పరదేశసైన్యములు ధర్మనాశనమును జేయుచున్నవి. జర్మనులమానాభిమానములు మంటగలిసినవి. జర్మనులు క్రోధావేశపరాయణులైనను నిస్సహాయులై పరాజితజాతుల కలంఘనీయమగు దుఃఖవేదన ననుభవించుచున్నారు. జర్మనులు స్వయంకృతాపరాధమునకు తగినఫలము ననుభవించుచున్న విధమున ఫ్రాన్సును, కాలాంతరమునను స్వయంకృతాపరాధమున కనురూపమైన ఫలము ననుభవించుట సహజము. బలాంధకారము వివేకమును పాడుచేయగల విధమును ఫ్రాన్సు ఉదంతము విశదము చేయుచున్నది.

ఆల్సేసులోరేనులు గలుగజేసిన సంగ్రామదావానలమునకు నూరురెట్లు సంగ్రామదావానలమును వర్తమాన పరిస్థితులు సిద్ధము చేయుచున్నవి. ఫ్రాన్సుదేశ మపారమైన సైన్యమును గూర్చి యున్మాదప్రస్థానమునకు బూనినది. సిరియా మొరాకో ప్రస్థానము లింకను సాగుచున్నవి. మంత్రాంగములు, రహస్యాలోచనలు, గూఢవ్యవహారములు, యథాప్రకారము నడచుచున్నవి. సంగ్రామబీజములకు సంగ్రామఫలము సహజముగను గలుగ నున్నది. పరాసుల దురాగ్రహము, జర్మనుల దురహంకారము మహాప్రళయరూపమును దాల్చుటకు నిమిత్తకారణము లేమాలను నేవేళను బుట్టనను పుట్టవచ్చును. పూర్వమువలెనే వైరబీజములు రాజ్యముల నడుమను పెరుగుచున్నవి.

రష్యా రుమేనియాలు, తుర్కి-గ్రీసులు, సర్వియా బల్గేరియాలు, జుగోస్లావియా పోలాండులు, ఫ్రాన్సు ఇంగ్లాండులు, తుర్కి-పరిష్యాలు, గ్రేటుబ్రిటను, ఫ్రాన్సు మొదలగు రాజ్యములకు నడుమను వైరబీజములు వర్ధిలుచున్నవి. ఇటలీమహాసామ్రాజ్య ప్రస్థానమున కుపక్రమించినది. ముస్సోలినిగారు ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును ప్రతిఘటించుచు నిరంకుశ రాజ్యమును జేయుచున్నారు. స్వాతంత్ర్యనామస్మరణమును జేసెడి జాతులను ధిక్కరించుచున్నారు. జర్మనులకు ఇటలీదేశస్థులకు వాక్కలహములు పెరుగుచున్నవి. గ్రేటుబ్రిటనుసామ్రాజ్యప్రస్థానము నఖండముగను జేయుచున్నది. ఇండియా, ఈజిప్టు, ఇరాకు, అరేబియా మొదలగుప్రాంతములందు సామ్రాజ్య సంరంభమాన మశాంతిని పెంపొందించుచున్నది.

అమెరికా ఆఫ్రికా రాజ్యములందు శ్వేతజాతులకును శ్వేతేతరజాతులకును వైరము ప్రబలుచున్నది. శ్వేతజాతుల దురహంకారము శ్వేతజాతులందును శ్వేతేతర జాతులందును ప్రబలద్వేషమును ప్రజ్వరిల్లజేయుచున్నది. విల్సనుమహాశయుని ధర్మసూత్రములు, వర్సేలు సంధినియమములు, నానారాజ్య సమితి నిర్ణయములు సామ్రాజ్యాభిమానమున కెగరగొట్టుకొనిపోయి ధర్మాభిమాన మంతర్ధాన మగుచున్నది. ఈ మహావిలయావస్థయందు రష్యాయం దుద్భవించిన సాంఘికవిప్లవము జర్మనీదేశమునకును చీనా మొదలగుదేశములకును వ్యాపించు నపుడు ప్రపంచమునకు సంప్రాప్తముగానున్న మహోపద్రవము దురవగాహము. భారతదేశస్థితి ప్రపంచస్థితి కనురూపముగను దుర్భరముగను నున్నది. నిరంకుశత్వము వ్యయభారము నిస్సహాయత్వము విభేదములు సర్వసంహారమును జేయుచున్నవి. మతము, ధనము, బలము, ధర్మము, సాహిత్యము చైతన్యము శిథిలములగుచున్నవి. సర్వాన్యాశ్రితమైన పరావలంబనస్థితియందు కర్తవ్యము దురవగాహముగనున్నది.

* * * *

భారత ప్రభుత్వ విధానము

భారతప్రభుత్వవిధానమునందు సంస్కరణము గలుగకపోయినను ప్రభుత్వహృదయమున నల్పమైనను మార్పు గలుగలేదు. శ్రీ రీడింగు ప్రభువు సామ్రాజ్యశాసనసభాసభ్యులకు జెప్పిన గుణపాఠమునె రాజ్యసభాసభ్యులకును జెప్పి నిరంకుశాహంకారమును సువ్యక్తముచేసెను. రాజ్యసభాసభ్యుల తోడ్పాటున కభినందించుచు క్రొత్త సభాసభ్యులకు ప్రభుత్వారాధనధర్మము నుపదేశించి నిరంకుశలక్ష్యమును విశదముచేసెను. శిష్టులకీ యుపదేశ విధాన మనవసరమని రీడింగుప్రభువునకు దెలిసియున్నను పునరుక్తిదోష మీసందర్భమునందు ప్రభుత్వమునకు లాభదాయకముగాని నష్టదాయకము గాదుగదా? శిష్టసభయం దెందరో మహానుభావులు గవర్నరుజనరలుయొక్కయాజ్ఞను శిరసావహించుటకు సిద్ధముగ నుందురుగదా? అట్టివారలకుం మహానుభావుల కీ యధికారోపదేశములే వేదవాక్యములు. రాజప్రతినిధి యుపదేశవాక్యములకు దలల నూగించుచు తోకల నాడించెడివారలకు ప్రభుత్వ

సత్కారము సిద్ధముగదా? సామాన్యదృష్టిని ఉద్యోగములును, బిరుదములును, పదవులును నాకర్షించిన విధముగను నిష్కామమైన దేశభక్తి నాకర్షింపజాలదు. నిష్కామమైన దేశభక్తి గాంధిమహాత్మునివంటి మహాత్మునకు సాధ్యము. సేవాఫలము త్యాగముగనుండవలె లాభమునందు సాధ్యముగాదు. ప్రజలు ప్రతినిధులు త్యాగదీక్షను బూనినగాని దేశవిమోచనమునకు సాధనము గనుపడదు.

దేశభక్తిపరాయణులు వాచాలురగు ప్రతినిధులు శిష్టసభయందు ప్రభుభక్తిపరాయణులగుచుండ శిష్టసభాప్రభావము స్వల్పీకృతమగుచున్నది. శిష్టసభయందు స్వరాజ్యవాదుల వాదము లరణ్యరోదనములుగ నున్నవి. రాయలుకమిషను నియామకము విషయమై సెత్నాగారితీర్మానయుదంతము శిష్టసభాస్వభావమును విశదము చేయుచున్నది. రాయలుకమిషనువలనను దేశమునకు ప్రయోజనము గలుగదని తెలిసి యున్నది. సామ్రాజ్యశాసనసభ రాజ్యాంగసంస్కరణములను విమర్శించుటకు రౌండుటేబిలు సమావేశ మవసరమని నిర్ణయించినది. శిష్టసభ రాయలు కమిషనుతో సంతృప్తిని బొందగోరినది. సర్ మూడిమనుగారి ప్రసంగము ప్రభుత్వ హృదయమును విశదముచేసినది. దేశహితపరాయణులు పాదాక్రాంతులై సంపూర్ణసహకారమును బ్రకటింపనంతవరకును బ్రభుత్వహృదయము మారుట కవకాశములు లేవని మూడిమనుగారు విస్పష్టము చేసిరి.

కాన్పూరుకాంగ్రెసు తీర్మానము నిస్సారమైనను ప్రభుత్వాధికారమున కుపాకుగ నేర్పడినది. అసహాయోద్యమమును కాంగ్రెసు సంస్థాపించినది. కాంగ్రెసుపక్షమునను సభ్యులకు శాసనసభాప్రవేశము నంగీకరించినది. స్వరాజ్యపక్షప్రతినిధు లుపసంఘములందు సభ్యత్వము నంగీకరించి పనిచేయుచున్నారు. సామ్రాజ్యశాసనసభ ప్రభుత్వాభిప్రాయముల కనుకూలముగను బ్రవర్తించుచున్నది. అన్యాయమైన న్యాయస్థానతిరస్కారశాసనము నామోదించినది. అమరనాథదత్తుగారు బెంగాలు నిర్బంధశాసనములను సవరించుటకు జేసిన ప్రతిపాదన వీగిపోయినది. ప్రభుత్వము కోరిన మొత్తములు చాలవర కంగీకరింపబడినవి. శాసనసభ నిరాకరించిన మొత్తములను రాజప్రతినిధి పునరుద్ధరణ చేసెను. ప్రభుత్వ వ్యవహారములు సభ్యుల విద్వేషముతోను తోడ్పాటు లేకను యథాప్రకారముగను సాగుచున్నవి. ఇంకను నెవరు పాదాక్రాంతులు గావలయునో తెలియకున్నది. కాన్పూరు కాంగ్రెసు తీర్మానమునందుగల "అసహాయోద్యోగసిద్ధాంతము"ను కాంగ్రెసురంగమునుండి తొలగించినగాని ప్రభుత్వమునకు బెంగ తీరదు. స్వరాజ్యసంపాదనమునకు శాసనతిరస్కారము శరణ్యమని కాంగ్రెసునందన్ని పక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. శాసనోల్లంఘనసిద్ధాంతమును సయుక్తముగసంహృతము గానంతవరకును భారతీయులయపరాధమును ప్రభుత్వము మన్నింపజాలదు. ఈ యుద్దేశమును సఫలముచేయుటకు సమయోచిత సహకారపక్షము స్వరాజ్యపక్షమునుండి బయలు దేరి

నది. లిబరలు జస్టిసుపక్షములు సమయోచిత సహకారమును చేసి యనుభవించిన భాగ్యము తెలిసియున్నది. ఇట్టిభాగ్యమే ముందును సహకారమునకు గలుగగలదు. మంత్రులందరుపుడు గొప్పయుద్యోగములు బిరుదములులభించినను నిరంకుశప్రభుత్వము మాత్రము నిర్విఘ్నముగనుసాగిపోవుటయును సామ్రాజ్యశాసనసభల వ్యవహారములు తిరిగి విశదముచేసినవి.

జైత్రేవ్యయములను స్వరాజ్యపక్షము నిరాకరించినపుడు సర్ ఛార్లెసుఇన్నిసు చేసిన హెచ్చరికయే ప్రభుత్వవిధానమునకంతయును నన్వయించుచున్నది. శాసనసభ నిరాకరించిన విషయములనన్నిటిని సమర్థించుటకు ప్రభుత్వమునకధికారముగలదని ఇన్నిసుగారు వదరించిరి. ఆబెదరింపులు రంగాచార్యులు శివస్వామయ్యరుగార్ల హృదయములనుకరగింపజాలకపోయినను జిన్నాగారు ప్రతిఘటించి వారి యాత్మగౌరవమును విశదముచేసిరి. సభ్యులు ప్రతిఘటించినను రాజ్యాంగరథము నిరభ్యంతరముగను నడుచుచున్నది. ప్రభుత్వవిధానమును నియమించుటకు సామ్రాజ్య శాసనసభకును రాష్ట్రీయ శాసనసభలకును శక్తిలేదని తెలిసియును నాయకులు మామూలుమార్గముననే నడుచుచున్నారు. దేశావృత్తమాంద్యమును శాసనసభావ్యవహారములు విశదము చేయుచున్నవి. బడ్జెటు ప్రవేశానంతరము స్వరాజ్యపక్షసభ్యులు శాసనసభను విడిచిపోయినను రాజ్యాంగ రథము నడుచుట కభ్యంతరములు గలుగజాలవు.

ఈనెల ఆరవతేదిని డిల్లీనగరమునందు గూడనున్న అఖిలభారత జాతీయమహాసంఘము కాంగ్రెసు రాజ్యాంగ ప్రస్థానమును నిర్ణయింపనున్నది. ఈ సమావేశము కాన్పూరు కాంగ్రెసు తీర్మానమును పునః ప్రతిపాదనము చేయగలదు. ఆప్రతిపాదనమునందయినను క్రొత్తయేర్పాటులు చేయుట కవకాశములు గనుపడవు. సామ్రాజ్య శాసనసభాసభ్యులు వారి స్థలములనువిసర్జించి ఎన్నికసంరంభము నారంభించుట సహజము. ఎన్ని కలహములు మెండుగున్నను స్వరాజ్యసందర్శనము మాత్రము స్వప్నసందర్శనముగ నుండగలదు.

* * * *

నౌకాదళ నిర్మాణము

రాజ్యప్రతినిధియగు రీడింగుప్రభువు ప్రకటించిన పరిషులందు భారతనౌకాదళ నిర్మాణము సంభ్రమమును గలుగజేసినది. ప్రపంచరాజ్యములందు నావాహనములులేని భరతవర్షమునకు నౌకాదళత్వనిమాశాంకురములను గలుగజేయుట సహజము. సత్త్వము లేనిబీజములంకురించుట యసంభవము. సైనికదళమునందు ప్రతిపత్తిలేని భారతీయులకు నౌకాదళమునందు ప్రతిపత్తి గలుగుట యసంభవము. నౌకానిర్మాణాశ్రయములులేని దేశమునందు నౌకాదళనిర్మాణ మసంభవము. యుద్ధసాధనములను నియమించుటకు యత్నములు జరుగుచున్న సమయమునందు బ్రిటీషు రాజ్యాధికారులు సంగ్రామసాధనములను విస్తరింపజేయుటకు బూనుకొనుట యసంగతముగ నుండగలదు. సింగపూరు నౌకాశ్రయనిర్మా

ణము, భారతనౌకాదళనిర్మాణము, బ్రిటీషు సంగ్రామతంత్రఫలముగ నుండ గలదు. ఆకాశయానములనిర్మాణానంతరము యుద్ధనౌకల ప్రయోజనము తగ్గినది. భారత ప్రభుత్వము నౌకాదళమునకుబదులు వాయుదళనిర్మాణమునకు బూనుకొంటమైనను కొంత ప్రయోజనకరము. ప్రయోజనము లేనిపనుల నుపక్రమించుటయును ప్రయోజనముగలపనుల నుపసంహరించుటయునుభారతప్రభుత్వమునకుపరిపాటిగనున్నది. సైన్యవ్యయభారముక్రింద నుక్రుంగుచున్న దేశముమీదను నౌకాదళవ్యయభారమునుసయితము మోపుట శాంతికిని సౌఖ్యమునకును సాధనముగాదు. భారతీయుల పారతంత్ర్యము దారిద్ర్యము నౌకాదళనిర్మాణమును నిరర్థకము చేయుచున్నవి.

*   *   *   *

ఆర్థికస్థితి

సామ్రాజ్యశాసనసభయందును నితరశాసనసభలయందును నాదాయవ్యయముల యంచనాలను ఆర్థికమంత్రులు వ్యక్తము చేసిరి. ఆర్థికవ్యవస్థలందు గణనీయమైన విషయము గనుపడదు. పన్నులను హెచ్చించుటకుగాని తగ్గించుటకుగాని క్రొత్త ఏర్పాటులు లేవు. నూలు సుంకమును తీసివేయుట గణనీయాంశము. చిరకాలమునుండియును దూదిపరిశ్రమకు ప్రతిబంధకముగనున్న సుంకమును తీసివేయుటవలనను దూదియంత్రములకు కొంత ప్రయోజనము గలుగగలదు. సైన్యవ్యయమునందుజూపిన తగ్గుదల యతిస్వల్పము. సైన్యవ్యయము 50 కోట్లకు నియమించవలయునని నిర్ణయమైనను వ్యయమునుతగ్గుటలేదు. దేశాదాయమునందు సగముభాగము సైన్యపోషణమునకు వినియోగపడుచున్నపుడు దేశక్షేమము దుస్తరము. రాగలసంవత్సరమందు 55 కోట్లు సైన్యవ్యయము గతసంవత్సరము కంటెను రాగలసంవత్సరమునందు 50 లక్షలధికముగా నున్నది. గతసంవత్సరమునందు రైల్వేశాఖవలన ను ప్రభుత్వాదాయమువృద్ధిని బొందినది. రైలుశాఖయందు నూతనకార్యములకు వ్యయమధికముగను జేయబడుచున్నది. రైలుసామానులకధికముగ వ్యయముచేయుటవలన సొమ్ము బ్రిటీషుద్వీపములకు జేరగలదు. గతసంవత్సరమునందంచనాకంటెను 1, 06, 00, 000 నిలువపర్పడినది. రాగలసంవత్సరమునం దాదాయము రూ. 133,43,00,000లు, వ్యయము రూ. 130,38,00,000లు నిలువ రూ. 3,05,00,000లు. గాఢడివాని హస్తలాఘవమువలెను బ్లాకెటుగా రార్థికపత్రమును జూపగలిగిరి. రాగల సంవత్సరము మూడుకోట్లు నిలువ యేర్పడునపుడు దానిని సద్వినియోగము చేయుట యవసరము. చెన్నరాష్ట్రపుకప్పమును పూర్తిగను దీసివేసినగాని రాష్ట్రమునకు విమోచన సాధనములేదు. రాజ్యాంగసంస్కరణములకును ఆర్థికసమస్యలకును సంబంధమును గల్పింపజనదని బ్లాకెటుగారు కోరుట విచిత్రము. భారతీయులు కోరునది నిర్ణయాధికారముగాని లెక్కలుగాదు. సొమ్మునిలువయున్నను నిర్ణయాధికారము నిరంకుశప్రభుత్వమునందున్నంతవరకును దేశక్షేమమునకు సాధనముగనుపడదు.

చెన్నరాష్ట్రాదాయ వ్యయములును దేశావ్యాప్తమైన దుర్దశను విశదముచేయుచున్నవి. గతసంవత్సరాదాయము రూ. 16,41 96,000, వ్యయము రూ. 16,35,77,000 లు. గతసంవత్సరపునిలువ 61,91,000. రాగలసంవత్సరమునం దాదాయము రూ. 16,34,20,000 వ్యయము 17,10,66,000, లోటు 76,46,000. రాగల సంవత్సరమునందు క్రొత్తపనులకు వ్యయము రూ. 62,50,000లు. ఇందువిద్యాభివృద్ధికి రూ. 15,59,000 వినియోగపడగలదు. గతసంవత్సరమునందు నరిదాయమున రాబడితగ్గినది. స్టాంపుల ఆదాయము 5½ లక్షలు పెరిగినది. జలాశయములకు దక్షిణదేశమునందు ద్రవ్యము వ్యయపడుచున్నటు లుత్తరప్రాంతములకు వ్యయపడుటలేదు. మొత్తముగా రార్థికస్థితి చక్కగ లేదని యంగీకరించిరి. చెన్నరాష్ట్రము సామ్రాజ్యప్రభుత్వమునకు సమర్పింపవలసిన కప్పము తగ్గనంతవరకును నార్థికవిషయములందు చెన్నరాష్ట్రమునకు మోక్షసాధనము గనుపడదు. పరావలంబనము గలుగజేయుచున్న యనర్థపరంపరలను సామ్రాజ్యప్రభుత్వార్థికస్థితియును రాష్ట్రప్రభుత్వము లార్థికస్థితియును విశదము చేయుచున్నవి. నిరంకుశప్రభుత్వము ప్రాతపద్ధతులనే యవలంబించునని యధికారుల ప్రసంగములు విశదముచేసినవి. బడ్జెటునంతయును నిరాకరించి స్థానములను ఖాళీచేయుటకు స్వరాజ్యపక్షము సంకల్పించినది. స్వాతంత్ర్యపక్ష సహాయములేక యిదిసాధ్యముగాదు. స్వరాజ్యపక్షము స్థానములను వెంటనే ఖాళీచేయుటవలనను ఎన్నికలయందు కొంతలాభము స్వరాజ్యపక్షమునకు గలిగినను రాజ్యాంగరంగమునందు భేదము విశేషము గలుగజాలదు. హిందూమహమ్మదీయవిభేదములు, బ్రాహ్మణ,కమ్మ,కాపు, వెలమ కులభేదములు, స్థానిక ప్రయోజనములు, రాజకీయపక్షభేదములు రాజ్యాంగరంగమును బీభత్సముచేయుచున్నవి. ప్రజలు స్వకులలాభమును స్వపక్షలాభమును పరిత్యజించి దేశప్రయోజనముల నారాధించుటకు గాంధిమహాత్ముని నిర్మాణ విధానము సాధనముగాని శాసనసభలు సాధనభూతములు గాజాలవు. శాసనసభలయందు భవనాల సమ్మోహమును పోగొట్టినగాని నాయకులు నిర్మాణమార్గ మూనజాలరు. స్వరాజ్యపక్షమునకు శాసనసభలయనుభవము గలుగుటకుగాను ప్రజలు రాగలయెన్నికలయందు స్వరాజ్యపక్షాభ్యర్థులకు సమ్మతుల నిచ్చి కాంగ్రెసు ప్రతిభను గాపాడుటకు బాటుపడుటగత్యము. దేశము నేడుగల స్థితియందున్న సమయమునందు ప్రజలు కాంగ్రెసుప్రతిష్ఠను గాపాడుటకు సర్వశక్తిని వినియోగించెదరని నమ్ముచున్నాము.

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7, Thambu Chetty Street, G.T. Madras

ఖురాను షరీఫ్

గ్రంథకర్త: చిలుకూరి నారాయణరావు, యమ్. ఏ. యల్. టి.

ఇది మహమ్మదీయ మతగ్రంథము. హైందవమతమునకును మహమ్మదీయమతమునకును ముఖ్యవిషయములలో తారతమ్యములు లేవని యీ గ్రంథమువలన తెలిసికొనవచ్చును. ప్రకృత పరిస్థితులలో దీనిని అందరును చదువుట యుక్తము. 800 పుటలు కలది వెల రూ. 3-0-0. చక్రని బైండు 4-0-0.

ప్రాచీన హైందవ ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వము

గ్రంథకర్త: దేశభట్ల లక్ష్మీనరసింహము, యమ్. ఏ. యల్. టి.

గ్రంథకర్త అనేకగ్రంథములను పరిశోధించి వేదయుగమునుండి 10 వ శతాబ్దమువరకును ప్రజలు రాజ్యవిషయమం దెంతవరకు పాల్గొనియుండిరో తెలిపియున్నారు. వెల రూ. 0-12-0.

రెండు గ్రంథములును విద్యార్థులకును పుస్తకభాండాగారములకును సరసమైన ధరలకు యివ్వబడును.

Apply to:— { ప్రపంచమత గ్రంథమాలా కార్యస్థానము
or C. S JAYA RAO, Innespet, Rajahmandry.
or PINAKINI PRESS. Anantapur.

చక్రని నాటకములు

మందారమాల

నీతిబోధకమైన నాటకము. "విప్రంథిల్లాక భక్షుణాం" అను శ్లోకమును నాటకోచితముగ వ్రాయబడినది. వెల ౦-౧౦-౦

అనురూప

వేశ్యను నమ్మి పతివ్రత యగు భార్యను వదలగొట్టి కష్టములబడిన నాటకము. వెల ౦-౧౦-౦

పాండవకాల నిర్ణయము

విమర్శనగ్రంథము ౦-౧౨-౦

పుష్పబాణ విలాసము-ఆంధ్రపద్య తాత్పర్య సహితము ౦-౮-౦

మానేజరు :—

శ్రీ వైఖానస,

మాదరపాకంపోస్టు, ఈగానారిపాలెము, చెంగల్పట్టుజిల్లా.

యూకలిప్టస్ ఆయిల్

స్వచ్ఛమైన నీలగిరితైలము

ఇన్‌ఫ్లుయంజా, ప్లేగు, కలరా, వీటికి పరమౌషధము

వైద్యమునందు ప్రసిద్ధిచెందిన ఒకవైద్యునివల్ల చెప్పబడిన. ఈతైలము వాంతిభేది, ప్లేగువ్యాధి, తేలు మొదలైన విషజంతువుల కాటులు, కత్తి మొదలైనవాటి గాయములు, నరములమెళుకు, నిప్పు మొదలైనవాటివల్ల కలిగెడు అనేకవిధములైన వ్రణములు, ఇంఫ్లుయంజా, మలేరియా, అనేకవిషజ్వరములు, దగ్గు, ఉబ్బసము, వాయువువల్ల కలిగెడిపోట్లు, నొప్పులు, పల్లునొప్పి, తలనొప్పి, ఒంటితలనొప్పి, కండ్లమంట, శీతభేది, ఉష్ణభేది మొదలైన వాటికి అనుభవసిద్ధౌషధము. 1 ఔ. బుడ్డి 1-కి రు. 0-4-0 వి. పి. చార్జి రు. 0-4.0 1 ఔ. బుడ్డి 12-కి రు. 2-8-0 వి.పి. చార్జి రు 0-12-0 1 ఔ. బుడ్లుగ్రోసు1-కి 28-0-0

టి. సి. నాగలింగప్ప అండు కంపెని,

2/4, లింగణ్ణవీధి, పోస్టుబాక్సునెం. 516, పి.టి. మద్రాసు

మతగ్రంథములు

తైత్తిరీయస్మార్తబ్రాహ్మణ

నిత్యకర్మాష్టకము.

విద్యారణ్యభాష్యము ననుసరించి వ్రాయబడిన ఆంధ్రటీకా తాత్పర్యములు, ధ్యానశ్లోకానుసారం రంగులతో వ్రాయబడిన గాయత్రి పటమున్నూ గలదు.

దీనియందు స్నాన, సంధ్యావందన, జప, హోమ, బ్రహ్మయజ్ఞ, దేవతార్చన, వైశ్వదేవ, అతిథిపూజలు, ఇవి కాక వీనికి సంబంధించిన భస్మధారణ, వస్త్రధారణ, సూర్యోపస్థానాది ౪౦ విషయములున్నూ గలవు.

సాదాబైండు ౨-౮-౦ కలికోబైండు 3-0-0

త్రికాల సంధ్యావందనము

డిటో డిటో ౦-౬-౦ డజను ౪-౦-౦

మానేజరు :—

స్వధర్మప్రకాశిని,
కీల్పాకు, మదరాసు.

ది తిరుప్పూరు కంబోడియా కాటన్ ప్లాంటింగు అండు ఖద్దరు మాన్యుఫాక్చరింగుకంపెనీ లిమిటెడ్.

ఆఫీసు:—కోయంబత్తూరు—(దక్షిణయిండియా)

అనుమతి బొందిన మూలధనము	రుప్య 3,50,000
చెల్లింపబడిన మూలధనము	రుప్య 1,55,550

కార్యనిర్వాహక సంఘమునందు గొప్పవారును, మంచి పలుకుబడిగలవారును గలరు. మొదటి సంవత్సరమునకు 100 కి 25 చొప్పున లాభముండునని అంచనువేయబడినది. మావద్ద అసలుఖద్దరు వస్త్రములు అమితముగా నిల్వలో యున్నవి. ప్రతిపట్టణమునందును ధారాళమైన కమీషను లేక జీతముపైన పనిజేయుటకు ఏజంట్లు కావలెను. ధరావతు రుప్య 250 చెల్లించిన చాలును. ఈ దిగువ విలాసమునకు వ్రాయుడు. తంతివిలాసము:—"ఖద్దర్"

The Hony Secretary
Tiruppur Combodia Cotton Planting Khaddar
Manufacturing, Co. Ltd.,
Coimbatore S India.

ఒకరేమాత్ర ! ఒకగంటకే గుణము !!

ఆయుర్వేదశాస్త్రి, అష్టావధాని,

కంచుకూరి వేంకటసుబ్బరావు,

యం. డీ. యె. గారి

కామామృతము.

ఈ యౌషధము శుక్రధాతు బలమునకే నిర్మింపబడినది. రాత్రిపూట నొకమాత్రదీసికొనిన ఎంత బలహీనమైన శుక్లమైనను వెంటనే సంసారసుఖము నీయగలదు. ౯ దినములు పుచ్చుకొనిన మాత్రములో గలిసి గాని మూత్రమునకు ముందువెనుకలగాని నిద్రలోగాని పోయెడి శుక్లనష్టము దృఢముగా నివారణ యగును. మధ్య నపుంసకులు, నరముల బలము తగ్గినవారు ఈ మాత్రలనే పైకి పూతగా గూడ నుపయోగించిన మిక్కిలి శక్తివంతులు కాగలరు. అనేకులకు వాడి దృష్టాంతముచూచిన యౌషధము, మీయుత్తరములు రహస్యముగానుంపబడును. 20మాత్రలసీసా రు2-0-0.

అమృతాశ్రమము, నెం. 2, ఏలూరు, కృష్ణాజిల్లా.

గలుగజేయుట దేశదురదృష్టము. లోకమాన్యుడు యథోచిత సహాయవాది యనియును, సహాయవాది యనియును, అసహాయవాది యనియును భేదాభిప్రాయములు వారి శిష్యుల హృదయములందు బయలువెడలి యంతఃకలహములకు గారణంబులైనవి. చింతామణి, కేల్కారు, మూంజి, జయకరుగారు లోకమార్గమును జూపుచున్నారు. అభయంకరు, కరండికరుగారులు వేరొక మార్గమును బోధించుచున్నారు. మరికొందరు మూడవమార్గము నవలంబించుచున్నారు. కర్మయోగారూఢుడైన లోకమాన్యున కీవాద ప్రతివాదములు పరమవిషాదమును గలిగించియుండును. బహునాయకమైన దేశమునందు కార్యాచరణసంకుచితమైనను సిద్ధాంతముల కంతము లేదు. నాయకుల సిద్ధాంత రాద్ధాంతములు ప్రజాహృదయమునందు గలుగజేయుచున్న మహా సంక్షోభము కర్మయోగారూఢుడైన లోకమాన్యునకు మహాసంతాపమును గలుగజేసియుండెడిదని లోకమాన్యుని సాంవత్సరికారాధకులు సంస్మరించుట ధర్మము. కర్మయోగ పరమైన గీతాభాష్యమునందు లోకమాన్యుడు ధర్మానుష్ఠానసాధనములను విశదము చేసెను. ఆధర్మరహస్యమునే యవసానకాలమునందు లోకమాన్య బాలగంగాధరతిలకు వారి శిష్యప్రశిష్యులకును భారతీయులకును లోకమునకును ప్రకటించి పరమపదమును బొందెను. ధర్మము చెడి యధర్మము ప్రబలునపుడు ధర్మసంస్థాపనమునకు పరమేశ్వరు డవతరించుచుండును.

ధర్మానుష్ఠానము:

విజయుడు భారత రణరంగమునందు యుద్ధపరాఙ్ముఖుడై యస్త్రవిసర్జనము చేసినపుడు శ్రీకృష్ణపరమాత్మ పార్థునకు కర్మయోగరహస్యమును బోధించి యర్జునుని యుద్ధాభిముఖుని జేసినవిధమునను వైరాగ్యోపహతులై నిర్లేపత్వమును బూనిన భారతీయులకు లోకమాన్యుడు కర్మయోగప్రాశస్త్యమును బోధించి వారిని స్వరాజ్యాభిముఖులను జేసినవిధమును లోకమాన్యుని జీవిత మనంతముఖములను బోధించుచున్నది. లోకమాన్యుని వలెను ధర్మారాధనమును త్రికరణశుద్ధిగను జేయుటవలననె వారియారాధనము సార్థకను గాగలదు. భారతీయులకు వర్తమానకాలమునందు పరాధీనతను తొలగించి స్వరాజ్యమును స్థాపించుట పరమధర్మమని యన్నిపక్షములవారును నంగీకరించుచున్నారు. స్వరాజ్యసాధనములందు భేదాభిప్రాయములు బయలుదేరుచున్నవి. స్వరాజ్యానుభవము వ్యక్తులకును జాతులకును స్వధర్మము. పరరాజ్యానుభవము వ్యక్తులకును, జాతులకును, పరమధర్మము. లోకమాన్యుడు స్వరాజ్యము భారతీయుల జన్మహక్కని నిర్భయముగ దిగంతములందు చాటి స్వధర్మ నిర్వహణమును జేసి చరితార్థుడయ్యెను. పరధర్మారాధనమువలనను గలిగెడి ప్రయోజనములను తిలకు మహాశయుడు నిరసించి స్వధర్మానుష్ఠానవిధానమును భారతీయులకు వ్యక్తము చేయగలిగెను. భయావహమైన పరధర్మారాధనమును జేయుటకంటెను స్వధర్మానుష్ఠానమునందు

మరణము శ్రేయస్కరమని శ్రీకృష్ణుడు చేసిన ధర్మనిర్ణయమును లోకమాన్యు డారాధించి ధర్మానుష్ఠానవిధానమును లోకమునకు వ్యక్తముచేసెను. "స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః" యను గీతోపదేశము స్వారాజ్యసంరంభమునందు భారతీయులకు స్వధర్మానుష్ఠాన విధానమును విశదముచేయుచున్నది.

అనంతవిభూతులతో నిండియున్న మాతృదేశ సందర్శనము మహానుభావులకు సాధ్యము గాని సామాన్యులకు సాధ్యముగాదు. వందే మాతరం కీర్తనను బంకించంద్రుడు రచింపగలడుగాని సామాన్యులు రచింపజాలరు. ముప్పది మూడుకోట్ల ప్రజలను బ్రహ్మజ్ఞాన సంపన్నత్వమును సహజ సంపదలను జూచుటకు దివ్యదృష్టి గావలసియున్నది. ఆ దివ్యదృష్టి గలుగుట కనన్యమైన భక్తియె సాధనమని లోకమాన్యుని జీవితము విశదముచేయుచున్నది.

శ్లో. భక్త్యా త్వనన్యయాశక్యః అహ మేవం విధోఽర్జున!
జ్ఞాతుం ద్రష్టుంచ తత్త్వేన ప్రవేష్టుంచ పరంతప!

స్వారాజ్యమును తెలిసికొనుటకును, గనుగొనుటకును అనుభవించుటకును అనన్యమైన స్వధర్మానుష్ఠాన మవసరమని తిలకు మహానుభావుని జీవితము విశదముచేయుచున్నది. కాని సర్వత్ర స్వధర్మానుష్ఠానమునకు బదులు పరధర్మానుష్ఠానము ప్రత్యక్ష మగుచున్నది. విద్యాలయములు, న్యాయస్థానములు, పదవులు, బిరుదములు, ఉద్యోగములు, జీవిత విధానము పరధర్మారాధనమునకు సాధనములుగ నున్నవి. పర ధర్మారాధనము నందు గల వ్యామోహమే హిందూమహమ్మదీయ విభేదములకు బ్రాహ్మణబ్రాహ్మణేతర విభేదములకు మితవాద స్వతంత్రవాద విభేదములకు గారణంబులుగ నున్నవి.

భేదములకుమూలము స్వప్రయోజనము గాని అనన్యమైనధర్మారాధనముగాదు. లోకమాన్యునివంటి దేశభక్తులకు భారత జాతీయ బృందావనమునందు భేదావరణములు దుర్లభము. స్వప్రయోజనపరాయణులకు భేదావరణములు గనుపించుట సహజము. పరధర్మప్రతిష్ఠాపకు లిట్టిభేదములను చిరస్థాయి చేయ గోరుటయును రాజ్యనీతియై యున్నది. రీడింగు బర్కెనుహెడుప్రభువులు కోరెడి సహకారము పరధర్మారాధనమునకు వినియోగపడునటులు స్వధర్మారాధనమునకు వినియోగపడజాలదు. బర్కెనుహెడుప్రభు వనవరతము పరధర్మారాధనమును బ్రిటీషుసామ్రాజ్యప్రయోజనములకు బోధించుచున్నాడు. బర్కెనుహెడుప్రభువుకోరెడి పరధర్మానుష్ఠానము స్వారాజ్య సంపాదనమునకు ప్రతిబంధకముగ నుండగలవిధమును శాసనసభా వ్యవహారములు విశదముచేసినవి. శాసనసభాప్రవేశముతోనే పరధర్మారాధన మారంభమై ఆరాధన మవిచ్ఛిన్నముగను సాగుచుండును. అధికారపువలయందు జిక్కుకొనిన దేశమునకు మోక్షమార్గము దుర్లభముగ నుండును. ఆంగ్ల పరిపాలకుల [illegible] తెలిసియున్నది. ఉద్యోగముల వ్యామోహము [illegible] లను బుట్టించుచు దేశమును సుఖముగను

[illegible]

[illegible]